

**T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

İKTİSADİ DÜŞÜNCE TARİHİNDE GİRİŞİMCİLİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Esra KOÇAK**

**Niğde
Eylül, 2017**

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSADİ DÜŞÜNCE TARİHİNDE GİRİŞİMCİLİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Esra KOÇAK

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Aslihan NAKİBOĞLU
Üye : Doç. Dr. Zübeyir TURAN
Üye : Yrd. Doç. Dr. Yusuf Kemal ÖZTÜRK

Niğde
Eylül, 2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İktisadi Düşünceler Tarihinde Girişimcilik” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.06/09/2017

Esra KOÇAK

JURİ ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Dr.Aslıhan NAKİBOĞLU danışmanlığında Esra KOÇAK tarafından hazırlanan "İktisadi Düşünceler Tarihinde Girişimcilik" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 06/09/2017

JÜRİ :

Danışman : Yrd.Doç.Dr.Aslıhan NAKİBOĞLU

Üye : Doç.Dr.Zübeyir TURAN

Üye : Yrd.Doç.Dr.Yusuf Kemal ÖZTÜRK

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... Tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ömer İSKENDEROĞLU
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR

Öncelikle bu tez konusunun belirlenmesini sağlayan, süreç boyunca fikirlerini paylaşarak bana yardım eden ve desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Yrd. Doç.Dr Aslıhan NAKİBOĞLU'na,

Yüksek lisansım süresince her anlamda örnek olan, yol gösteren, değerli bilgilerini paylaşan ve bana paylaşmayı öğreten kıymetli hocam Doç.Dr Okyay UÇAN'a,

Tüm eğitim hayatım boyunca beni maddi manevi, her ne olursa olsun sabırla destekleyen sevgili aileme, canım dayıma,

Tezin yazımı sırasında desteklerini eksik etmeyen Murat Demir ve Onur Agaoğlu'na ve son olarak yanımda olan arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Esra KOÇAK

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İKTİSADİ DÜŞÜNCE TARİHİNDE GİRİŞİMCİLİK

KOÇAK, Esra

İktisat Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Aslihan NAKİBOĞLU

Eylül 2017, 171 sayfa

Globalleşen günümüz dünyasında ekonomik büyüme ve kalkınmada önemli bir rol oynayan girişimcilik, yenilik ve yaratıcılığın merkezini oluşturmaktadır. Girişimcilik, üretim ve istihdam artışında önemli bir rol oynadığı için, girişimcinin iktisat tarihinde izlediği yol bu bağlamda oldukça önemli olmuştur.

Girişimcilik Dünya ve Türkiye pazarında yeni işlerin ortaya çıkması veya var olan işin fırsata dönüştürülmesiyle kalite ve refahı arttıran bir araç olmuştur. İktisadi literatürde geniş bir alanı kapsayan girişimcilik kavramı Dünya’da ve Türkiye’de yıllarca etkin bir şekilde kendini göstermiş, ekonominin gelişmesinde vazgeçilmez bir faktör olmuştur. Schumpeter iktisat tarihinde girişimciliğin önemine değinmiştir. Dünya genelinde ticaret hacminin hızlıca gelişmesiyle birlikte sanayi ürünlerinin pazarlanması, tüm üretimin ve üretim biçiminin değişmesi kapitalist sistemin dünya ekonomilerine hızlı bir şekilde nüfus etmesi girişimcileri pazar alanını genişletmeye, yeni pazarlama yöntemleri bulmaya yöneltmiştir. Bu geniş kitleleri etkilemesine bağlı olarak girişimcilik konusu tüm iktisat okullarının önem verdiği bir konu haline gelmiştir.

Günümüz dünyasında tüm işletmelerin varlığını devam ettirebilmeleri için, hızlıca değişen ve gelişen rekabet ortamına ve teknolojiye ayak uydurmaları gerekmektedir. Bu değişime uyum sağlayamayan işletmelerin yaşamlarını sürdürebilmeleri mümkün değildir. Söz konusu değişime ayak uydurmak ise girişimcinin görevidir. Girişimcinin risk oranını iyi tahlil etmesi, mücadeleci olması, belirsizlik durumlarına karşı tahlillerinin güçlü olması bunun yanında yeni teknolojileri kullanması ve yeni pazar bulma konusunda yetenekli olması başarıya ulaşması için önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Girişimci, Girişimcilik, İktisadi Okullar, İktisadi Düşünce

ABSTRACT

MASTER THESIS

ENTREPRENEURSHIP IN THE HISTORY OF ECONOMIC THOUGHT

KOÇAK Esra

Economics Department

Supervisor: Associate Professor Aslihan NAKİBOĞLU

September 2017, 171 pages

Entrepreneurship, which plays a key role in economic growth and development in today's globalized world, constitutes the centre of innovation and creativity. Because entrepreneurship plays an important role in the growth of production and employment, the course that the entrepreneur has followed in the history of economics has become very important in this context.

With new jobs emerging or transforming existing business into opportunity in the world and in the Turkish market, entrepreneurship has become a tool that increases quality and prosperity. The concept of entrepreneurship which covers a wide area in the economic literature, has come into prominence effectively in the world and in Turkey for many years and has become an indispensable factor in the development of the economy. Schumpeter mentions the importance of entrepreneurship in the history of economics. With the rapid growth of trading volume worldwide, the marketing of industrial products, the transformation of all manufacturing and manufacturing types and rapid the penetration of capitalist system into world economies have prompted entrepreneurs to expand the market place and find new marketing methods. The entrepreneurship issue has become a matter of importance for all schools of economics, depending on the influence on these large masses.

In today's world, in order for all business to continue their existence, they need to adapt to rapidly changing and developing competitive environment and technology. It is impossible for the businesses that cannot adapt to this change to survive. It is the duty of the entrepreneur to adapt to change in question. For an entrepreneur to succeed, it is important to analyse the risk ratio well, to be a contentious, to have a strong analysis against the uncertainties, to use new technologies and to have a talent for finding new markets and wing new technology.

Key Words: Entrepreneur, Entrepreneur, Economic Schools, Economic History

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
JURİ ONAY SAYFASI	ii
ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İKTİSADİ DOKTRİNDE GİRİŞİMCİLİK EVRELERİ	4
1.1. İktisat Tarihinde Girişimcilik	4
1.2. Girişimciliğin Tanımı	5
1.3. Girişimcilik Kavramının Değişimi ve İktisat Tarihindeki Yeri	7
1.3.1. Girişimcilik ve Fizyokrat Okul.....	11
1.3.2. Girişimcilik ve Klasik Okul.....	15
1.3.3. Girişimcilik ve Neo-Klasik Okul.....	19
1.3.4. Girişimcilik ve Avusturya Okulu	23
1.1.1. Girişimcilik ve Amerikan Okulu	27
1.4. Girişimcilik Teorisinin Yeniden Yorumlanması.....	29
1.4.1. Girişimcilik Teorisinde Joseph Schumpeter Devrimi	29
1.4.2. Joseph A. Schumpeter'in Hayatı	31
1.4.3. Joseph A. Schumpeter'in Çalışmaları	33
1.4.4. Joseph A. Schumpeter'in Çalışmalarının Analizi ve Çok Yönlü Metodolojisi.....	34
1.4.5. Schumpeter'in Girişimcilik Bakımından Etkisi	35
1.5. Kapitalist Sistemde Girişim ve Girişimci	38
1.5.1. Girişimcinin Kapitalizm ile Ortaya Çıkışı.....	38
1.6. Kapitalist Girişimcinin Oluşumunda Psikolojik ve Sosyal Ortam.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

2. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE GİRİŞİMCİLİĞİN TARİHSEL SÜRECİ .46	
2.1. Tarihsel Süreçte Girişimcilik	46
2.2. Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) Girişimciliğin Arz Ve Talebi: İstihdam Yaratmadaki Rolü.....	49
2.3. ABD’de Girişimcilik Arzını Etkileyen Faktörler	51
2.3.1. Nüfus	51
2.3.2. İşgücü.....	52
2.3.3. Göç.....	53
2.4. ABD’de Girişimcilik Talebini Etkileyen Faktörler.....	55
2.4.1. Teknolojik Gelişme	55
2.4.2. Sektörel Yapı	56
2.4.3. Ekonomik Kalkınma.....	59
2.5. Almanya’da Girişimciliğin Arz ve Talebi: İstihdam Yaratmadaki Rolü	61
2.5.1. Girişimcilik Arzını Etkileyen Faktörler.....	62
2.5.1.1. Nüfus	62
2.5.1.2. İşgücü	63
2.5.1.3. Göç	64
2.5.2. Girişimcilik Talebini Etkileyen Faktörler.....	65
2.5.2.1. Teknolojik Gelişme	65
2.5.2.2. Sektörel Yapı.....	67
2.5.2.3. Ekonomik Kalkınma	72
2.6. Türkiye’de Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi.....	74
2.6.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi	74
2.6.2. Cumhuriyet Dönemi	78
2.6.3. 1980 Sonrası Dönem	84
2.7. Türkiye’de Girişimciliğin Gelişmesine Katkı Sağlayan Bazı Kurum ve Kuruluşlar	88
2.8. Türkiye’de Girişimciliğin Durumuna Yönelik Uluslararası Araştırma Sonuçları.....	93
2.9. Türkiye’nin Katıldığı AB Girişimcilik Programları.....	100
2.10. Türkiye’de Girişimcilik Politika ve Programları	103
2.10.1. Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018).....	103
2.10.2. Girişimcilik Konseyi.....	105

2.11. Girişimciliği Geliştirmeye Yönelik Programlar	105
2.11.1. Milli Eğitim Bakanlığı Örgün ve Yaygın Girişimcilik Eğitimi.....	106
2.11.2. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri.....	109
2.11.3. TÜBİTAK Girişimcilik Programları	111
2.11.4. Finansman.....	112
2.11.5. Ar-Ge ve Yenilik	114

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DE DEVLET, GİRİŞİMCİLİK VE EKONOMİK

KALKINMA.....	119
3.1. Girişimcilik ve Ekonomik Kalkınma	121
3.2. Devlet Müdahalesi ve Ekonomik Kalkınma	123
3.2.1. Ekonomik Kalkınmayı Kolaylaştıran Bir Faktör Olarak Devlet Müdahalesi.....	123
3.2.2. Kaynakların Etkin Olmayan Kullanımına Yol Açan Bir Faktör Olarak Devlet Müdahalesi	126
3.3. Türkiye’de Girişimciliği Geliştirme Politikaları	129
3.3.1. Genel İktisat Politikaları	130
3.3.1.1. 1980 Öncesi Dönem	131
3.3.1.2. 1980 Sonrası Dönem	133
3.3.2. Bölgesel Planlama Çabaları.....	135
3.3.3. Yatırım Teşvikleri.....	138
3.3.4. KOBİ Teşvikleri	140
3.3.5. Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgesi.....	141
3.4. Kurumsallaşma ve Cumhuriyet Dönemi ile Sonrasında Başlıca Girişimcilik Kurumları	142
3.4.1. Cumhuriyet Dönemi ve Sonrasında Girişimcilik Kurumları.....	143
3.4.1.1. Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD).....	144
3.4.1.2. Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD).....	146
3.4.1.3. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)	146
3.4.1.4. İktisadi Girişim ve İş Ahlâkı Derneği (İGİAD)	147
3.4.1.5. Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)	148
3.5. Türk İş Sisteminin Gelişimi ve Girişimci Örgütler	148

SONUÇ	155
KAYNAKÇA	158
ÖZGEÇMİŞ	171

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Düşünörlere Göre Girişimci Özellikleri	10
Tablo 2. ABD Temel Ekonomik Göstergeleri	49
Tablo 3. ABD’de 1860, 1900 ve 1920 Yıllarında On Lider Sanayi (1914 Değerleriyle Milyon Dolar)	58
Tablo 4. İktisat Kongresi Kararları	80
Tablo 5. GEM Erken Dönem Girişimcilik Endeksi Ve Kategori Ortalamaları (2006-2016).....	95
Tablo 6. GEDI 2012, 2013 ve 2017 Türkiye Özet Tablosu.....	96
Tablo 7. Dünya Bankası İş Ortamı 2015 Raporunda Türkiye’nin Yeri.....	98
Tablo 8. Dünya Bankası İşe Başlama Göstergesi, 2004-2015.....	99
Tablo 9. 10. Kalkınma Planı-Girişimcilik ve KOBİ'lere İlişkin Gelişmeler ve Hedefler.....	103
Tablo 10. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri (2010-2014).....	109
Tablo 11. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri (İşbirliği Yapılan Kurum/Kuruluş Bazında).....	110
Tablo 12. Yeni Girişimci Desteğinden Faydalanan İşletme Sayısı ve Verilen Destek Tutarı.....	113

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1. Kapitalist Sistemin Sürükleyici Aktörleri: Ekonomik Teoride Girişimciler ..30
Şekil 2. Özelleştirme İşlemleri (1983-2016).....135

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Ar-Ge	: Araştırma Ve Geliştirme
BTY	: Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu
COSME	: KOBİ'lerin Rekabet Edebilirliği Programı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
FORUM	: Fuarçılık ve Geliştirme A.Ş.
GAP-GİDEM	: GAP Bölgesi Girişim Destekleme ve Yönlendirme Merkezi
GEDI	: Küresel Girişimcilik ve Kalkınma Endeksi
GEM	: Küresel Girişimcilik Endeksi
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IAB	: Almanya, İstihdam Araştırması Enstitüsü
İGEME	: İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi
İGİAD	: İktisadi Girişim ve İş Ahlâkı Derneği
KAGİDER	: Kadın Girişimciler Derneği
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Boy İşletme
KOSGEB Başkanlığı	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi
KÖY	: Kalkınmada Öncelikli Yörelere
KÜSGET	: Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği
NAM	: Ulusal İmalatçılar Birliği
OECD	: Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Örgütü
OSB	: Organize Sanayi Bölgeleri
SBA	: AB Küçük İşletmeler Yasası
SED	: Sosyalist Birlik Partisi

TİSK : Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu

TOBB : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TOSYÖV : Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı

TSKB : Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası

TÜBİTAK- TEYDEB : Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu - Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı

TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

GİRİŞ

Globalleşen dünyada teknoloji, sanayi, ticaret, ulaşım, tarım gibi birçok alandaki gelişmeler süreklilik arz etmekte ve bu gelişmeler birbirini etkilemektedir. Birbirine bağlı bu gelişmeler ile beraber yenilikçilik ve süreklilik mantığı girişimcilik alanını canlı tutmuştur. Bu kavramlar içerisinde her bir zincirin ayakta kalması girişimcilik kavramına bağlı kalmıştır. Bu gelişmelerin paralelinde tüm bu alanlar içinde yenilikçi kalma ve sürdürülebilir olma adına hızla değişmekte ve gelişmekte olan yeni iş alanları ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmeler geçmişten günümüze kadar sürekli ve hızlı değişim göstermiştir. Bunların temelini girişimcilik oluşturmaktadır. İnsanoğlunun varoluşundan bu yana girişimcilik, yeniliğe ve sürekliliğe bağlı olarak devam etmektedir. Sürekli gelişmekte olan girişimcilik kavramının kapsamı eski temeller üzerine oturtularak günümüz rekabet ortamının yoğun olarak yaşandığı sanayi toplumunda çok daha önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekonominin temel yapı taşları olan büyüme ve kalkınmanın merkezinde girişimcilik yatmaktadır. Girişimcilik dünya ve Türkiye pazarında belirleyici olma, yeni işlerin ortaya çıkması veya var olan işin fırsata dönüştürülmesi buna bağlı olarak da kalite ve refahı arttıran bir lokomotif haline gelmiştir. İktisadi literatürde geniş bir alanı kapsayan girişimcilik kavramı Türkiye’de de yıllarca etkin bir şekilde kendini göstermiş, ekonomik büyüme ve kalkınmada vazgeçilmez bir faktör olmuştur.

İktisat tarihi açısından girişimcilik ve yenilikçilik kavramlarının önemini ortaya koyan Schumpeter çalışmalarında ekonomik sistemlerde güçlü bir mekanizma olduğunu savunmuştur. Bunun temelini ise girişimciliği oturtarak açıklamıştır. Dünya genelinde ticaret hacminin hızlıca gelişmesiyle birlikte sanayi ürünlerin pazarlanması, tüm üretimin ve üretim biçiminin değişmesi kapitalist sistemin dünya ekonomilerine hızlı bir şekilde nüfus etmesi ile girişimcileri Pazar alanı genişletmeye, yeni pazarlama yöntemleri bulmaya yöneltmiştir. Bu geniş kitleleri etkilemesine bağlı olarak girişimcilik konusu tüm iktisat okullarının önem verdiği bir konu haline gelmiştir.

Klasik İktisadın doğuşundan beri tartışma konusu olan girişim teorisini farklı bir bakış açısıyla ele alıp üretim ve istihdama daha fazla nasıl katkı sağlanabileceğinin amaçlandığı çalışmanın birinci bölümünde, kavramsal çerçevede girişimcilik ve girişimci tanımları, ekonomi alanındaki önemi, kapitalist sistemdeki var oluşu dikkate alınarak incelenecektir. İlk olarak iktisadi girişimcilik kavramının 17. yüzyılda ortaya

çıkmasıyla birlikte bu kavramın teori haline dönmesine katkı sağlamış olan Schumpeter arkasından kavramsal çerçevede girişimcilik iktisadi okullarda ele alınacaktır.

İkinci bölüm, girişimcilik teorisinin uygulamaya geçildiğinde ülkeden ülkeye nasıl farklılık gösterdiği ve ne tür sonuçları beraberinde getirdiği açıklanmak için hazırlanacaktır. Girişimci kavramlarının tarihsel sürecinin ele alınarak girişimcilik faaliyetlerinin Türkiye ve gelişmiş olan Amerika, Almanya gibi bazı ülkelerin ekonomisi için önemini anlaşılabilmesi adına, ortaya çıktığı ilk zamanlara değinilecektir. ABD ekonomisinin dinamizmine ve esnekliğine girişimcinin katkısı incelenecek ve girişimciliğin bu ülkeler için önemini daha net anlaşılması için sektörel yapısı, iş gücü, teknolojik gelişimi, nüfusu, diğer ülkelere aldığı göç detaylandırılacaktır. Aynı zamanda Avrupa Birliği'nin kurucularından biri olan, iktisadi olarak Avrupa'da ilk, dünyada üçüncü sırada olan Almanya girişimcilik bakımından incelenecektir. Türkiye'ye gelince, özellikle Selçuklulardan sonra Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemini içine alan bin yıllık girişimcilik tarihi açıklanacak ve bu önemli dönemin iktisadi gelişmeleri aydınlatılmaya çalışılacaktır. Ayrıca Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) ve örnek seçilmiş bazı bankalar vb. tarihi incelenecektir.

Üçüncü bölümde ise Türkiye'deki girişimcilik ortamının değerlendirilebilmesi için Cumhuriyet'in ilk zamanlarından beri istikrarsız politikalar sonucunda ortaya çıkan belirsizliklerin ülkeyi nasıl etkilediği çalışılacaktır. Devlet politikalarının sonucunda girişimci ve girişimcilik arasındaki önemli ilişkiler, bu ilişkilerin nedenleri ve sonuçları incelenecek ve bunun sonucunda ekonomik büyüme, kalkınma ve istihdama katkısı değerlendirilerek etkin sonuca varılmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İKTİSADİ DOKTRİNDE GİRİŞİMCİLİK EVRELERİ

1.1. İktisat Tarihinde Girişimcilik

İnsanoğlu, tarihsel devinim içerisinde, ilk çağlardan günümüze kadar yaşamını devam ettirebilmek amacıyla tüm olumsuz şarta rağmen ihtiyaçlarını giderebilme özelliğini taşımıştır. “Kaba taş, yontma taş, cilalı taş ve demirin icadına kadar olan süreler; insanoğlunun girişimcilik ve risk alma ruhuyla meydana getirdiği birer yenilik kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır” (Durukan, 2007: 25). İlk çağlarda insanlar ihtiyaçlarını giderebilmek amacıyla ticaret, ortaçağa gelindiğinde de riski olmayan büyük ölçekte üretim faaliyetlerini yönetmek amacıyla girişimcilik yapısını kullanmışlardır (Wingham, 2004: 2).

Dünyada girişimcilik kavramının iktisadi gelişiminin evrelerini incelemek mümkün olabilmektedir. Buna göre;

- “İlkel toplumlar (toplayıcılığa dayalı ev ekonomisi)
- Tarıma dayalı tarım ekonomisi (Derebeylikler)
- Küçük el sanatlarına dayanan kent ekonomisi
- 15-19. Yüzyıllarda Avrupa’da meydana gelen İktisadi Düşünceler Etrafında Girişimciliğin Gelişimi
- 20. Yüzyılda Girişimcilik” (Vural, 2006: 40).

Yazının bulunması, paranın icat edilmesi ve yerleşik yaşamın insanlığın hayatına girmesiyle birlikte, ticaret daha da hız kazandı ve bu durumdan faydalanmak isteyen bireysel tüccarların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Ticari fırsatların tarihin ilk evrelerinde değerlendirmesi zamanla bugünkü girişimcilerde olması gereken özelliklerin gelişmesini sağlamıştır. Yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte artan tarımsal faaliyetler ve ihtiyaç fazlası üretim öncelikle yerel pazarların ortaya çıkmasını sağlamış ve daha sonra ise kitlesel anlamda değiş tokuşun yapıldığı büyük pazarların oluşmasında etkili olmuştur.

Sanayileşme süreciyle beraber girişimcinin özellikleri de farklı nitelikler kazanmaya başlamıştır. Girişimcinin tarihsel süreç içerisindeki nitelik değişimi onun ekonomik ve aynı zamanda toplumdaki değerini de yükseltmiştir.

Girişimcinin ekonomi doktrininde göstermiş olduğu bu değişim onun ayrı bir konu olarak değerlendirilmesini sağlamıştır.

Girişimci kavramının gelişiminin ilk dönemi olarak bilinen Ortaçağ döneminde girişimci kendisine tahsis edilen kaynakları kullanarak hiçbir risk altına girmeden büyük ölçekli projeleri koordine eden yönetici konumundadır (Bayraktar, 2011: 248).

17. yyzyl içerisinde girişimcilik kavramı ile ilişkilendirilen ve onun en önemli unsur haline gelmesini sağlayan özelliği risk alabilmesidir. Bu durum girişimcinin farklı dönemlerde farklı tanımlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamış ve birçok düşünür girişimciyi farklı özellikleriyle açıklamıştır.

- 1725 Richard Cantillon'a göre girişimcinin, risk üstlenen ve sermaye tedarik eden kişi olmasına dikkat çekmiş ve riski; malı satın alırken belirli bir fiyattan satın almasına rağmen satacağı fiyatın belli olmaması olarak açıklamıştır.
- 1797 Beaudou ya göre girişimciyi; risk alabilen, iş planı, organizasyonu ve yöneticiliği yapabilen kişi olarak tanımlamıştır.
- 1803 Jean Baptiste Say ise sermaye karı ile girişimci karı arasındaki farklılığı ortaya koymuştur.
- 1876 Francis Walker; fon tedarikinden faiz kazananlar ile yönetimsel becerileri sebebiyle kar elde edenleri birbirinden ayırmıştır.
- 1921 Farnk H. Knight; girişimcinin göze aldığı risk kavramı ile belirsizlik kavramının farklı olduğunu savunmuştur.
- 1934 Joseph Sumpeter; girişimciyi daha önce denenmemiş ve ortaya çıkarılmamış teknolojileri geliştirerek yenilik (inovasyon) yapan kişi olarak ifade etmiştir.
- 1961 David McClelland; orta düzeyde risk alabilen aktif kişiye girişimci demiştir.
- 1964 Peter Drucker; girişimciyi var olan fırsatlardan en üst düzeyde yararlanabilen kişi olarak tanımlamıştır.
- 1975 Albert Shapero; girişimci, birtakım sosyal ve ekonomik unsurları organize edip iflas riskini üstlenen ve inisiyatif alabilen kişidir.

- 1980 Karl Vesper; girişimciler, toplum içinde buluna farklı düşünürler (ekonomistler, psikologlar, iş adamları ve politikacılar) tarafından farklı olarak değerlendirilmektedir.
- 1983 GiffortPinchot; iç girişimci (intrapreneurship) kavramının tanımını yaparak, iç girişimciyi, işletme içerisinde çalışan bireylerin girişimciliğidir diyerek tanımlamıştır.
- 1985 Robert Hisrich; girişimciliğin bir süreç olduğunu ve bu süreci de finansal, sosyal, psikolojik riskleri içeren, parasal ve kişisel tatmin elde etme; bu amaçla gerekli zaman ve çabayı harcayarak farklı değerler oluşturma uğraşı olarak değerlendirmiştir.

1.2. Girişimciliğin Tanımı

Girişim kelimesi Latin kökenli bir kelime olmakla birlikte çağdaş dünyada “girişimcilik” kavramının anlaşılması bakımından önemlidir. Girişim kelimesi ilk olarak 15. yüzyılda eski Fransızca'da kullanıldığı düşünülmekte ve “entreprendre” olarak karşımıza çıkmaktadır. Kelime zamanın “devrimci burjuvazisi” ni vurgulamakta ve fırsatları yakalamak hususunda atakta bekleyen, dikkatli, cesaretli anlamına gelmektedir.

“Entreneur” İngilizcedeki anlamında enter (giriş) ve pre (ilk) anlamına gelen kelimelerin birleşiminden oluşmuş ve ilk başlayan anlamına gelmektedir. Girişimcilik modern dünyanın çok sıkça kullandığı bir kelime olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Girişimcilik günümüz literatüründe genel olarak; ekonomi, psikoloji, antropoloji, organizasyon, yöntem ve sosyoloji disiplinlerini oluşturur. Ayrıca bu çeşitliliğin içerisinde, konu hakkında birçok araştırmacı yorumu da bulunmaktadır. 1980’li yıllarda yönetim bilimi ile ilgili yazılmaya başlayan girişimcilik kavramı, uzun süreler boyunca gerek yönetici gerekse yönetici sahipleri tarafından anlaşılmaya çalışılmış ve örgüt içerisinde nasıl daha çok girişimci bir yapı oluşturulmaya çalışılır tartışmalarına yol açmış ve bu tartışmalar uzun süre devam etmiştir (Çevik, 2006: 12).

Girişimcilik kavramı ilk defa 1700’lü yıllarda ortaya çıkmış olsa da,¹ girişimciliğin kavram olarak ekonomi hayatına girmesi Schumpeter sayesinde

---

¹Girişimcilik kavramının ilk olarak 1730’lu yıllarda Fransız ekonomist Richard Cantillon tarafından kullanıldığına dair yoğun bir fikir birliği vardır.

olmuştur. Schumpeter'in girişimciliğin önemini ekonomi içerisinde vurgulamasıyla birlikte; akademisyenlerin çoğu, girişimcilik ve iktisadi kalkınma arasındaki bağın, farklı yönlerini vurgulayarak Schumpeter'in görüşünü destekler nitelikte deneyler yapmışlardır. Kalkınmanın merkezinde verimli iş yöntemlerinin benimsenmesi, yeteneklerin geliştirilmesi, bilginin arttırılması vardır. Girişimci ise kalkınmada en önemli rolünü oynayan kişidir (T.C Maliye Bakanlığı, 2014:3).

Metin içinde yer alan tanımlardan hareket edildiğinde girişimcilik; yeni pazarları ve o pazarların fırsatlarını tespit ederek, var olan fırsatların değerlendirilmesi amacıyla iktisadi faaliyetlere başlamasını veya genişletilmesini sağlayan çabaların tümü olarak ifade edilmektedir.

İş kurmayı ya da işe girme fikrini emeğin ikincil üretken özelliği olarak gösteren girişimcilik, insanın yaratıcılık ve riske girme gibi özelliklerini aynı zamanda üretkenlik kabiliyetini de ortaya koymaktadır. Sanayi devrimi meydana gelmeden ticaretle uğraşan kişiler olarak tanımlanan girişimciler, sanayileşmenin başladığı dönemde başka nitelikler kazanmıştır. Girişimciliğin geçirdiği bu devrim onun ekonomideki yerini değerli hale getirmiştir. Bu bakımdan, genel iktisadi anlamda girişimcilik terimi üretim faktörü şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Girişimcinin üretim faktörü içerisindeki yeri de ona farklı özellikler yükleyerek çok geniş anlamda tanımlanmasını sağlamıştır. Bu tanımlamaların bazıları, mal ile beraber hizmeti üretebilmek için gerekli olan riski üstlenen ve sermayeyi yatırıma dönüştüren (Küçük, 2007: 45), "üretim faktörlerini bir araya getirerek, iktisadi mal ve hizmet üretimi için gerekli olan girişimi başlatan ve bu girişim için finansman kaynaklarını ve üretimin değerlendirileceği pazarları bulan (Müftüoğlu ve Durukan, 2004), bir işi yapmaya girişen ve bu girişimden çekinmeyen kişidir (Çelik & Akgemci, 2007: 11-18). Aynı zamanda, esas hedefi kar etmek olan girişimci, karı elde edebilmek için bir ölçüde risk almış olup, üretim faktörlerini temin eden ve onları işleten kişi olarak da tanımlanır" (Tekin, 2006: 65).

Girişimciye yapılan farklı tanımlamalar bir taraftan "iş kurma veya iş büyütme" gibi süreçleri işlemekte; diğer taraftan ise girişimcinin risk alma iştahı ve fırsatları değerlendirme gibi özelliklerini ortaya çıkarmaktadır.

"Girişimci" ve " girişimcilik" konusu üzerinde kavramsal düzeyde bir fikir birliği olması konuları tartışmak için önemli bir başlangıç noktası olmakla beraber, bu tanımlar kadar önemli olan bir diğer unsur ise girişimcinin ekonomik olduğu kadar sosyal boyutunun da olduğu ve girişimcinin içinde bulunduğu kültürel ve sosyal

çevrenin hangi boyutlarda olduğu da girişimcinin faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi açısından ayrı bir inceleme alanı oluşturmaktadır. Yaşadığı ortamdaki etkilenen girişimci aynı zamanda bu ortamı etkiler. İçinde bulunduğu ortamdaki diğer bireylerle arasında kuvvetli bir iletişimi vardır (Aytaç, 2006:139-160).

Girişimciliğin tanımı açısından konuya bakıldığında, girişimcilik kavramı konuyu ele alan birçok düşünür tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Fakat bu tanımların ortak özelliği ise girişimciyi, risk alan ve sermayesini üretim için kullanan kişi olarak karşımıza çıkarmış olmasından kaynaklanmaktadır.

1.3. Girişimcilik Kavramının Değişimi ve İktisat Tarihindeki Yeri

Girişimcilik kavramı iktisadi tarihteki yeri çok eskilere dayanmasa da girişimin ve girişimcinin önemi daha sonraları anlaşılmış özellikle de sanayi devrimi sonunda ihtiyaç duyulan sermayenin birikimi açısından girişimcilere ihtiyaç duyulmuştur. Bu durum aslında çok eskilerden beri ticaretle uğrasan bir ayrıcalıklı kesimin bir sıfat kazanarak iktisat tarihindeki yerini almasını sağlamıştır. Girişimciliğin sermaye birikimi açısından öneminin anlaşılması ve düşünürler tarafından fark edilmesi ile birlikte farklı anlamlar kazanmaya başlamış ve iktisadi literatürde yerini almıştır.

Günümüz açısından bakıldığında girişimci kelimesinin köken olarak “entrepreneur” kelimesinden türetildiğini ve kelime olarak Fransızcanın içinde olmasına karşın, uzun yıllar boyunca Avrupa ekonomisinde girişimcilik, feodal sistemde kendine yer bulamadığını görmekteyiz. Buna rağmen ortaçağ boyunca, girişimcilik bu durumu arkasında bırakarak, gelişmeye başlamıştır. Kentleşmenin artmasıyla beraber girişimcinin faaliyetleri hız kazanmış ve özellikle tüccar sınıfının ortaya çıkmasıyla da sayıları artmıştır. 18. yüzyılda feodalizmin ortadan kaybolmasıyla da gelişmesi devam etmiştir (Adaman ve Pat Devine, 2002: 52).

Girişimciliğin kavramsal olarak iktisadi literatüre girişi 19. yüzyıla dayanmaktadır. Bu kavramı Fransız bir iktisatçı olan Cantillon literatüre sokmuştur (Aytaç, 2006: 141). Bilim adamlarının bir bölümü, girişimcinin risk üstlenebilmesiyle beraber yönetici kabiliyetlerini de göstermesi gerektiğini iddia ederken, diğer bir bölümü yöneticilik yeteneklerini gerekli olmadığını savunmuştur (Aytaç, 2006: 141).

Tarihsel süreç içerisinde farklı tanım ve kullanımlarla zenginleşen girişimcilik kavramı özellikle ekonomik sistemin derinden etkilendiği olaylarda daha fazla karşımıza çıkmaktadır. Özellikle de insanlık tarihi boyunca meydana gelen ekonomik gelişmelerin insanlar üzerinde en büyük değişim yaratanı sanayi devrimi sonrasında, zorunlu olarak geçilen kapitalist ekonomik yapı ve toplum biçiminde gerçekleşen bu değişim “liberal” dünya ekonomisi içerisinde girişimcilik açısından temel dinamiklerini şu şekilde açıklamaktadır (Deane, 1994: 1).

- Geleneksel üretim biçimlerinin değişmesi ile, aile ve akrabalık ilişkileri çerçevesinde yürüyen bir ilişki değil de ortaklık ve çıkar ilişkilerine dayalı ilişkilerin yaygınlaşması.
- Ekonomik faaliyetlerin yerel pazarlara, ülke çapında pazarlara ve daha sonra uluslararası pazarlara açılması ve bu sayede uzmanlaşmanın giderek artması.
- Nüfusun kırsal bölgelerden şehirlere kayması ve bu sayede şehirleşmenin artması.
- İşgücünün temel olan mal üretimi yerine hizmet üretiminde kullanılması.
- Toprak dışındaki üretim araçlarından yeni sermaye sahipliğinin ve bu üretim araçlarıyla olan ilişkinin belirlediği yeni sosyal ve mesleki sınıfların doğması.
- Sermaye kaynaklarının üretim sürecinde daha yaygın olarak kullanılması.
- Sermeye birikim süreci sonucunda kazanılan ticari bilgi ile modern bilim konusunda çalışmaların hız kazanması, bu sayede teknik konularda ilerleme saplanması.

Açıklanan bu gelişmeler ışığında, sözü edilen ilerlemeler, ticari kapitalizm döneminde elde edilmiştir. Sanayi devriminin topluma en önemli etkisi, teknolojik ilerlemeden çok, iktisadi örgütlenme tarzında meydana getirdiği değişikliklerdir. Sanayi devrimin ardından daha önce yaygın olarak kullanılan lonca sistemiyle zanaatkar yetiştirilme dönemi sona ermiştir (Braudel, 1982: 314-315), müsadere sistemi ortadan kaldırılmış, ticari sözleşmelerin ekonomide yaygın olarak kullanılmış ve özel mülkiyet artmıştır. Tüm bu gelişmelerle birlikte özel mülkiyet alanının genişlemesi, girişimcilik faaliyetlerinin de arttırmıştır. Çünkü mübadele mülkiyeti zorunlu kılmaktadır. Mübadele hacminin genişletilebilmesi için ticari faaliyetlerinin artması, yani mübadeleye konu olabilecek daha fazla özel mülkiyetin var olması anlamına gelmektedir.

Sanayi toplumunun ardından bilgi toplumuna dönüş ile girişimcilik giderek önemini artırmıştır. Günümüzde emeğe dayalı üretim giderek yerini bilgiye dayalı üretime bırakmaktadır. Girişimciliğin öneminin artmasını sağlayan bir diğer gelişme ise bilgi toplumuna geçiş ile birlikte, üretim, ulaşım, yönetim gibi alanların küresel ekonomide hız kazanmasıdır (Özkuş, 2007: 92).

Girişimcilik bilgi toplumunun içinde bulunduğu ekonomik gelişmede oldukça önem arz eden bir yere gelsede; girişimcilik teorisi hala modern ekonominin zayıf bir halkası olarak karşımız çıkmaktadır. Bu konu hakkında literatürde oldukça bilgi olmasına rağmen; girişimcilik, iktisatçılar arasında henüz tam anlamıyla anlaşılamadığı ortadadır (AIDIS, 2003: 26).

İktisattaki girişimcilikle ilgili yaklaşımların, daha çok girişimcilik düşüncesi ve girişimcinin rolü üzerine odaklanmış olduğu görülmektedir. Bu nedenle girişimciliğin daha iyi anlaşılabilmesi için çalışmanılarleyen konu başlıklarında girişimciliğin farklı iktisat düşünürleri açısından farklı bakış açıları ve özellikleri değerlendirilmesi ve günümüz iktisadi düşüncesine temel olan kavramları tarihsel süreç içerisinde aktarılmaya çalışılmıştır.

Tablo 1
Düşünlere Göre Girişimci Özellikleri

1	Girişimci belirsizlikle ilgili riski üstlenen kişidir (Cantillon, Thünen, Mill, Hawley, Knight, Mises, Cole, Shackle).
2	Girişimci finansal sermayeyi arz eden kişidir (Smith, Turgot, Böhm-Bawerk, Pigou, Mises).
3	Girişimci bir yenilikçidir (Baudeau, Bentham, Thünen, Schmoller, Sombart, Weber, Schumpeter).
4	Girişimci bir karar vericidir (Cantillon, Menger, Marshall, Wieser, Amasa Walker, Francis Walker, Keynes, Mises, Shackle, Cole, Schultz)
5	Girişimci endüstriyel bir liderdir (Say, Sain-Simon, Amasa Walker, Francis Walker, Marshall, Wieser, Sombart, Weber, Schumpeter).
6	Girişimci bir yöneticidir (Say, Mill, Marshall, Menger)
7	Girişimci ekonomik kaynakların bir düzenleyicisi ve koordinatörüdür (Say, Walras, Wieser, Schmoller, Weber, Clark, Davenport, Schumpeter, Coase)
8	Girişimci bir girişimin sahibidir (Quesnay, Wieser, Pigou, Hawley).
9	Girişimci üretim faktörlerinin bir işverenidir (Amasa Walker, Francis Walker, Wieser, Keynes).
10	Girişimci bir müteahhittir (Bentham).
11	Girişimci bir arbitrajcıdır (Cantillon, Walras, Kirzner).
12	Girişimci alternatif kullanımlar arasında kaynakların bir tahsisçisidir (Cantillon, Kirzner, Schultz).

Kaynak: RIPSAS,1998:106

Farklı düşünürlerin farklı tanımlamalarına rağmen tabloya dikkat edildiğinde, girişimcilik kavramı, girişimcinin farklı tanımlar içerisinde ortak paydada bir araya getiren benzer yönlerini karşımıza çıkarmaktadır. Buna göre girişimciler riski üstlenen, finansal sermayeyi arz eden, karar veren endüstriyel lider, iktisadi kaynak düzenleyen, müteahhit, alternatif kullanımlar arasında bir dağıtımcı olarak tanımlanan özellikler etrafında ifade edilmektedir.

1.3.1. Girişimcilik ve Fizyokrat Okul

Fizyokratlar, iktisadi düşünce tarihinde tanınmış bir lidere sahiptirler ve bu lider etrafında toplanmış olan yazarlardan oluşmuşlardır. Bu yazarlar aynı zamanda düşüncelerini ifade edebilecek bir dergiye de sahiptirler ve ilk “düşünce okulu” nu kurmuşlardır (Savaş, İktisat Tarihi, 1997). “Fizyokrazi kelimesi eski Yunanca physis ve kraten sözcüklerinden oluşmuştur. Bu sözcük ilk olarak Pierre-Samuel Dupont de Nemours tarafından 1768 yılında okulun lideri Quesnay’ın eserlerini derlediği bir kitapta kullanılmıştır. Ancak onlar fizyokratlar kelimesinden daha ziyade kendilerini “economist” olarak değerlendirmişlerdir” (Galbrath, 2004: 124).

Fizyokrazi okulu, ünlü iktisat düşünürü François Quesnay’ın 1756 yılında ekonomi üzerine yazdığı makalelerle kurulmuştur ve Adam Smith’in ‘Milletlerin Zenginliği’ adını verdiği 1776 yılında yayınladığı kitabıyla sona ermiştir. François Quesnay, Anne Robert Jacques Turgot, John Law, Prierre Le Pesant De Boisgilbert ve Richard Cantillon gibi temsilcileri olan Fizyokrat ekol dönemi yaklaşık otuz yıl sürmüştür ve kendilerine okul denilmesini hak eden ilk düşünce akımı olmuştur.

Merkantilizm’e bir tepki olarak ortaya çıkan liberal iktisadi öğreti ilk başta tarımsal kapitalizmin öncüsü olmuştur. Bu iktisadi okul tekellere, kamu denetimlerine tepki göstererek bireysel özgürlük ve girişimlerin yolunun açılması gerektiğini savunmuştur. Böylelikle kendi felsefelerine göre yollarını belirlemiş ve kendi kurallarını koymuşlardır. Onlara göre üretim servetin kaynağıdır ve ‘laissezfaire’ politikası işlenmelidir. (Doğangün Yasa, 2010: 6).

İktisadi faaliyetleri tarihsel bakış açısıyla ele alanlara göre Fransa’da modern ekonomi teorilerinin doğuşu Fizyokratlar adı verilen grupla olmuştur. Bu düşünürlerin arasında en önemli isimlerden biri ‘Essai sur la nature du commerce en general’ isimli çalışmasıyla Richard Cantillon olmuştur. Ekonomik analizde ‘entreprendre’ kavramını ilk kez kullanan isim olmakla birlikte (Formaini, 2001: 3) girişimci sınıfını tarif etmek için toplumu, toprak sahipleri, işçiler ve girişimciler olarak tanımlamıştır. Piyasa ekonomisindeki bu sınıflandırmada toprak sahipleri ile işçiler arasında kalan girişimciler bu iki gruba arabuluculuk ederler. Bu arabuluculuk belirsiz fiyatlar temelinde işler (Peneder, 2009: 5). Toprak sahipleri zevk ve tercihleriyle tüketim miktarını etkileyebilirler ve sahip oldukları doğal kaynakların mülkiyet hakkı sayesinde de finansal özgürlüklere sahiptirler. Girişimci ise toprak sahiplerinin tercih

ettikleri talebi karşılamaya çalışan, mal değişiminden sorumlu gruptur. (Er, 2012: 10).

Fizyokrazi, “özellikle çiftçiyi, büyük ölçekte tarımsal üretim yapan tarımsal üreticiyi ön plana çıkaran reformların ilk öğretisi olmuştur. Fransa’da merkantalizmin teorik görüşlerine ve ekonomik yaşama getirmiş olduğu kısıtlamalara duyulan tepki İngiltere’ye oranla daha şiddetli olmuştur.” Fransa’nın tarıma dayalı ekonomisi sebebiyle J.B. Colbert’in sanayileşmeyi teşvik eden merkantalist düşünce, bu önlemlerden bir yarar sağlayamamıştır. (Savaş, İktisat Tarihi, 1997). Gerçi tüccar kapitalizmi ve onun ihtiyaç duyduğu zanaat sınıfının ürünlerinin üretimini gerçekleştiren fabrikalar Fransa’da ortaya çıkmıştır ve başta Paris olmak üzere Lyon, Boddeaux gibi şehirlerde tüccarlar ve işçilerin kenti olmuştur (Galbraith, 2004). “Uygulanan tarım merkezli ticarete bir gelişme sağlanamamış ve özellikle Fransız eyaletleri arasındaki vergileri ve tarım ürünlerinin ihracatına ilişkin kısıtlama, tarımdaki üretim artışının önündeki en büyük engel olmuştur” (Kazgan, 1997: 29).

Fizyokratlar iktisadi gelişimin sağlanabilmesi için sermaye birikimini teşvik edecek politikalar aramışlar ve birikimin önündeki engelleri; onlara göre kapitalist çiftçiler üzerindeki vergiler ve tarımsal ürünlerin ihracatında yaşanan sıkıntılar nedeniyle bu alanlar üzerinde düzenlemeler oluşturmuşlardır (Çaklı, 1998). Fizyokratların bu alandaki kavramları ise “artık ürün” eşi ve benzeri olmayan bir üretkenliğe sahip olan tarım kesiminden elde edilebilirdi. “Buna karşın üretim kesimi ve hizmetler kısırdırlar, bu sektörler üretim sürecinde yararlı olmalarına rağmen hiçbir şekilde artık ürün oluşturamazlardı” (Ekelund ve Robert Hebert, 1990: 210).

Fizyokratlar grubunun en önemli düşünürlerinden olan Cantillon’un görüşüne göre; “girişimci hammaddeyi –genelde tarım ürünü- belli bir fiyattan onu işlemek için alır ve belirsiz bir fiyattan satar” (Filion, 1997: 3). Bu fiyatlar arasındaki fark girişimcinin kar ya da zarar etme durumunu belirler. Aslında girişimciyi teşvik eden şey işte bu kar elde edebilme dürtüsüdür. Belirsizlikte kar veya zarar etme riskini üstlenen kişi girişimcidir diyerek girişimciye belirli bir görev yüklenmiştir (Er, 2012: 10). Hiyerarşik toplumun bir bölümü olmaları girişimcilerin varlığını önemli kılar. Girişimci bu yolda ilerleyebilmek için ortaya sermaye koyan veya kendi emeğini sunan kişi olabilir (Winata, 2008:14).

18. yüzyılın başlarında Fransa’daki geleneksel yaşam biçimleri girişimcilikle oldukça bağlantılıdır. Çünkü girişimcilik katı bir disiplin olmasının yanı sıra sonuçları itibarıyla de işletme, sosyoloji ve psikolojiyi de içine alan interdisipline sahiptir.

Özellikle girişimci bir önceki paragrafta belirtildiği gibi birçok nosyona sahiptir. Bu nosyonlardan bir diğeri de girişimcinin belirsiz faktörüyle mücadele etmesidir. Girişimcinin belirli maliyetler ve bilinmeyen fiyatlara dayalı olarak üretim için ihtiyaç duyulan parasal değeri hesaplama yeteneği, fizyokratların girişimci tanımının esasını oluşturur. Bilinmeyen fiyatlar, belirsizlik ya da olasılıklı durumlara atıfta bulunduğundan, Menuda ve Kean'a göre girişimcinin en önemli özelliği belirsizlik ile başa çıkmasıdır (Menuda ve Kean, 2002: 2-3). Bu nosyonu özellikle girişimci açısından sahip olduğu merkezi bir yetenek olarak da önem taşımaktadır. Çünkü bu özellik girişimciliğin yeteneğinin ayırıcı bir fonksiyonu olarak da karşımıza çıkmaktadır.

1758'de yayınladığı 'EconomicTable' adlı kitabıyla, iktisat yasaları görüşünü bildirdiği çalışmasıyla François Quesnay, fizyokrat düşünürler arasında Cantillon'dan sonra akla gelen ilk isim olmuştur. Quesnay organizasyonun köküne inerek, girişimcinin karşı karşıya olduğu belirsizlik durumunu ve bilgiyi organizasyonun içeriğine dahiletmiştir. Ona göre girişimci, yani çiftçi, daha fazla gelir elde edebilmek adına üretim organizasyonunda yapılması gereken her şeyi yapan kişidir (Menuda ve Kean, 2002: 7).

Quesnay, Cantillon'la benzerlik gösteren düşüncelerinin özünde, belirsizlikteki en büyük riski alan, üretimi organize eden, yenilikçi yönüyle de verimlilik adına uygun bir şekilde yeni yöntemler geliştirmeye çalışan ve daha fazla yeni pazar arayışında olan kişi girişimcidir (Formaini, 2001:3)

Quesnay ekonominin büyüme ve gelişmesinin temeline sermayeyi oturtur. Ona göre sermaye toprak sahiplerinden gelir. Ama toprak sahipleri arasında küçük ölçekli tarım yapan ve büyük ölçekli tarım yapan şeklinde bir ayırım vardır. Aklını ve zenginliğini kullanabilen ve bu vasıflarını kâra dökabilen kişi girişimci olarak ifade edilir. Yani girişimci bağımsız bir şekilde kendi işini yürütebilen kişidir kapitalist bir çiftçi gibi başkalarının topraklarını kullanıp işini devam ettiren değil (Hebert ve Link, 2006). Cantillon kadar büyük bir katkı sağlayamasa da Quesnay elde ettiği karı tekrardan yatırıma dönüştüren, sermaye sağlayan küçük ölçekli üretimi büyük ölçekli üretime dönüştürebilen girişimcisi vardır (Menuda ve Keen, 2002:6)

Fizyokratlar olarak kabul edilen üyelerden bir diğeri de Fransız iktisatçı ve maliye bakanı Robert Jacques Turgot'tur. Turgot, Cantillon'un fikirlerini geliştirerek girişimciyi kapitalist ve sermaye sahibi olarak tanımlamıştır. Ona göre girişimci yatırdığı paradan faiz kazanmayı ve verdiği emek sonucunda da ün kazanmayı ister.

Bunu yapabilmek için iktisadi aktörler ilk başta para biriktirirler, toprak satın alırlar, bir işe yatırım yaparlar ve başkalarının sermayesini kiralarlar. Bunların hepsini seçebiliyor olması girişimciyi kapitalist yapar (Winata, 2008: 15). Liberal düşüncüyü savunarak lonca sisteminin gücünü azaltmaya çalışmış, bazı malların ticaretini serbestleştirmek için uğraşmıştır. Ona göre uğruna para yatırılan proje ve iş faaliyetlerini yürüten, ticaret yapan herkes girişimcidir ve her girişimci bir kapitalisttir (Doğangün Yasa, 2010: 8)

Girişimcilik iktisat literatüründe farklı okullar ve temsilcileri tarafından farklı özellikler açısından tanımlanmıştır. Bu tanımlar birbirinden farklı mekân, coğrafya, iktisadi orta, siyasi ortam vs. içinde gelişmiştir. Bu açıdan hareket edildiğinde Fizyokrat düşünürler de birbirlerinden farklı toplumlarda girişimcilik kavramını ele almışlardır. Fizyokrat düşünürlerden Cantillon, girişimciyi piyasa belirsizliğinde risk üstlenen kişi olarak tanımlarken Turgot'a göre ise bu durum girişimcinin sermaye birikimini ortaya çıkarır. Bu yapı ise finansal piyasaların tam işlemediği ayrıca sermayenin az olduğu zamanlarda olabilir (Formaini, 2001: 3)

Fizyokrat düşünürler arasında girişimcilik teorisine en büyük katkı sağlayan isimlerden bir diğeri de aynı zamanda bir rahip olan iktisatçı Nicolas Baudeau'dur. Girişimci ona göre Cantillon'un tanımladığı gibi riski üstlenen kişidir fakat aynı zamanda üretim maliyetlerini azaltıp bununla birlikte karını artırmak için yenilik arayışında olmalıdır. Yenilikçi vasfı girişimcinin önemli özelliğidir. Bu da iyi bir yönetim organizasyonu ile mümkündür (Winata, 2008: 14)

Baudeau'ya göre tarımsal sektörde girişimci kendine yapılan hizmet ücreti dâhil gerekli tüm üretim maliyetlerinden kalan gelirlerini kira bedeli olarak toprak sahibine verir. Bu bedel üretime geçmeden önce ödenen bir maliyettir. Fizyokratlar bu maliyetleri uzun dönemde sabit varsaymış, ücretleri de sabite yakın tutmuşlardır. Yani belirli bir maliyetle yola çıkan çiftçi, belirsiz olan üretimin miktarı ve geliri ile karşı karşıyadır. Bu durumda girişimci hem riski üstlenen ve bu riski azaltmaya çalışan hem de yasal düzenlemeleri organize eden bir konumdadır (Hebert ve Link, 2006: 590).

İktisadi düşünce tarihinde ilk defa ekonominin bütünlüğüne ilişkin ve makro özellikler çalışmalarıyla ün kazanan Fizyokratların Ouesnay, Turgot, Cantillon gibi tanınmış birçok ünlü iktisatçıya sahip oldukları görülmektedir. Fransa'da modern ekonomi teorilerinin doğuşunun kaynağı olan Fizyokratlar, iktisadi düşünceye girişimcilik kavramıyla ilgili birçok önemli katkıda bulunmuşlardır.

Fizyokrat düşünürler girişimciyi hiyerarşik toplumun bir bölümü olmaları, interdisiplin yapı içerisinde tanımlamaları, belirsizlik durumu, organizasyon içeriği ve sermaye sahibi gibi birçok benzer özelliklerle tanımlamışlardır. Bu durum bize girişimcilik kavramının sadece farklı okulların farklı görüşlerle katkıda bulunduğu düşüncelerden meydana gelmediğini, aynı zamanda aynı okulun içinde yer alan düşünürlerin de farklı boyutlarla bu kavrama yaklaştığının önemli bir göstergesi olmuştur.

Sonuç olarak Merkantilistlerin, himayeci ve faydacı politikayla hareket etmesi, zenginliğin altın ve gümüşle ölçülmesi, tarımı ihmal etmeleri zamanla fizyokrat okul tarafından eleştirilmesine sebep olmuştur. Fizyokrat düşünce ve girişimcilik açısından konuya yaklaşıldığında, iktisadi dönem olarak Sanayi Devrimi'nin henüz kendini göstermediği ve dünya ekonomisini derinden etkilemediği zaman dilimine denk geldiğinden dolayı girişimcilikle alakalı çalışmalar ve değerlendirmeler genel itibariyle tarımsal girişimciyi vurgulamaktadır. Tarım ağırlıklı olan bu dönemin Richard Cantillon, François Quesnay, Robert Jacques Turgot ve Nicolas Baudeau gibi iktisadi düşünürleri, girişimci ve girişimcilik konusuna önemli katkılarda bulunmuşlardır.

1.3.2. Girişimcilik ve Klasik Okul

Dünya genelinde ticaret hacminin gelişmesine paralel olarak büyüyen sanayi ve sanayi ürünlerinin pazarlanması noktasında olan girişimci talepleri, özellikle ticaret yapan birçok ülkeyi daha hızlı üretmeye ve pazar alanını genişletmeye yöneltmiştir. Bu nedenle başta İngiltere'de olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde devletler sanayi hamlelerini, üretimlerini daha da arttırmak amacıyla gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu hamleler dünyada özellikle üretimin makineleşmesinin gelişimine paralel olarak İngiltere'nin ön plana çıkmasını sağlamıştır. XVII. yüzyıla kadar süren bu sanayi hamlesi özellikle birçok değişimi de beraberinde getirmiştir.

Kapitalizmde hızla gelişme göstermiştir ve tüm bu üretim biçimindeki değişim, sanayideki ilerlemeler vs. beraberinde akademik çevrede de etkisini göstererek klasik iktisat teorisinin doğmasına zemin hazırlamıştır (Aşkın, Nehir, Vural, 2011: 59).

A.Smith'in de içinde olduğu David Ricardo, Nassau William Senior, John Stuart Mill ile başlayıp Alfred Marshall ile biten ve belli başlı birçok isminde katkıda bulunduğu iktisatçılardan oluşan “Klasik Okul (Classic School)” ya da çıkış yerleri dikkate aldığımızda “Manchester Ekolu” olarak bilinmektedir. Birlikte oluşturdukları makroekonomik sistem ise Klasik okul olarak adlandırılmaktadır.

Klasik okulun başlangıcı olarak “1776 yılında Adam Smith'in yayınladığı “Ulusların Zenginliği isimli eseri kabul edilmektedir.” Eserinde “kapitalizm” kavramını teorik bir çerçevede açıklayan ilk kişidir. Smith'e göre “kapitalist; kaynakları bir girişimle ortaya koyan aynı zamanda mülk sahibi olan yöneticidir. Smith'in tanımı kapitalistleri, gelişmeyi ve toplumun refahının dağılımını sağlayan temel unsur olarak tanımlamıştır” (Tosunoğlu, 2003: 86-88).

Smith'in “Ulusların Zenginliği” isimli kitabında kapitalizm ile girişimci ilk kez birlikte tanımlanmış ve her iki kavram da özdeşleştirilmeye çalışılmıştır. Smith'e göre girişimciler; her zaman ileri görüşlü, sorumluluk alan, tehlike arayışı içerisinde, ileriye görüp planlama yapma yeteneğine sahip olan rasyonel bireylerdir ve bu bireyler ölçülü olarak risk almaktan çekinmezler (Skousen, 2003: 20).

Klasik ekolden önce iktisatçıların çalışmalarında girişimcilik kavramı net değildir. Bu dönem içerisinde, girişimci kavramını iktisatçılar çok fazla kullanmamış ve daha çok “maceracı” ve “risk alıcı” gibi kavramları tercih etmişlerdir.

15. Yüzyılda bazı risklere rağmen iş yürütenler “tüccar” ve 17. Yüzyılda belli kamu işlerini yürütenler ise “arsaspekülatörleri” ve “çiftçiler” olmuşlardır. 18. Yüzyıl boyunca adım adım risk alıcı terimi maceracının yerine daha fazla kullanılmaya ve sıradan bir iş adamıyla aynı anlamı taşımaya başlamıştır. İlk bakışta risk alıcı basit bir şekilde bir işi yürüten veya bir projeyi tamamlayan kişi olmuştur fakat daha sonra var olan finansal riskini üstlenen, hükümetin verdiği işleri yürüten kişiye dönüşmüştür. Daha sonrasında da risk alıcı kavramının anlamı genişletilmiştir (Hebert ve Link, 2006: 295).

Klasik İktisat ile birlikte ilklerle bilinen Adam Smith “Ulusların Zenginliği” kitabında fizyokrat düşünürlerin aksine kapitalist ve girişimciyi bir arada kullanmıştır. Ona göre kar, risk almanın ödülüdür (Er, 2012: 15).

Adam Smith ‘Ulusların Zenginliği’ kitabında girişimciyi;

1. Tehlike arayışında olan bir maceracı
2. Geleceği tahmin ederek planlar yapabilen ileri görüşlü kişi

3. Mantıklı riskler olan sorumluluk sahibi birey olarak tanımlamıştır. Eğer birey bunların hakkını verirse yatırım için hazır demektir (Sciascia ve De Vita, 2004: 4)

Adam Smith'in girişimciyi ilk kez kapitalizmle özdeşleştirerek anlatmasına ve ona bir takım özellikler yüklemesine rağmen klasik ekolde girişimci ve ekonomideki girişimcinin rolüne fazla değinilmemiştir.

Aynı dönemin diğer iktisatçılardan farklı olan Jeremy Bentham istisnadır. Bentham ayrıca Smith'i toplum içinde girişimciyi dikkate almadığı için eleştirmiştir (Özkul, 2007: 348). Girişimci konusunda Bentham ve Smith arasındaki anlaşmazlık tefecilik yasalarında belli olmaktadır. Bentham ile birlikte Smith ekonomik liberalizmin, kabiliyetlerin artırılmasında etkin bir rejim olduğu konusunda aynı fikirdedirler ama Bentham Smith'in aksine tefecileri de yararlı birim olarak savunur. Adam Smith yeniliği hem profesyonel bir aktivite olarak onaylamış hem de önemini göz ardı etmiştir. Başka deyişle Smith, yeniliğinin değerini anlamada başarılı olamamıştır. Bentham yayınlanan ilk çalışması Defence of Usury'da bu konuya değinmiştir. Ödünç verilen ve alınan sermayeyi kısan tefeciliğin yani faizciliğin engellenmesi için önlemin alınması ve yabancı paranın sermaye piyasalarından uzak tutulması gerekliliğini ince ayrıntılarıyla anlatmıştır (Hebert ve Link, 2006: 590-591).

Bentham 'panopticon' diye adlandırdığı bir hapisane modelinde girişimcilik için yenilik kavramının ne kadar önemli olduğunun altını çizmiştir. Modelde iktisatçı yönetim ilkesine değinmiştir. Bu ilke ekonomide etkinliğin sağlanabilmesi için girişimcinin aktivitelerine dayanır. Bentham'a göre girişimci, hapisanedeki mahkûm emeğin çalıştırılması ile elde edilen gelirden vergi elde eden ve düzenin düzgün biçimde devam ettirilebilmesi adına alınması gereken şeyleri satın alan bağımsız bir sözleşmecidir (Er, 2012: 19).

1800'lü yıllarda girişimci kavramından Fransız olan iktisatçı Jean Babtiste Say da bahsetmiştir. Say'a göre girişimci ekonomik kaynakları verimlilik düşükse alanın dışına, verimlilik yüksekse alanın içine kaydıran ilk kişidir. Say, para sağlayan ve finansal riski alan kişi olan sermayedar ve yeni zenginlikler meydana getirmek için üretim faktörlerini bir araya getiren girişimciyi birbirinden ayrılan yönlerini açıklamıştır (Özkul,2007:347).

Say "girişimcinin ana fonksiyonunu sosyal yapılardan bağımsız olarak analiz etmiştir. Girişimciliği üretim fonksiyonlarının içine dahil ederek girişimciliğin alanını

genişletmiştir” (Philipsen,1988:3-4). Say’ın kuramında girişimci, kendi girişimde anahtar kişidir; kordinatördür, modern liderdir ve yöneticidir (Pragg, 1999: 315).

Ekonomik gelişmenin girişimci faaliyetinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını savunur. Girişimci sahip olduğu sermayeyi bu işe harcadığı için riski üstlenen kişi olarak düşünülür. Bununla birlikte Say kapitalist ve girişimci arasında fark olduğu görüşündedir. Girişimciyi yenilikle ilişkilendirir. Onu değişimin merkezinde düşünür. Kendisi de aynı zamanda bir girişimcidir ve girişimin sınırlarının ne olduğunu tanımlayan ilk iktisatçı olmuştur (Filion, 1997: 3).

“A Treatise on PoliticalEconomy or theProduction, Distribution andConsumption of Wealth” adlı kitabında Say girişimcinin üretimi ve dağıtımı beraber düzenlediğini yazmıştır. Diğer iktisatçılara nazaran Say girişimciyi çok daha önemli bir yere koymuş, üretim ve tüketimin tamamında çok önemli rol oynar. Say’ın tezine göre üç farklı endüstri vardır. Birincisi tarım, diğeri imalat ve en son ticari endüstridir. Bunların hepsinin çalışması üç farklı aşamayla sağlanır (Pragg, 1999: 315).

- 1. Araştırma:** Teorik bilginin meydana getirilmesi ve küreselleşmesi araştırmacılar tarafından sağlanır.
- 2. Uyarılama:** Araştırmadan ortaya çıkan bilgiyi kullanılabilir ürünlere çevirmek ve üretim faktörlerini organize etmek girişimcilerin işidir.
- 3. Üretim:** Bu bölümü işçiler yürütür.

İlk yapılması gereken bilimsel araştırmadır. Üretime girmeden önce, o ürünün amacı hakkında bilgiler araştırılmalıdır. Araştırmadan sonra, elde edilen bu bilginin faydalı bir sonuç vermesi için bu adım girişimci tarafından yürütülür. Yapılması gereken son iş, manuel olarak ürünün üretilmesi işlemidir (Hebert ve Link, 2006: 288).

Farklı düşünürlerin girişimci ile ilgili farklı açıklamaları ve girişimci kavramının tam olarak açıklanamaması, dönem itibari ile aslında ekonomide varlığı bilenen fakat rolü üzerine kesin bir fikir birliğine varılamayan bir kavram olma özelliğindedir. Bu durum daha sonraları iktisadi literatürde girişimcinin rolü ve tanımının yapılmasının önemini ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç olarak “Klasik iktisatçılar riski üstlenen, yenilik fırsatlarını araştıran ve üretim faktörlerini birleştiren girişimci ile süreçte sadece yatırıma araç sağlayan kapitalist arasındaki ayrımı yeterince yapamamışlardır.” Onlara göre girişimci ile kapitalist aynı anlama gelmektedir şeklinde tanımlamışlardır (Formaini, 2001: 4-5).

1.3.3. Girişimcilik ve Neo-Klasik Okul

Liberal ideolojiyi savunan Neo-Klasiklerin iktisadi dūřunceleri, XIX. yūzyılın sonlarından 1920'ye kadar geçen sūrede etkili olmuřtur. Liberal dūřune bakımından klasiklere benzemekle birlikte, önemli birçok noktada birbirlerinden ayrıldıkları gr÷lmektedir. "Adam Smith, David Ricardo, John Baptiste Say, Jeremy Bentham, John Start Mill gibi klasik iktisatçı ve dūřun÷rlerin aksine Neo-klasik iktisatçılar sadece İngilizlerden oluřmaz. T÷m dūnyada savunucuları vardır." Neo-klasik iktisat, İngiliz StanleyJevons, Fransız LeonWalras ve Avusturyalı Karl Menger tarafından birbirlerinden habersiz řekilde oluřturulmuřtur. Analizlerinde marjinal yöntemlere yer verdiklerinden dolayı 'Marjinalistler' olarak da bilinmektedirler.

Neo-Klasik iktisadi dūřuncenin ortaya çıkıřının nedeni olarak 1830 ve 1930'lu yıllarda ortaya çıkan sanayi devrimi ve onun sonuçları gösterilebilir. Sanayi devrimi sonucunda sermayenin de giderek artması ve ulusal sınırları ařması ile teknolojik yenilikler hayatın her alanıyla birlikte siyasal dūřunceleri de etkilemiř bu nedenle Neo-Klasik iktisadi dūřuncesinin ortaya çıkmasını saęlamıřtır (Kū÷kkalay, 2010: 235).

Neo klasik iktisadın etkili olduğu dönem içinde temsilcileri dūřune sistemlerinde matematiği oldukça fazla kullanmışlardır. Matematiksel kullanmaları iktisada evrensellik katmıştır. Bununla birlikte vardıkları sonuçlar da daha az karamsar olmuştur (Erim, 2007: 125).

Bir toplumun ekonomik refahını artırmasının yolu kişilerin ve şirketlerin kazançlarını yūkseltmeye çalışmasından geiceğini savunan Neo-klasik iktisadın kurucuları William StanleyJevons, Alfred Marshall, IrvingFisher, Francis YsidroEdgeworth, John BatesClark, KnutWicksell gibi iktisadi dūřun÷rler oluşturmaktadır. Neo-klasik iktisat okulun temsilcilerinden girişimcilik teorisiyle ilgili çalışma yapan iktisatçıların başında iseLeonWalras, Alfred Marshall ve VonThūnengelmektedir.

Neo-Klasik iktisat okulunun temsilcilerinden ilki, matematiğin iktisadi analize uygulanmasını esas alan Lozan İktisat Okulu'nun kurucusu olan ve aynı zamanda genel denge teorisini geliştiren Fransız iktisatçı LeonWalras'dır. Walras girişimci kavramının önemli olduğunu savunmuştur. "Elements of PureEconomics" eserinde üretimin faktörlerini dörde blmiştir. Cantillon'un toprak sahipleri, işçiler ve

kapitalist olarak üçe ayırdığı üretim faktörlerinin sınıflandırmasına benzemesine rağmen önemli bir farklılık vardır. Walras üretim faktörlerinin ayrımını yaparken, girişim gibi toprak sahiplerini de kapitalistlerden ayrı değerlendirir. Walras girişimciyi dördüncü üretim faktörü olarak dâhil etmiştir. Buna ek olarak girişimcinin rolü kişisel yetenekleri ile çalışan işçiden, arazi kiralayan toprak sahibinden ve arazi kiralayan toprak sahibinden kapitalistten tamamen farklıdır (Hebert ve Link, 2006: 322-323).

Lozan okulunun temsilcisi olan ve faydanın ölçülebileceğini savunan Walras'a göre, girişimci kavramı koordinatör ve arbitrajcıdır. Girişimcinin olmaması değişimin de faaliyetin de olmayacağı anlamına gelir (Ripsas, 1988: 105). Üretimin içinde kullanılmak için, hizmetleri alan ve durağan bir alanda faaliyet gösteren kişidir. Temelde arbitrajdan meydana gelen girişimcinin elde edeceği kar, rekabet piyasalarının ücretleri ve ortalama maliyetler arasında olan fark olarak tanımlanır. Çünkü statik dengede kâr sıfırdır. Bundan dolayı Walras'ın girişimcilik fonksiyonları oldukça önemlidir (Ebner, 2005: 258).

LeonWalras, W.S.Jevons'a 1878 tarihinde yazdığı mektupta, Theory of PoliticalEconomy'yi değerlendirirken, iktisat biliminde girişim konusunun yeterince yer almadığını ve bu konuda büyük bir boşluk olduğunu işaret etmiştir. Walras "girişimcinin müdahalesi olmazsa ücretlerin, faizlerin ve rantların hiçbir zaman belirlenemeyeceğini ve girişimcinin asli rolünün üretken değerleri arz ve talep etmek olduğunu" savunmuştur. Bunun üzerine JevonsWalras'a yaptığı değerlendirmelere katıldığını ve bu boşluğun giderilmesi gerektiğini belirten bir mektupla cevap vermiştir. Ancak Jevons'un bu mektubuna rağmen 72 bölüm olarak düşündüğü Principles of Economics'de tek bir bölümü dahi girişimciliğe ayırmamıştır. Aynı zamanda Jevons'un girişimciyi, "riski ve belirsizliği göğüsleyebilen, yenilik ve keşif yapabilen karar verici boyutu ile değil, sermayeyi, beceriyi, emeği ve emeğin idaresini bir araya getiren ve bunun karşılığında kâr elde eden bir birey olarak tanımlamıştır" (Alada, Ekim 2000-Mart 2001).

Ortodoks İktisat olarak da bilinen ve aslında marjinalist iktisadın zaman içinde değişmesi sonucu oluşan Neo-klasik iktisadın savunucularından biri de, klasik iktisadın en iyi yönlerini Marjinalist ilkelerle bir araya getiren ve bu şekilde Neo Klasik iktisadı kuran AlfredMarshall'dır.

Uzman bir matematikçi olan Marshall mikro iktisatta genel denge analiziyle yeni bir kapı aralamış, daha çok mikro iktisatla ilgilendiği için, konjonktür dalgaların

üzerinde durmamıştır. Konjonktür dalgalar makro iktisadın alanına bırakılmıştır (Bocutoğlu, 2012: 185).

Marjinal gelirler, marjinal fayda eğrileri ve toplam maliyet gibi konuları iktisada kazandıran Alfred Marshall, iktisadi olayları anlatırken geometriyi kullanmıştır. İktisat biliminin politikadan ziyade doğa kanunu tarafından yönetildiğini ileri sürmüştür. Arz ve talep grafiklerinin sık kullanılmasına ön ayak olmuştur. İktisat biliminin fizik, biyoloji, matematik gibi kesin bilgilere dayalı olan alanlar kadar biçimsel bir bilim olduğunu savunmuştur (Turan, Nakiboğlu, Çetinkaya, 2015: 892)

Klasik iktisadın en iyi yönlerini Marjinalist ilkelerle birleştirmeyi başaran Marshall bu dönem içerisinde ekonomide, LeonWalras gibi, girişimcinin önemli bir rolü olduğunu kabul etmesine rağmen yine de girişimciye çalışmalarında yeterince yer ayırmamıştır. Buna rağmen girişimcilikle ilgilenen çok az iktisatçıdan da biridir. 1890 yılında ilk defa yayınlanan “Principles of Economics” adlı çalışmasında girişimciliğin gerekliliğine vurgu yapmıştır.

Fiyatın, fayda ve üretim maliyeti tarafından belirlendiğini savunan Marshall yatırımlarını nereye yapacaklarını düşünen kapitalistlerin fırsat arama davranışlarını girişimcinin rolüne dâhil etmiştir. Ona göre iş adamı, çalışmanın devam edebilmesi için gerekli olan sermaye ile emeği sağlayan işverenin ‘uzmanlaşmış örgütü’ şeklinde tanımlamıştır. Neo-Klasik üretim teorisinde olduğu gibi, girişimciler toplam verimi maksimum seviyeye getirmek için kaynak tahsisini optimize etmeye çalışırlar. Daha az harcamayla çok daha iyi sonuçlar elde edebilmek için, uyanık işadamları, düzenlemelerinde değişiklik yapma çabası içine girerler. Başka bir deyişle karlarını artırmak için durmadan ikame etkisini kullanırlar (Peneder, 2009: 5).

Alfred Marshall’ın tanımında, “firmaların tamamı iş adamların girişimciler tarafından yönetilir ve firmalar doğarlar ve başarılı oldukları sürece büyürler ve firmaların birçoğu daha sonra çöker ve yok olurlar. Firmalar tıpkı ormanda yaşayan bir ağaç gibi büyür, en yüksek noktaya ulaşır ve ölürler, bu düzenli bir süreçtir. Bununla birlikte kural dışı birkaç firma olabilir. Bu firmaların sahiplerinin (Girişimci) ustalığına enerjisine ve şansına bağlı olarak değerlerinden daha hızlı büyüyebilir daha yükseğe ulaşabilir ve batışları da gecikebilir” (Doğan, 2012: 45).

Alfred Marshall’a göre girişimci;

- “Eski malın üretimini geliştirerek yeni bir mal arz etmek için fırsatları değerlendirmede geniş üretim gücüne sahip olmalı

- Gerçek bir istek yaratmalı
- İhtiyatlı kararlar alabilmeli
- Cesurca risk altına girebilmeli
- Kullandığı malzemeler ve makinaları çok iyi kullanmalı” (Marshall, 1964: 295).

Marshall’agöre ilave kârlar elde edebilmek için mevcut fırsatları araştıran, onları değerlendiren ve elde eden girişimcidir ve mevcut fırsatlar ürünlerin üretimindeki gelişmelere bağlı olarak firma veya organizasyonun yeni ürünlerini arz edilmesine bağlıdır. Marshall’a göre, “marjinal değişimlerin devamlılığını sağlayan girişimci iş adamı, icat ve yenilikleri kabul ederek bunları uygulamak ve geliştirmek için zarar risklerini üstlenmeye hazır olan kişidir” (Doğan, 2012: 46).

Bütün bu özelliklerin yanı sıra, başarılı bir girişimci birtakım yeteneklere ve bu yetenekleri girişimcilik faaliyetlerinde uygulayabilme kapasitesine sahip olmalıdır. Bu yeteneklerin en önemilerinden biri, birden çok konuyu aynı zamanda değerlendirebilmek, bütün oluşabilecek durumlara önceden hazırlı olmak, ters giden şeyler karşısında mantıklı kararlar alıp hızlı davranabilmek gibi genel özellikler gelir. İş hayatında başarılı olabilmek için girişimcinin olmazsa olmazlarından biri zekâdır. Ayrıca girişimci ileriye görebilme, ticaret ile ilgili bilgiye sahip olma, karşılaşılabilecek güzel teklifleri değerlendirebilme, riskleri taşıyabilme gibi özelliklere sahip olmalıdır. Bu yeteneklerin girişimcide olması gerektiğinden, girişimcilerin arzları kısıtlıdır. Arz ve bununla beraber talep, dengeyi oluşturduğundan dolayı girişimci yüksek bir arz fiyatına sahip olur. Bu sebeple de birçok meslekle kıyaslandığında girişimciler daha çok gelire sahip olurlar (Pragg, 1999: 318).

Neo Klasik Okul temsilcilerinden, Lokasyon teorisi ile bilinen VonThünen Alman TheIsolatedState isimli kitabında girişimci ile kapitalistin kazancını farklı değerlendirerek kârı tanımlamıştır. O’na göre girişimcinin kazandığı, girişimin sonunda elde kalan gelirden, sermayenin faizinin, iş kayıpları için yapılan sigortanın ve yönetim ücretlerinin ayrılmasıyla elde edilen ücrettir. Thunen’e göre kazanılan ‘bakiye’ girişimcinin aldığı riskin göstergesi olduğu için, bu bakiyenin sigorta edilmesi mümkün değildir (Hebert ve Link, 2006: 51).

Girişimciyi risk alan aynı zamanda yeniliklere açık biri olarak ele alan Thünen dönemin önemi araştırmacılarındandır (Sciascia ve De Vita, 2004: 5).

Girişimcilik faaliyetlerinde risk üstlenebilme ve belirsizlik kavramına özellikle vurgu yapmıştır.

Thünen, girişimcinin risk almasını bütün her şeyin üstünde tutmaktadır. Yönetici ile kıyaslanamayacak kadar önemli olan girişimci, herhangi bir işin olabilecek tüm risklerine karşı sigorta şirketinin olmamasından kaynaklı ortadaki riski üstüne alır. Risk faktörünün yaşattığı sıkıntılardan dolayı, girişimci sorumluluğunu yerine getirmenin verdiği rahatlığı yaşayan herhangi bir yöneticinin çok üstünde tutulur. Thünen'e göre bu yüzden bu iş dünyasındaki sıkıntılar girişimcinin becerilerinin gelişmesine zemin hazırlar (Hebert ve Link, 2006: 592).

Sonuç olarak Neo-Klasik iktisadi düşüncenin geneline bakıldığında düşünürlerin sadece birkaçının girişimci ve girişimcinin rolü üzerine analiz yaptığını geri kalanın ise girişimcilik üzerine herhangi bir çalışmasının olmadığı görülmektedir. Özellikle Walras bu konudaki eksikliği görmüş ve girişimcilik üzerine bir takım önemli analizler yapmışsa da “girişimci” Neo-Klasik iktisatta tam olarak üzerinde düşünülen bir konu olamamıştır.

1.3.4. Girişimcilik ve Avusturya Okulu

Günümüzün Avusturya Okulu savunucuları, bu iktisat okulunun düşünsel kökenlerinin oluştuğu dönüm noktasını Carl Menger'in 1871'de yayınladığı 'Politik İktisadın İlkeleri' adlı kitabına bağlamışlardır. Fakat aslında belirtilmesi gereken, kitabını yazdığı dönemde Viyana Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Menger'in niyeti farklı bir iktisat okulu kurmak değildi. Menger'in amacı iktisat teorisini, var olan öğretilerden daha farklı ve daha sağlam temellerle oturtmaktı. Yazdığı kitabın özellikle Almanya'da baskın olan yaklaşım olan ve bununla birlikte klasik ekole yönelttiği eleştirileri paylaşacağını düşündüğü, Wilhelm Roscher başkanlığındaki Alman Tarihçi Okulu'nun ilgisini çekeceğini düşünüyordu. Fakat Alman Tarihçi Okulu'nun bu kitabı görmemezlikten gelmesi uzun sürmedi. Bunun üzerine sadece kötü olan teoriye değil her türlü teoriye karşı çıktığı tarihsel çalışmaları vurgulayan yaklaşımıyla üç kitap yazmayı planlarken, 'Politik İktisat ve Sosyolojinin Problemleri' adlı kitabını 1883 yılında yazmaya başlamıştır (Yay, 2004: 1). İşte bununla beraber Avusturya Okulu'nun temelleri atılmıştır.

Avusturya Okulu'nda girişimcilikle ilgili 19. Yüzyılın sonlarına doğru önemli araştırmalar Carl Menger'in yanı sıra, Ludwig von Mises, Friedrich Wieser, Friedrich August von Hayek, Israel Kirzner gibi iktisatçılar tarafından da yürütülmüştür. Avusturya iktisat okulu, girişimcilik konusunda Neo-klasik marjinalizmin bir varyasyonudur.

Neo-Klasik iktisadın hem mikro hem de makro iktisat hakkındaki görüşlerine getirdikleri eleştiriler ile 2000'li yıllarda yaşadığı yenilenme sürecine katkı sağlayan Avusturya İktisat Okulu'nun bu ekoller arasında ayrı bir yeri vardır. Temsilcileri girişimcilik konusunu ele alırken, piyasa sürecini insan eylemlerinin merkezinde açıklar. Carl Menger, aynı zamanda Avusturya Okulunun kurucusu olan Böhm-Bawerk'in öğrencisidir. Carl Menger, Jevon ve Walras beraber 'Marjinal Devrim'in öncüleridir. Carl Menger Avusturya düşünce geleneğinin kurucusudur. Menger'in savunduğu üretim teorisine göre; üretim yüksek seviyede malların düşük seviyede mallara dönüştürülmesinde geçen süreçtir (Adaman and Devine, 2002: 330).

Menger'e göre girişimci, bu dönemde sermaye mallarını bir araya toplayarak, bu sürecin planını yapan ve yöneten kişidir. Birçok iktisatçının aksine Menger'e göre girişimcinin kazanma ve kaybetme riski birbirine eşittir ve üretim sürecinde girişimci risk alan kişi değildir. Girişimcinin karşı karşıya kaldığı risk tesadüf olabilir (Doğangün Yasa, 2012: 16).

Girişimcilik faaliyetlerini iktisadi durum konusunda yeterince bilgi, üretim seviyesinin belirlenebilmesi için lazım olan iktisadi hesaplamalar, belli bir üretim sürecinde talebi yüksek mallardan hangisinin üretilmesi gerektiğini belirlemede bir teşebbüs ve üretilecek malın planlanmasının kontrolü gibi dört bölümde ele alan Menger, girişimcilik kavramını tanımlamıştır (Ebner, 2005: 259).

Menger'e göre girişimci ve kapitalist yapılar eş anlamlı değildir. Girişimciyi kapitalistten ayıran özellik, sermayeye ihtiyaç olsa da mevcut riski göze almasıdır. Menger için asıl ayrımın girişimcinin karar verme kabiliyetinin olduğunu savunur (Winata, 2008: 24).

Avusturya okulunda girişimcilik üzerine çalışma yapan bir diğer iktisatçı da Ludwig Von Mises'dir. Von Mises'e göre; girişimci her zaman spekülatördür. Girişimcilik uygulamaları karar verme sürecini de içine alır. Girişimci, yapacağı faaliyetlerde yeni uygulamalarla ilgili kararlar alır. Mises'e göre her faaliyet zamanın içine gömülüdür. Spekülasyon içerdiğinden dolayı herkes girişimci olarak tanımlanabilir (Sciascia ve De Vita, 2004: 5-6).

Mises için girişimci piyasa verilerinde meydana gelen belirsizlik içinde iş yapan kişidir. Geleceğin belirsiz konularını çözmeye çalışır. Girişimcinin başarısı belirsiz konuları tahmin etmedeki başarısına bağlıdır (Mises, 1966: 254-290).

20. yüzyılda girişimcilik teorisine katkıda bulunan bir diğer iktisadi düşünür de Avusturya okulunun önemli iktisadi düşünürlerinden olan Kirzner'dir. 1973 yılında yayınladığı 'CompetitionandEntrepreneurship' adlı kitabında ekonominin içinde ortaya çıkarılmayı bekleyen kâr fırsatlarının olduğunu ortaya koymuştur. İşte bekleyen bu fırsatları ortaya çıkaran kişiler girişimcilerdir. Kirzner geleneksel teoride varsayıldığı gibi; her zaman dengenin olmayacağını belirtmiştir. Genel denge olmuş olsaydı o zaman girişimciye ihtiyaç olmazdı. Bu yüzden geleneksel tam rekabetçi piyasada dengenin nasıl oluştuğunu izah etmede başarısız olduğunu savunur. (Ulusoy, 2010: 75-76).

Kirzner, geleneksel teori tam rekabetçi piyasasını eksik bulsa da bu modeli benimsemiştir ve piyasayı bir süreç olarak kabul etmiştir. Bu modele göre;

- 1.Homojen bir mal,
- 2.Piyasaya giriş serbestliği
- 3.Tam bilgi varsayımı geçerlidir (Er, 2012: 28).

Kirzner'a göre piyasa sürecinin sonucunda keşfedilmiş olan kârın ortaya çıkması girişimcinin faaliyetlerine bağlıdır. "Kirzner'in girişimcilik teorisi spontane öğrenme ve süreci mümkün kılan zihinsel durum anlamında uyanıklık/gözü açıklık (alertness) terimi ile bağlantılıdır. Uyanık olmak 'piyasa verisini nerde bulacağı' konusunda gözü açık olmak demektir." Kirzner'in yaklaşımını tamamlayan öteki unsur da arbitrajdır. "Girişimci ucuz alır ve pahalı satar. Bunu uygulayabilmek için de kârlı bir arbitraj imkânı bulması ve ihtimaller karşısında uyanık olması gerekmektedir. Uyanıklık keşfe, keşif ise eyleme dönüşür" (Akın, 2007: 97).

Bu süreçte, girişimcilik, rekabet ve kârın birbirini tamamlayan kavramlar olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Geleceğin belirsiz oluşu girişimcilere tahminde bulunma ve tahminler sonucunda fırsatlar yakalama imkânı sunar. Fakat girişimcilik, yenilik ve yaratıcılık faaliyetleri iktisadi ve siyasi bakımdan özgür bir ortama ihtiyaç duyar. "Girişimcinin yapacağı keşifler ile piyasanın rekabetçi yapısıyla oldukça ilişkilidir. Rekabetin olmadığı, piyasa mekanizmasının yeterince düzgün işlemediği ortamlarda, girişimcilik ve keşif faaliyetlerinin olmayacağı aşikârdır" (Akın, 2007: 97).

Girişimcilik teorisine ciddi katkılarda bulunan, Avusturya düşünce geleneğinin bir diğeri savunucusu Karl Knies'in öğrencisi olan Friedrich Wieser'dir. Wieser-Menger'in fikirlerini benimsemiştir. Onun düşüncelerini geliştirmiş ve girişimcinin vasıflarına, lider olma isteğii, risk alma konusunda cesaretli davranması gibi kişisel özellikleri de dâhil etmiştir (Hebert and Link, 2006: 317-318).

Girişimcilik kavramını Wieser, "işletmenin iktisadi lideri olarak girişimciliğinin tanımında girişimci kârı, liderliğin primi olarak ifade etmektedir ve liderlik prensibini oluşturan tarihsel çeşitlilik zanaatçılık loncası kadar temel köle girişimlerini de içerirken, modern kapitalizmin parasal ekonomisinde girişimci tipi parasal kazançları elde etmek için sermaye girişlerini arttırmaktadır." Yeni iş fırsatlarının içgüdüsel kararlarını, bunların hayata geçirilmesini ve risk alma davranışının oluşturulması sorumluluğuu girişimciye ait olmaktadır. Kapitalist girişimci ise, "Atılgan bir spekülâtör, ileri görüşlü bir bankacı, insan doğasını bilen bir organizatör ve cesur teknolojik yenilikler gibi çeşitli girişim teşebbüslerini başarabilmelidir." Wieser'in savunduğuu kapitalist girişimcinin ortaya çıkışı, "Yenilikçi cesaretiyle karakterize edilen örgütsel lider ve teknolojik bilgiyi kullanabilir hale getirerek yeni yollar açan liderlerin yaptıklarının birer sonucudur" (Ebner, 2005: 259-260).

Girişimcilik teorisine önemli katkıları olan en son düşünür ise; bu teoriden hareket ederek, girişimcilik faaliyetine odaklanan ve bilgilerin eksik dağılımı kavramını ilk kez tanımlayan Avusturya Okulu iktisadi düşünürlerden Friedrich August von Hayek'tir (Ripsas, 1998: 107). Ona göre, teknolojide yaşanan büyük keşiflerin aksine zaman zaman meydana gelen daha küçük buluşların, keşfetme sürecini devam ettirdiğii görüşündedir. Girişimciler, ulaştıkları eksik bilgileri tamamlamalarıyla beraber küçük keşifleri bir araya getirirler ve bu süreçten sonra bu bireyler denge fiyatını bilen kişiler olarak düşünülür (Winata, 2008: 26).

Hayek özellikle rekabetçi sürecin piyasa sistemindeki hareketlerle açığa çıkarılan bilgi yoluyla kâr fırsatlarının keşfedilmesini nasıl tetiklediğinin açıklamıştır. Özel malların eksikliğinin en yoğun olduğu yerde işletme sahibini arzı artırmaya yönlendiren fiyatlardaki değışimin girişimcilikle ilgili keşfidir. "Fiyat sinyallerine girişimcilikle ilgili aynı cevabı verirler, bu da kaynakların rekabet eden kullanımlar arasındaki tahsisinde sürekli bir ayarlamaya sebep olur." Böylece Hayek, "Birçok bağımsız ve büyük ölçüde dağılmış olan piyasa katılımcısının planlarını dengeleyici bir ayarlama için liderlik eden girişimcilikle alâkalı keşif süreci olarak rekabetle ilgili anlayışı belirlemiştir" (Peneder, 2009: 8).

Avusturya okulunda piyasa süreci ve girişimcilik konusunda en ciddi katkı sağlayan düşünürlerin başında Israel Kirner gelmektedir. Ona göre sürekli değişen piyasa sürecinde keşfedilmemiş kârın kendini göstermesi girişim faaliyetlerine bağlıdır. Kirzner'in gözünde girişimcilik; "Kendiliğinden öğrenme ve uyanıklık/gözü açıklık (alertness) kavramı ile doğrudan bağıntılıdır. Kirzner'ın uyanık olma kastı "piyasa verisini nerde bulacağı" konusunda bilgili olmak anlamındadır." Bu yaklaşımı tanımlayan bir diğer unsur da arbitrajdır. Buna göre "Girişimci ucuz alıp pahalı satmalıdır. Girişimcinin bunu yapabilmesi içinse kârlı bir arbitraj fırsatını yakalaması gereklidir."

Sonuç olarak; rekabet, girişimcilik ve kar birbirlerini tamamlayan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomi geleceğindeki belirsizlik, girişimciler için tahminlerde bulunma ve fırsatlar yakalama imkânı sunar. Ancak yenilik, yaratıcılık ve girişimcilik faaliyetleri siyasi ve ekonomik açıdan özgür bir ortama gereksinim duyar. "Girişimcinin yapacağı hamleler piyasanın rekabetçi yapısı ile doğrudan ilişkilidir. Piyasa mekanizmasının düzgün işlemediği ve rekabetin olmadığı ortamlarda girişimcilik faaliyetlerinin de söz konusu olmadığı açıktır" (Bahadır, 2003: 29-51).

Genel ifadeyle Avusturya İktisat Okulu, Adam Smith ve onun ekonomideki doğal özgürlük modelinin gelişmesine üç yönden katkı sağlamıştır. Bunlar atıf teorisi, marjinal fayda/maliyet ve sübjektif değer teorisidir. Bu katkıların yanında bu iktisadi okulun temsilcilerinin ayrı ayrı girişimcilik teorisine önemli katkıları olduğu aşikârdır.

1.1.1. Girişimcilik ve Amerikan Okulu

1865 yılında iç savaşın sona ermesiyle birlikte Amerika bu durumun üstesinden gelmeye çalışmıştır. Yeni bir yapılandırma dönemine giren Amerika, entelektüelleri teşvik edici aynı zamanda yol gösterici olarak Avrupa'yı örnek aldıklarından geçen zaman önde gelen ekonomistler ve araştırmacılar üzerinde olumlu bir süreç olmamıştır. Yükseköğretimdeki eksiklikler sebebiyle Almanya'ya gönderilen kişi sayısı oldukça fazladır. Eğitimlerini tamamlamak ve kendilerini geliştirmek için bu yolu seçmişlerdir. Fakat 19. Yüzyıl, etkisinde kaldıkları Avrupa sempatanlığından yavaş yavaş kurtuldukları dönem olmuştur (Hebert ve Link, 2006: 334).

Avrupa'nın etkisinin yavaş yavaş azalmaya başladığı bu dönemde, Amerikan iktisadi okulun temsilcileri olarak Alexander Hamilton, John Quincy Adams, Henry Clay, Mathew Carey, Henry Charles Carey, Abraham Lincon, Friedrich List ve Otto Von Bismark gibi isimler önemli olmuştur. Bu iktisadi düşünürlerin, girişim ve girişimcilik teorisi hakkında çok fazla çalışması yoktur. Girişimciliğe katkıda bulunan nadir temsilcilerinden biri Frank Knight'dır.

Amerikan iktisatçıların içinde girişimcinin yerini çok dikkatle inceleyen Knight, kârı tanımlamak için ve kârın kaynaklarını açıklamak konusunda girişimcilerin risk taşıma konusunu vurgulamıştır. Girişimcilerin temel belirsizlik koşulları altında karar alma yeteneği konusunda kendilerini güvende hissetmedikleri için, risk taşımakta uzmanlaştıklarını savunur. “Girişimciler aslında hem yönetim fonksiyonlarını hem de kapitalistliği kapsayan yöneticilerdir. Ama birçok büyük şirkette, sınırlı yükümlülüğün, sahipliğin (risk taşıma) ve kontrolün (yönetim) ayrılmasının tarihsel gelişiminden rahatlıkla görülür.” Burada problem modern ekonomilerde her iki fonksiyonun düzenli bir şekilde farklı meslek grupları tarafından yürütülmesidir. Buna ek olarak insanlar, ekonomik hayatın birçok özelliğinde ‘bilenebilir’ türdeki riskleri üstlenirler. Sonuç olarak “Knight’ın temel belirsizlikle risk arasındaki ayrımı, genellikle insan eyleminin yapısını ve özel olarak ekonomik seçimleri anlamak için kıymetlidir. Bununla birlikte, risk taşıma fonksiyonu girişimcilerin eşsiz özelliği olmayıp, tamamlayıcı bir karakteristik olarak işe yaramaz” (Peneder, 2009: 6-7).

Knight’e göre “İşletmeye ait bilgi eksikleri olarak tanımlanan belirsizliğin tamamen ortadan kaldırılması mümkün değilken, risklerin deneysel ve istatistiksel tahmin yöntemleriyle en aza indirilmesi mümkün olabilmektedir.” Eğer karar alıcılar gelecekteki belirsizliği kaldırabilme konusunda tatmin olurlarsa, içinde buldukları durumu savunma pozisyonuna girebilirler. Neo-klasik okulun savunduğu gibi, iktisadi aktörlerin gelecekle ilgili bilgileri eksiksiz olarak elde etmeleri, bilişsel güçlerinin ve sahip oldukları araçların kapasitelerinin dışında olduğu için rasyonel karar alamazlar (Tuncel, 2009: 11).

1.4. Girişimcilik Teorisinin Yeniden Yorumlanması

1.4.1. Girişimcilik Teorisinde Joseph Schumpeter Devrimi

Girişimcilik teorisine en önemli katkıyı sunan kişi “The Theory of Economic Development” isimli çalışmasıyla girişimciyi yeniliği sunan birey olarak tanımlayan Joseph Schumpeter’dir (Ruta, 2003).”Schumpeter, inovasyon ve girişimci arasındaki ilişkiyi vurgulayarak daha önceki teorilerin aksine ekonomik gelişme sürecinde girişimciye önemli roller yüklemiştir. Schumpeter, girişimciyi ekonomik gelişmenin dinamiği olarak görür ve onun ekonomideki fonksiyonunu yenilik yapmak olarak tanımlar” (O’Farrell, 1985).

İnovasyonu, büyümenin tükenmek bilmeyen bir kaynağı olarak gören Schumpeter, rekabete dayalı kapitalizmin, bireyleri girişimciliğe doğru teşvik ettiği için yeniliğin bozulmadan kalacağını belirtir (Brouwer, 2001).

Schumpeter, girişimcinin beş farklı yönünü listelemiştir (Schumpeter J., 1996).

- “Yeni bir mal oluşturma ya da bir mallın kalitesini artırma
- Yeni bir üretim metodu oluşturma
- Yeni bir pazara açılma
- Hammaddeler veya ara malları için bazı yeni arz kaynaklarını kullanma
- Bazı yeni organizasyonel endüstriler başarma”

Schumpeter’in girişimcilik kavramına olan katkısını anlamak için birkaç durumun altını çizmek gerekir. “Schumpeter’in açıkladığı yenilik çeşitleri mevcut piyasada var olan ve girişimcinin kontrolü altında olan kaynakların yenilikleridir. Bu nedenle yenilik bir icadın sonucu olarak karşımıza çıkmamaktadır. Girişimci inatçı olabilir, fakat normal olarak tanımlanan bir kapitalist de değildir” (Özkul G. , 2007).

Piyasada gerekli olan tüm kaynaklar mevcutken sadece küçük bir gurup insan fırsatları kovalamaktadır. Ekonomi içerisindeki bu girişimci azlığın sebebi aslında yeniliğin etkilerinin ortaya çıkarmaktadır. Mevcut ekonomik durumun bozulması, ekonomik sistemde kökleşmiş kurumsal ya da sosyal birtakım engellerin ortadan kalkmasını gerektirir. “Sonuç olarak girişimci bir özgürlüğe sahip olmalıdır ve doğal olarak da az olmalıdır” (Sciancia ve De Vita, 2004).

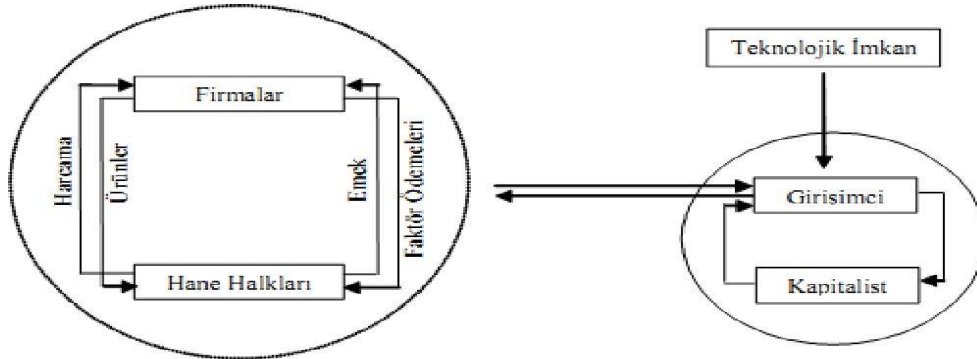
Schumpeter'in temel ilgi alanını oluşturan konu endüstriyel toplumun gelişme sorunudur. "Schumpeter bu gelişme sorununu değerlendirirken, kendi kendini yenileyen statik bir rakım tablosu yerine dinamik bir modeli benimser. Gelişmeyi, denge çizgisinin aşılması ve yeni bir çizgisine kaymak olarak tanımlayan Schumpeter'e göre bu durumu başarabilecek tek faktör girişimcilerdir."

Schumpeter'in iktisadi düşüncesi üzerinde Walras'ın ve Neo-Klasik etkileri oldukça fazladır. Buna rağmen Schumpeter açısından Walras'ın genel denge yaklaşımı durağan bir düzeni açıklamakta ve değişim karşısında çözüm üretememektedir. Bu nedenle Neo-Klasik klasik yaklaşımın iktisadi sorunları çözüme kavuşturma noktasında yetersiz kaldığı görülmektedir. Schumpeter bu noktadan itibaren Walras'ın genel denge modelini bir yöntem olarak ele almış ve iktisadi ilişkileri yeniden betimlemiştir (Kızılkaya, 2003). Diğer bir söylemle Schumpeter çalışmalarında piyasayı dengeli bir sistem olarak ifade eder ve girişimciliği mevcut denge durumunu bozan bir süreç olarak tanımlar (Kızılkaya, 2003). Schumpeter'e göre piyasadaki yeni fırsatları değerlendirme kabiliyeti, ekonomide dengesizlik yaratan bir durumun ortaya çıkmasına neden olan bir süreçtir.

Schumpeter denge kavramı olarak daha çok Weber'in kullandığı ile durağan durum kavramını önemsemektedir. Bu denge durumunu tanımlamak için "iktisadi yaşamın dairesel akımı" şemasını türetmiştir. Bunun başlıca özelliği, iktisadi yaşamın var olan deneyimlere dayalı rutinlerle ilerlediği, var olan durumu düzeltmek için belirli bir güç olmadığıdır.

Şekil 1

Kapitalist Sistemin Sürükleyici Aktörleri: Ekonomik Teoride Girişimciler

Kaynak: Özkul, 2007: 354).

“Şekildeki ilk daire, iktisadi süreçlerin sabit ekonomi olarak tanımlanır. Bu gibi durağan durumda hem üretici hem de tüketici davranışları rutinler üzerine kuruludur” (Özkul, 2007: 353). Şekildeki ikinci dairede ise tetikleminin yolarını arayan girişimci ve kapitalistin ortak olan yaşam alanını ifade etmektedir (Özkul, 2007: 353).”Schumpeter dairesel akım kavramı daha çok yeniliklerle tanışılması oluşan değişiklikleri açıklamak için referans için kullanılır. Ekonomiyi bilindik yollardan uzaklaştırır ve bilinmeyen yeni yollar açar” (Brouwer, 2002: 89). “Dairesel akımda daha önceki süreçlerde üretilen mallar her dönem içinde tüketilir ve sadece ilerleyen dönemlerde tüketilecek malları üretir” (Hebert ve Link, 2006).

Schumpeter’in girişimcilik üzerine olan görüşleri zaman içinde değişim göstermiştir. “1940 yılına kadar girişimcilik ile ilgili düşüncelerini geliştirmiş ve bunları yeni ekonomik teorisine katmıştır” (Landström, 2005: 34-35). Onun görüşünde meydana gelen bu değişiklikler toplumların kurumsal yapılarına odaklandığı *Capitalism Socialism and Democracy* (1942) isimli çalışmasında bulunmaktadır. Bu çalışmada iktisadi bir sistem olarak sosyalizmin kapitalizmin yerine geçeceğini varsaymıştır (Landström, 2005: 34-35). “Bu süreç modern kapitalizm sürecidir. Bu süreçte büyük firmalar yenilikçi olarak çok önemli hale gelmişlerdir” (Hagedoorn, 1996: 889-890). Büyük firmaların ellerinde var olan çok geniş imkânları kullanarak rekabetçi avantajlarını güçlendirmelerine Schumpeter “yaratıcı birikim” diye nitelemektedir (Chen ve Chen, 2001: 2-3).”Firmalarda var olan rutin işlemleri değiştiren aktör olarak girişimcinin rolünde ve öneminde de bir azalma söz konusu olacaktır.” Bu ekonomik gelişme aşamalı olarak kişikilsizleştirilmiş ve otomatik hale gelmiştir. Artık yenilik süreci eğitim almış uzmanlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Kapitalizm “Tek değişim aktörü olarak girişimci artık gözden kaybolmaya başlamıştır” (Hagedoorn, 1996: 889-890).

1.4.2. Joseph A. Schumpeter’in Hayatı

Say’ın geliştirdiği müteşebbis kavramını kaybolmaktan kurtarıp, iktisat kitaplarında kalıcı olarak yer almasında Avusturya doğumlu Harvard profesörü Joseph A. Schumpeter’inoldukça büyük katkısı olduğu görülmektedir.

Avusturya Okulu üyesi olan ve aynı zamanda da Max Weber’in etkisi altında olan Joseph AloisSchumpeter 8 Şubat 1883 yılında Avusturya’nın bir eyaleti olan

Moravia'ya bağlı Triech'de doğmuştur. Babası Alois Schumpeter, Joseph dört yaşıdayken ölünce Avusturya'lı annesiyle beraber Graz'a yerleşmişlerdir. Annesi daha sonra İmparatorluk ve Krallık ordusuna mensup bir subay olan bir subayla evlenmiştir. O dönemde seçkinlerin gittiği Viyana'daki Theresianum Lisesine gitti ve 1901 yılında lise eğitimini tamamlamıştır. Üniversite hayatına Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesinde devam etmiştir (Er, 2012: 52).

Schumpeter 1901-1906 tarihleri Viyana Üniversitesinde okurken Wieser, Carl Menger, Philippovich ve Böhm-Bawerk'den dersler almıştır. Özellikle 1904 yılında Böhm-Bawerk Maliye Bakanlığından istifa edince, üniversiteye dönüp seminerler vermeye başlamıştır. Schumpeter bu seminerleri büyük bir merakla takip etmiştir. 1906 tarihinde hukuk doktoru derecesi aldıktan sonra, bir yaz dönemi London School of Economics'de araştırma öğrencisi olarak çalışmıştır. 1907-1908 yılları arasında da Kahire'deki Uluslararası Karma Mahkeme'de bir süre avukatlık yapmak için Mısır'a gitmiştir. Döndükten sonra da tüm zamanını ekonomiyle ilgilenmeye ayıracağını söylemiştir (Demir, 1970: 157).

1908 yılında hızlı bir ilerleme kaydedip Walras'ın denge teorisi hakkında 'yüksek doktora tezini hazırlamıştır. 1909'da Czernowitz'de yardımcı profesör olmuştur. "İki yıl sonra (1911) ise, 1913-1914 yılları hariç 1919 yılına kadar profesörlük yapacağı Graz'da göreve başlamıştır." Bütün gününü fakültede çalışarak geçiren en genç profesördür ve ondan başka iktisatçı da yoktur. "İktisadın tüm alanını genişletir, müfredata iktisat ekler ve yoğun bir program geliştirir. Aynı zamanda 1911 yılında, meşhur eseri The Theory of Economic Development adlı eserini yazmıştır" (Er, 2012: 52).

Schumpeter aynı zamanda politikaya da ilgi duymuştur. 1919 yılında Avusturya'nın Sosyal Demokrat başbakanı Karl Renner onu maliye bakanı olarak tayin etmiştir. Hükümetin devletleştirme projesini engel olduğu için, yedi ay önce başladığı görevini bırakmak zorunda kalmıştır. Bunun ardından 1921 tarihinde Viyana'da yöneticiliğini üstlendiği Biedermeier Bankası üç yıl sonra Avusturya'yı çok fazla etkileyen ekonomik kriz sebebiyle batmıştır (Er, 2012: 52).

1925'de yedi yıl maliye bilimleri profesörü olarak görev yapan Schumpeter Hitler'in iktidara gelmesinden kısa bir süre önce ABD'ye ve Harvard Üniversitesi'ne gitmiştir. Kendisinin kabul edip etmemeyi uzun süre düşündüğü profesörlük, yeteneklerinin fark edilmesinden hemen sonra teklif edilmiştir. "Harvard dönemi

esnasında *Business Cycles* (1939) ve *Capitalism, Socialism and Democracy* (1942) adlı eserlerini yazmıştır” (Er, 2012: 53).

Amerika’da yaşadığı süre içinde Ekonometri Derneği’nin kurucuları arasında yerini almıştır ve aynı zamanda 1937-1941 yılları arasında da bu derneğin başkanlığını yapmıştır. Amerika doğumlu olmamasına rağmen 1948 yılında ise Amerika Ekonomi Birliği başkanı seçilir. Ve bu durum onun adını bir ilke yazdırmıştır (Demir, 1970: 158).

Schumpeter’in ekonomiye katkıları ilk kitabı ““The Theory of Economic Decelopment’den, The Instability of Capitalism” adlı makalesine ve “Business Cycle’dan, Capitalism”, Socialism and Democracy’ye ve The Creative Response in Economic Theory’e kadar önemli birçok çalışmayı içerir” (Antonelli, 2009: 619).

1.4.3. Joseph A. Schumpeter’in Çalışmaları

Ekonomik kalkınma, girişim, kapitalizm ve marksizm gibi konuları işleyerek onları bir bütün haline getiren ve arkasında birçok eser bırakan Schumpeter’in çalışmaları aşağıda verilmiştir:

- Überdie mathematische Methode der theoretischen Ökonomie (1906)
- Das Wesen und der Hauptinhalt der theoretischen Nationalökonomie (1908)
- Überdas Wesen der Wirtschaftskrisen (1910)
- Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung (1911)
- Dispute on interest with Eugen von Böhm-Bawerk (1913)
- Die Krise des Steuerstaats (1918)
- Gustav Von Schmoller und die Probleme von heute (1926)
- Sombarts dritter Band (1927)
- The Common Sense of Econometrics (1933)
- The Analysis of Economic Change (1935)
- Business Cycles, A Theoretical, Historical and Statistcal Analysis of the Capitalist Process (1939)
- Problems of Economic Growth (1947)
- The Historical Approach to the Analysis of Business Cycles (1949)
- History of Economic Analysis (1954)

1.4.4. Joseph A. Schumpeter'in Çalışmalarının Analizi ve Çok Yönlü Metodolojisi

Joseph A. Schumpeter daha çok iktisatla ilgilense de sosyoloji, felsefe, psikoloji istatistik ve daha birçok alanı da yakından takip ediyordu. Bu sebeple Schumpeter'in metodolojik çoğulculuk perspektifi olarak değerlendirilebilir. Schumpeter'in bu farklı alanlara olan ilgisi onun araştırma yöntemlerine de doğal olarak yansımıştır. Bütün hayatı boyunca yeni bir iktisat kavramı inşa etmeye çalışmıştır. "Bu çabanın kökeninde iktisat, sosyoloji, tarih ve istatistik alanlarının bir araya getirilmesi bulunmaktadır. Farklı alanlara olan bu ilgisi Schumpeter'in olaylara yaklaşımını ve bakış açısını da etkilemiş ve zengin iktisadi çalışma mozağinde her zaman bir model olmuştur" (Basılğan, 2010: 27-28).

Schumpeter'in ekonomik analiz aşamaları özetlendiğinde:

- İlk aşamada (1909 öncesi), Schumpeter ilk kez iktisadi analizin metodolojik temeline dayalı kendi anlayışını sunmuştur.
- İkinci aşamada (1909-1918), Schumpeter metodolojik temele dayalı iktisadi kalkınmayı açıklamıştır.
- Üçüncü aşamada (1918-1933), Schumpeter teorik iktisadi sosyoloji, tarih ve istatistikle bir araya getirerek daha kapsamlı şekilde kendi metodolojik durumunu gözden geçirmiştir (sosyo-ekonomik metodolojik aşama).
- Dördüncü aşamada (1933-1942), metodolojik durumundaki değişikliğini takip ederek, iktisadi yaklaşımını iktisadi kalkınma teorisinden kapitalist analizine kadar genişletmiş (kapitalist sürecin sosyo-ekonomik analizi) ve başarısız olmuştur.
- Beşinci ve son aşama (1942-1950), Schumpeter teorik iktisadın kritik değerlendirmesindeki başarısızlığına karşılık olarak çalışmalarını tarihsel analize (tarihsel metodolojik aşama) taşımış olduğu görülmektedir (Er,2012: 54).

1.4.5. Schumpeter'in Girişimcilik Bakımından Etkisi

Neo-klasik iktisadın temsilcilerinden özellikle de Walras'dan etkilenen Joseph A. Schumpeter'in girişimciliğe olan katkıları öncü niteliği taşımakta ve günümüze ışık tutmaktadır. "Schumpeter, yenilik ve girişimcilik terimleri ile ilgili bilimsel çalışmalarda günümüzde dahi en çok atıf yapılan iktisatçılardan birisidir." Bunun temel sebebi, kapitalist ekonomik sistemde büyümeyi sağlayan temel aktör olarak yenilikleri ön plana çıkaran bir düşüncenin varlığından kaynaklanmaktadır (İçke, 2014: 18).

Girişimciyi, ekonomik gelişme için önemli faktörlerden biri olarak kabul eden ve gerekli gören Schumpeter yenikombinasyonlar başarmak için, eskiyi ortadan kaldırarak yeni kombinasyonlarla iktisadi gelişmeyi getirecek olan girişimciliğin işlevini beş maddeyle tanımlamış olduğu görülmektedir.

- "Yeni bir malın ya da malın daha iyi bir kalitesinin tanıtımını yapmak
- Yeni bir üretim metodu geliştirmek
- Yeni bir piyasanın açılmasını sağlamak
- Hammadde veya yarı işlenmiş mal temini için yeni bir kaynağı bulmak
- Herhangi bir sektörde yeni organizasyonu yürütmek" (Sciascia ve De Vita, 2004: 6).

Burada Schumpeter, pazarı bir denge unsuru olarak kabul eder ve girişimcinin pazarı bozan (ya da denge unsurunu bozan) ya da pazarı dengeden uzaklaştıran bir yapı olarak tanımladığı görülmektedir.

Rekabeti, kapitalizmin değişen yapısında inceleyen Schumpeter günümüzde, statik 'tam rekabet' modelini reddetmesi ve girişimcinin merkezi rolünü, rekabetin dinamik süreci teorisi ile açıklamasıyla tanınmaktadır (Skousen, 2009: 477). Schumpeter, gerçek karakterini değişim ve gelişim olarak gösteren kapitalist sistemde ilerlemenin kısa sürede değil uzun dönemde olacağına inanmakla beraber gelişmenin kendiliğinden gelişeceğine işaret etmektedir. Kapitalist sistemi tek bir yöntemle açıklamaz. Çünkü tek bir yöntemle genel sonuçlara ulaşamayacağı fikrini savunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında rekabet anlayışının aynı malı satan firmalar arasında bir fiyat rekabeti olmaktan ziyade yeni malların, yeni teknolojilerin ve yeni kaynakların, yeni organizasyonlar içinde üretimini alan rekabet anlayışı hâkim olmalıdır (Güler Aydın, 2005: 8).

Yenilik konusundaki düşüncelerini, 1942 yılında yazdığı *Capitalism, Socialism and Democracy* adlı eserinde Schumpeter, yeniliği (innovation) ekonomik değişmeyi yaratan temel öge olarak tanımlamıştır. Schumpeter'e göre yenilik, malların arz yöntemlerindeki değişiklikleridir. Örneğin, yeni ürünlerin piyasaya sürülmesi ya da yeni üretim metotlarının bulunması, yeni pazar sahalarının açılması, yeni ham madde veya yarı işlenmiş mal kaynaklarının bulunması, yeni bir tekel kurulması veya var olan bir monopolün ortadan kaldırılması gibi organizasyonlar 'yenilik'tir. Schumpeter icat (invention) ile 'yenilik' kavramını birbirinden ayrılması gerektiğini savunur. "İcat eğer hayata geçirilemiyorsa bu durum bir yenilik oluşturamaz. İcadın yenilik yaratabilmesi için üretim faaliyetine uygulanması şarttır" (Savaş, 1996: 833).

Schumpeter her iktisatçının olduğu gibi bulunduğu dönemin önemli düşünürlerinden etkilenmiştir. Örneğin yukarıda da bahsedilen *Business Cycles* isimli çalışmasında Arthur Spiethoff'un iktisadi devreler üzerine olan çalışmasından yaralandığı gibi. 1920 yıllarında Gustav Von Schmoller'in çalışmasını yeniden değerlendirmiş ve tarih araştırmasına biraz daha olumlu bir yaklaşım getirmiştir. "Schumpeter'e göre ekonomik teori ampirik verilerle daha yakın ilişki içinde geliştirilebilir ve böylece farklı bir ekonomik teorisi uygulanabilir hale gelebilir" (Dolanay, 2009: 173).

Kapitalist süreçte yeniliği, temel harekete geçirici olarak tanımlayan Schumpeter'in analizlerinde aynı zamanda yenilik kavramı temel bir role sahiptir. Kapitalist sistemdeki iktisadi evreleri analiz ettiği kitabında *Business Cycles* başlığıyla 18.yüzyılın sonlarından 1930'lara kadar olan dönem boyunca iktisadi devreler analizini adımlar halinde ilerleyen üç yaklaşımla geliştirir. Birinci yaklaşımda dengede olan ekonomide yenilik ortaya çıkar ve bu yenilik dengeden uzaklaşmaya sebep olur. Bu bir canlanmadır. "Yenilik ekonomik süreci başlattıktan sonra onu diğer yenilikler takip eder. İktisadi devrenin bu ilk aşamasında canlanma ile birlikte fiyatlar ve faiz oranları artarken, bir süre sonra yenilikler azalmaya, fiyatlar ve faiz oranları da düşmeye başlayacaktır." Ardından dengeye bir başka ifadeyle durgunluğa geri dönlür. İkinci yaklaşımda durgunluk biraz daha derinleşerek bunalıma dönüşür. Spekülasyon, ne olacağını tahmin etmenin zorluğu ve buna benzer sebeplerle bunalım süreci devam edecektir. Bununla beraber her şey dengenin kurulmasına yönelik olarak işler yeniden canlanma başlar. Bu yeni canlanmayla birlikte bu süreç yeni bir dengeye doğru ilerler. Tekrar yenilikler oluşur ve aynı süreç

tekrardan başlar. Üçüncü yaklaşımda tek tür bir iktisadi devre olduğunu düşünmenin gerçekçi olmayacağı görüşündedir. Birlikte hareket eden üç devre söz konusudur (Dolanay, 2009: 173-174).

Schumpeter'e göre, "Gelişmenin düşünsel temellerini kaybedip ruhsuzlaştığı ve otomatikleştiği bir ortamda, girişimciler de yavaş yavaş fonksiyonlarını kaybetmeye başlayacaklardır." İşletmelerin karşı karşıya kaldıkları asıl tehlike, bürokratik bir yapıya bürünmeye başlamaları ve bu işletmelerin başlarına gerçek girişimcilerin değil de, idareci veya müdür olmaktan başka özelliği olmayan bireylerin geçmesidir. Kişisel girişimciliğin yerini bürokrasinin almasıyla birlikte kapitalist sistem de yerini sosyalizme bırakacaktır. Bu bakımdan, bütün burjuva sınıfının bekası girişimci sınıfın varlığına bağlıdır. Özetlemek gerekirse "Schumpeter'e göre girişimci, yeniliklere bağlı olarak toplumda devrim yaratacak yeniliklere sebep olacak kişidir. Liberal kapitalist sistemini bitirecek olan sosyalistler değil, bürokratik yapılanma tuzağına düşüp yenilikçi ve dinamik özelliklerini kaybeden girişimciler ve beceriksiz hükümetler olacaktır" (Dolgun, 2006: 176).

Joseph Schumpeter 1911 yılında girişimcinin, dinamik değişimin kaynağı olduğu bir teori inşa etmiştir. Aslında Schumpeter Neo-klasik iktisatçıların teorilerinin aksine girişimciyi dengesizlik oluşturan yıkıcı bir faktör olarak görmüştür. Piyasa içerisinde girişimcinin oynadığı yenilikçi role gönderme yaparak, 'yaratıcı yıkım' kavramını kullanmıştır. Schumpeter girişimcinin özelliği olan riski dışlamıştır ve bu yönüyle diğer ekonomistlerden ayrılmıştır (Brown, 2007: 17). Schumpeter'e göre, kapitalizm kendi doğası gereği değişim içindedir ve değişimin olduğu bir sistemde durağanlığa yer yoktur. Schumpeter rekabetin iktisadi teorilerdeki rolünün, kapitalizmin değişen yapısı içinde incelenmesi gerektiğini ortaya koymuştur ve işte bu sebeple kapitalizmle ilgili asıl gerçeği 'yaratıcı yıkım' olarak tanımlamıştır. Yaratıcı yıkım, eski yapının kaldırılması yerine yeni bir yapının oluşturulması veya iktisadi bir yapının değişmesi anlamına gelmektedir (Güler Aydın, 2005: 7).

Schumpeter, girişimciyi, yeni unsurları bir araya getiren ve yenilikleri üretime uygulayan kişi olarak tanımlamıştır. Bu özelliklerinden dolayı iş hayatındaki yöneticilerin çoğunluğu, işlerini geleneksel araç, yöntem ve düşüncelerle devam ettirdikleri için girişimci sayılmazlar. "Girişimcilerin asli görevi yeni ürünlere ve yeni üretim yöntemlerinin kullanılmasına, yeni sanayi organizasyonlarının kurulmasına ve yeni pazarların açılmasına önderlik etmektir." Onlar başkalarında olmayan, olağanüstü yeteneklerini ve kendilerine özgü hayal güçleri ile cesaretlerini kullanarak

başkalarının düşünemediği fırsatları değerlendiren insanlardır, şeklinde düşünülmektedir (Savaş, 1996: 833-834).

Schumpeter'e göre girişimcilik, gün geçtikçe kaybolmaktadır. Yeniliklerin yerini gelenekseller (routine) almaya devam etmektedir. Teknolojik ilerleme, sadece kendilerine sipariş verileni yapan uzmanların mesleği haline gelmektedir. Ekonomik gelişme ise kişilerin haricinde, otomatik ilerleyen bir sürece dönüşmektedir. Girişimci de artık sıradan bir büro elemanı olmakta ve kapitalist girişimci aslında, başarılarının kaçınılmaz bir sonu olarak, ilerlemeyi otomatik bir hale getirip bununla beraber kendini gereksiz durumuna sokmaktadır. Tamamen bürokratik hâl alan dev sanayi birimleri sadece küçük ve orta boy firmaları saha dışı bırakmakla kalmaz aynı zamanda sahiplerini ele geçirir ve hatta girişimciyi de dışarı atmaktadır. "Burjuvaziyi de bir sınıf olarak ele geçirmekte ve sadece gelirini değil, en önemlisi, fonksiyonunu kaybetmektedir" (Savaş, 1996: 835).

Sonuç olarak Joseph A. Schumpeter girişimci teorisine en önemli katkıları sağlayan kişidir. Walras'ın genel denge analizinin pasif bir ögesi olarak ele aldığı girişimci kavramını geliştirerek aktif hale getirmiştir. Schumpeter statik teoriye gönderme yaparak, ekonomik sistemde ekonomik gelişmeye sebep olan temel aktör ve yeniliğin öncüsü olan girişimcinin, rasyonel üstü davranışlarıyla iktisadi dinamizmi gerçekleştirdiğini açıklayamadığı için eleştirerek dinamik bir teoriyi savunmuştur. Bunların yanında girişimcinin liderlik özelliklerini de vurgulamış ve girişimciye ekonomik teoride geciken değerini vermiştir (Doğangün Yasa, 2010: 27).

1.5. Kapitalist Sistemde Girişim ve Girişimci

1.5.1. Girişimcinin Kapitalizm ile Ortaya Çıkışı

İktisatliteratüründe, temelleri 1723-1790 yılları arasında Adam Smith'le atılan kapitalist düşünce günümüze kadar etkisini gösteren bir düşünce sistemidir. Modern kapitalizmde iktisadi faaliyetlerin temeli; sermaye, amacı; kâr, sermayedarın kendine ait servet ve sermayesinin çoğalmasdır. "A.Smith kişisel yararın düzeyinin, genelin yararına göre belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Her iş piyasanın yararı içindir. Piyasayı düzenleyen de kapitalistin kârıdır. Risk de tamamen bireylere aittir" (Bal, 2011: 15).

“Kapitalizmin anlamı, kâr ve bu kârı elde etmek için kullanılan aracın yani sermayenin ‘malı, mal için kullanmak’ malların alımını ve satımını sağlamak veya hizmete dayalı işgücünü sunmak ve satmak suretiyle birikimini sağlayan toplumların işleyiş tarzıdır.” Ekonomi ise her toplumun ihtiyaç ürünlerinin üretimini ve paylaşımını sağlayan alandır. Aslında bu durum insanların ihtiyaçlarının güvence altına alınması için birbirleriyle kurdukları toplumsal ilişkilerin işlevini içerir (Fülberth, 2008: 17).

İktisadi anlamda incelendiğinde kapitalizm ve girişimcinin ortaya çıkışı bir düşünce sisteminin sonucu olarak, belli bir iktisadi ortamda gerçekleşmiştir. Avrupa’da kapitalizm ve kapitalist insanın ortaya çıkması, hem toplumsal hem de ekonomik hayatı etkileyen feodalizmin 16. yüzyılda çökmesiyle gerçekleşmiştir. Bağımsız kentlerin ortaya çıkmasıyla beraber kentler güçlenmeye aynı ranta dayalı olan kırsal ekonomiler ise gerilemeye başlamıştır. Bu durum da feodalizmin çözülmesini beraberinde getirmiştir (Doğru, 2008: 75).

‘Kapitalizm’ kavramı ilk defa Werner Sombart’ın ‘Modern Kapitalizm’ adlı kitabında ekonomik işleyiş olarak değil de toplumsal sistem olarak ele almıştır. Ona göre kapitalizm sermaye birikimi ve kazanç bakımından değil mülkiyet yapısı ve örgütlenme biçimiyle açıklanmalıdır (Fülberth, 2008: 25-26).

Günümüzde de kendisini gösteren kapitalizm ruhu birçok durumla beraber ortaya çıkmıştır. Kapitalizm ruhunun oluşmasını hazırlayan durumların en başında dünya ticaret yollarının değişmesi gelmektedir. O dönemde Avrupa’da birçok ticaret yolunun Osmanlı’ların denetimine girmesiyle yeni yollar aranmaya başlanmıştır. Amerika kıtasının ve aynı zamanda Ümit Burnu üzerinden Hindistan’a gidilebilecek başka bir deniz yolunun bulunması deniz ticareti yönlerinin değişmesine neden olmuştur. Tabi bu keşiflerin beraberinde getirdiği istila hırsı, macera arayışı, altına ve baharata ulaşma arzusu ve kâr isteği Avrupalıların açık denizlere açılmasını hızlandırmıştır (Doğru, 2008: 75).

Yeni keşiflerin yapılması, hiç gidilmedik yerlere gidilmesi, burada hayatlarını sürdüren insanların mal varlıklarına zorla el konulması sermayenin ilkel birikimini meydana getirmiştir. Gidilen bu yerlerin sömürgeleştirilmesiyle altın ve değerli madenlerin dolaşım hızının artması sonucunda Avrupa’da fiyatlar genel seviyesinin yükselmesine sebep olmuştur. Bu ortamda da sabit bir geliri olan feodal beylerin ve köylülerin kötülemesine buna karşılık tüccarların da zenginleşmesine zemin hazırlamıştır (Doğru, 2008: 75).

Kapitalizmin giderek geliştiği Avrupa toplumsal oluşumlarında artık emeğe el koymanın şekli ‘haraç’ olmaktadır. Köylülerin soylulara, kiliseye ve krallık devletlerine ödediği değişik rant biçimlerinden biriydi. Buna ek olarak Amerikan hazinelerinin yağmalanması sonucu oluşan zenginliğin akışı, Afrika köle ticaretine dayalı köle emeği sömürüsü, Amerika’da köle emeğine dayalı zorunlu çalışma, yine köle emeğine dayalı maden ve tarımsal üretimin yapılması gibi sömürüler eklenmektedir. İmalathanelerin kurulması, tüccar imalatçıların kendi yasalarını zanaatkâr emekçilere dayatmaları bütün üretim sürecini örgütlemeye yönelik yeni bir üretim tarzının temellerinin atıldığının habercisiydi (Beaud, 2015: 60).

İnsanların keşfettikleri yerlerde para veya altın tutkusu sebebiyle yaptıkları davranışların tam olarak kapitalist sistemi değiştirdiği söylenemez. Bu kapitalist girişimlikdüşüncesinin asıl kaynağı kazanç hırsı ve girişim arasındaki ilişki gelir. Kapitalizme giden yolda etkin faktör ‘girişimci’dir. Bir girişimden söz edilebilmesi için de uzun vadeli bir plan yapılması gerekir. Bu planın uygulanması aşamasında ise birçok insanın arasında uzun vadeli bir işbirliğini gerektirir. Bu yüzden sadece para kazanmak niyetiyle yapılan eylemler girişim olarak nitelendirilemez (Doğangün Yasa, 2010: 28).

Kapitalizmi ortaya çıkaran bir diğer durum ise değişen inanç sistemidir. Ortaçağ’da Avrupa’da Katolik inancın egemenliği sebebiyle zenginlik kötü gösterilmiş, faiz yasaklanmış ve önemli ölçüde servet biriktirmenin önüne geçilmiştir. Fakat Rönesans ve Reform hareketleriyle inanç sistemine yerleşen Protestanlık, kâr elde etme hırsını kamçulamış ve bu ahlâk anlayışını, Protestan kilisesi yoluyla her mezhebe ana fikir olarak yerleştirilmiştir. Örnek vermek gerekirse, Katolik inanca göre zengin biri cennete giremezdi fakat Kalvinistpapazlar aksini iddia ederek, çalışan ve kazanan kimsenin tanrının sevgilisi olabileceğini savunmuşlardır. Bu düşünceyle dinlerine gösterdikleri önem ve itinaı dükkânlarına taşımaya başlamışlardır. Böylece din gayretiyle para biriktirip, yatırım yapan girişimci bir Protestan burjuvazisi oluşmuştur (Doğru,2008: 76).

Düşünce sisteminin bu denli değişmesiyle birlikte gelinen durum, Calvin’in iktisadi öğretilerini destekler nitelikte olmuştur. Calvin Katolik kilisesinin tüccara yüklediği kazanç hırsına sahip, günahkâr bir kişilik tanımını bir kenara koyarak, bu durumu: “İş gelirinin toprak gelirinden büyük olmaması için ne sebep var? Tüccarın kârı çalışkanlığı ve gayretinden gelmiyorsa nereden geliyor?” şeklinde açıklamıştır.

Calvin'in bu teorisiyle beraber burjuvazi dini inanç olarak Kalvenizmibenimsemiştir (Doğru, 2008: 76).

Politik iktisat ve sosyoloji profesörü olan MaxWeber de, kapitalizm ile Protestanlık mezhebi arasındaki ilişkiye değinmiştir. Kapitalizmi Avrupa'daki reform hareketlerinin sebebi değil sonucu olarak tanımlamıştır. Protestanlığın özellikle de Kalvinizmin dini görüşleri, kâr amacı taşıyan akılcı ve bireyci iktisadi faaliyetleri teşvik eden özelliklere sahip bulunmaktadır. Kalvinci ideoloji, öteki dünyada kurtulmak için bu dünyada çok çalışmayı, tutumlu olmayı ve sade bir yaşam sürmeyi ısrarla tavsiye etmektedir. Çalışkan ve tutumlu bir toplumun sermaye birikimi ve verimli sermaye yatırımlarına yöneleceği aşikârdır. Bu demek oluyor ki kapitalizm, temelde tutumlu yaşamaya, yani tasarrufa dayanan Kalvinci ideolojinin bir sonucudur. Kalvinci ideolojiyi 'kapitalizmin ruhu'dur şeklinde açıklamaktadır (Bocutoğlu, 2012: 152). Weber'e göre, kapitalizm çağına sebep olan şey, amansız para hırsına sahip olmak ve ölçüsüz kazanç peşinde koşmak değildir. Aslında bu güdüler geçmişte yaşayan tüm toplumlarda mevcuttur. Kapitalizmin arkasındaki asıl itici güç 'hırs', naif bir düşüncedir (Skousen, 2009: 296).

Kapitalist işletme örneklerinin ilk olarak ön plana çıktığı İtalyan kentlerinde, özellikle Cenova ve Fransa'da 13. yy ile birlikte var olan yüksek iş bölümü ve kitlesel üretime dayalı kumaş sanayi kurulmuştur. Burjuva öncüleri olarak betimlenen niteliklere sahip kişilerde ilk olarak bu şekilde ortaya çıkmış ve bu kişilerin hesap ve örgütlenme becerileri de oldukça gelişme göstermiştir.

16. yy ile birlikte İtalyanların girişimcilik rularında gevşeme yaşanmış ve kazanç tutkularında gevşeme oluşmaya başlamıştır. Çalışmanın giderek küçümsemesi ve soyluluğa özenilmesi giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. İtalya'ya nazaran daha erken tarihlerde İspanya'da görülmeye başlanan kapitalizm; liman kentlerinde görülen altın tutkusu ve girişimcilik anlayışını 16. yy boyunca etkisini sürdürmesini sağlamıştır. Bu yüzyılda sanayi üzerinde kapitalist anlayışın etkisi giderek artmıştır. Ancak 17. yy'dan itibaren girişimcilik ruhu giderek azalmaya başlanmış, ticaret ise önemini yitirmeye başlamıştır. Kapitalist sisteme entegre olma konusunda geri planda kalan Fransa'da 18. yy'a kadar kapitalizmin etkisi kısmi kalmış, ticari ve sınai etkinliğe karşı küçümseme tavrı görülmüştür. Almanya'da 18. yy ile başlayan ticaret ve sanayi atılımı 19. yy'da hızlı bir şekilde yükselişe geçmiştir. 1850 yılında Almanya'da kapitalist zihniyet tam anlamıyla yeniden doğmuştur. 17. yy'dakapitalis zihniyetin kusursuz olarak yürütüldüğü Hollanda, ticaret sanatının ve

burjuva erdemliğinin öğretildiği okul gibi görülmüştür. Ancak 17. yy boyunca deniz aşırı ticari girişimler zayıflamış ve 18. yy ile birlikte tefecilik faaliyetlerinin artması nedeniyle girişimcilik de gerileme yaşamıştır (Sombat, 2008).

16. ve 17. Yüzyıllarda, yaşanan ticari gelişmelerle birlikte deniz aşırı kıtalardan gelen değerli madenlerin parasallaştırıldığı ekonomilerde önemli oranda servet birikimi oluşmuştur. Bu durum kapitalist girişimci ruhunu canlandıran bir faktördür. Bu gelişimin diğer bir sonucu da değerli ve zengin bir insan sermayesinin oluşmasına katkı sağlamış ve insanlara iş ahlakı, riske girme ve açık fikirlilik sağlamıştır (Güran, 1990: 96).

Serflik, lonca veya tekeller; endüstride, ücretlerde ya da fiyatlarda devlet düzenlemeleri, iç gümrükler, dış ticaret oranlarındaki düzenlemeler, vergi iltizamı ve Orta Çağ'ın veya merkantalist dönemin diğer kazanımlarını 1750'den sonra eleştirilerin odak noktası haline gelmiştir. Bu eleştirilerin bazıları, devlet politikalarını çözümleyen ve bu politikaların çoğunu ekonomik sağduyudan yoksun bulan Adam Smith'inkiler gibi akıllı ve bilgilidir. Diğer eleştiriciler, işletmelerin gelişmesinde engel teşkil eden büyük toprak sahipler, tüccarlar ve büyük imalatçılardır (Heaton, 2005: 334-335).

Denizaşırı toptan ticaretin gelişmesiyle birlikte Avrupa sanayileşmesini hazırlayan ana unsurların başında olan girişimci karakterinin oluşmasında katkıda sağlamıştır. Deniz aşırı çalışan tüccarların genellikle müşterisi ile etnik, kültürel ve dinsel bağları söz konusu değildir. Her iki taraf açısından da salt bir ticari ilişki mevcuttur. Bu durumda ikna kabiliyetinin pekişmesi, ticaretin yapıldığı yerde bulunankişilere güven verme ve ayrıntılı kayıt tutma, belgeleme, mukavelesiz iş yapmama gibi tüccar özellikleri giderek gelişme göstermiştir (Yalçın, 1979: 391).

Kapitalizmin ticari yaşama entegre olmasıyla birlikte girişimcinin de bu sisteme entegre olarak daha ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Daha çok ticaretin daha fazla girişimci bünyesine almasıyla birlikte girişimcilik karakterinde yavaş yavaş ön plana çıktığı ve girişimcinin nasıl olması gerektiği yönünde zaman içinde bir kanaat oluştuğu görülmektedir. Bu durum kapitalizm ile birlikte girişimcinin daha ön planda olmasını ve güvenli ticaretin kurallarının tecrübeyle bir kazanım haline gelmesini sağlamıştır.

20. yy girişimci anlayışı kapitalizm ile birlikte gelişme göstermiştir. Servetin ön plana çıkmasıyla, kapitalist üretim biçiminin piyasaya giderek egemen olması sonucunda, bazı düşünürlere göre burjuva-kapitalist bazı düşünürlere göre ise belli bir

insan gurubunun ekonomik liderliği ele geçirmiş olduğu ve bu gurubunda daha sonraki süreçlere de giderek siyasal süreci kontrol edici duruma geldiği genel kabul gören bir teori haline gelmiştir (şaylan, 1986: 58).

1.6. Kapitalist Girişimcinin Oluşumunda Psikolojik ve Sosyal Ortam

Girişimciliğin ortaya çıkmasında kişiliğin mi yoksa çevrenin mi daha fazla etkili olduğu dşnrlere tarafından oldukça tartişılmıştır. Kişilik üzerinde duranlar, girişimcilerin sahip olduğu psikolojik özelliklere önem vermişlerdir. Girişimcinin psikolojik yapısında en fazla “risk alma”, “başarı ihtiyaı”, “denetim odağı” gibi özellikler üzerinde durulmuştur. Yine aynı şekilde girişimciliğin ortaya çıkmasında çevresel faktörleri ne çıkaranlar ise, grup yapısının, toplumsal gelenek ile kültürel etkilerin etkisi üzerinde durmuşlardır. Ayrıca, devlet ve piyasa koşulları gibi dış faktörlerin etkisi de üzerinde durulan diğer noktalardır. “Gelişmiş ülkelerde girişimci faktörünün ortaya çıkmasında etkili olan pazar mekanizmaları etkili iken, gelişmekte olan ülkeler de ise hükümet politikalarının belirlediği ekonomik güdüler daha çok etkilidir” (Naffziger, 1995:32).

Girişimciliğe yönelik psikolojik kuramlar, kişisel ögelerden yola çıkarak girişimci kimliğini açıklamaya yöneliktir. Bu yaklaşıma göre, “Kişisel nitelikler bizim kim olduğumuz, ne tür psikolojik ve sosyal konumda bulunduğumuzu önemli lde açıklamaktadır.” Kişilik kuramlarında ise, “Psikodinamik ve sosyal psikolojik yaklaşımlar, girişimci bireyi; sahip olduğu tutum ve davranışlarını özellikle olaylara bakış açısı, değişimci performansını diğerlerinden ayırıcı bir tip olarak karşımıza çıkartır.” Freud’un kişilik kuramından türetilen bu yaklaşımlar; insanı yönlendiren bilinçaltı güdülerin kişiliğin oluşmasında temel etken olarak rol oynadığı gerçeğine vurgu yaparlar. “Bilinçaltı güdülerle toplumsal geleneklerin kimi zaman çatıştığı, kişinin genel yargılarına ters düşmeyeceği kabul edilir. Girişimcilerin de, çoğu zaman var olan yerleşik değerlere ters düşen bir kişilik yapısına sahip olduğu varsayılır” (Bridge vd., 1998: 42-48).

Girişimcilikte psikolojik ve davranışsal yaklaşımlar daha çok girişimcinin ekonomik değer üretmeye yönelik tercihlerinin tutum ve davranışlarına odaklanırlar. rnek olarak McKenna, “Kişsel olan nitelikleri; girişimcinin bir kısım tutum, mizaç, üslup, kabiliyet vs. itibari ile diğer insanlara göre farklı bir mizaca sahip olduklarını

belirtir.” Çoğu düşünürde, girişimcinin “güçlü başarıma duygusuna” ve “kendi kaderini kontrol etme arzusuna” sahip olduklarını vurgularlar. Bu düşünörlere göre girişimcilerin işlerini başarılı bir şekilde yapabilmeleri, onların hayat kapasitelerini arttırma ve güçlü bir başarı isteme arzusuna sahip olma eğilimine bağlıdır. Stevenson ve Gumpert ise, “Girişimcinin en belirgin özelliği olarak “risk alabilme” eğilimine sahip olmalarına bağlar.” Bu düşünörlere göre girişimciler, risk almaya isteklidirler ve sürekli olarak iş fırsatlarını kollarlar. Bu noktada Timmons da, girişimcilerin, kararlı, problem çözebilme yeteneği güçlü ve güvenilir bireyler olarak belli bir mizaca sahip olan kişiler olarak tanımlar (Bridge vd,1998: 42-43).

Üç temel özelliğin başarılı olan girişimcilerde olduğu ifade edilmektedir bu özellikler; “misyon” “vizyon” ve “hırslı olma” dır. Başarı olan girişimciler, başkalarının algılayamayıp görmezden geldiği ekonomik sinyalleri algılama yeteneğine sahiptirler. Girişimciler ilgilendikleri alanlarda, yoğunlaştıkları vizyonu geliştirmek amacıyla azami çaba göstermektedirler. “Aynı zamanda, yaptıkları işlerde “tutkuyla bağlanma” ve “kararlılık” güdüsüne sahip olmalarıyla dikkat çekerler. Bunlar, rekabetçi ce kazanma arzusuyla bütünleşmiş hırslı insanlardır” (Smilor-Sexton, 1996: 7-9).

Kapitalist bir yapının toplumda oluşabilmesi şüphesiz toplumsal değerlerin bireyler üzerindeki etkisiyle de yakından ilişkilidir. Topumun içinde yetişen bireyler, yetiştikleri toplumun egemen değerlerini taşır ve dolayısı ile girişimcilik ruhunun oluşabilmesi de bu değerlerin bireyin kendi psikolojik dünyasında yorumlamasıyla yakından alakalıdır. Bu nedenle girişimcilik ruhunun oluşabilmesinde girişimcinin içinde bulunduğu sosyolojik ortamın büyük etkisi vardır.

Sosyo-Kültürel ortamın; yönetim, liderlik ve insan kaynakları üzerindeki etkisini inceleyen ve birçok değişik ölkede ulusal kültürleri araştıran GeertHofstede’dir (Sargut, 2015: 170-200). Ulusal kültürleri eril ve dişil; bireycil ve Kolektivizm; güç mesafesi; belirsizlikten kaçınma boyutlarında araştıran Hofstede, çalışmalarında girişimcilikle ilgili önemli durumlara değinmiştir.

Hofstede’e göre “Örgütlerdeki eril değerler; başarı, yarışma, hırs ve benzeri durumlar üzerine yoğunlaşırken; dişil değerler ise yaşamın kalitesi, yakın ve samimi ilişkiler olmaktadır.” Bu nedenle düşünürün bu yaklaşımına göre, eril toplumlar ve kültürler, dişil toplumlarla karşılaştırıldığında daha fazla girişimci özelliklere sahiptirler. Yine bu araştırmaya göre Türkiye dişil değerlerin egemen olduğu grupta yer almakta ve bireyciliğin gelişmediği kolektif davranmayı ön planda tutan kültüre

sahip ülkeler arasında gösterilmektedir. Hatta Sargut, “Türkiye’deki hemşerilik ve adam kayırmanın, karşılaşılan problemleri devlete, Allah’a veya başka bir güce havale etme alışkanlığının kökeninde kolektif davranış kültürünün yattığını savunur.” Yine bu araştırmanın sonuçlarına göre belirsizlikten kaçınmanın yüksek olduğu toplumlarda insanlar riskten kaçınmakta ve belirsizlik korkusuyla kendilerini güvenceye almak istemektedirler. Bu duruma örnek olarak Türkiye ve Japonya’da belirsizlikten kaçınma durumu yüksek iken Amerika Birleşik Devletlerinde bu duruma fazla rastlanmamaktadır. Bu nedenle Türkiye ve Japonya’da bireyler yaşam boyu garanti sunan meslekleri daha çok tercih etmektedirler (Günay ve Çetin, 2003: 189-210).

İKİNCİ BÖLÜM

2. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE GİRİŞİMCİLİĞİN TARİHSEL SÜRECİ

Girişimcilik üzerine teoride yapılan açıklamaların, uygulama sürecine nasıl etki ettiğini ve ülkelere göre nasıl farklılık gösterdiğini görmek önemlidir. Her ülkede girişimsel faaliyetler farklı sonuçlar vermektedir. Türkiye’de girişimciliğin teoriden pratiğe geçişte ne tür sonuçlar verdiğini görebilmek için ikinci bölüm “Dünyada ve Türkiye’de Girişimciliğin Tarihsel Süreci” olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra dünya genelindeki girişimciliğin değerlendirilmesi ve Türkiye’nin bu değerlendirmeye göre uyarlanması adına önemli olacaktır. Girişimciliğin modern çağa kadar nasıl bir seyir izlediği, girişimciliğe tarihte yön veren etkenlerin de belirlenmesi ve bu yönde değerlendirme yapılabilmesi için “Tarihsel Süreçte Girişimcilik” başlığı altında değerlendirilmektedir.

2.1. Tarihsel Süreçte Girişimcilik

Tarihsel sürece bakıldığında girişimcilik faaliyetlerinin ilk kez Finike Uygarlığı tarafından başlatıldığı tespit edilmiştir. Bu uygarlığın M.Ö. 11. yy itibariyle geliştirmiş olduğu ticaret anlayışı ve bu anlayışı şekillendiren sosyo-politik girişimcilik ilkeleri ile Akdeniz bölgesinin yaşam kalitesi de yükselmiştir. Akdeniz bölgesinde ticareti canlandıran ve bir anlamda bu bölgede girişimcilik faaliyetlerini şekillendiren Finike Uygarlığı, önce M.Ö. 539 yılında Pers İmparatorluğu’nun himayesine girmiş daha sonra da M.Ö. 64’te Suriye’nin himayesine geçmiştir. Finike Uygarlığı bu tarihten kısa bir süre sonra da tarihten silinmiştir.

Finike (yaklaşık olarak M.Ö. 1100 –M.Ö. 500) bağımsız şehir devletlerinden oluşan bir ulus devletidir. Finike nüfusunun büyük bölümü tüccardır ve ticaretle uğraşmıştır. Finike nüfusu, günümüz Kuzey Afrika’ında ve Akdeniz’e kıyı Avrupa ülkelerinde koloniler oluşturacak kadar bilgili ve beceriklidir. Oluşturulan bu koloniler, seçilen noktalar bakımından tümüyle deniz ticaret yolu üzerindedir. Bu durum farklı kültürlerle sürekli etkileşim ve iletişim halinde olmalarına olanak sağlamıştır. Ticaret büyük oranda kârlı ve bir o kadarda risklidir. Finikeliler bu riskleri göze almış ve büyük gelir elde etmişlerdir. Bu tutum onlarda girişimciliğin

fitilini ateşlemiştir. O dönemlerde Avrupa ülkelerinden gümüş, demir, sac ve kursun, Afrika ve Hindistan'dan fildişi ve abanoz, İsrail'den elbise, yün, şarap ve değerli taşlar ile parfüm ve Akdeniz deniz limanlarından ve Tunus'tan ise giysi, nakış işlemeli kumaşlar ve sicim ticareti yapmışlardır. Riskler Finike toplumunda girişimciliği canlandırmış, buna bağlı olarak daha büyük riskleri göze almışlardır. Girişimci yapıları sayesinde ticarete farklı boyutlar kazandırmışlar ve geniş bir alana yayılan ticaret ağı oluşturmuşlardır.

Antik Roma İmparatorluğu Döneminde, imparatorluk gelişmiş bir ekonomik sistem kuramamıştır. Tarıma dayalı ve köleci toplum düzeninde, vatandaşlarına ve lejyonlarına gıda sağlayan temel bir sistem kurmuşlardır. Antik çağların medeniyeti olarak nitelendirilen Roma'da çeşitli hububatlar, zeytinler ve üzüm başlıca ürünler olarak göze çarpmaktadırlar. Ticari girişimsel aktivite bu dönemde kölelikten kurtulmuş ya da özgür bırakılmış kişilerce yürütülen bir faaliyettir ve dönemin asilleri ticari anlamda girişimciliği seviyelerini düşürücü ve halka özgü bir eylem olarak değerlendirmekteydiler (Barreira, 2010: 3).

Ortaçağ dönemine gelindiğinde Çin'de girişimsel fırsatların bulunup değerlendirilmesi, yani yatırım gücendirilmiştir. Dönemin Hanedanları finansal zorlukla karşılaştıklarında, zengin kişilerin varlıklarını gasp etmişlerdir. Bu durum sermaye kaynağına sahip kişilerin yatırımlarını görülür yerlere yapmalarını engellemiştir. Ortaçağ Avrupa'sında refah, savaşlar yolu ile elde edilmiştir. Feodal sistemler arasındaki çatışmalar şatolar gibi mülklerin değer kazanmalarına yol açmış ve savaş baronları için ekonomik kazanç kaynağını teşkil etmişlerdir. Bu dönemde (M.S.500-1000) ortaya çıkmaya başlayan şehirler girişimciliğin de doğduğu yerler olmuşlardır. Özellikle tüccar sınıfı ham maddeleri değerlendirerek ve bitmiş mal olarak pazarlayarak kazanç sağlamaya başlamışlardır. Avrupa'da ekonomik birleşmeler ve edinimler savaş ile gerçekleştirilmiştir (Barreira, 2010: 4).

Özellikle girişimcilerin risk alma konusundaki tutukluğu 17.yüzyıl ile birlikte değişmeye başlamıştır. O döneme kadar girişimcilerin pek fazla riske girmek istemedikleri, hizmet veya ürün sağlama noktasında devletle dirsek temasında bulunarak sağlamcı bir yol izledikleri görülmektedir. Yine aynı dönemlerde Fransa'da kraliyet bankası John Law tarafından kurulmuş ve ne yazık ki daha sonraki dönemlerde Mississippi Company'ye dönüşmüş, hisse senedi piyasasında faaliyet göstermiş ve iflas etmiştir. İflasın nedenleri ve bu noktada Law'ın hataları Richard Cantillon tarafından incelenmiştir. Bütün bu çalışmaların değerlendirilmesi ve olası

hataların önlenmesi için Cantillon öncülüğünde girişimcilikle ilgili kurum da açılmıştır. Cantillon'a göre girişimci, "gelecekte belli olmayan bir fiyattan satma fikriyle mal veya hizmetleri belli bir fiyattan satın alan, bir başka deyişle sigortalanmamış riski üstlenen kişi"dir (İraz, 2005: 153).

18.yüzyılda, "Sanayi Devrimi ile birlikte girişimcilik çok farklı boyutlara ulaşarak toplumdaki önemini artırmış ve yaşanan gelişmelerin sonucu olarak da girişimcilik genel ekonomide üretim faktörü olarak yerini almıştır" (Marangoz, 2012: 21). 18.yüzyılda gerçekleşen Sanayi Devrimi, sermaye sahibi ile üretim ve ekonomik büyüme için sermayeye ihtiyaç duyan girişimciler arasındaki farkı belirginleştirmiştir. Bu dönemin ünlü mucitleri Whitney ve Edison, yeni teknolojiler üretecek fikir ve zekâyâ sahip olmakla birlikte hayallerini gerçekleştirecek sermayeye sahip değillerdi. Bu sermayeyi edinmek için gerçek birer girişimci olmaları gerekmişti. "Hayata geçirilen yeni fikirler sayesinde özel mülkiyet alanının genişlemesi sonucu girişimcilik faaliyetleri bu dönemde artış sağlamıştır" (Çakmak, 2003: 73-74).

Sanayi Devrimi sonrasında, teknoloji ve teknolojiye bağlı makineleşmenin etkisiyle girişimciliğin yönü ve içeriği değişmiştir. Dünyanın ekonomisine yön veren gelişmiş ülkeler şirketlere, kurum ve kuruluşlara yönetim noktasında farklı sistemler uygulamışlardır. Birçok gelişmiş ülkede şirket sahipliği ve o şirketin yönetimi birbirinden ayrılmıştır. Yönetim kademesi girişimci, işini sahiplenen, uzman, deneyimli ve içinde olduğu arenayı iyi bilen kişilere emanet edilmektedir. Bu uygulamanın verimli olması nedeniyle, giderek yaygınlaştığı da görülmektedir. Girişimciliğin yeni boyutlar kazanması ile tanımlar da değişmektedir. Jean Baptiste Say da yönetim, işletmecilik, denetim, karar alma gibi girişimcilik fonksiyonlarını birbirinden ayırmıştır.

Sanayi Devrimi ile özellikle teknolojinin gelişim sürecinde söz sahibi olan ülkelerin başında ABD gelmektedir. Gelişen ekonomisiyle birlikte, ülkenin dünya ekonomisine de yön verdiği görülmektedir. ABD, aldığı stratejik kararlarla birlikte tüm dünya ekonomisine de yön verebilir konuma gelmiştir.

2.2. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Girişimciliğin Arz Ve Talebi: İstihdam Yaratmadaki Rolü

Amerika Birleşik Devletleri, 2014 yılında yapılan sayıma göre 318,9 milyon nüfusa sahiptir. Ana dili İngilizce olup, CIA'in 2007 yılı tahminlerine göre nüfusun %51,3'ü Protestan, %23,9'u Roma Katoliği, %1,7'si Musevi, %0,7'si Budist, %0,6'sı Müslüman ve geri kalan yaklaşık %22'lik kısım ise diğer inanışa sahip bireylerden oluşmaktadır. Yönetim şekli Federal Cumhuriyet'tir. Ülkenin temel ekonomik göstergelerine yönelik bilgiler ise Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2
ABD Temel Ekonomik Göstergeleri

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2017
Nominal GSYİH (milyar \$)	14 292	13 939	14 527	15 088	15 783	16 433	17590	18140	18 037
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	-0,3	-3,5	3,0	1,7	1,8	2,0	2,0	2,1	2,2
Kişi Başı GSYİH \$	46 954	45 403	46 825	48 168	49 904	51 462	-*	56 084	55 980
Kayıtlı İşsizlik Oranı (ort; %)	5,8	9,3	9,6	9,0	8,3	8,0	6,7	5,6	4,5
Döviz Kuru ABD\$:€ (dönem sonu)	1,47	1,39	1,33	1,39	1,27	1,24	1,35	1,11	1,06
Tüketici Fiyat Enflasyonu (yılsonu;%)	0,0	2,8	1,4	3,2	2,2	2,2	2,0	0,2	2,4
Borçlanma Faiz Oranı (ort;%)	5,1	3,3	3,3	3,2	3,2	3,4	-*	-*	3,1
Mal İhracatı, fob (milyar \$)	1 307	1 069	1 289	1 499	1 507	1 600	1 365	1 255	1 503
Mal İthalatı, fob (milyar \$)	-2 138	-1 575	-1 935	-2 239	-2 255	-2 373	4 415	4 581	-2 306
Cari Hesap Dengesi (miyar \$)	-677	-377	-471	-484	-514	-515	-392	-462	-*

* Verilere ulaşılamamıştır

**Veriler 2016 yılı sonu için geçerlidir.

*** Tabloda 2016 yılına ait bazı verilere ulaşılamadığı için 2016 yılı baz alınmamıştır.

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Data Tool, Şubat 2012

ABD, 318 milyonu aşan nüfusu ve 15,1 trilyon Dolar'ı aşan Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'sı (GSYİH) ile dünyanın en büyük ve önemli pazarlarından biridir. Ülke, dünyanın en büyük ithalatçısı olma özelliğinin dışında, dünyanın en büyük doğrudan yabancı sermaye kaynağı konumu ile hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin yöneldiği bir hedef pazardır. ABD ekonomisi, dünya ekonomisini birebir etkileme gücüne sahip olması nedeniyle de dünyada önemli ve belirleyici bir ekonomidir (Gülsoy ve Koca, 2012: 11).

Amerikan ekonomisinin dinamizmini ve esnekliğini, ülkedeki girişimcilik potansiyeli sağlamaktadır. Ülkenin girişimcilik açısından öne çıkmasında başlıca üç faktör rol oynamaktadır. Bunlar; girişimcilerin sermayeye ulaşmalarının çok kolay olması, araştırmaya uygun bir ortamın mevcut bulunması ve işletmelerin yeni piyasalara kolayca girmelerini olanaklı kılan yasal düzenlemelerdir. Bu faktörlerin sonucu olarak ortaya çıkan girişimsel güç, ekonominin yeni iş imkânları yaratmasını, verimlilik artışı sağlamasını ve yenilikçilik olmasını mümkün hale getirmektedir (CoC, 2007: 2).

ABD'de gelişimi tetikleyen ve ekonomiye güç katan girişimler birçok kanaldan desteklenmiştir. Vergilerin düşük olması, esnek yasal yapı, girişimcilik ruhunun tetiklenmiş olması, iş gücü bolluğu gibi etkenler oldukça önemlidir. Girişimcileri destekler nitelikteki bu alt yapıya rağmen, son yıllarda küçük işletmecilerin istihdam oranı dünya sıralamasında altlardadır. ABD'de büyük şirketlerin dünya piyasasına egemen olma gayreti nedeniyle küçük işletmelerin yaşam alanı sınırlanmıştır.

Küresel krizin ekonomiyi derinden etkilemesi sonucu girişimciliği desteklemek üzere küçük işletmelerin teşvik edilmesi yönünde stratejiler yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Büyük işletmelerin cazip kılınması ve öncelik verilmesi düşüncesinin hâkim olduğu Amerikan ekonomisinde krizden sonra geçen birkaç yılda küçük işletmelere yönelik destekleme programlarının sayısı hızla artmaktadır. Özellikle yerel yeni girişimlerin desteklendiği bu programlarda girişimin gelişimi temel hedef alınarak istihdam yaratması açısından en fazla gelecek vaat eden işletmelere destek verilmektedir (Renault, 2012: 52).

2.3. ABD’de Girişimcilik Arzını Etkileyen Faktörler

ABD’de girişimcilik arzını doğrudan etkileyen faktörler çeşitli olup, bu faktörler arasında en önemlilerin nüfus, işgücü ve göç olduğu söylenebilir.

2.3.1. Nüfus

ABD nüfusu, 20. Yüzyıl başından itibaren dünya genelinde ciddi göç almaya başlamış bir ülke olmuştur. Bu durum da nüfusuna ciddi anlamda etki yapmıştır. 1915 yılında yaklaşık 100 milyon iken 1940 yılında 132,1 milyon, 1960 yılında 180,7 milyon, 1980 yılında 226,5 milyon, 2000 yılında ise 282,2 milyon olarak belirlenmiştir (Dünya Bankası, 2017).

Bu nüfus, 2014 yılına kadar düzenli olarak artarak 314 milyona ulaşmıştır. 2016 yılında ise Amerika’nın nüfusu 324 milyon olarak hesaplanmıştır (<http://nufus.mobi/dunya/nufus/amerika-birlesik-devletleri>). Amerika’da 2014 yılındaki mevcut nüfusun %74’ünü ise işgücü oluşturmaktadır. Dünyada göçün en fazla gerçekleştiği ülkelerden birisi de Amerika Birleşik Devletleri’dir. Bu açıdan bakıldığında son nüfus sayımına göre toplam ABD nüfusunun yaklaşık %14’ünü göçmenler oluşturmaktadır.

Fırsatlar ülkesi konumundaki ABD, yetişkinlerde girişimcilik noktasında tüm dünya ülkelerinin başındadır. 23 milyon Amerikalı, Küresel Girişimciliği İzleme Kuruluşu (GEM) anketine göre yeni işletme kurmak için girişimde bulunmuştur. Elde edilen veriler 2005 yılına aittir. Ülke nüfusuna oranladığımızda bu rakam %12,4’tür. Bu, hiç de azımsanmayacak bir yüzdelik dilimdir. 23 milyon girişimcinin, yaklaşık 2.9 milyonu istihdam oluşturacak faaliyetlerde bulunmuştur. ABD girişimcilerinin oranı gelişmiş Avrupa ülkelerinin iki katından fazladır. Bu verilere bakıldığında ABD’nin dünya genelinde girişimciliğe yön veren ülke olduğu iddia edilebilir.

Amerikan nüfusu yaşlanmaktadır. Yaşlılar, nüfusun büyük bir oranını teşkil etmektedir. Sağlık alanında kaydedilen gelişmeler ve sürekli artan yaşam standartları Amerikalıların ölüm oranlarını düşürmekte ve tahmini ömür sürelerini uzatmaktadır. 1900 yılında 47 yaş olan tahmini ömür süresi, 2000 yılında 76,9’a çıkmıştır. 2015 yılı itibariyle bu rakam 79,3 e gerilemiştir. 2050’de tahmini ömür süresinin 82,6’ya çıkacağı öngörülmektedir (Zhang, 2008, 17).

Genç nüfusun az olması, bütün ekonomik yapılarda olduğu gibi ABD ekonomisini de olumsuz etkilemektedir. Özellikle üretim ve iş gücü ihtiyacı genç çalışanlarca karşılanır. ABD'nin genç nüfusundaki azalma ve kalifiye eleman eksikliği ileriki dönemlerde ABD ekonomisi için çözüm bekleyen sorunlardan biri olarak görülebilir.

2.3.2. İşgücü

İşgücüne katılım oranları, bir ülkenin işgücü piyasasına çalışarak veya iş arayarak katılan, çalışma çağındaki nüfusunun ölçüsüdür. Bu oran malların ve hizmetlerin üretiminde yer alabilecek işgücü arzının göreceli miktarının ortaya konmasını sağlamaktadır. İşgücünün cinsiyet ve yaş gurubu olarak bölümlendirilmesi ise bir ülkede ekonomik olarak faal nüfusun dağılımının bir profilini sunmaktadır (ILO, 2009, 2).

Ülkelerdeki girişimci potansiyelinin belirlenmesi için bazı verilerden yararlanılır. İstihdam durumu bu potansiyelin tespiti için önemli bir ölçektir. İstihdamın da üç farklı gruba ayrıştırıldığı söylenebilir. İstihdam gruplarını; ücretli ve maaşlı çalışan, “kendi hesabına çalışan ve ücretsiz aile çalışanı” olarak kabul etmekteyiz. Her grubu da kendi içinde sınıflandırmak mümkündür. Örneğin: Kendi hesabına çalışanlar grubundaki alt gruplar ile ilgili bilgi kendi hesabına işçi çalıştıranlar (işverenler), çalışanı olmayan kendi hesabına çalışanlar ve üretici kooperatiflerin üyeleri olarak bölümlendirilir. Bütün veriler ışığında ülkenin girişimci potansiyeli tespit edilebilir.

2009 yılı itibariyle ABD'de işgücü 156 milyon 44 bin kişidir. İşgücünün 145 milyon 362 bini istihdam edilmektedir. İstihdam edilen işgücünün 135 milyon 161 bin kişisi ücretli olarak istihdam edilmektedir. Kalan 10 milyon 320 bin kişi kendi hesabına çalışan ve ücretsiz aile işçilerinin oluşturduğu gruptur. Ücretsiz aile işçilerinin toplamı ise 121 bin kişidir. Buna göre ABD'de yaklaşık 10 milyon 200 bin kişi kendi hesabına çalışan grubunda yer almaktadır. Bu grup aynı zamanda ABD'nin girişimci işgücü nüfusunu oluşturmaktadır. Ücretsiz aile işçileri, kendi hesabına çalışan işgücünden çıkarıldığında girişimci işgücü ile ilgili verilere ulaşılabilir (Topkaya, 2013: 84-85).

“2015 yılında ABD’de işgücü piyasaları iyileşme göstermeye devam etmiş, işsizlik oranı küresel kriz öncesi seviyelere yaklaşmıştır.” 2016 yılının ilk yarısında işgücü piyasalarının etkisini kaybettiği görülürken, Haziran 2016 itibariyle işgücü piyasası Haziran’da hayata dönmüş, tarım dışı istihdam verisi iki aylık duraksamanın ardından sekiz ayın en büyük yükselişini kaydetmiştir (www.bloomberght.com).

2.3.3. Göç

ABD’nin kurulmasından itibaren göçmenler, Amerikan girişimciliğinde hayati öneme sahip olmuşlardır. Kuzey Amerika’ya doğru sürüklenen göç dalgasının büyük bir kısmını Avrupa oluşturmuştur. 1600’lü yıllarda gerçekleşen ilk göçler İngiliz kolonilerinden oluşmaktadır. Hemen peşinden diğer Avrupa ülkelerinden de insanlar akın akın bu fırsatlar kıtasına yönelmiştir. Amerika’ya umut yolculuğu büyük göçler halinde üç yüz yıl kadar sürmüştür. Avrupa’nın ekonomisindeki zayıflık, yoksulluk, salgın hastalıklar, savaşlar gibi nedenler göç dalgalarını tetikleyen ve insanları yeni umutlara, yeni arayışlara sürükleyen nedenler olarak sayılabilir. Özellikle Amerika’nın kuzeyine yerleşen bu insanlar yeni bir uygarlığın kurulmasında etkili olmuşlardır.

Avrupalıların Amerika göçü oldukça meşakkatli olmuştur. İspanyolların bugünkü Meksika, Batı Hint Adaları ve Güney Amerika’da zengin koloniler kurmasından sonra İngiliz göçmenler de bugünkü ABD topraklarına yerleştiler. Yeni arayışlara girişen bu göçmenlerden bazıları şanslı olsa da hepsi aynı ölçüde şanslı değildi. Yeni Dünya’nın sahipleri zorlu Atlantik yolculuğuna dayanmak zorundaydılar. 10-12 hafta süren gemi yolculunda açlık ve fırtınayla mücadele ettiler. Bazı gemiler battı. Birçok insan da hastalıktan öldüler. Nitekim birçok Avrupalı göçmen güzel umutları için ağır bedeller ödedi.

Avrupa’dan Amerika’ya doğru sürüklenen göç dalgasının oluşmasına zemin hazırlayan birçok neden vardır. Göçlerin oluşumunu sağlayan iç ve dış etkenlerden özellikle yönetim bazlı olanları oldukça etkili olmuştur. Özellikle İngiltere’de I. Charles’in baskıcı yönetiminden usananları 1630’lu yıllarda göçe zorladı. Ardından, muhalif kesimin Oliver Cromwell’in önderliğinde etkin direnişi yüzünden Charles yandaşları da aynı kaderi paylaştılar ve göç ederek bugünkü Virginia’yı vatan edindiler. Almancanın hâkim olduğu Avrupa topraklarında da benzer durumlar

yaşandı. Özellikle bu bölgelerdeki prenslerin dine dayalı katı tutumları, rutine dönüşen savaşlar, yokluk ve sefalet gibi nedenlerle 17. ve 18.yy'da da göç dalgaları devam etti.

ABD ekonomisinin güçlenmesi, üretim ve istihdam alanında esnek ortam sunması göçmen sayısında artışa neden olmuştur. Birçok ülkede yaşanan iç savaşlar da fırsat ülkesine kaçıışı hızlandırmıştır. BM'nin 1975 yılı verilerinde 11.749.000 olan göçmen sayısı 2010 yılında 43.310.000 kişiye yükselmiştir. 1975'te toplam ABD nüfusunun %5,3'ünü oluşturan göçmenler, 2010 yılında ABD nüfusunun %13,8'ini oluşturmaktadır.

2005 yılında her ay yaklaşık 100.000 göçmenden 350 tanesi yeni bir işletme kurmuşlardır. Bu rakam, 100.000 Amerika'da doğmuş vatandaşın, aylık 280 iş kurduğu göz önünde bulundurulduğunda, oldukça çarpıcıdır. Amerikan nüfusunun %12'sinden daha azı göçmen olmasına rağmen 2007 yılına kadar geçen 15 yıllık dönemde Amerika'da kurulan özel işletmelerin %25'i göçmenler tarafından kurulmuştur (CoC, 2007: 5).

Umutlarını keşfedilen yeni topraklarda arayan göçmenler, günümüz Amerika'sının oluşumunda önemli bir role sahiptir. İnsanları göçe zorlayan en büyük neden yaşam koşullarının kötü oluşudur. Dini ve siyasi baskıların oldukça fazla olduğu 16. yy Avrupa'sında fakir halkın yeni arayışlara girmesi oldukça doğaldır. Bu arayış kimi ülkelerde yönetim tarafından da desteklenmiştir. Zira ekonomik gelişimin sağlanması, refah yaşam isteği yönetimleri kâşifleri desteklemeye yöneltmiştir. Lizbon'daki, kâşiflerin arayışlarını simgeleyen anıt bunun en açık ifadelerinden biridir. Göçlerin başladığı dönem aynı zamanda Avrupa'da Osmanlı İmparatorluğu'nun baskın olduğu dönemdir. Bu durum da yeni arayışları fazlaca tetikleyen unsurlardan biridir. Amerika'ya göç edenlerin belli bir süre sonra umduklarını bulmaları da yeni göçleri tetiklemiş, göçmenleri cesaretlendirmiştir.

Avrupa'da yönetim ve din baskısından yılan göçmenler, yeni ülkelerini hatalardan ders alarak inşa etme fırsatı bulmuşlardır. Belki de bu nedenle burası özgürlükler ülkesidir. Amerika'da siyasi, ekonomik ve sosyal politikaların da gelişimi desteklemesi nedeniyle sürekli devam eden göç hareketliliği yaşanmaktadır.

2.4. ABD’de Girişimcilik Talebini Etkileyen Faktörler

ABD’de girişimciliğin tetiklenmesinde itici güçler vardır. İş ve istihdam olanaklarının fazla olması itici güçlerin başında gelmektedir. İş kurma konusunda esneklikler ve kolay işleyen sistem istihdamı arttırmaktadır. Girişimcilik, üretimde yeni metotlar, süreçler ve teknolojilerin kullanılmasıyla birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Her gün yeni iş ve istihdam olanaklarını zorlayan sistem ile birlikte gelişim ve büyüme sağlanmaktadır. Böylelikle işletmelerin kâr oranları da yükselmektedir.

Amerikan ekonomisinde işletmeler istihdam sağlayan işletmeler ve istihdam sağlamayan işletmeler şeklinde sınıflandırılabilir. Kendi hesabına çalışanların oluşturduğu ve istihdam sağlamayan işletmelerin, istihdam sağlayan işletmelere oranı %80’dir. Ancak istihdam sağlamayan işletmelerin ekonomideki etkileri, istihdam sağlayan işletmelerin ekonomideki etkilerinden çok daha azdır. İstatistik bürosunun açıkladığı tahmini rakamlara göre özel sektörün ekonomiye sağladığı GSYİH toplamının %97’si istihdam sağlayan işletmelerce karşılanmaktadır (Shane, 2011: 2).

2.4.1. Teknolojik Gelişme

Teknolojik gelişme, ABD’de rekabet gücünün kazanılması, iş imkânlarının artırılması ve gelecek nesillerin daha yüksek yaşam standartlarına sahip olmalarının sağlanmasında başlıca etken olarak görülmektedir. Yenilikçilik, Amerikan ekonomisinin rekabet gücü kazanmasını sağlamaktadır. Böylece ekonomi yeni sektörler, işletmeler yaratabilmekte, mevcut işletmelerin büyümesini sağlayabilmektedir. Ayrıca çalışanlara yüksek maaşlı iş imkânları da sunulabilmektedir. Amerikan ekonomisinin yenilikçi ve rekabet gücüne sahip bir konuma gelmesinde geçmişten bugüne üç önemli faktör etkili olmuştur. Bunlar; araştırmaya, eğitime ve altyapıya verilen destektir (U.S. Department Of Commerce, 2012: 1).

Ülkelerde teknolojinin seyri ve gelişimi farklı yöntemlerle tespit edilmeye çalışılır. Bunlar içinde iki yöntem ön plandadır. Etkin olarak kullanılan bu iki yöntemden birincisi, teknolojik ilerleme göstergelerinin ölçümüdür. Belirlenen dönem içinde alınan patent sayısı ve araştırma ve geliştirmeye (AR-GE) ayrılan payın tespit

edilmesiyle teknolojik ilerleme belirlenmeye çalışılır. Teknolojik ilerlemenin tespiti için kullanılan bu yöntem verimli olsa da kusursuz değildir. Teknoloji alanında her yenilik için patent alındığı söylenemez. Kayıt altına alınmayan ürünler vardır. Ayrıca, informal sektörlerde birçok yenilikçilik faaliyeti gerçekleşmektedir. Bunlar kayıt dışı teknolojik gelişmelerdir. İkinci yöntem ise ekonomik yenilikçiliğin hesaplanmasına dayanır. Ekonomik büyüme ise iş gücü ve iş gücü niteliğinin tespitiyle belirlenir. Ekonomik büyümenin tespitinde ölçülemeyen “teknolojik değişim”, “yenilikçilik” ya da “toplam faktör verimliliği” gibi faktörler vardır. İkinci yaklaşıma göre ABD’de ekonomik büyümenin üçte biri girişimcilik faaliyetleri ile gerçekleşmiştir.

Yeni teknolojiler yeni sektörler yaratmaktadır. Uzun vadede yeni fikirler, ürünler ya da keşifler yeni sektörler ortaya çıkarmaktadırlar. Yenilikçi ve rekabetçi firmalarda verilen ücretler diğer firmalara oranla daha yüksektir. Örneğin ihracat yapan uluslararası çapta iyi düzeyde rekabet edebilen firmaların, yüksek ikramiyeler ödedikleri belirlenmiştir. Benzer şekilde, bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik alanındaki işletmelerde işgücüne diğer alanlarda çalışan işgücüne oranla %26 daha fazla ücret ödenmektedir. Aynı zamanda bu sektörlerde yeni iş imkânlarının diğer sektörlerle oranla geçen son on yılda üç kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Topkaya, 2013: 88-89).

2.4.2. Sektörel Yapı

İlk olarak Avrupa’da filizlenen sanayi devrimi, ABD’de sonraki yıllarda etkisini göstermiştir. ABD’nin sanayi devriminde gecikmesinin sebepleri arasında ülkedeki iş gücü ve sermaye yetersizliği gösterilebilir. Avrupa’da gelişim gösteren sanayileşme ile birlikte yatırımcı bireylerin bir anlamda o dönemin pazarı olarak Amerika’yı görmesi de sermaye transferini tetiklemiştir. Ayrıca Amerika’da zengin hammadde rezervleri de yatırımcıların iştahını kabartmış ve Amerika’ya gerekli sermaye ve iş gücü aktarılmıştır. Büyük umutlar besleyen insanların Amerika’ya göçü ile birlikte iş gücü sorunu da önemli ölçüde giderilmiştir.

1820 sonrasında Avrupa’nın yeni kıtaya büyük göçü ile Amerika’da yeterli iş gücü ve sermaye sağlanmıştır. 1826 yılında ABD’de ilk lokomotif üretilmiş ve hemen bir yıl sonra da demiryolu döşenmeye başlanmıştır. Özellikle sanayileşme sürecinde geriden gelen ABD, iş ve istihdam olanaklarını iyi değerlendirmiş ve üretim

noktasında faaliyet gösteren girişimcilere büyük kolaylıklar sunarak ilerlemeyi hızlandırmıştır. Bu sayede 23 yıl gibi bir sürede, 1850 yılında, ABD'nin tren yolu uzunluğu 9.021 mili bularak İngiltere'yi geride bırakmıştır. 1890 yılı itibariyle demiryolu uzunluğu 129.774 mile çıkmıştır. Bu tarihte ABD, Avrupa'nın sahip olduğu demiryolu ağının uzunluğundan daha fazla demir yolu ağına ulaşmıştır. Bu durum ABD'nin ne denli hızlı sanayileştiğinin bir göstergesidir. Demir yolu ağının örülmesinin ardından hızlı sanayileşme ve yapısal dönüşüm gerçekleşmiştir.

ABD'nin hayaller ülkesi olmasına bağlı olarak sürekli göç alması ihtiyaç duyulan iş gücünü hem de en ucuz şekilde karşılamıştır. 19.yüzyılda üretim ve ekonomik gelişim için ihtiyaç duyulan iş gücü her daim hazırды. Demiryollarının da gelişmesi ve ülkeyi ağ gibi sarmasıyla birlikte ülke içinde hammadde ve üretilen malların nakliyesi ucuz ve kolay yolla sağlanmıştır. Bu sayede ABD'de kısa sürede büyük sanayi devleri oluşmuştur. “Savaş sonrası dönemde Amerikan imalat sektörü hızla büyümüş, 1810 yılında 75.000 kişinin çalıştığı sektörde 1860 yılında çalışan sayısı 1,3 milyona çıkmıştır” (Attack ve Passel, 1994:455).

“Bu durum refahla ilgili dengeyi değiştirmiş, 1880’li yıllara kadar refahın en önemli kaynağı tarım sektörü iken, 1890 yılında imalat sektöründe yaratılan katma değer tarımın üç katına çıkmıştır” (Attack ve Passel, 1994:457).

Gelişen ABD ekonomisi, özellikle iş gücünün ve ulaşım giderlerinin ucuz oluşu sayesinde dış ülkelere kısa sürede açılmış ve dünya pazarında yer bulmuştur. Ülke yönetiminin de girişimciliği teşvik eden kanunları sayesinde büyüme daha da atmış, ülke kısa sürede en büyük imalatçı konumuna yükselmiştir. 1860’lı yıllarda İngiltere, Almanya ve Fransa gibi dünya devlerinin arkasında olan ABD iki yüzyıl gibi kısa bir süre sonra zirveye yerleşmiştir. “I. Dünya Savaşı öncesinde, aradan geçen 20 yıldan sonra ise Birleşik Devletler imalatçıların üretimi bu üç ülkenin toplamından fazla olmuştur” (Attack ve Passel, 1994:458).

Aşağıdaki Tablo 3’te 1914 yılı değerleri baz alınarak 1860, 1900 ve 1920 yılında Amerikan Sanayisinin lider sektörleri yarattıkları katma değerlere göre verilmiştir. Makina ve demir-çelik sektörlerinin Amerikan sanayisindeki öncü rolü burada açıkça görülmektedir. Pamuklu ürünler, kereste, erkek giyim, ayakkabı, alkol gibi tarım ve orman hammaddelerine dayalı sanayilerin de sıralamada ilk onda kalmaya devam ettikleri ancak 1920 yılında sanayinin tam anlamıyla geliştiği ve nitel olarak katma değeri yüksek üretim dallarında yoğunlaştığı görülmektedir (Hatipoğlu, 2015:153).

Tablo 3

ABD’de 1860, 1900 ve 1920 Yıllarında On Lider Sanayi (1914 Değerleriyle Milyon Dolar)

Sıralama	1880		1900		1920	
	Sanayi Dalı	Katma Değer	Sanayi Dalı	Katma Değer	Sanayi Dalı	Katma Değer
1	Makina	111	Makina	432,1	Makine	575,6
2	Demir Çelik	105,3	Demir Çelik	339,2	Demir Çelik	492,8
3	Pamuklu Ürünler	97,2	Baskı ve Matbaacılık	313,5	Kereste	393,4
4	Kereste	87,1	Kereste	299,9	Pamuklu Ürünler	363,7
5	Ayakkabı	82	Erkek Giyim	262,1	Çelik Gemi İnşası	348,8
6	Erkek Giyim	78,2	Alkol (Malt)	223,6	Otomotiv	347,3
7	Un ve Kepek	63,6	Pamuklu Ürünler	196	Genel İnşaat	327,7
8	Yünlü Ürünler	59,8	Tuğla ve Briket	140,1	Baskı ve Matbaacılık	267,7
9	Baskı ve Matbaacılık	58,3	Genel İnşaat	131	Elektrikli Makinalar	245,9
10	Alkol (Malt)	44,2	Et Paketleme	124,6	Erkek Giyim	239,2

Kaynak: Attack ve Passel, 1994:467

ABD’de, özellikle elektriğin üretimde kullanımı ve buluşlar nitel artışı tetiklemiştir. Buluşlara bağlı olarak patent alımı ve patentli buluşlarda da seri üretime geçilmesi üretimi arttırmıştır. Çalışma ortamında elektrik tüketiminin yaygın oluşu, üretime elektrik konusunda destek sağlanması üretimi tetiklemiştir. Ayrıca, üretim ortamlarının geliştirilmesi, sağlıklı ortamlarda üretim yapılması, çalışanların memnuniyetinin sağlanması, her türlü nakliye ortamında üreticinin lehine kolaylıklar sağlanması ABD ekonomisinde sistemli büyümenin belirleyicileridir. Üretilen mallar için ulusal ve uluslararası pazar oluşturulması, reklam ve tanıtım gibi faktörler de büyümeye katkı sağlamıştır.

Demiryolları ile başlayan ve imalat sektörünün hızla ileri bir sanayi üretimine evrilmesiyle devam eden bu yükseliş dönemi sonunda ABD, 20. yüzyıla dünyanın en gelişmiş ülkeleri arasında girmiştir. “Ortaçağdan sonra özellikle 17-19. Yüzyıllar arasında dünyanın en büyük ekonomisi ve sanayi devriminin ilk yaşandığı İngiliz İmparatorluğu yarım yüzyıllık bir sürede eski sömürgesinin gerisine düşmüştür” (Hatipoğlu, 2015: 154).

ABD’de, kurulu işletmelerin %98,9’lik oranını KOBİ’ler oluşturmaktadır. Toplam büyük işletme oranı ise %1,1 oranındadır. Büyük işletmeler toplam istihdamın %42’sini karşılamaktadırlar (Topkaya, 2013: 90).

Tassey’in 2010 tarihli çalışması, Amerika Birleşik Devletleri’nde 2007-2010 yılları arasında yaşanan krizden hareketle üretim sektörünün yeniden yapılandırılması gerektiği görüşünü savunmaktadır. ABD’de halen egemen neo-klasik görüşün kararsızlığı; teknoloji temelli bir ekonominin üretiminde rekabet edebilir kalmaya çalışması ya da bu sektörün karşılaştırmalı üstünlük eğilimleri temelinde sınırlarının dışında üretim yapmaya devam etme çabasında en iyi şekilde ortaya çıkmaktadır. Çoğu neo-klasik iktisatçı üretim sektöründeki küçülmenin Amerikan ekonomisi için bir problem teşkil etmediğini düşünmektedir. Ancak, Amerikan ekonomisinin liderliğini sürdürebilmesi açısından yenilikçi teknolojilere dayalı yeniden yapılandırılmış bir üretim sektörü oluşturması gerekmektedir (Tassey, 2010: 286).

ABD Ulusal İmalatçılar Birliği (NAM) tarafından gerçekleştirilen 2016 yılı anket çalışması, 2016 yılı Temmuz ayında 5.7 olan genel işletme faaliyeti bileşik endeksinin, Ağustos ayında 8.3’e yükseldiğini göstermektedir. Ayrıca, anket katılımcılarının %36’sı Ağustos ayında sevkiyatın Temmuz ayına göre daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde, istihdamın arttığını söyleyen katılımcı oranı Temmuz ayında %12 iken, bu oran Ağustos ayında %21.1’e yükselmiştir. Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere ABD’de üretim sektöründeki gelişmeler dikkat çekicidir (<http://www.mobilyadergisi.com.tr/haber/abd-uretim-sektoru-cikis-trendini-agustos-ayinda-da-surdurdu>).

2.4.3. Ekonomik Kalkınma

Amerika’da, “İç Savaş’ı izleyen hızlı ekonomik gelişme modern ABD endüstriyel ekonomisinin temellerini oluşturmuştur. Bir yeni keşifler ve icatlar patlaması görülmüş ve bu olgu, yarattığı derin değişiklikler nedeniyle bazıları tarafından "ikinci bir endüstri devrimi" olarak tanımlanmıştır.” Batı Pennsylvania’da petrol keşfedilmiştir. Yazı makinesi geliştirilmiştir. Soğutmalı demiryolu vagonları kullanıma girmiştir. Telefon, gramofon ve elektrik ampülü icat edilmiştir. 20. Yüzyıl’ın ilk yıllarında at arabalarının yerini otomobiller almış ve uçakla yolculuk başlamıştır.

Endüstri büyüdükçe seri imalat yöntemleri geliştirilmiştir. Frederick W. Taylor, “Bilimsel yöneticilik konusunda öncü olmuş; her işçinin işlevini özenli bir biçimde belirlemiş; onların çalışmalarıyla ilgili yeni ve daha etkin yöntemler yaratmıştır.” Gerçek seri imalat fikrini ise Henry Ford geliştirmiş ve 1913’te, her işçinin tek bir basit işlem yapacağı hareketli otomobil montaj bandını kurmuştur. Çok uzak görüşlü olduğu daha sonra anlaşılan bir atılım yapan Ford, işçilerine günde 5 dolar gibi pek cömert bir ücret önermiş, böylelikle işçilerin çoğu ürettikleri otomobillerin aynı zamanda müşterisi haline gelmişler ve endüstrinin yayılmasına yardım sağlamışlardır.

Avrupa’daki üst düzey aydınların genelde ticareti aşağılık bir işlev gibi görmelerine karşılık daha akışkan sınıf yapısına sahip bir toplum içinde yaşayan Amerikalıların çoğu, para kazanma olgusuna hevesle sarılmışlardır. Bunun yanı sıra Amerikalılar, ticari girişimin riskinden ve bunun verdiği heyecandan hoşlandıkları kadar ticari başarının sağlayabileceği yüksek yaşam standartlarını, gücü ve ünü de sevmişlerdir.

Bunlara karşın, her istediğini yapan büyük girişimciler, Amerikan ekonomisi 20. yüzyıl’da olgunluğa eriştikten sonra Amerikalıların ideali olma çekiciliklerini büyük ölçüde yitirmişlerdir. Önce demiryollarında daha sonra diğer iş alanlarında anonim şirketlerin ortaya çıkmasıyla yaşamsal bir değişim kendini göstermiştir. Büyük iş adamlarının yerini anonim şirketlerin başına geçen "teknokratlar", yani yüksek ücretli yöneticiler almıştır. Anonim şirketin yükselişine bağlı olarak işletmelerin gücünü ve etkisini dengeleyici bir kuvvet hizmeti gören örgütlenmiş işçi hareketi de gelişmiştir.

Teknolojideki akıl almaz gelişim büyük şirketlerin ortaya çıkışıyla kendini göstermiştir. Bu yeni ekonomi platformu ile farklı bir teşebbüs doğmuştur. Özellikle 1980 ve 1990’lı yıllar bu teşebbüsün ciddi anlamda tüm dünyada hissedildiği dönemdir. Microsoft’un patronu olan Bill Gates, bilgisayar yazılımları sayesinde büyük bir servet edinmiştir. Elbette bu muazzam büyüme neticesinde Gates rakiplerini sindirdi bahanesiyle, “tek el yaratmak suçlamasıyla ABD Adalet Bakanlığı’nın antiterör dairesi tarafından mahkemeye verilmiştir.” Bu olumsuzluklara rağmen Bill Gates yardım vakfı kurmuş ve ilginçtir ki o vakfı da kısa sürede girişimci ve yaratıcı zekâsıyla zirveye taşımıştır.

Günümüzdeki Amerikalı iş çevresi liderlerinin pek çoğu Gates kadar göze batan bir yaşam sürdürmemekte, anonim şirketlerin geleceğini onlar belirlemekte,

ancak, bunun yanı sıra insancıl yardım örgütlerinin ve okulların yönetim kurullarında da görev yapmaktadırlar. Ulusal ekonominin durumuyla ve Amerika'nın diğer ülkelerle olan ilişkileriyle ilgilenmekte ve hükümet yetkilileriyle danışmak için her an Washington'a gidebilmektedirler. Kuşkusuz hükümeti etkilemekte, fakat "Parıltılı Çağ"daki bazı büyük iş adamlarının inandığının aksine, onu kontrol etmemektedirler.

2.5. Almanya'da Girişimciliğin Arz ve Talebi: İstihdam Yaratmadaki Rolü

Almanya modern ve büyük ekonomisiyle kendini ıspatlamış bir Avrupa ülkesidir. Avrupa Birliği'nin kurucusu olan altı ülkeden biri olan Almanya federal bir devlettir ve on altı eyaletten oluşmaktadır. Nüfus olarak Rusya'dan sonra en kalabalık ikinci Avrupa ülkesidir. Ekonomisi Avrupa'da birinci dünyada ise üçüncü sıradadır. Almanya sahip olduğu gücün farkında olan bir ülkedir. Bunu Avrupa ve dünya ekonomik piyasasında hissettirmektedir.

Weimar Cumhuriyeti, 1918-1933 yılları arasındaki dönemde Almanya'nın yönetiminde söz sahibi olmuş cumhuriyetin adıdır. "Dönemin göze çarpan en önemli özelliği ise şüphesiz ekonomik krizlerdir. Weimar döneminde meydana gelen ekonomik krizler başarılı bir yönetim anlayışının önündeki en büyük engelleri teşkil etmişlerdir" (Lernstunde, 2012).

İmparatorluktan devralınan istikrarsız bir ekonomi, ekonomik krizlerin temelindeki en önemli sebeplerden biridir. "Söz konusu ekonomik krizleri tetikleyen diğer bir önemli sebep ise Almanya'nın 1914-1918 yılları arasında kısa ve uzun vadeli borç alımı yoluna giderek enflasyon ile savaşı finanse etmeye çalışmasıdır." Bunun sonucunda 1914 ile 1918 arasında iç fiyatlar üç kat artmış ve Alman para birimi Mark'ın dış satın alma gücü zayıflamıştır (Elm, 2005: 16).

20. yüzyılın ikinci yarısında Almanya ekonomisi tamamen sorunsuz olamamıştır. II. Dünya Savaşı sonrası Doğu Almanya'yla bütünleşmenin getirdiği yapısal sorunlar ve mali yük halen devam etmektedir. Batı Almanya'dan Doğu Almanya'ya aktarılan kaynak yılda 70 milyar Doları bulmaktadır. Bunun yanında "Euro" para birimine geçişin en sancılı olduğu ülkelerden biri de bu ülke olmuştur.

Geleneksel olarak enflasyona karşı alınan sert tedbirler nedeniyle, işsizlik yüksek oranlarda seyretmektedir. ABD'de konut piyasasında yaşanan ödeme aksaklıklarının tetiklemesiyle ortaya çıkan küresel mali ve ekonomik kriz dünyadaki

talebi daraltmış ve ekonomisi büyük ölçüde dışa bağımlı olan Almanya'yı olumsuz yönde etkilemiştir.

Alman politika yapıcılarını 1980'lerden itibaren Almanya'da yeni bir girişimsel kültürün teşvik edilmesi amacıyla kampanyalar başlatmışlardır. Yeni işletme kurma ve girişimcilik aktiviteleri o dönemden itibaren ekonomi dinamiklerinin ve yeni iş yaratılması sürecinin başlıca itici gücü olarak görülmüştür. Yeni girişimciler ve onların kurdukları işletmeler olmaksızın, ekonomilerin durma noktasına planlı geldiği görüşü yaygındır. Bu kampanyalardan bir kuşak sonra 1991-2009 yılları arasında kendi hesabına çalışan kişi sayısı Almanya'da %40 oranında artmıştır. Aynı şekilde girişimcilik yönlü Alman politikasında birçok radikal değişim yaşanmıştır. Örneğin, 2000 yılında Alman Federal Çalışma Bakanlığı "bridging allowance-avans verme" programına 750 milyon Euro ayırarak işsizlerin kendi işlerini kurmaları için toplu para vermiştir. 2003 yılında hükümet işsizlerin kurduğu yeni işletmelere yönelik yeni bir destek programı başlatmıştır. "Yeni iş kurma teşviki" isimli program ile hükümet 2005 yılındaki harcamasını 3,2 milyar Avroya çıkarmıştır. 2007 yılında iki programı birleştirmiştir. 2013 yılı için bu programın kullanılabilir 1,8 milyar Avroluk kısmını 470 milyon Avroya indirmeyi öngörmüştür (Fritsch ve diğerleri, 2012: 1).

2.5.1. Girişimcilik Arzını Etkileyen Faktörler

Girişimciliği etkileyen belli başlı etkenlere; nüfus, göç, iş gücü örnek verilebilir. Elbette bunların yeterli oranda olması girişimcilik arzının verimli gerçekleşeceği anlamına gelmez. Her birinin aynı zamanda nitelikli bireylerden oluşması şarttır. Avrupa ülkelerinden en kalabalıklarından biri olan Almanya, 82 milyon nüfusuyla nitelikli ve eğitimli bir topluma sahiptir. Genç nüfusun azlığı ve nitelikli çalışan sayısının azalmasına göç olarak çözüm üreten Almanya, aldığı göç nüfusu da eğitip ekonomiye nitelikli iş gücü olarak kazandırmayı başarmıştır.

2.5.1.1. Nüfus

Almanya bugün Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya ile birlikte dünyada en çok göç alan ülkeler arasında yer almaktadır. Nüfusun, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artmaya başladığı Almanya'da bu durum, ülkeye yapılan göçlerin

bu tarihlerde artmasıyla paralellik göstermiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası başlayan göçler, ki bunlardan en önemlileri arasında Türkiye’den 1960 ve sonrasında yapılan göçler de yer alır, Doğu-Batı Almanya arasında göçlerin devam etmesi ve özellikle son yıllardaki sığınmacıların yoğun katılımı ile Almanya nüfusu oldukça artmıştır (MünzveUllrich, 1998:1; akt: <https://migration.ucdavis.edu/rs/more.php?id=69>).

1960 yılına 72,8 milyon olan Almanya’nın nüfusu 2003 yılından itibaren azalmaktadır. Bu düşüşün devam etmesi hatta hızlanması beklenmektedir. 2008 yılının sonlarına doğru Almanya’da yaklaşık 82 milyon kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. Bu rakam, 2017 yılı başı itibariyle yaklaşık 80 milyon civarındadır. 2060 yılında ise bu sayının 65 milyon kişi ile 70 milyon kişi arasında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (FSO, 2009: 10).

Alman nüfusunun gelişimi incelendiğinde nüfusun yıllık artış hızının 2007 yılında bir önceki döneme göre -0,1 olarak gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Aynı zamanda her 100 kadına 1975 yılında 90,2 erkek düşerken, 2007 yılı rakamlarına göre her 100 kadına 96,1 erkek düşmektedir. Ayrıca yapılan çalışmalarda nüfusun 2010 ve 2020 yıllarında eksi büyüme kaydedeceği tahmini yapılmaktadır. Alman nüfusunun 2007 yılı itibariyle %75’i şehirlerde yaşamaktadır. Nüfusun yaş ortalaması ise 2007 yılı istatistiklerine göre 42,1 şeklindedir. Bu rakam, 2017 yılında 46,8’e yükselmiştir (Topkaya, 2013: 97).

2.5.1.2. İşgücü

Çoğu araştırmacı ve politika yapıcı, iş gücü sıkıntılarının ölçülmesinin kolay olmadığını kabul etmektedir (ConstantveTien, 2011: 10). Basit işgücü sıkıntılarının belirlenmesi için işgücü piyasası göstergeleri ekonomi teorisine dayanmaktadır ve belirsizlikler bu göstergelerin pratik uygulamasını etkiler (Zimmermann ve ark., 2007).

Kurumsal olarak, işgücü piyasasındaki eğilimleri ve kıtlıkları takip etmekle yükümlü olan tek makam Nuremberg’te yer alan Almanya, İstihdam Araştırması Enstitüsüdür (InstitutfürArbeitsmarkt- und Berufsforschung veya IAB). IAB analizlerinden elde edilen veriler genellikle politika yapıcılar tarafından seçim konuşmalarında, kongrede tartışmalarında ve millete ve onların unsurlarına fayda sağlayacak kanunların değiştirilip güncellenmesinde önemli yer tutmaktadır.

IAB verileri iyi resmi istatistikler olsa da, yalnızca aydınlatılabilir ve işgücü piyasasının mevcut durumu hakkında bilgiler verebilir. Bu noktada karşılaştırılabilir resmi bir istatistiğin olmaması da Almanya için önemli bir sorun kaynağı olarak görülmektedir. Bu durumun devam etmesi halinde politika yapıcılar veya yasa koyucuların emek göçünü doğru bir şekilde yönetmesinin zor olduğu söylenebilir (Parusel ve Schneider, 2010).

Almanya'nın 82 milyonluk nüfusunun yaklaşık 50 milyonu çalışma çağındadır. Bu durumun 2020 yılına kadar aynı oranda kalacağı tahmin edilmektedir. Ancak daha ileriki dönemlerde ülkenin yıllık göç alan sayısı 200 binin altında kalması halinde, çalışma çağındaki kişi sayısı 2060 yılında 36 milyona gerileyecektir. Ülkenin iş gücünü arttırması için nüfus politikasında değişikliğe gitmesi veya göç alma noktasında sayıyı arttırması gerekmektedir. Aksi halde Almanya ekonomik daralmayla karşı karşıya kalacaktır.

2.5.1.3. Göç

Özellikle sanayileşmiş Avrupa ülkeleri için göç, önemli bir konudur. Az gelişmiş ülkelerde yaşayanlar, yaşam şartlarını iyileştirmek ve daha refah bir hayat sürdürebilmek adına gelişmiş ülkelere göç etmenin yolunu ararlar. Bu noktada Almanya, oldukça çok tercih edilen ülkelerden biridir. Ülkeye bir şekilde giriş yapan azınlıkların girişimcilik faaliyetlerine kalkışması ve istihdam oluşturmaya başlaması ülke için siyasi ve ekonomik önem taşımaktadır. Bu durumu çok erken fark eden Almanya, 1965 yılında çıkardığı bir kanunla Avrupalı olmayanların girişimci olmasının önünü kapatmıştır. Bu olay, "Yabancılar Yasası" olarak tanımlanmaktadır.

1970'lere kadar Almanya'ya göç eden yabancı işgücü kolayca istihdam bulabildiği için kendi hesabına çalışma bir gereklilik olmamıştır. Ancak son yıllarda göçmenler kendi hesabına çalışmaya yönelmişlerdir. Kesin rakamlarla İtalyanlar, Almanya'da en fazla girişimci nüfusa sahip göçmenler konumunda bulunmaktadır. Türk girişimcilerin sayısı da önemli ölçüde fazladır (Dana, 2006: 99).

Almanya'da 1970 ve 1980 yılları arasında 329 bin göçmen kaydedilmiştir. Bu dönemde çalışan nüfusa büyük oranda ihtiyaç duyulması nedeniyle göçmen sayısının fazla olduğu görülür. 1985 yılında, göç eden nüfustan 108 bin kişi ülkesine dönüş yapmıştır. Yine 2005 ve 2010 yılları arasında Almanya'ya 550 bin göçmen gelmiştir.

Göçmenlerin belli bir kısmı ülkeye yerleşmek için değil, iş için gitmektedir. Göçmen nüfusun belli bir bölümünün daha sonra ülkesine geri dönmesi bunu ifade eder niteliktedir.

Kısmen ekonomik krizin bir sonucu olarak, Almanya’da genel anlamda uzun vadeli göç oranları 2009 yılında en düşük seviyelere inmiştir. Merkez Yabancılar Tescil Departmanı’nın verilerine göre Almanya’ya aile göçü düşmeye devam etmiştir. Bu başlık ile ilişkilendirilen göçmenlerin sayısı 2009 yılında 48.000 kişi ile sınırlı kalmıştır. Etnik Almanların Doğu Almanya’dan ve Merkez Asya ülkelerinde göçleri düşmeye devam etmiştir. 2009 yılında Almanya’ya giriş yapan etnik kökeni Alman kişi sayısı 3.400 kişidir (OECD, 2011: 282).

Almanya Federal İçişleri Bakanlığı’nın sunduğu Göç Raporu’na göre 2015 yılında, 1952 yılından bu yana ilk kez rekor sayıda sığınmacı ve göçmen gelmiştir. Gelenler arasında savaş bölgelerinden kaçan sığınmacıların yanı sıra AB ülkelerinden gelen vatandaşlar da bulunmaktadır. 2014 yılına oranla 2015 yılında göç yüzde 45.9 oranında artış kaydetmiştir. Almanya’ya göç edenlerin 2 milyon 20 bini yabancı ülkelerin pasaportlarını taşımaktadır. Bu rakam, bir önceki yıla oranla yüzde 50.2 oranında artmıştır. Böylece 2015, Almanya’da göçle ilgili istatistiklerin tutulmaya başlamasından bu yana en fazla sayının kayıtlara geçirildiği yıl olmuştur (<http://www.dw.com>).

2.5.2. Girişimcilik Talebini Etkileyen Faktörler

Gelişimini tamamlamış olan Almanya, bilimsel araştırmaların sonuçlarını endüstri ve teknolojiye kullanmaktadır. Teknoloji alanındaki gelişme, sektörel yapı ve ekonomik kalkınma ile girişimcilik talebi gerçekleşir. Bu veriler ışığında da Almanya, oldukça gelişmiş bir Avrupa ülkesi konumundadır.

2.5.2.1. Teknolojik Gelişme

Almanya’nın teknoloji alanındaki kurumsal-toplumsal yapılanması 19. Yüzyıl’ın ikinci yarısına kadar uzanır. Bilindiği gibi, 19. yüzyıl B.Britanya İmparatorluğu’nun bütün dünya pazarlarına egemen olduğu bir yüzyıldır. Almanya ise yüzyılın başlarında tarımsal üretimin egemen olduğu bir ekonomiye sahiptir.

Avrupa'da, sanayi devrimi sürecinde B.Britanya'nın tüm dünya üzerindeki egemenliği bilinmektedir. Almanya'nın, B.Britanya ve Fransa'nın gerisinde olan ekonomik yapısı onlarla mücadele edecek nitelikte değildir. İktisatçı Friedrich List (1789-1846)'e göre B.Britanya dünya pazarındaki üstünlüğünü teknolojideki gelişmişliğine borçludur. O'na göre teknolojik gelişimini sağlayamayan ülkeler asla dünya pazarında söz sahibi olamayacaklardır. List ayrıca, gelişimin nasıl sağlanacağına dair yol haritası belirlemiş ve klasik iktisat öğretilerini hiçe sayan kuramlar ortaya atmıştır. Teknoekonomi stratejisi belirleyen List, Alman ekonomisinin gelişimine önerileriyle destek olmuştur. Almanya'nın B.Britanya'nın gelişmiş ekonomisini yakalaması uzun sürmez ve 19. yüzyılın ikinci yarısında dengeler sağlanır. Almanya ilk olarak eğitim öğretim süreci içinde ileri düzey teknolojiyi benimsemeye çalıştı. Sanayi ve devlet ikilisine üniversiteleri de dâhil ederek ulusal gelişim ağını oluşturma yolunu seçti. Kurduğu bu sistem ile teknolojik gelişimi takip ederek kavramaya ve bunun da ötesinde edindiği kazanımları gelişime destek olacak şekilde planlamaya çalıştı. Almanya kısa sürede teknolojik gelişimleri ekonominin ilgili alanlarına entegre etmeyi başardı. Almanya bugün geldiği noktayı 19.yüzyılın başlarında ilke edindiği ekonomik kalkınma hamlelerine borçludur.

Fraunhofer Sistem ve İnovasyon Araştırma Enstitüsü'nden, siyaset bilimci Dr. Stefan Kuhlmann'ın (1995) işaret ettiği gibi, Alman bilim ve teknoloji politikası, Avrupa'nın diğer sanayileşmiş ülkelerinde de görüldüğü üzere, 1950'lerden bu yana kapsamını sürekli genişletmiştir.

Almanya'daki teknolojik gelişim etkisini kısa sürede göstermiş ve ekonominin farklı alanlarında da çalışmalar başlamıştır. 1950'li yıllardan itibaren ülkede nükleer teknoloji, havacılık ve uzay teknolojileri, veri işleme, mikroelektrik üzerine ciddi çalışmalar başlatılmıştır. Bunlar Almanya'nın ekonomik gelişiminin de ne denli büyüdüğünü gösterir nitelikte çalışmalardır.

1970'lerin ortalarından günümüze kadar, teknoloji yoğun mal ihracı için gerekli üretim koşullarını yaratmaya yönelik programlar desteklenmeye başlanmış ve kamu fonlarının, birden çok sektörü ilgilendiren ileri malzeme ve mikroelektronik gibi jenerik teknolojileri ve teknoloji sistemlerini geliştirmeye yönelik araştırma projelerine tahsisine ağırlık verilmiştir.

Girişimcilik ve gelişim noktasında ilerlemenin ve çağa yön vermenin teknoloji ile mümkün olacağını kavramış olan Almanya, teknolojik gelişmeleri takip eden ve hatta teknolojiye yön vermeye çalışan bir ülkedir. Hemen hemen her alanda

teknolojiyi kullanır ve onu gelişimde önceliği olarak görür. Yeniliğin ve ilerlemenin devamı için iş gücü, istihdam kaynağı olan KOBİ'leri de lokomotif olarak belirlemiştir. Almanya, KOBİ'lere yapılan destek ve her türlü teşvikin yeniliğe ve gelişime destek olacağı bilinciyle hareket etmektedir.

KOBİ'ler Alman ekonomisinde Ar-Ge temelli faaliyetlerin önemli bir kısmını yürütmektedir. Bunun neticesinde Federal hükümet tarafından yenilikçilik alanında faaliyet gösteren KOBİ'lere yönelik fon sağlanmaktadır. "KMU-innovativ" isimli program ile 2007 yılından bu yana Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı bu alanda faaliyet gösteren KOBİ'lerin 450 projesini 300 milyon Avroluk bir fonla desteklemiştir. Desteklenen KOBİ'lerin faaliyet gösterdikleri alanlar arasında bioteknoloji, enerji ve kaynak verimliliğini gözeten teknolojiler, bilgi iletişim teknolojileri, nanoteknoloji optik teknolojileri, üretim teknolojileri, güvenlik ve mikro sistem teknolojileri yer almaktadır (Federal Ministry of Education and Research, 2010: 1).

Gelişimi besleyen faktörlerin başında bilim ve teknoloji vardır. Eğitimli ve tecrübeli iş gücü mantığıyla hareket eden Almanya, nitelikli ve aynı zamanda üretken insan modelini benimsemiştir. Almanya'yı diğer Avrupa ülkelerinden ayıran bir farksa bilimsel araştırmaya önem vermesi ve insanları bu yönde teşvik etmesidir. Bilimsel araştırmalara verilen önem ve araştırma sonuçlarının yeni ürünlerin geliştirilmesinde kullanması, Almanya'yı güçlü ülke konumuna getirmiştir. Almanya'da, bir milyon kişi başına 396 patent düşmektedir. Avrupa'da 2007 yılında bu sayı bir milyon kişi için 158'dir. Avrupa normlarının iki katından da fazla olması, Almanya'nın yenilikçi ve modern anlayışla bilimsel gelişime verdiği önemi göstermektedir.

"Almanya'da 2016 verilerine göre 65.965 adet patent başvurusu yapılmıştır (<http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-patent-basvurusunda-en-iyi-ilk-25-ulke-arasinda-40049205>)."

2.5.2.2. Sektörel Yapı

Almanya Temel Yasası (Grundgesetz), mülk edinme, hareket özgürlüğü, mesleğin serbestçe seçilmesi, örgütlenme özgürlüğü ve kanun önünde eşitlik hakkını garanti etmektedir. Bununla birlikte, anayasa, "sosyal piyasa ekonomisi" (Soziale

Marktwirtschaft) vasıtasıyla serbest pazarın çalışmasını değiştirmiştir. Almanya; sağlığın korunması, işsizlik ve sakatlık tazminatı, doğum ve çocuk bakımı hükümleri, mesleki eğitim, emeklilik alanlarını da içine alacak bir "güvenli ağ" ile daha fazla işçinin ve istihdamın desteklenmesine katkı sağlamaktadır (<https://www.britannica.com/place/Germany/Economy>).

Ekonomik politikasını adil olma üzerine temellendiren sosyal devletler, yönetim ve işçiler arasında anlaşmalı ve her iki tarafın da çıkarlarını gözetten bir sistem oluşturma çabasında olmuştur. Sosyal Pazar ekonomisi, aynı zamanda tekellerin ve kapitalist sistemin de içinde var olduğu geniş pazar ağında dengeyi sağlamaya çalışır. Bu nedenle politikacılar, 1939 öncesinde meydana gelen ekonomik çarpıklıklar ve gerilimler nedeniyle farklı çözümler üretme yoluna gitmişlerdir. O dönemlerde iş konseyleri kurulmuş ve işçiler kendilerini bu konseylerde savunma fırsatı bulmuşlardır. 1958 yılında da tekelere karşı önlemler alınmış ve yasalar oluşturulmuştur.

Sosyal pazar ekonomisi özellikle federal hükümet tarafından değil, birden fazla acente tarafından düzenlenmektedir. Örneğin, bu kapsamda toplumsal faydalar sağlayan sayısız sigorta kurumu bulunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'da en önemli kurum Frankfurt merkezli Deutsche Bundesbank'tır (Alman Federal Bankası). 1922-23 yıllarında yaşanan enflasyonun anılarında Batı Almanya hükümeti, bir daha asla para basma iznine sahip olmamasına ve merkez bankasının politik kontrollerden bağımsız olması gerektiğine karar vermiştir. Sonuç olarak, Almanya'nın 1999'da Avrupa Birliği'nin tek para birimi olan Euro'yu kabul etmesi, Avrupa Merkez Bankasının siyasi nüfuz ve manipülasyona maruz kalacağı endişelerini gündeme getirmiştir. Ticaret Odaları, idari hiyerarşinin her aşamasında etkili olmuştur. Federal ve eyalet hükümetleri aynı zamanda bazı işletmelerin, özellikle kamu hizmetlerinin mülkiyetine katılmaktadır. Bununla birlikte, Temel Kanun, merkezi hükümetin keyfi müdahalesini engellemektedir (<https://www.britannica.com/place/Germany/Economy>).

Almanya'da 1960 yılı sonrasında ekonomik gelişimin takip edilmesi ve gelişimin hız kazanması için etkin kararlar alınabilmesi için bir dizi önlem alınmıştır. İlk faaliyet Deutsche Bundesbank, federal ve eyalet hükümetleri, iş temsilcileri, belediye ve ilgili sendikalar bir çatı altında toplanarak ortak hareket etme kararı almışlardır. Ardından 1963 yılında Genel Ekonomik Eğilimleri Değerlendirme Uzmanları Kurulu oluşturulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır. Beş bilge adam olarak

adlandırılan bu kurul, ekonomik kararların tutarlı ve faydalı olabilmesi için her yıl ekonomik gelişimi değerlendiren bir rapor hazırlamıştır. Kurulun hazırladığı genel değerlendirmeye bağlı olarak, hükümet tarafından yapılan incelemeler daha geniş kapsamlı bir rapor olarak yasama organına sunulmaktadır. Bu raporlar ülkenin ekonomi politikasına yön verecek olan etkin kanunların hazırlanmasına fırsat sunmuştur.

Almanya'da serbest piyasa ekonomisi faaliyet göstermesine rağmen, federal hükümet ekonomide önemli rol oynamaktadır. Otoban şebekesi, suyuolları, posta sistemi ve telekomünikasyon ile demiryolu sistemi gibi ekonomik ve sosyal altyapının sermaye ve işletme giderlerini hükümetin üstlenmesi bilinen bir gerçektir. Federal hükümet, eyaletler ve şehirler, bölgesel ve yerel hızlı transit sistemlerine de katkıda bulunur. Devlet, nükleer enerji endüstrisinde olduğu gibi araştırma ve geliştirme maliyetlerini taşıyan endüstri ile işbirliği yapmaktadır. Federal müdahale özellikle savunma sanayinde güçlüdür. Kömür endüstrisi belki de en önemli sübvansiyon örneği olmakla birlikte tarım, şimdi AB kurumları tarafından idare ediliyor olsa da, geleneksel olarak devlet tarafından büyük ölçüde korunmaktadır. Bölgesel planlama, hükümet müdahalesinin önemli bir alanını oluşturmaktadır (<https://www.britannica.com/place/Germany/Economy>).

Özellikle Batı Almanya ekonomisi İkinci Dünya Savaşı sonrası atağa geçmiştir. Özellikle büyümenin ve istikrarın devamlılığı sayesinde, Batı Almanya kısa süre içinde dünya ekonomisinde saygın ülkeler arasına girmiştir. 1948 yılından itibaren aralıksız süren bu “ekonomik mucize” 1990 sonrasındaki birleşmeye kadar devam etmiştir. Birleşme sonrasında kısmen Doğu Almanya'nın da yükünü omuzlamış olsa da Almanya köklü ekonomi politikası sayesinde halen dünyanın önemli ekonomik güçlerinden birisidir. Almanya'nın ekonomi politikalarını belirlemek için belli dönemlerde piyasa analizi yapan kurullar oluşturması, değerlendirmelerin hemen ekonomiye yansıtılması, ilk dönemlerde etkin çözümler üretilmesi oldukça önemlidir. Bütün bu faktörler ekonomik büyümeyi tetiklemiştir. Elbette ekonomik kararların tek başına yeterli olmayacağı göz ardı edilemez. Almanya'da insanların çalışma isteği, yeniden bir şeyler inşa etme arzuları ve geleceğe dair umutları da gerekli iş gücünün kısa sürede ekonomiye yansımını sağlamıştır. 1948 yılında Alman Yıldızı işaretini getiren hayati ve zorunlu para birimi reformu da ekonomiye ciddi anlamda önem vereceklerinin ilk işaretlerinden biri olmuştur. Yine aynı dönemlerde ABD'nin finansör olduğu Marshall Planı'nda (1948-

1952) imzalanan Amerikan, İngiliz ve Fransız işgal bölgelerinin ortak ekonomik planlamasından yararlanmıştı. Almanya, sabırla, istekle ve büyük bir gayretle savaş sonrasında kendini yeniden inşa etmeyi başarmış bir ülkedir.

Almanya ekonomisinde İkinci Dünya Savaşı sonrasında geliştirilen ekonomik politikalar kısa sürede kendisini göstermiştir. Özellikle 1951-1961 arasındaki 10 yıllık ekonomik veriler, Almanya'nın ne denli etkin ekonomi politikası ürettiğini kanıtlar niteliktedir. Bu 10 yıllık süreçte Almanya'da gayri safi milli hâsılası (GSMH) her yıl %8 artmıştır. Bu süreçte Almanya; İngiltere, ABD ve Fransa'nın iki katı kadar büyüme kaydetmiştir. 1973-1974 yıllarında görülen petrol krizi gibi dönemlerde ülke ekonomisi kısmen duraksamış olsa da genel olarak sürekli ekonomik büyüme kaydedilmiştir. Dünya ticaretinde lider konumda olan Batı Almanya, Doğu Almanya ile birleştiği 1992 yılına kadar büyük adımlarla ilerlemeyi sürdürmüştür. Birleşme sonrasında da kısmen birleşmenin eden olduğu durağanlık yaşanmış olsa da etkin ve köklü ekonomi siyasetiyle kısa sürede toparlanmış ve dünya ekonomisindeki saygınlığını korumuştur.

Doğu Almanya'nın, neredeyse tüm kararların yönetildiği Sosyalist Birlik Partisi (SED) tarafından yapıldığı bir komuta ekonomisi vardı. Planlama sistemi esnek değildi ve sonunda yıkıcı ekonomik koşullara neden olmuştur. Güç, nüfus ve kişisel bağlantılar (Beziehungen veya "vitamin B") ekonomik kararlar vermiş ve sendikalar da dâhil olmak üzere tüm grupların SED'in ekonomik hedeflerini gerçekleştirmek için işbirliği yapması beklenmiştir (<https://www.britannica.com/place/Germany/Economy>).

Doğu Almanya'da Batı aksine ekonomik politikalarda etkin çözümler üretilmemiştir. Özellikle sanayi alanındaki gelişmeler ışığında üretim sonrasında kalite kontrolleri ve iyileştirmeler yetersiz kalmıştır. Buna ek olarak işçiler ve işletme yönetimleri arasında da sürekli sorunlar yaşanmıştır. Bütün bu olumsuzluklara ek olarak gelişimin takip edilmesinde ve uyumda aksamalar yaşanmıştır. Verimli eğitimlerden geçen işçiler yaratıcılıklarının ve iş gücünün karşılığını alamamışlardır. Bu durum da verimliliği düşürmüştür.

Tedarik ve dağıtım, devlete ait şirketler tarafından kontrol edilmiştir. Yerel yönetimler yoluyla merkezleştirilmiş hizmet sunumu genel olarak bir zayıflık kabul edilmiştir. Bu, kısmen arz edilen mallar ve hizmetler (örneğin, otomobiller ve otomobil ve ev onarımları) için, özellikle ödemenin sabit para birimi cinsinden yapılması durumunda, "gri pazar" tarafından ele alınmıştır; Örneğin, tamirciler

fazladan bir ücret karşılığında çok daha hızlı hizmet sunmuş ve satış kâtipleri de bazı ürünleri "tezgâh altı" olarak tutmuştur. 1970'ler ve 1980'ler boyunca, özellikle Batı ile olan temas arttıkça, bu gri piyasa önem kazanmıştır (<https://www.britannica.com/place/Germany/Economy>).

Almanya'da 1990 yılından sonra özellikle Doğu'da köklü değişiklikler yaşanmıştır. Enerji konusunda köklü değişikliklere gidilmiş, enerji firmaları özelleştirilmiştir. 2002'de nükleer enerji endüstrisinin sona erdirileceği tarih 2022 olarak belirlenmiş olsa da bu sürecin uzaması nedeniyle nükleer enerji endüstrisinin sonlandırılması için son tarih 2030'a kadar ertelenmiştir. Ülkenin enerjide alternatif olarak gördüğü zengin kömür madenlerinin tekrar faaliyete geçmesi yönünde kararlar alınmıştır. Doğu bölgelerde yeniden yapılandırma projeleri (Aufbau Ost) üretilerek ekonomik verimliliğin ülke geneline dağılmasına özen gösterilmiştir. Altyapı çalışmalarına ağırlık verilmiş, telekomünikasyon sistemleri iyileştirilmiş ve yaygınlaştırılmıştır. Tüm bu gelişmelerin hız kazanması ve bir an önce faaliyete geçmesi için gerekli destekler sağlanmıştır.

Bu kapsamda Almanya'da 2007 yılı itibariyle 423.737 KOBİ faal durumdadır. Hizmetler sektöründe 1.386.177 KOBİ faal durumdadır. Genel itibariyle KOBİ'ler sanayi sektöründe %98,9, hizmetler sektöründe ise %99,7 ile sayıları en fazla işletme türü olma özelliklerini korumaktadırlar. 2007 yılı itibariyle sanayi sektöründe KOBİ'lerde istihdam edilen çalışan sayısı 4.926.844 kişidir. Hizmetler sektöründe aynı yıl için istihdam edilen kişi sayısı ise 8.472.087 kişidir (Topkaya, 2013: 104-105).

Son yıllarda Almanya'da yeni kurulan işletme sayılarında düşüş yaşanmaktadır. Örneğin 2008 yılında yaklaşık 800 bin yeni işletme kurulmuştur. Bu rakam, rekor yılı olarak anılan 2001 yılı rakamlarının yarısını oluşturmaktadır. Tam zamanlı yeni işletmelerin sayısı, 2003 yılındaki 670 bin rakamından 2008 yılında 330 bine gerilemiştir. 2001 yılında kısmi zamanlı girişimciler 900 bin yeni işletme kurarlarken bu rakam 2008 yılında 470 bin işletme düzeyinde kalmıştır (Schafer, 2011: 2174).

2012 yılı itibariyle Almanya'da işgücünün %2'lik kısmı tarım, %24'lük kısmı sanayi ve %74'lük kısmı ise hizmetler sektörlerinde yer almaktadır. Hizmetler sektörü %71 ile üretim içerisinde katkı bakımından en yüksek orana sahip sektör olma özelliğini korumaktadır (Topkaya, 2013: 105).

Almanya'da işgücünün katkısı ile ilgili yapılan son çalışma incelendiğinde, 2016 yılının son çeyreğinde %61.30'luk bir oran, üçüncü çeyreğinde ise %61.20'lik bir oranda katkısı olduğu görülmüştür (<http://www.tradingeconomics.com/germany/labor-force-participation-rate>).

Günümüz Alman ekonomisinin temelini oluşturan asıl unsur Batı Almanya'nın ikinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturduğu ekonomik politikalar olarak kabul edilebilir. Özellikle oluşturulan kurullar gelişimin takibini yapmak ve bu konuda raporlar hazırlamak noktasında oldukça verimli işler çıkarmıştır. Her türlü ekonomik faaliyetin başarılı bir şekilde analiz edilmesi ve sürecin ekonomik gelişimi olumlu tetikleyecek şekilde düzenlenmesi de Alman ekonomisinin sürekli gelişen bir yapıya kavuşmasına kaynaklık etmiştir. Birleşme sonrasında da alt yapı ve istihdam unsurlarının ülke geneline eşit dağılımı için geliştirilen politikalar ve enerji konusunda yapılan etkin çalışmalar kısa sürede sonuca yansımış, Almanya tüm dünya ekonomisinde etkin ve saygın yerini ileri görüşlü ekonomik politikalarıyla sağlamlaştırmıştır.

Alman ekonomisinin gelişiminde ve istikrarın sürekliliğinde en önemli faktörlerden biri de insandır. Almanların sürekli umutlarını taze tutmaları, çalışkan milliyetçi bireyler olmaları ve iş disiplinleri ekonomik gelişimde etkin güçlerden belki de en önemlisidir. Nitekim peş peşe iki önemli dünya savaşında yer alan bir ülkenin kendini toparlaması ve dünya ekonomisinde söz sahibi olması insan faktörü göz ardı edilerek açıklanamaz. Almanya'nın geleceğe yönelik ekonomik kalkınma planlarının da daha öncekilere benzer olduğu düşünüldüğünde istikrarın devam edeceği fikrinin savunulması gayet normal karşılanabilir.

2.5.2.3. Ekonomik Kalkınma

Almanya'da hükümet, ulaştırma, iletişim ve bazı kamu hizmetlerinin dışında girişimciliğin sınırlarını belirlemiştir. 1998'den başlayarak ve AB yönetmelikleriyle uyumlu olarak, Alman Hükümeti de yukarıda bahsedilen alanların serbestleştirilmesine başlamıştır. Yine de, sosyal hakem ve ekonomik danışman olarak rolünü onaylamıştır. Almanya, kendini "sosyal pazar ekonomisi" olarak görmektedir. Devlete ek olarak bağımsız Alman Federal Bankası (Bundesbank), sendikalar ve işveren kuruluşları ülkenin ekonomik sağlığı için sorumluluk

taşımaktadır. 1999 yılında avronun gelişiyle birlikte, Federal Bankanın parasal konulardaki yetkileri Avrupa Merkez Bankası'na devredildi. Uluslararası arenada Almanya, Avrupa ekonomik bütünleşmesinin lideri olarak hareket etmiştir (<http://www.nationsencyclopedia.com/Europe/Germany-ECONOMIC-DEVELOPMENT.html>).

Batı ve Doğu Almanya'nın birleşmesiyle birlikte her iki bölgenin sorunlarına ek olarak birleşme sonrasında yeni sorunların da ortaya çıktığı görülmektedir. İş ve istihdam konusu bu sorunların önemli bir bölümünü oluşturur. İşsizlik oranı her türlü düzenlemeye rağmen 2000'li yılların başında % 9 seviyelerindedir. Elbette bu oran Doğu Almanya bölgesinde 2 kat daha fazladır. Geride olan Doğu Almanya ekonomisinin, Batı Almanya bölgesine adapte edilmesi konusunda önemli kararlar alınmış olsa da bu süreç oldukça uzun zaman almıştır. Ekonomik politikaların karara bağlanması çözüm için kısa sürede etkin sonuçlar vermeyebilir. Neticede bu durum Alman ekonomisinde de karşımıza çıkmaktadır. Doğu Almanya ekonomisi birleşmeden sonra ister istemez Batı'nın gelişim hızını kesmiş ve tüm Alman ekonomisinde kısmi durağanlığa neden olmuştur. Yavaşlamaya neden olan ekonomik süreç, 2003 yılında Şansölye Schröder'nin gelir vergisi indirimleri ile giderilmeye çalışılmıştır. Birleşmenin ekonomideki olumsuz etkileri görülmeye başlanmış ve ekonomi 2002 sonlarında ve 2003 yılı başında durgunluk içine girmiştir. Yaşanan olumsuzlukları gidermek adına Schröder, iş korumasının kolaylaştırılması, işsizlik ve sağlık yararlarının azaltılması ve toplu pazarlık kurallarının gevşetilmesi gibi "Gündem 2010" ekonomik reform serisini desteklemiştir. Bütün bu gayretler yeni Almanya'nın dünya piyasalarında ekonomik gücünü ve pozisyonunu korumaya yönelik hamlelerdir.

Almanya'da, gayri safi yurt içi hâsıla 1980 yılından beri, 2000 yılı hariç, sürekli büyümüştür. Almanya'nın GSYİH'si 2010 yılında 3 trilyon 309 milyon dolar olarak belirlenmiştir. Bu rakam 2015 yılı itibariyle 3 trilyon 363 milyona yükselmiştir. Elbette bu büyüme kişi başına düşen GSYİH'yi de önemli ölçüde yükseltmiştir. 1980 yılında kişi başına düşen GSYİH 9.878 dolardır. Bu rakam 2010 yılında 40.509 dolar, 2015 yılında ise 45.408 dolar olarak belirlenmiştir.

Almanya, 2007 yılının sonunda başlayan küresel kriz sonrası ekonomide güçlü ve hızlı bir büyüme kaydetmiştir. 2011 yılının ikinci yarısında kriz öncesi GSYİH düzeyine yeniden erişilmiştir. Ancak bu dönemden sonra büyüme oranları zayıflama

eğilimine girmişlerdir. Büyümenin zayıflamasında öncelikle dönemsel bir durgunluk ardından da dünya ekonomisindeki kriz sebep olarak öne sürülebilir (OECD, 2012: 9).

Yaşam standartları açısından Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkeleri ile karşılaştırıldığında 2005 yılından bu yana Almanya, üst seviyedeki ülkelere yaklaştırmaya devam etmektedir. GSYİH bakımından 34 OECD ülkesi arasında Almanya, 2010 yılı itibariyle 12. sırada yer alırken 2016 yılı itibariyle 48839\$ ile 11. sırada yer almıştır (<https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm>). Her ne kadar genel yaşam standartları OECD ortalamasının altında olsa da yüksek yaşam standartları ile ilgili belirli konularda ileri düzeyde yer almaktadır (OECD, 2012: 9).

2.6. Türkiye’de Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi

Orta Asya’da göçebe halinde yaşayan Türklerin, özellikle Anadolu kapılarında girmesiyle birlikte girişimcilik tarihi de başlamış olmaktadır. Bunda yerleşik hayata geçmiş olmanın etkisi oldukça büyük olmuştur. Özellikle Selçuklulardan sonra, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemini içine alan bin yıllık girişimcilik tarihi, önemli bir dönemi kapsamaktadır. Türkiye’de girişimciliğin tarihsel gelişimini, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti dönemi olarak değerlendirmek, girişimciliğin tarihsel süreçte ne gibi değişkenler yaşadığını algılamak açısından daha faydalı olacaktır.

2.6.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Türklerin özellikle yerleşik hayata geçmeleri ile birlikte çeşitli meslek gruplarında uzmanlaşmalar görülmüştür. Anadolu’ya yerleştikten sonra daha çok el becerisine dayalı meslekler oldukça işler hal almıştır. Öncelikle Selçuklular ve sonrasında da Osmanlı döneminde Ahilik Teşkilatı, ticaret ve ekonomiyi düzenleyen bir yapı oluşturmuştur. Ekonomik yapıyı düzenleyen ve kontrol eden bu yapı uzun süre işlerliğini korumuştur. Türkler, Osmanlı İmparatorluğu döneminde pek de alışkın olmadıkları bazı ekonomik faaliyetlerden uzak durmuş ve bu alanlara pek ilgi göstermemişlerdir. Kuyumculuk, ticaret ve benzer ekonomik faaliyetleri daha çok

Rum, Yahudi ve Ermeni topluluklar üstlenmiştir. Türkler ise tarım, hayvancılık, askerlik gibi çok iyi bildikleri alanlarda ekonomik faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Yerleşik hayata geçişle birlikte insanların meslek edinmeleri ve ekonomik faaliyetler ile kendilerine, ailelerine kaynak yaratmaları kaçınılmaz olmuştur. Anadolu'nun da ticari geçiş yolları üzerinde olması belirli mesleklerin daha çok ön plana çıkmasına imkân sağlar. Diğer yandan, sosyo-kültürel yapıya bağlı olarak el becerisine dayalı mesleklerin, nalbantlık, demircilik, bakırcılık vs popüler olduğu söylenebilir. Bu tür mesleklerle uğraşan insanların geçmişten gelen kültür ve değerlere de sahip çıktığı görülür. Belli bir değer sistemiyle işleyen esnaflık bazı kuralları beraberinde yaşatmaktadır. Esnafların birbirine destek olması, mesleğin devamı için yeni eleman yetiştirmeye bağlı olarak uygulanan usta çırak ilişkisi bunlardan sadece bazılarıdır. Büyüyen ekonomik yapıya bağlı olarak sistemli bir işleyişin de var olması gerekmektedir. Osmanlı'da bu yapı, önceden de var olan ve kendi içinde belli kurallarla işleyen Ahilik teşkilatıdır.

Kurucusu Ahî Evran olarak bilinen Ahilik Teşkilâtı (Şeker, 2013: 10), Anadolu Selçuklu Devleti döneminde kökleşmiş olan ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli rol oynamış bir teşkilâttir (Demir, 2000: 317). Amacı "sosyal adaleti" sağlamak olan Ahilik, başta ekonomik ve sosyal alanlarda olmak üzere siyasal, ahlaki ve askerî alanlarda da oldukça etkili bir teşkilâttir (Öztürk, 2002: 7).

19. yüzyıl ile beraber Batı'da köklü değişimlerin yaşanması ve Osmanlı pazarına Avrupa sanayi ürünlerinin girmesiyle, Osmanlı üretim ilişkileri bozulmuştur. Bunun neticesinde, Ahilik Teşkilâtı da fonksiyonlarını kaybetmiştir. Ahilik Teşkilâtının kaldırılmasıyla beraber, yerini doldurabilecek bir kuruluş geliştirilememiş olsa da benzer fonksiyonları karşılamak üzere bazı kurumlar oluşturulmuştur. "Bu kurumlar: Sendikalar, Vakıflar, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Türkiye Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Konfederasyonu, Ticaret ve Sanayi Odaları, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Mesleki Yeterlilik Kurumu olarak tanımlanmaktadır" (Solak, 2010: 23-25).

Ahilik teşkilatının ilk uzantısı olan lonca, kent esnafının ve küçük çaplı üretim yapan zanaatkarların örgütlenme biçimidir. Ahilik, Osmanlı'da 15. Yüzyıl'ın sonlarında ortaya çıkmış, 18. Yüzyıl'ın ortalarına doğru "gedik" biçimini alarak 20. Yüzyıl başlarına kadar varlığını sürdürmüştür.

Osmanlılar lonca sistemini Cenevizliler ve Bizans tacirlerinden öğrenmiştir. Osmanlı Avrupa'da yayılmaya başlayınca, işgal edilen ülkelerde kurulu lonca

teşkilatların rüzgârından etkilenilmiştir. Batının lonca düzeni ahilik teşkilatlarının şekillenmesine yol açmıştır.

“Loncalar, Ahi Evran'a bağlılıklarını sürdürürken, Ahilik'in kabul etmediği esnaf türlerini ve gayrimüslimleri içlerine almışlardır” (Güngör, 2013).

Osmanlı İmparatorluğu'nda, ekonomik yapının kontrol ve işleyişi için loncalar ve lonca sistemi oldukça faal bir sistemdir. Esnafı temsil eden lonca, 19.yy ortasına kadar varlığını sürdürmüş etkin bir yapıdır. Bu yapı içinde kişiler, çıraklık, kalfalık ve ustalık sürecinde uzun eğitim ve uygulamalarla alanlarında gelişmektedir. Lonca teşkilatı içinde usta olanlar “gedik” adı verilen iş yeri kiralama hakkını elde etmektedir. Gedik hakkı ustalara verilmekteydi. Etkin olduğu dönemlerde oldukça faydalı olan lonca sistemi bir süre sonra gelişime ayak uyduramamıştır. Özellikle sanayileşmeye bağlı olarak kurulan büyük fabrikaların açılma ve işleyişine engel olmuşlar. Yeniçerilerle bu konuda birlikte hareket ederek ekonominin gelişimini engellemişlerdir. Girişimciliğin önünü tıkayan lonca teşkilatı, Yeniçeri Ocağı'nın 1826'da kapatılmasıyla birlikte büyük destekçisini kaybetmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde kapatılmıştır.

Türklerin Osmanlı Devleti zamanında topraklarını doğudan batıya doğru genişletmeye başlatmaları stratejik olarak Osmanlı Devleti'ni önemli bir konuma getirmiş; ancak, Osmanlı Devleti'nin Ümit Burnu'nun keşfi ile mekânsal olarak ticari önemi azalmış ve özellikle esnaf ve sanatkârlar açısından da zor bir süreç başlamıştır. Sanayi Devrimi'nin Osmanlı Devleti'nin gerileme devrine denk gelmesi sebebiyle, gerileme hem askeri alanı hem de ticari alanı olumsuz etkilemiştir. Yaşanan bu süreçte ekonomik girişimciler, Batı ile bilgi alışverişinde bulunmakla beraber (Apak, Taşçıyan ve Aksoy, 2010: 17-18) Yahudi, Rum ve Ermeni gibi azınlıkların tekelinde kalırken, Türkler genellikle devlet memurluğu, askerlik, çiftçilik ve esnafılık yapmışlardır. Girişimcilik faaliyetleri ve büyük oranda tarım ve hayvancılık dışındaki ekonomik faaliyetlerin azınlıkların elinde olması Türk girişimcilerin sayısının az oluşunu işaret eder. Toplum yapısına bakıldığında kanaatkâr olan Türkler daha çok taşrada yaşamakta ve tarımla, hayvancılıkla uğraşmaktadır. Diğer ekonomik faaliyetlerde bulunmuşlarsa da bu sadece buldukları köy, kasaba ve şehrin ihtiyaçlarını karşılar seviyededir. Bu nedenle, “Türk toplumu çok uzun yıllar ticaretin dışında kalmış ve hem etik açılardan hem de sosyo-kültürel açılardan Türk toplumunda istenilen düzeyde bir ticaret kültürü ve ticaret alt yapısı oluşturulamamıştır” (Müftüoğlu ve Durukan, 2004: 9-10).

Avrupa’da hız kazanan sanayileşmeye bağlı olarak Osmanlı İmparatorluğu’nda da birtakım faaliyetler başlamıştır. Askeri, sosyal, kültürel alanda örnek alınmaya çalışılan Avrupa’dan sanayi alanında da faydalanılmaya çalışılmıştır. İmparatorluğun son döneminde, ilk dış borç alınmış ve bu sayede ekonomiye güç katılmaya çalışılmıştır. Padişah Abdülmecit zamanında alınan bu dış borçla Şirket-i Hayriye adında bir hizmet şirketi kurulmuştur. Girişimcilik faaliyeti olarak algılanan bu durum pek de yeterli olmamıştır; çünkü sanayi şirketi kurulamamıştır. Batı’dan alınan ve bir anlamda taklit niteliğindeki uygulamaların çoğu yarım kalmış ve amacına hizmet edememiştir. Bunda imparatorluğun dağılma sürecinde olmasının etkisi büyüktür. Sürekli savaşlar ve ayaklanmalar girişimcilik faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. Sanayileşme gayreti ile girişimcilik faaliyetlerini olumsuz etkileyen bir diğer faktör ise toplum yapısıdır. Anadolu insanının tarıma dayalı ekonomisi, toplumun büyük oranda çiftçi olması sanayileşme karşısında etkin olamamıştır. İmparatorluğun son dönemlerinde çeşitli formüller denenmiş ve alternatifler üretilmeye çalışılmıştır. “Türk’ten iş adamı ve tüccar yapma”, “Müslüman ve Türk ticaret adamı oluşturma” gayreti bunlardan bazılarıdır. Yine de o dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu’nda ticaretle uğraşan Yahudiler, Rumlar girişimcilik faaliyetlerini en etkin yürüten azınlıklar olmuşlardır.

19. yüzyılın sonlarına doğru, zayıf olan girişimci sınıfın zararları da görülmüştür. Bu kapsamda, Türkiye’de girişimci bir sınıf yaratmak istenmiş ve girişimci sınıfı güçlendirmek amacıyla bir takım faaliyetlerde bulunulmuştur. İktisadî uyanışın başladığı dönem olan II. Meşrutiyet Dönemi’nde, girişimci sınıfın yaratılmasıyla millî ekonominin geliştirilmesi özdeş kabul edilmiş ve sanayicilere Teşvik-i Sanayi Kanunu (1913) ile önemli muafiyetler ve imtiyazlar tanınmıştır. Bu dönemde uygulanan politikalar (I. Dünya Savaşı sırasında ekonominin gümrüklerle korunması, millî bankaların kurulmasının teşvik edilmesi, yabancılara verilen imtiyazların kaldırılması gibi) olumlu sonuçlar doğurmuştur. Bu dönem ile geçmiş dönem kıyaslandığında, sanayi ve ticarete atılan Müslüman-Türk unsurunun sayısı artış göstermiştir (Altıparmak, 2012: 66). “Ancak, Osmanlı Devleti’nin 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında katılmış olduğu savaşlar neticesinde ekonomisi, başta sanayi ve milli üretim olmak üzere insan gücü, ulaşım, tarım, dış borçlar açısından da iyi bir durumda değildir” (Coşkun, 2012: 4).

“Sanayi Mektebinin açılmasıyla birlikte halk işletme kurmaları için teşvik edilmiş ve kurulan sanayi odaları ile birlikte gerekli destekler verilmiştir” (Güleç,

2011: 14). Cumhuriyet dönemine kadar devam eden bu süreçte Türk toplumunda istenilen düzeyde ticaret kültürü oluşturulamamıştır (Öztürk, 2016: 8).

Osmanlı İmparatorluğu'nun güçlü dönemlerinde Türkler; tarım, hayvancılık ve bu tip işlerde kendilerini yeterli görmüşlerdir. Osmanlıda refah seviyesinin yüksek olduğu dönemlerde toplumda yeni arayışların olmaması doğaldır. Osmanlı'nın gerileme dönemiyle birlikte ekonomik faaliyetlerin revize edilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. O dönemlerde ekonomik gerilemeden etkilenen en büyük kesim tarım ve hayvancılıkla uğraşan Türkler olmuştur. Değişen dünya ekonomisinde yeni meslek gruplarına yönelim de oldukça geç olmuş, Türklerin değişen dünya ekonomisine adapte olması zaman almıştır. Osmanlı İmparatorluğunda alınan ekonomik ve siyasi tedbirler kısa vadeli ve çözüm odaklı olamamıştır. Başka ülkelerin politikalarıyla ekonomiyi düzenleme beklentisi etkili olamamıştır. Birinci Dünya Savaşı ve hemen ardından gelen işgaller ile Osmanlı bünyesindeki tüm halk ekonomik refahtan yoksun kalmıştır. Avrupa'da değişen ekonomik yapı, keşifler, ticaretin yeniden yapılanması, sanayi devrimi gibi gelişmeler olurken Osmanlı İmparatorluğu'nun bu değişime ilgisiz kalması ekonomik ve siyasi çöküntünün temel nedeni olmuştur. Daha sonra alınan bazı tedbirler de yeterli olmadığından sosyal, ekonomik, siyasi ve askeri çöküntüler yaşanmış ve büyük imparatorluk için kaçınılmaz son kendini göstermiştir.

2.6.2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet Dönemi, 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile başlayıp günümüze kadar devam eden süreci kapsayan dönemdir.

“Osmanlı İmparatorluğu'nun sona ermesiyle birlikte yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Kurtuluş Savaşı ile kazandığı bağımsızlığı ekonomik alanda da kazanmak üzere girişimciler grubu yaratma çabasına girmiştir” (Marangoz, 2012: 23). Hatta bu konuda Cumhuriyetin ilan edilmesinden önce toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde “Türk Müslüman ahaliden tüccar ve iş adamı insanlar oluşturma” ilke kararı alınmıştır (Müftüoğlu ve Durukan, 2004: 11). Bu karara göre, özel teşebbüse dayalı, himayeci ve milli bir iktisat politikası öngörülerek devlet girişimcileri koruyacak ve destekleyecektir (Çokgezen, 2000: 529).

Kongrede alınan kararlar Tablo 4'de kısaca açıklanmıştır. Buna göre; yabancı sermayeye izin verilmesi, lüks ithalattan kaçınma ve yerli üretimin geliştirilmesi

abaları gibi hususlar ilk bölüme giren kararları oluşturmaktadır. Bir ticaret bankasının kurulması, Ziraat Bankası'nın yeniden düzenlenmesi, Deniz Ticaret Bankalarının kurulması, sanayicilere kredi verecek bir sanayi bankasının kurulması, Türk sanayi şirketlerinde sermayenin en az yüzde 75'inin Türklerin elinde olması, i sanayi dış rekabetten koruyucu yeni bir gümrük tarifesinin düzenlenmesi, sınaı teçhizat ve makine ithalatından gümrük alınmaması, açar vergisinin kaldırılması, milli sanayinin geliştirilmesi ve bu kapsamda, sanayi, ticaret ve tarım kesimini geliştirecek bir gümrük politikasının uygulanması gibi hususlar da ikinci bölüme giren kararlar arasında yer almıştır (Doğan, 2013: 109).

Tablo 4
İktisat Kongresi Kararları

• Birinci Bölüme Giren Kararlar
Yabancı sermayeye, iktisadi gelişmeye katkı sağlamak şartı ile izin verilmesi
- Yerli üretimin geliştirilmesine çalışılması
- Lüks ithalattan kaçınılması
• İkinci Bölüme Giren Kararlar
- Bir ticaret bankasının kurulması
- Armatörlere sermaye temin etme amacıyla deniz ticaret bankalarının kurulması
- Teşvik'i Sanayi Kanunu'nun 25 yıl daha yürürlükte kalması
- Reji idaresi ve yönetiminin kaldırılması
- Kendi limanlarımızda kendi bayrağımızdan başkasının ticaret yapmaması ve kabotaj hakkının Türklere verilmesi
- Tütün ticaretinin ve tarımın serbest olması; İhraç edilen tütünün işlenmiş olması ve vergilerin tüketiciden alınması
- Askerlerin ve devlet memurlarının gereksinimlerinin yerli üretimle karşılanması
- "Amele" kavramının yerine "işçi" kavramının kullanılması
- Türk sanayi şirketlerinde sermayenin en az %75'nin Türklerin elinde olması
- Temettü vergisinin gelir vergisine dönüştürülmesi
- İç sanayi dışı karşı koruma amacı ile yeni bir gümrük tarifesinin düzenlenmesi
- Yerli sanayi ürünlerinin ucuz taşınması
- Sınaî teçhizat ve makine ithalatından gümrük alınmaması
- Sınaî gelişmeye yardımcı olacak biçimde yeniden Teşvik'i Sanayi Kanunu'nun düzenlenmesi
- Aşarın kaldırılıp yerine uygun bir verginin konulması
- Ziraat Bankası yeniden düzenlenecektir
- İşletilmeyen madenlerin işler hale getirilmesi ve işletme hakkının Türklere verilmesi
- Şirketlere yönelik kuralların günün koşullarına uygun hale getirilmesi ve şirket işletmenin - kurmanın kolaylaştırılması
- Tüm işgücüne sendika hakkının tanınması
- Sanayicilere kredi vermek amacıyla bir Sanayi Bankası kurulacaktır
- Ticaret ve sanayi odalarının yaygınlaştırılması ve yeniden tanzim edilmesi
- İşçilerin çalışma saatlerinin düzenlenmesi; 18 yaşından küçüklerin çalıştırılması ve çalışanlara haftada 1 gün tatil olanağının verilmesi
- Milli sanayinin geliştirilmesi; sanayi, ticaret ve tarım kesimlerini geliştirecek bir gümrük politikasının uygulanması

Kaynak: Altıparmak, 1998.

“Alınan kararlar sonucunda 1923-1930 yılları arasında 178 anonim şirket kurulmuş olup, özel işletme sayısındaki artış dikkate alındığında girişimci sınıf yaratma politikalarının başarılı olduğu sonucuna varılabilir” (Cansız, 2013: 35). “1930’lu yıllarda yürütülen devletçilik ilkesi ile kurulan Sümerbank ve Etibank gibi devlet kuruluşları bu dönemin başarılı girişimleri arasındadır” (Sinanoğlu, 2005: 28).

Cumhuriyetin ilk yıllarında oldukça hızlı ilerleyen girişimcilik faaliyetleri, dünya genelinde büyük etki yaratan 1929 ekonomik krizden etkilenmiş ve hız kesmiştir. Savaş sonrasında kurulan yeni devletin 6 yıl gibi kısa bir süre sonra dünya krizinden etkilenmesi oldukça olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Yine de girişimcilik faaliyetlerine hız kesmeden devam edilmenin yolları aranmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin dışında kalmaya çalıştığı 2. Dünya Savaşı da ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyen diğer bir etkidir. Ülke savaş dışında kalmış olsa da dünya ekonomisindeki olumsuzluk Türkiye’yi de etkilemiştir. 2. dünya savaşı sonrasında daralan ekonomiyi canlandırmak için “Varlık Vergisi” çıkartılmıştır. Bu uygulama, ekonomide güven kaybına neden olmuştur. Devlet yönetimi ise bu süreci yapay girişimcilik faaliyetleri ile atlatmaya çalışmıştır.

1923-1929 yıllarında özel girişime dayalı sanayileşme politikası benimsenmiştir. Sanayileşmenin ve buna bağlı olarak kalkınmanın özel girişimin çabaları ile gerçekleşeceği beklenmiş; ama uygulamalar neticesinde beklentilerin gerisinde sonuçlar gerçekleşmiştir. Bu nedenle, özel girişimciler tarafından gerçekleştirilen sanayileşme yapısından ve hızından hükümet memnun kalmamıştır (Çelik ve Tuncer, 2012: 259). O dönemde serbest girişimcileri olumsuz etkileyen başka nedenler de vardır. Dünya ülkeleri için pazar konumunda olan Türkiye’de, yerli firmalar ithal ürünlerle mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Nitekim tecrübe eksikliği, üretimde yüksek maliyet gibi birçok nedenden ötürü iflaslar kaçınılmaz olmuştur. 1929 yılındaki büyük ekonomik kriz de yerli girişimciyi çok olumsuz etkilemiştir. İthalat ve ihracat verilerinde büyük düşüş yaşanmıştır. Ülke, ekonomik krizden büyük zarar görmüştür. Türk Lirası’nın değer kaybetmesi, dış ticaret hacminin küçülmesi ve GSMH’de önemli düşüşler bu zararlara örnek verilebilir. Ayrıca şirket iflasları, ekonomik sıkıntılar ve kayıplar bireysel girişimcilerin cesaretini kırmıştır.

1929 yılındaki dünya krizi sonrasında ekonomide büyük kayıplar verilmesi, devlet yönetiminin ekonomik faaliyetleri canlandırmak için yeni kararlar almasına vesile olmuştur. 1932 yılında devlet, sanayileşme hamlesinde bulunmuştur. Bu gayret

etkisini göstermiş olsa da kısa bir süre sonra dünyayı saran savaş, farklı önlemler alınmasına neden olmuştur. Dâhil olmadığımız bir savaş bile olsa her an hazır bulunmanın elzem oluşu nedeniyle orduya büyük oranda ekonomik destek sağlanmıştır. Askeri alana yapılan yatırım nedeniyle ekonomik alanda hedeflenen amaçlar nispeten ertelenmiştir. 2. Dünya Savaşı'nda olası bir saldırıya karşı genç nüfusun askere alınması, üretim sahasında büyük eksikliğe neden olmuştur. Üretimin düşmesine bağlı olarak artan para arzı enflasyonu tetiklemiştir. Ülkedeki sermaye sınıfının bunu fırsata çevirmesi de kaçınılmaz olmuştur. Fırsatçı sermaye sahipleri istifçi ve karaborsacı pozisyonu alarak ürün fiyatlarında yüksek oranda artışa sebep olmuşlardır. Böylece özel sermayede büyük oranda artış olmuştur. 2. Dünya Savaşı süresince ve hemen sonrasında ülkede ihracat fazlası oluşmuş ve Türkiye önemli bir döviz ve altın birikimiyle 1940'ların ikinci yarısına giriş yapmıştır. Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkmış olması, alt yapı yetersizliği ve nüfus hareketleri gibi iç faktörler; ülkenin ihracata yönelik olarak madencilik ve tarımda uzmanlaşmasını öngören uluslararası iş bölümü ve II. Dünya Savaşı'nın etkisi gibi dış faktörlerin birleşimiyle birlikte o dönemlerde sanayileşme, ekonomik büyüme ve girişimcilik faaliyetleri istenilen düzeyde gelişmemiştir.

“1950’li yıllardan itibaren ekonomide özel sektörün ağırlığının giderek arttığı görülmektedir” (Akpınar, 2009: 23). 1950 yılında Sınâî Kalkınma Bankası'nın kurulması ile sağlanacak olan kredilerle, özel sektörün geliştirilmesi hedeflenmiştir. Her ne kadar uygulamada bazı sıkıntılar yaşanmış olsa da, bu olayın Türkiye'nin girişimcilik tarihinin önemli adımlarından biri olduğu kabul edilmektedir.

1971 yılında Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD)'nin kurulmasıyla birlikte Türkiye'de girişimcilik yeni bir boyut kazanmış oldu. Girişimciliğin önünü açan kararlar alması oldukça önemlidir. Buna göre, “TÜSİAD'ın kurulmasındaki temel amaç; içeride kaynak kullandırmaya dayalı, dışarıda ise, korumacılığı ön plana çıkartan ithal ikameci modelde kaynak kapma ve devletin korumasına erişme bağlamında daha örgütlü bir mücadele etmektir” (Öztürk, 2008: 31-32). 1970’li yıllara bakıldığında girişimcilerin bazı temel özelliklere sahip olduğu görülmüştür. Bu özellikler şunlardır (İraz, 2005: 162-163): - Yatırımın diğer boyutları olan verimlilik, kalite, yönetim felsefesi ve uygun fiyat ilkelerini pek düşünmemekle beraber üretme hırsına sahip kişilerdir. - Çoğu yurt dışında ve yurt içinde yükseköğrenim görmüş kişilerdir. – Mevcut geleneksel mal üretimini bir ileri

aşamaya götürmek amacıyla olan kişilerdir. - Mevcut geleneksel tüccar zihniyetini aşmaya çalışan kişilerdir.

20 Temmuz 1974 tarihinde başlatılan Kıbrıs Barış Harekâtı ve o dönemde yaşanan petrol sıkıntısı Türkiye ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Yine o dönemlerde sanayileşme ve girişimcilik arttırılmaya çalışılmış olsa da bilgi toplumuna geçişte aksaklıklar yaşanmış ve Türkiye gerekli düzenlemeleri yapmakta ağır davranmıştır. Bütün bu olumsuzluklar neticesinde küreselleşmenin bir adım gerisinde kalınmıştır.

1980 öncesi dönemde görülen ekonomik gelişim, tam anlamıyla hız kazanamadan, yaşanan olumsuzluklarla sekteye uğramıştır. Bütün dünyada ekonomik gelişimin teknoloji ile desteklendiği de düşünüldüğünde bu gerilemenin olması kaçınılmazdır.

Cumhuriyetin kurulmasından sonra büyük çaplı ekonomik hamleler görülmektedir. Savaştan yeni çıkmış bir milletin yeni umutlarla yeni bir ülke inşa etme isteği de ekonomik kalkınmada etkili olmuştur. Yalnız o dönemlerde yeterli girişimcilerin olmaması, sermaye azlığı, yaralı bir ülke gibi nedenler beklentileri büyük ölçüde karşılayamamıştır. Dünya genelinde sürekli görülen ekonomik krizler de Türkiye'nin gelişim hızını kesmiştir. İlk dönem bir anlamda küllerinden yeniden doğuş, ayağa kalkış olarak değerlendirilebilir. İzmir İktisat Kongresi gibi çalışmalar sayesinde ülkede ekonomik gelişim bilincinin oluşturulması sağlanmıştır.

Türkiye'nin kendini toparlamasının ardından bu defa da İkinci Dünya Savaşı tüm dünya ekonomisini sarsmıştır. Sonraki süreçte toparlanma çabuk olmuş ve büyük oranda kendine dünya ekonomisinde yer edinmeye çalışılan bir Türkiye oluşturulmaya çalışılmıştır. Devlet kontrolünde olan ekonomiye özel sektör de destek çıkmaya başlamıştır. Altyapı sorunları ilerleyen yıllarda çözülmeye başlamıştır. Girişimcilerin, özel sektörün ekonomide söz sahibi olması kaçınılmaz olmuş ve büyük ekonomik faaliyetler gerçekleştiren özel kurumlar ve dernekler devreye girmiştir. Zamanla ekonomik faaliyetlerin gelişigüzel işlemesine engel olunmuş ve köklü ekonomik tedbirler alınmaya başlanmıştır. Ekonominin kontrolü sağlanmış, ilgili birimlerce gelişim süreci takip edilmiş ve tutarlı bir ilerleme sağlanması için somut adımlar atılmıştır.

2.6.3. 1980 Sonrası Dönem

1980 yılından itibaren, Türkiye’de girişimcilik konusunun önemli gelişmeler kaydetmeye başladığı görülmektedir. Türkiye, 24 Ocak 1980 Kararları ile ithal ikamesine yönelik kalkınma stratejisini terk etmiştir. Bunun sonucu olarak, serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde ihracata yönelik kalkınma stratejisine geçmeye karar vermiştir. “Bu duruma paralel olarak serbest piyasa ekonomisi sistemini, sistemin en önemli aktörleri olan girişimciliği (özellikle ihracata yönelik girişimcilik) destekleme politikaları devreye sokulmuştur” (Güney, 2007: 20-21). “Alınan kararların uygulamaya geçirilmesiyle birlikte 1980’lerin sonlarında ihracat gelirleri 3 milyar dolar seviyesinden 12 milyar dolar seviyesine yükselmiştir” (Çokgezen, 2012: 32-33).

Türkiye’nin, ekonomi reformlarını hızlandırmak için serbest piyasa şartlarını kolaylaştırması, yatırımları canlandırması II. İzmir İktisat Kongresi’nde alınan kararlardan bazılarıdır. Bu kararlar 1981’de karara bağlanmıştır. Türkiye’nin girişimcilik tablosunun üçüncü ayağı olan dönem, 1980 sonrasını kapsar. II. İzmir İktisat Kongresi’nde alınan etkin kararların bu üçüncü dönemin oluşmasındaki payı büyüktür.

Üçüncü İzmir İktisat Kongresi ekonomik ve sosyal dönüşümlerin hız kazandığı 1990’lı yılların başında, “21.Yüzyıla Doğru Türkiye” teması çerçevesinde, 4-7 Haziran 1992 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Kongrede ekonomik ve sosyal yapının 1980 sonrası gösterdiği değişimler irdelenerek ileriye yönelik politika önerileri geliştirilmiş, makroekonomik istikrarın gereğine ve küreselleşme sürecinde politik entegrasyonların önemine vurgu yapılmıştır. “Görüş birliğine varılan hususlar arasında kamu açıklarının makul hadlere indirilmesi, enflasyonsuz büyümenin sağlanması, sosyal altyapının (eğitim, sağlık ve kentsel altyapı) geliştirilmesi, serbest piyasa rejimi ve özelleştirmelerin gerekliliği yer almıştır” (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Dördüncü İzmir İktisat Kongresi 5-9 Mayıs 2004 tarihlerinde T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı’nın koordinasyonunda gerçekleştirilmiş olup, Türkiye’nin uzun vadede bilgi toplumuna dönüşmesi ve AB’ye üyelik perspektifi Kongrenin ana temalarını oluşturmuştur. “Bu çerçevede yüksek ve istikrarlı büyüme hızının sağlanmasını, girişimciliğin ve rekabet gücünün artırılmasını, bölgesel gelişme dinamiklerinin harekete geçirilmesini, gelir dağılımının iyileştirilmesini, yoksullukla

mücadeleyi ve iyi yönetişimi hedefleyen çözüm önerileri ve stratejiler ortaya konmuştur” (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

30 Ekim–1 Kasım 2013 tarihlerinde gerçekleştirilen 5. İzmir İktisat Kongresi birçok açıdan ilklerin yaşandığı bir kongre olmuştur. Önceki kongrelere nazaran çok daha büyük bir katılım sağlanmıştır. Ege Bölgesine özel 14 oturum, medya temsilcilerinin ve iktisat öğrencilerinin konuşmacı olduğu paneller, 29 tanıtım standı ve 2 sergi gerçekleştirilmiştir. Kongrede, en hızlı büyüyen 100 girişimcinin ödüllendirildiği Türkiye 100 Ödül Töreni yapılmıştır. Kongre anısına hatıra parası, hatıra pulu ve piyango bileti bastırılmıştır. Tüm bu faaliyetler kongreyi önceki kongrelerden farklı kılan özelliklerdir.

Kongrede, “Türkiye ve içinde yer aldığı bölge için yeniden barış ve huzur çağrıları yapılmış ve bunun ekonomik getirilerine dikkat çekilmiştir. Ayrıca Türkiye ekonomisi üzerine yapılan değerlendirmelerde uzlaşılan en temel hususlar, düşük tasarruf oranı ve cari açık sorunları olmuştur.” Özellikle parasal genişleme politikalarının terk edildiği dünyada bu sorunları aşmanın ne ölçüde güç olduğu üzerinde fikir birliği sağlanan bir diğer konudur (<http://politikaakademisi.org/2013/11/03/5-izmir-iktisat-kongresinin-getirdikleri/>).

Kongre, Onuncu 5 Yıllık Kalkınma Planının çerçevesinin detaylarıyla vurgulanması için bir fırsat olmuştur. Ekonomide gelecek dönem için tüm temenniler bu plana dayandırılmıştır. Bunlara ek olarak, Türkiye ekonomisinde gelir dağılımının düzeltilmesi, yoksullukla mücadele edilmesi, sermaye piyasasının derinleştirilmesi, işgücü piyasasının esnekleştirilmesi, kayıt dışı ekonominin önüne geçilmesi ve bölgesel dengesizliklerin giderilmesi hususlarında çağrı ve çözüm önerilerine kongrede yer verilmiştir (<http://politikaakademisi.org/2013/11/03/5-izmir-iktisat-kongresinin-getirdikleri/>).

1980 yılı sonrası dönemde uygulanmış olan dışa açık ekonomi programı, KOBİ’leri destekleyen politikalar, girişimciliği geliştirmeye yönelik çalışmalarla yoğun piyasa ekonomisi ve buna bağlı olarak gelişen girişimcilik ortamlarında Türk insanının çok başarılı olabileceği düşüncesi kabul görmeye başlamıştır. Bununla birlikte, Türkiye’nin var olan sosyo-kültürel ve ekonomik koşullarının girişimciliğe zemin hazırlamaktan uzak olması, bireylerin genellikle kamu sektörüne yönelmesine neden olmuştur. Dolayısıyla, hem girişimci hem de özel sektörde yönetici olarak çalışmanın bireylerde kendilerini ya da sermayelerini riske atmak olduğu fikri hâkim olmuştur (Küçük, 2010: 47).

Tüm dünyayı etkileyen 1929 krizi sonrasında birçok ülke, yeni ekonomik strateji oluşturma yolunu seçmiştir. Her ülke kendi ekonomi ve girişimcilik planını belirleyip uygulamaya koyulmuştur. Bu stratejilerden Keynezyen ekonomi politikası oldukça etkili olmuştur. Özellikle kamu girişimleri önemli ölçüde ilerleme kaydetmiştir. Teknoloji ve değişimin etkisiyle, zaman geçtikçe dünyada ekonomi ve iktisadi teşebbüste farklı anlayışlar gündeme gelmiştir. 1980 sonrasında özelleştirme, dışa açık sanayileşme stratejileri ve serbest piyasa ekonomisiyle beraber kamu girişimlerinin etki alanı ve gücü kısıtlanmıştır. Türkiye’de serbest girişimin yansıması olan Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD), Anadolu sermayesi ile kurulmuştur. MÜSİAD, devletin ekonomik ayrıcalıklarla donattığı grupları ve bu grupların bağımsız yapısını kaybetmiş olmasını irdelemiştir. Bağımsız yapının kaybedilmesi, büyük sanayinin yönlendirmesine kayıtsızlık olarak ifade edilmektedir. 2000’li yıllar sonrasında girişimciler için elverişli güven ortamı oluşmuştur. Uzun soluklu güven ortamına bağlı olarak, ülkeye yabancı yatırımcı ve yabancı sermaye girişi olmuştur. Bu olumlu tablo, ekonomik girişimleri hızlandırmıştır.

“1995 yılında Gümrük Birliği’ne girilmesiyle birlikte özel sektörün dinamizmi artış kaydetmiş ve ekonominin iç ve dış etkilere karşı uyum sağlama kabiliyetini artırmıştır” (Cansız, 2013: 36). “Türk girişimcileri uluslararası piyasalarda rekabet edebilme kabiliyeti kazanarak ayakta kalabilmek için yabancı dil öğrenerek dış piyasalar hakkında bilgi sahibi olmaya başlamış ve tüm bunların sonucunda yeni bir girişimci tipi meydana gelmiştir” (Aşkın, Nehir ve Vural, 2011: 69).

Bilim ve teknolojideki büyük gelişim ekonomi ve girişimcilik üzerinde de etki göstermiştir. Ticari faaliyetlerin ve büyüyen pazarın farklı boyutlara ulaşması, teknolojinin ekonomik faaliyetlerde aktif olarak kullanılması ile birlikte girişimci modelinde de değişim kaçınılmaz olmuştur. Yeni yüzyılın girişimci modeli; iyi eğitilmiş, gelişime açık, teknolojiye hâkim, bilgi birikimi yüksek, ileri görüşlü, yabancı dil-diller bilen, üretici ve uzmandır. Yeni yüzyılın girişimcileri ekonomiye ve girişimciliğe de yön veren kişilerdir.

2007-2013 dönemini kapsayan 9. Kalkınma Planı’nda, aktif işgücü politikalarının geliştirilmesi başlığı altında girişimcilik politikalarının desteklenmesine önem verilmekte, girişimcilik ve istihdam garantili programlar, mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetleri ile işletmelerde işgücü yetiştirme ve mesleki eğitim kursları aracılığıyla aktif işgücü politikalarının yaygınlaştırılması

öngörülmektedir. Özellikle, kırsal kesimde ve az gelişmiş bölgelerde girişimciliğin özendirilmesi hedeflenmiştir (DPT, 2013: 85-89).

Özellikle girişimciliğin geliştirilmesi ve desteklenmesi, 2011-2013 KOBİ Stratejisi Eylem Planı'nın öncelikli stratejik alanlarından biri durumunda olmuştur. Bu alanda zayıf veya geliştirilmesi gereken yönler ve odaklanması gereken konular şu şekilde belirlenmiştir (KOSGEB, 2013: 53):

- “Potansiyel girişimcilerin başarılı ve iş planına dayalı iş kurma konusundaki bilgi ve bilinç düzeylerinin yeterli seviyede olmaması,
- Girişimcilik alanında yapılan faaliyetlerin bütüncül olmaması,
- Örgün ve yaygın eğitimde girişimcilik konusuna yeterli düzeyde yer verilmemesi,
- Girişimciliğe dikkat çekecek, teşvik edecek etkinliklerin yeterli olmaması,
- Özel hedef gruplarının girişimcilik konusunda yeteri kadar özendirilmemesi,
- İşini yeni kurmuş girişimcilerin başlangıç dönemlerinde kararsız/cesaretsiz davranış sergilemeleri,
- İşletmelerin başlangıç döneminde mekân bulmada ve maliyetleri karşılamada zorlanmaları”

Bu hususlardan hareketle çeşitli hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler ve öngörülen stratejiler şunlar olmuştur (KOSGEB, 2013: 59):

- “Girişimcilik kültürünün topluma yayılmasının sağlanarak, girişimcilik ortamının gelişmiş ülkeler ile karşılaştırılabilir seviyede iyileştirilmesi,”

Bu Madde İle İlgili Stratejiler:

- Potansiyel girişimci adaylarına eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması.
- Girişimciliği özendirmek için yarışma, ödül vb. aktivitelerin gerçekleştirilmesi.
- Girişimcilik konusunda eğitim müfredatında sarf edilen ağırlığın artırılması.
- Kurumlar arası koordinasyon için, Girişimcilik Konseyi gibi oluşumların gerçekleştirilmesidir.
- Girişimcilerin kuracakları yeni işletmeler için mekân, ofis hizmetleri, eğitim ve danışmanlık vb. hizmetler arz ederek, söz konusu işletmelerin büyümelerinin sağlanması.

Bu Madde İle İlgili Stratejiler:

- İşini yeni kuran girişimcilere yönelik eğitim, danışmanlık ve yönlendirme aktivitelerinin gerçekleştirilmesi.
- Başlangıç aşaması desteklerinin ve inkübasyon hizmetlerinin yaygınlaştırılıp geliştirilmesi.

- Özel hedef gruplarının iş kurma sürecinde karşılaştıkları engelleri geçmeleri ve yeni iş kurmaları için destekler sağlanması.”

Bu Madde İle İlgili Strateji:

- Özel hedef grupları için eğitim, danışmanlık ve yönlendirme aktivitelerinin gerçekleştirilmesi.

Belirlenen stratejiler, ileriki dönemlerde Türkiye'nin girişimcilik faaliyetlerine ivme kazandıracaktır. Bunlar, girişimcilerin ekonomik ve sosyal kalkınmaya sağlayacakları katkıyı da tetikler nitelikteki amaçlardır.

2.7. Türkiye’de Girişimciliğin Gelişmesine Katkı Sağlayan Bazı Kurum ve Kuruluşlar

Girişimcilerin yeni iş ve girişimler konusunda harekete geçtiklerinde karşılaştıkları bazı sıkıntılar olabilir. Bunlar, finansal ve yapısal sorunlardır. Ayrıca karşılaşılan resmi prosedürlere ilişkin sorunlar da girişimcinin gayretlerini etkileyebilir. Bu tür sorunların girişimcilerin şevkini kırmaması ve süreçte girişimcilere destek olmak için, bazı kurum ve kuruluşlar hizmet vermektedir. Ayrıca, girişimciliğin yenilikçilik ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri de çeşitli kurumların girişimcilik destekleri vermesini sağlamıştır (OKA, 2013: 7). Bu kurum ve kuruluşlar ile girişimcilik üzerindeki etkileri, aşağıdaki konu başlıklarında açıklanmaya çalışılacaktır:

Ticaret ve Sanayi Odaları: Tanzimat döneminde, 2. Abdülhamit’in emri ile tarım, sanayi ve ticaretin geliştirilmesi amacıyla ilk olarak idari ve hukuksal düzenlemelere girişildi. Meclis-i ziraat ve sanayi (1838), ıslah-ı sanayi komisyonu (1865), meclis-i ticaret ve ziraat ülkenin tarım, sanayi ve ticari alanlarda güçlendirilmesi için gerekli olan önerileri üretmek gibi işlevlerle yükümlüydüler (<http://www.erkurumtso.org.tr/erkurum-tso/tarihce/>).

1876 yılında çıkarılan bir emirname ile İstanbul, Konya, Selanik, İzmir, Beyrut, Trabzon, Erzurum, Adana, Ankara, Edirne, Bursa, Rodos, Midilli, Sakız, Limni. Yanya, şehirlerinde meclis-i ticaret ve ziraat kurulmasına karar verilmiştir. Çıkan emirnameye istinaden ilk olarak 1880 yılında Dersaadet Ticaret Odası ismi ile İstanbul Ticaret Odası, 1882 yılında ise Konya ve İzmir Ticaret Odaları kurulmuştur.

31 Mayıs 1910 yılında çıkan nizamname ile meclis’i ticaret ve ziraat yerine ziraat çıkarılarak ticaret ve sanayi odalarının kurulmasına karar verildi. Böylelikle

kurulan dersaadet ticaret odası, İstanbul ticaret ve sanayi odası olarak işlevine devam etmiştir.

Ticaret ve Sanayi Odaları, esnaf ve küçük sanatkârların varlığını sürdürebilmesi için gayret gösteren kurumlardır. Bu girişimcilerin sicilleri Ticaret ve Sanayi Odaları tarafından tutulur. Ayrıca, üyelerin meslekî ilerlemelerinde yardımcı olmak, üyelerin meslekî, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak, problemlerinin çözümü için araştırmalar yapmak, yayınlamak; onların, mesleğinde ilerleme kaydetmeleri için eğitim seminerleri düzenlemek Ticaret ve Sanayi Odaları'nın sorumluluğudur. Üyelerinin menfaati için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması için hükümete de görüş bildirerek, raporlar hazırlayarak danışmanlık da sunmaktadır.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB): 1950 yılında kurulan TOBB, “özel sektörün Türkiye'deki meslekî üst kuruluşu ve kanunî temsilcisidir.” Birliğin amaçları; üyelerinin meslekî faaliyetlerinin menfaatlere uygun bir şekilde gelişmesini sağlamak, odalar ve borsalar arasında dayanışma ve birliği sağlamak şeklindedir. En temel görevleri ise; özel sektörün ihtiyaçları yönünde siyasî güce çözüm ve görüşlerini iletmek, KOBİ'lerin ekonomiden hak ettiğini alabilmesi için, oda ve borsalar aracılığı ile bilgi ve danışmanlık gibi hizmetler sunmak, Türk girişimcisinin çalışmalarına liderlik ve öncülük etmek şeklindedir (TOBB, 2012).

TOBB tarafından yürütülen faaliyetlerin yelpazesi sürekli büyümektedir. Son yıllarda genç girişimcileri de desteklemek ve ekonomik gelişime katkılarını arttırmak için TOBB Genç Girişimciler Kurulu kurulmuştur. Ayrıca kadınların ekonomiye katkılarını arttırmak ve kadın girişimcilerin sosyo-ekonomik seviyelerini yükseltmek için Kadın Girişimciler Kurulu da oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kurullar, girişimcilik konusunda yeni faaliyet alanları belirlemeye ve politikalar oluşturmaya çalışmaktadır.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB): KOSGEB, “ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta ölçekli işletmelerin payını ve etkinliğini arttırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek amacıyla” kurulmuştur. KOSGEB'in yürütmüş olduğu programlardan biri de Girişimcilik Destek Programı'dır. Programın amacı; yeni dinamiklere dayalı girişimciliğin desteklenmesi, istihdamın artırılması ve girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması, başarılı ve sürdürülebilir işletmelerin ve iş geliştirme merkezlerinin kurulması yoluyla girişimciliğin geliştirilmesi şeklindedir.” Program üç alt programdan oluşmaktadır. Bunlar: Uygulamalı girişimcilik eğitimi,

yeni girişimci desteği ve iş geliştirme merkezi (İŞGEM) desteğidir” (KOSGEB, 2011).

Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı (KÜSGET): Ülke genelinde sermayeyi arttırmak, mesleki becerileri hareketlendirmek, girişimciliği geliştirmek, verimliliği arttırmak, eğitim programları düzenlemek, istihdam yaratmak amacıyla KÜSGET kurulmuştur. Teşkilat, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde bir genel müdürlük olarak 1983 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Teşkilat, geri kalmış bölgeleri kalkındırmak, küçük sanayi işletmelerini büyük sanayiye yan sanayi olabilecek birimler haline dönüştürmek amacıyla stratejiler geliştirmiştir.

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu - Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı (TÜBİTAK- TEYDEB): Ülkemizde ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi farklı alanlardan desteklemek adına teknolojiye ve bilimsel alandaki gelişmelerin de takip edilmesi ve ekonomiye destek edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla TEYDEB kurulmuştur. Teknolojinin toplumsal faydaya dönüşmesi, özel sektör kuruluşlarının araştırma-teknoloji geliştirme ve yenilik faaliyetlerinin desteklenmesi TEYDEB ile sağlanmaktadır. Bu sayede kuruluşlar yenilikleri takip edebilmekte ve rekabet ortamına uyum sağlayabilmektedir.

Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası (TSKB): Türkiye'nin ilk özel yatırım ve kalkınma bankası olan Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası, 1950 yılında Dünya Bankası'nın desteği ve T.C. Merkez Bankası, T.C. Hükümeti ve ticaret bankalarının işbirliğiyle kurulmuştur. TSKB'nin kuruluş amacı; “Türkiye’de sermaye piyasasının gelişmesine yardım etmek, başta sanayi olmak üzere tüm ekonomik sektörlerdeki girişimlere ait yatırımları desteklemek ve yerli ve yabancı sermayenin Türkiye’de kurulmuş ya da kurulacak şirketlere iştirakine yardımcı olmaktır.” Bu bağlamda TSKB, ekonomik sektörlerin geliştirilmesi amacını; teknik yardım, danışmanlık ve finansal aracılık hizmetleri sunmak ve uygun biçimde malî destek sağlamak suretiyle gerçekleştirmeye çalışmaktadır (TSKB, 2011).

Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER): “Ülke çapında faaliyet gösteren ve kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum örgütü olan KAGİDER, 2002 yılında kurulmuştur. Temel amacı, Türkiye’de kadın girişimciliği ve liderliğini geliştirmek olan KAGİDER, iş kurma ve geliştirme süreçlerinde kadın girişimcilere kapsamlı eğitimler sağlamaktadır.” Bu kapsamda KAGİDER, girişimcilik eğitimleriyle kadınların güçlenmesine hizmet etmekle beraber, ekonomik ve sosyal alanlarda etkinliğinin artmasını sağlamıştır (KADİGER, 2012).

Fuarçılık ve Geliştirme A.Ş. (FORUM):MEKSA 1993 yılında FORUM Fuarçılık ve Geliştirme A.Ş.'yi kurdu. Amaç, KOBİ'lerin ihracatını geliştirmek ve fuarlar vasıtası ile ekonomik faaliyetlerini geniş kitlelere duyurmaya çalışan girişimcilere fırsat sunmaktır. Ekonomik yapının canlanması, ihracatın geliştirilmesi, ülkenin uluslararası pazarda vitrin oluşturması hedeflenmektedir. Ülkemizi temsil eden firmaların gelişim raporlarının hazırlanması, piyasa analizleri, pazar araştırmaları ve uluslararası ekonomik gelişimin takibi ve bütün bunlara ilişkin danışmanlık hizmetlerinin yürütülmesi FORUM Fuarçılık ve Geliştirme A.Ş.'nin diğer çalışma alanları olarak belirlenmiştir.

İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi (İGEME): Türkiye ihracatının sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve geliştirilmesi amacıyla 1960 yılında kurulmuş bir kamu kuruluşu olan İGEME, iş imkânları ve yeni pazarlar yaratmak amacıyla araştırma geliştirme faaliyetleri yürütmektedir (İGEME, 2011). Özellikle dış pazarlara açılmayı isteyen girişimciler için önemli destekleri olan bir kuruluştur. Desteklerinden bazıları şunlardır: İhracatçılarımızın, yabancı ithalatçılarla direkt temasını sağlamak ve düzenlenen gezi, fuar vb. faaliyetlere katkı sağlamak; ihracatçı firmalara dış ticaret konusunda seminer, kurs vb. eğitim hizmetleri vermek; dış pazarlar ve buralardaki mevzuatlar konusunda ihracatçıya doğru ve hızlı bilgi akışı sağlamak; “Türk ihracatçısına, ihracat mevzuatı ve prosedürlerini en son şekliyle duyurmak ve bu amaçla yayınlar hazırlamak” (Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2010: 6).

Vakıf Risk Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş.: Vakıf Bankası bünyesinde kurulan “Vakıf Risk Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş.” 1996 yılında hizmete girmiştir. Ülkemizde ilk risk sermayesi yatırımı yapan ve bankadan bağımsız olarak özerk bir yapıda yönetilen “Vakıf Risk Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş.” bioteknoloji, yazılım, kompozit malzeme ve makine imalat sektörleri öncelikli sektör olarak tercih edilmekte ve girişimcilere destek sağlamaktadır.

Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV): “1989 yılında KOBİ'lere hizmet sunmak amacı ile kurulan TOSYÖV, KOBİ'lerin problemlerini ortaya koymakta ve bu problemlere çözüm yolları bulmaya çalışmaktadır.” TOSYÖV'ün diğer amaçları; rekabet ve üretim gücünü arttırmak, KOBİ'lerin büyümesini sağlamak, genç ve kadın girişimcilerin ve küçük ve orta ölçekli işletmelerin yolunu açmak şeklindedir. Bu kapsamda TOSYÖV, ülke genelinde konferans, eğitim, seminer vb. etkinlikler düzenlemektedir (TOSYÖV, 2012).

Zonguldak İş Geliştirme Merkezi (ZİGEM): ZİGEM, girişimciliği desteklemek ve bu sayede yeni işletmelerin kurulması ve geliştirilmesine yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur. Desteklediği küçük çaplı işletmeleri kendi çatısı altında toplamayı hedeflemektedir. Küçük işletmelere iş yeri, ekipman, ofis malzemesi, sekreteryaya desteği sağlamak onlara gerektiğinde finans desteği sağlamak ZİGEM'in amaçları olarak sayılabilir.

Bilişim Teknolojileri Araştırma Enstitüsü: Enformasyon teknolojileri başkan yardımcılığı altında 1991 yılında kurulmuştur. Yapay zekâ, yazılım mühendisliği, bilgisayar destekli tasarım ve robotik bölümleri 1995 yılında yapılandırılmıştır. Marmara Araştırma Merkezi'nin (MAM) iletişim ve bilgi alanlarında uygulamalı araştırmalar ve projeler yapan bir enstitü haline getirilmiştir. Adını da Bilişim Teknolojileri Enstitüsü (BTE) olarak almıştır. “2010 yılında da, TÜBİTAK Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü (UEKAE) ile bir araya gelip yeni kurulan TÜBİTAK Bilişim ve Bilgi Güvenliği İleri Teknolojiler Araştırma Merkezi (BİLGEM) çatısında görev ve sorumluluklarını yerine getirmektedir.” Kurulduğu günden bu yana özel kesim, kamu kesimi, üniversiteler ve araştırma enstitüleriyle beraber çok sayıda projeye imza atmıştır. Çalışma alanında da önemli birikimler edinmiştir (BTE, 2011).

Müteşebbisler Kulübü Derneği: Müteşebbisler Kulübü Derneği'nin hedefi, “Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel hedeflerine erişmesinde kullanılan araçlar içerisinde girişimciliğin olabildiğince en yüksek düzeyde yer alması ile demokratik sistemin çeşitli teminatları içinde girişimciliğin yerinin pekiştirilmesidir”

Kredi Garanti Fonu (KGF): KGF, 1991 yılında kurulmuştur. “Amacı, küçük ve orta ölçekli işletmeler için sağladığı kefaletle bu işletmelere destek vermek ve ayrıca yatırımlarının ve işletmelerinin finansmanında söz konusu banka kredisi kullanmalarını mümkün hale getirmektir.” (KGF, 2011). KGF, KOBİ'lere vermiş olduğu kefalet ve üstlendiği riskle, işletmelerin daha çok banka kredisi kullanabilmelerini sağlamaktadır. Özellikle, uzun vadeli ve uygun maliyetli kredilerden küçük işletmelerin de faydalanmasını olanaklı hale getirmektedir. Bu şekilde, KOBİ'ler lehine ilave bir kredilendirme oluşturarak kalkınmaya ve ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. “KGF'nin temel amaçlarından biri, bu kefaletlerle kadın ve genç girişimciliğin geliştirilmesidir. KGF kefaletlerinde öncelikli olarak değerlendirilen diğer konular; ileri teknoloji içeren küçük girişimler, yenilikçi

yatırımların gerçekleştirilmesi, istihdam artışı sağlayacak ve bölgesel kalkınma amaçlı yatırımlar, ihracatın desteklenmesi vb.” (KGF, 2011).

GAP Bölgesi Girişim Destekleme ve Yönlendirme Merkezi (GAP-GİDEM): 1997 GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından başlatılan GİDEM Projesi'nin amacı; “GAP Bölgesi'nde yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı yatırımcılara danışmanlık, eğitim ve bilgilendirme hizmeti sunmak” şeklinde belirlenmiştir. Proje, Mart 2002'de tamamlanmıştır. Projenin birinci aşamasında GAP-GİDEM büroları oluşturulmuştur. Yatırım danışmanlık merkezleri olarak bu bürolar, girişimcilere, düşünce aşamasından gerçekleştirilme aşamasına kadar geçen süreçte yatırımcıya tüm hizmetleri verebilecek donanıma sahip bir şekilde hizmet vermişlerdir. Bölgesel gelişmeye büyük katkı sağlaması beklenen bazı projeleri de GAP-GİDEM başlatmıştır. “Bu projeler, kamu ve sivil toplum örgütlerinin ve yerel yönetimin katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu durum sürdürülebilirliğin sağlanması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir” (GAP-GİDEM, 2011).

2.8. Türkiye’de Girişimciliğin Durumuna Yönelik Uluslararası Araştırma Sonuçları

Her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de girişimcilik faaliyetleri ülke ekonomisinin seyrini belirlemektedir. Girişimcilik konusunda elde edilen veriler ışığında, ekonomik planlamalar ve yasal düzenlemeler yapılması bir ülkenin dünya ekonomi pazarındaki yerini belirlemektedir. Girişimcilik ve buna bağlı olarak gelişen ekonomik yapının durumunu görmek, bunlar hakkında elde edilen verilerle yeni gelişim politikaları belirlemek gerekir. Bu nedenle Türkiye’nin, mevcut girişimcilik potansiyeli hakkında yapılan araştırmaları titizlikle incelemesi ve olumsuzluklara karşı etkin çözümler üretmesi oldukça gerekli bir yaklaşım olacaktır.

Küresel Girişimcilik Endeksi (GEM): Katılımcı ülkelerde araştırmalar yaparak girişimcilik seviyesi ve gelişim sürecini değerlendirmeye yarayan endekstir. 1999 yılında London Business School ve Babson College tarafından oluşturulmuştur. Endeksin temel amacı girişimciliğin katılımcı ülkelerde kalkınma seviyesine etkilerini gözlemlemek ve değerlendirmektir. Oluşturulduğu yıl on olan katılımcı ülke sayısı 2013 yılında yetmiş bir olmuştur. Türkiye ise bu değerlendirme sürecine 2006 yılında

dahil olmuştur. Türkiye’de çalışmalar KOSGEB tarafından yürütülmektedir. Endeks, katılımcı ülkelerde girişimcilik ve etkileri üzerine yaptığı araştırmaları, faktör, verimlilik ve inovasyon odaklı olarak üç farklı grupta değerlendirmektedir.

Katılımcı ülkelerden biri olan Türkiye üç ayrı kategoriden verimlilik odaklı ekonomi alanında değerlendirilmektedir. 2006 ve 2008 yılları arasındaki üç yıllık dönemde GEM erken dönem girişimcilik Türkiye endeksi ortalama %6 olarak tespit edilmiştir. 2010 yılında bu oran % 8.59 iken sonraki iki yılda artmış ve %12 lere yükselmiştir. Endeks sonraki 2013 yılı verilerinde ise gerilemiş ve %10 olarak belirlenmiştir.

2013 yılı GEM Türkiye araştırmaları bölgesel olarak incelenmiş ve Türkiye’nin girişimcilik karnesi oluşturulmuştur. Bu bölgesel araştırma GEM uygulamalarında ilktir. Girişimcilik karnesi oluşturulurken Türkiye’de 33.287 kişiye anket uygulanmıştır. Bu anket, katılımcı sayısı bakımından, GEM’in uyguladığı en kapsamlı çalışma olmuştur

2013 yılında uygulanan bölgesel GEM endeksine bağlı olarak Türkiyede en girişimci bölge Batı Anadolu’dur. Batı Anadolu Bölgesinde, erken dönem girişimcilik endeksi % 13 olup, her 100 kişiden 13 kişi girişimcilik faaliyetinde bulunmaktadır. Batı Anadolu’yu %11,30 oranıyla Güney Doğu Anadolu bölgesi izlemektedir. Akdeniz Bölgesi’nde bu oran, %10,94 olarak gerçekleşmiştir. Doğu Marmara’da %10,76, Kuzey Doğu Anadolu’da %10,40, Ege’de %10,37, Orta Anadolu’da %10,32, Orta Doğu Anadolu’da %9,98, İstanbul’da %8,22 ve Batı Marmara’da ise %8,00’tir. Girişimcilik endeksinin en az olduğu bölgeler ise Doğu Karadeniz (%7,61) ve Batı Karadeniz (%7,23)’ dir.

Tablo 5’te 2006-2016 yılları arasındaki GEM araştırması Türkiye sonuçlarını gösterilmektedir.

Tablo 5
GEM Erken Dönem Girişimcilik Endeksi Ve Kategori Ortalamaları (2006-2016)

Yıllar	Kuruluş Aşamasındaki Girişimciler	Yeni Bir İşin Sahibi Olan Girişimciler	Erken Dönem Girişimcilik Faaliyet Endeksi	Etkinlik GÜdümlü Ülkeler Kategori Ortalaması
2006	2,2	4,0	6,1	
2007	1,9	3,7	5,6	
2008	3,2	3,0	6,0	
2009	-	-	-	11,2
2010	3,7	5,1	8,6	11,7
2011	6,28	5,95	11,87	14,1
2012	7,25	5,36	12,22	13,1
2013*	5,52	4,71	10,2	15,4
2014	-	-	-	
2015	-	-	-	
2016	3,6	9,4	16,1	

Türkiye sonuçlarının, genel ortalamayla kıyaslandığında girişimcilik algısı noktasında sonuç memnun edicidir. Diğer yandan girişimcilik kapasitesinin ise geliştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin GEM 2013 raporu olumludur. Bir önceki 2011 raporuyla kıyaslandığında girişimcilik faaliyet yüzdesinde önemli bir artış görülmüştür. Rapora göre genç girişimcilerin sayısında da artış olmuştur. Eğitimin girişimcilik üzerindeki olumlu etkileri de rapora yansımıştır. 2006 yılında %15,30 olan üniversite mezunu girişimci yüzdesi 2013'te %44'e yükselmiş, eğitilmiş gençlerin girişimcilik faaliyetine daha fazla ilgi gösterdiğini tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi yükseldikçe fırsata dayalı girişimcilik faaliyetinin arttığı da söylenebilir. 2012 yılı verilerine göre kadın girişimcilerin oranında da artış tespit edilmiştir. Erkek girişimci/kadın girişimci oranı 2,55:1 iken 2013 yılında bu oran 2,13:1 olmuştur.

Gem verilerine göre ülkemizdeki yetişkin nüfusun % 73,95'i başarılı girişimcilerin toplumda yüksek bir statüye sahip olduğu kanaatindedir. 2013 verilerinde ülkemizdeki her yüz kişiden 32'si potansiyel girişimcidir. Bu, % 32'lik bir dilimin kısa vadede girişimcilik faaliyetinde bulunabileceği anlamına gelmektedir. Ülkemizde insanların sadece % 33,20'si yeni bir iş kurarken başarısızlık korkusu yaşamaktadır. Oran, gelişmiş ülkelerde % 14,27, gelişmekte olan ülkelerde ise %

29,09'dur. Veriler ışığında, ülkemizde genç girişimcilerin yeni iş kurma noktasında oldukça cesaretli olduğu ifade edilebilir.

2014 ve 2015 yıllarında GEM raporunda yer almayan Türkiye, 2016 yılında tekrar yer almıştır. 2016 değerleri incelendiğinde, özellikle “Yeni Bir İşin Sahibi Olan Girişimciler” kategorisindeki artış dikkat çekicidir.

Küresel Girişimcilik ve Kalkınma Endeksi (GEDI): Küresel Girişimcilik ve Kalkınma Enstitüsü tarafından 2008 yılından itibaren uygulanmaya başlanan GEDI endeksi çalışmaları, üç endeks üzerinde yoğunlaşmış bir çalışmadır. GEM verilerini temel alan bu endeks; Küresel Rekabetçilik Endeksi, Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı Endeksi, Ekonomik Serbestlik Endeksi, UNIDO, OECD gibi kurumların ve endekslerin verilerini buna ek olarak ATTI (Girişimcilik davranışları), ACTI (Girişimcilik faaliyetleri) ve ASPI (Girişimcilik ruhu ve tutkusu) temelli üç endekse dayanır. Tablo altıda Türkiye'nin göstergesel temelli yeri ve puanları 2012,2013 ve 2017 yıllarına göre sıralanmıştır. GEDI, 2013 yılında 118 katılımcı ülkede araştırma yaparken bu rakam 2017 yılında 137 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 6
GEDI 2012, 2013 ve 2017 Türkiye Özet Tablosu

Gösterge	2012		2013		2017	
	Sıralamadaki yeri	Puan	Sıralamadaki yeri	Puan	Sıralamadaki yeri	Puan
Toplam GEDI Endeksi	36/79	0,29	45/118	0,32	37/137	
Girişimcilik Davranışları Endeksi (ATTI)	42/79	0,32	48/118	0,35	42/137	0,38
Girişimcilik Faaliyetleri Endeksi (ACTI)	50/79	0,24	56/118	0,28	42/137	0,39
Girişimcilik Ruhu ve Tutkusu Endeksi (ASPI)	27/79	0,31	33/118	0,34	31/137	0,53
En zayıf gösterge: Süreç İnovasyonu	0,06		0,10		0,38	
En zayıf değişken: Risk Sermayesi	0,11		0,22		0,24	

Tabloda GEDI endeksi ve GEDI alt endeksleri verileri yer almaktadır. Türkiye'nin ekonomik girişimcilik noktasındaki zayıf ve güçlü yanlarına dair veriler

paylaşmıştır. Girişimcilerin müşterilerine yeni ürünler sunma oranı 0.79 olarak en güçlü yöndür. Diğer yandan süreç inovasyonu ise 0.06 olarak Türkiye'nin geliştirmesi gereken en zayıf yön olarak araştırma sonuçlarına yansımıştır.

2014 yılında özellikle yenilikçi, pazarını büyütme gayretinde olan, ihracat odaklı kadın girişimciliği konusu GEDI incelemesine alınmıştır. Bu konuda yapılan çalışmalarda Türkiye ile birlikte toplam otuz katılımcı ülkeden veriler toplanmıştır. Özellikle kadın girişimcilerin niteliği, girişimcilik ortamı ve ekosistem konuları ilgili parametreleri oluşturmaktadır.

GEDI raporuna göre değerlendirilen 30 ülkeden 14 ülke kadınlarının %50'den fazlasının banka hesabı yoktur. Araştırma sonuçlarına göre kadın erkek arasındaki farkın en yüksek olduğu ülke Türkiye'dir. Bu fark %50 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç Türkiye'de katılmış sosyal normların kadın girişimcilerin üst seviyede sorumluluk ve rollerinin engellediğini göstermektedir. GEDI, araştırmalarında eğitim ve tecrübe faktörlerinden hareketle üst mevki ve rollerdeki kadın girişimcileri değerlendirmiştir. Bir önceki sonuca bağlı olarak bunda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Türkiye'de üst mevki ve makamlardaki kadın girişimci oranı yalnızca %10'dur. Bu sonuç da yine Türkiye otuz ülkeden en alt seviyededir. En sonda yer almasa da yine de iyi sayılamayacak bir başka sonuç da kadın girişimcilerin yönetimindeki işletmelerdeki Ar-Ge sıralamasıdır. Yüksek büyüme tempolu kadın girişimciliği noktasında Türkiye 18. Sırada yer almaktadır. Bu sonuç kişi başına düşen milli gelir de hesap edilerek diğer katılımcı ülkelerle kıyaslandığı zaman sonuç Türkiye adına pek iç açıcı değildir. Toplum yapısı ve alışlagelmiş sosyal yapı içinde kadınların eğitim ve iş hayatında geride kalmış olması girişimcilik faaliyetlerinde oranları düşük olsa da son yıllarda eğitim ve iş hayatında kadının rolü artmaktadır.

Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı Raporu: 2003 yılından itibaren İş Yapma Endeksi çalışması (Doing Business), Dünya Bankası tarafından düzenli olarak yürütülmektedir. Çalışmada amaç; mevzuatların işletme faaliyetlerini ne ölçüde etkilediğini, mevzuatın kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı yanlarının tespitidir. Çalışma, 185 ülkedeki işletmelerden elde edilen verileri içermektedir. Belirlenen ülkelerde seçilen işletmeler belli ölçeklere göre tespit edilmektedir. Öncelikle ülkelerdeki en yoğun nüfuslu şehir belirlenir. Buradaki KOBİ ölçekli ve tümüyle yerli sermayeye dayalı işletmeler belirlenir. Bu işletmelerden; kişi başına düşen milli gelirin on katı başlangıç sermayesi olan, iş ve üretim başlangıcında 10-50 arası

personel çalıştıranlar çalışmaya kaynaklık etmektedir. Tablo 7, Türkiye'nin diğer ülkeler arasındaki yerini göstermektedir.

Tablo 7

Dünya Bankası İş Ortamı 2015 Raporunda Türkiye'nin Yeri

İŞ ORTAMI SIRALAMASI				
	2012	2013	2014	2015
1	Singapur	Singapur	Singapur	Singapur
2	Hong Kong	Hong Kong	Hong Kong	Yeni Zelanda
3	Yeni Zelanda	Yeni Zelanda	Yeni Zelanda	Hong Kong
4	Amerika Birleşik Devletleri	Amerika Birleşik Devletleri	Amerika Birleşik Devletleri	Danimarka
...				
53	Meksika	St. Lucia	Meksika	Bahreyn
54	Botsvana	Macaristan	Macaristan	Macaristan
55	Ermenistan	Polonya	Panama	Türkiye
56	Karadağ	Lüksemburg	Botsvana	İtalya
57	Antigua ve Barbuda	Samoa	Tonga	Belarus
58	Tonga	Belarus	Bulgaristan	Jamaika
...				
68	Trinidad ve Tobago	Dominika	Kırgızistan	Arnavutluk
69	Belarus	Trinidad ve Tobago	Türkiye	Tonga
70	Kırgızistan	Kırgızistan	Azerbaycan	Gana
71	Türkiye	Türkiye	Antigua ve Barbuda	Fas
72	Romanya	Romanya	Yunanistan	Moğolistan
73	Grenada	İtalya	Romanya	Guatemala
...				
184	Çad	Çad	Eritre	Kongo
185	Orta Afrika Cumhuriyeti	Orta Afrika Cumhuriyeti	Kongo	Çad
...				
			Orta Afrika Cumhuriyeti	Libya
			Çad	Eritre

Kaynak: www.doingbusiness.org.

Dünya Bankası'nın İş Yapma Kolaylığı Raporunda, iş ortamına ilişkin düzenlemelerin ve uygulamalarının ölçülmesi noktasında, ülkeler sıralamasında 2012

ve 2013 yıllarında 71. sırada yer alan Türkiye 2014 yılında 69. sıraya ve 2015 yılında 55. sıraya yükselmiştir. Türkiye'nin her geçen yıl tabloda yükselmesi ekonomi ve girişimcilik faaliyetlerindeki gelişmeyi işaret etmektedir.

Dünya Bankası çalışmasında yer alan 10 alandan birincisi olan İşe Başlama göstergesinin Türkiye'de yıllara göre değişimi Tablo 8'de verilmektedir.

Tablo 8
Dünya Bankası İşe Başlama Göstergesi, 2004-2015

İşe Başlama	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Sıralamadaki yeri									62	72	93	79
İşlem sayısı	13	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	7
İşlem süresi (gün)	38	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6,5
Kuruluş maliyeti (Kişi başına düşen gelirin yüzdesi olarak)	36,8	26,0	27,4	26,5	20,7	14,9	14,2	17,2	11,2	10,5	12,7	16,4
Minimum ödenmiş sermaye (Kişi başına düşen gelirin yüzdesi olarak)	31,6	25,0	20,9	18,7	16,2	10,9	9,5	9,9	8,7	7,2	13,2	12,1

Kaynak: www.doingbusiness.org

Dünya Bankası'nın 29.10.2015 tarihli raporuna göre Türkiye, "İşe başlama Göstergesi" 2015 verilerine göre 79. sıradadır. Rapor, iş kurma eylem sayısını 7 gün ve işlem süresini 6,5 gün olarak kabul etmektedir. Rapor, "işletme kuruluş maliyeti kişi başına düşen milli gelirin %16,4'ünü, minimum ödenmiş sermaye ise kişi başına düşen milli gelirin ise %12,1'ini tespit etmiştir." İşe başlama göstergesinde de Türkiye ilk yıllarda gerilemiş ve 2015 yılı verilerinde yükseliş kaydetmiştir. Buna göre; 2012 yılında 62. 2013'te 72. 2014 yılında 93. ve 2015 yılında ise 79. sırada yer alır.

Ülke ekonomisindeki istikrara bağlı olarak, girişimci sayısında ve ekonomik büyümede artış görülmesi doğal karşılanmalıdır. Ülkemizde de devletin belirlediği ekonomi politikası etkisini göstermiş ve 2015 yılında büyüme kaydedilmiştir. İş olanaklarının artması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi de büyümeye etki etmiştir. Diğer yandan ekonomik gelişim için elverişli pazar oluşturulması, iç ve dış ticaretin desteklenmesi de ülkemizin tabloda üst sıralara çıkmasında etkindir. Girişimcilerin devlet tarafından desteklenmesi, uygun kredi destekleri ve kadın girişimcilerin de son dönemlerde ekonomiye dâhil edilme girişimleri olumlu gelişmeler olarak görülmektedir.

2.9. Türkiye'nin Katıldığı AB Girişimcilik Programları

Türkiye’de AB Küçük İşletmeler Yasası (SBA) kapsamında yürütülecek çalışmaların etkinliği açısından, KOBİ’lerle ilgili kurum/kuruluşlar tarafından gereken destek ve yardımın sağlanması ve KOBİ’lerle ilgili oluşturulacak her türlü politika, strateji, eylem planı, uygulama, vb. çalışmaların, Avrupa Küçük İşletmeler Yasası’nda belirtilen prensipler doğrultusunda gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, “2011/6 sayılı “Avrupa Küçük İşletmeler Yasası Prensipleri” hakkındaki Başbakanlık Genelgesi 05 Haziran 2011 tarih ve 27955 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır” (Strateji Planı,2014: 25-26).

“Balkan Ülkeleri ve Türkiye’de Avrupa Küçük İşletmeler Yasası’nın Uygulanması Projesi” kapsamında hazırlanan rapora göre “Hükümetler tarafından geliştirilen KOBİ politikaları, yine bu proje ile belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda değerlendirmiştir.” Proje OECD koordinasyonunda Avrupa Komisyonu, Avrupa Eğitim Vakfı, Avrupa Kalkınma ve İmar Bankası, projede yer alan katılımcı ülkeler ile hazırlanıp geliştirilmiştir. 32. Küçük İşletmeler Yasası’nın değerlendirme çerçevesi, 12 politika alanı, bu bağlı 21 alt alan ve 108 göstergeyle şekillenmiştir. Tüm bunlar yasanın 10 prensibini oluşturmaktadır. Oluşturulan gösterge zayıftan güçlüye doğru 1 ile 5 arasında seviyelendirilmiştir. Girişimcilik eğitimi ve kadın girişimciliği konusunda Türkiye’nin puanı 2.52’dir.

SBA değerlendirmesine 2012 yılında Türkiye ilk kez dahil olmuştur. Bu değerlendirmede elde edilen veriler ilk olduğu için Türkiye’nin önceki yıllar ile kendini kıyaslama imkânı olmamıştır. “2012 değerlendirmesinde genel olarak

değerlendirmeye katılan 8 ülkenin üzerinde olmakla birlikte ilkelere göre farklılık gösteren bir performans dağılımına sahiptir.” Değerlendirme verileri ışığında Türkiye’nin KOBİ hizmetleri, ihracat teşviki, teknik standartlar ve uluslararası açılım noktalarında başarılı olduğu söylenebilir. Ayrıca yeşil ekonominin teşviki, yenilikçilik hareketleri ve finans desteği alanlarında da ortalamanın biraz üzerindedir. Diğer yandan Türkiye, özellikle kadın girişimcilerin desteklenmesi ve teşviki, girişimcilik eğitimi gibi alanlarda ise ortalamanın altında kalmıştır. Şirket kuruluşu, düzenleyici etki analizi, düzenleyici reformların uygulanması, e-devlet uygulamaları gibi alanlar da Türkiye’nin eksik olduğu durumlar olarak değerlendirilmiştir.

2006 yılından beri düzenlenen Avrupa Girişimciliği Teşvik Ödülleri yarışması Avrupa Komisyonu’nun desteğiyle gerçekleştirilmektedir. Bu yarışmaya AB üyesi ülkeler, İzlanda, Norveç ve Sırbistan katılmaktadır. 2011 yılından itibaren de Türkiye bu yarışmada yer almaktadır. Ödül Programının Türkiye’de duyurulması ve Türkiye’den iki aday belirleyerek Komisyona bildirilmesi konusunda KOSGEB görevlendirilmiştir. KOSGEB 2011 yılında ülkemiz adına Düzce Üniversitesi Arıcılık Araştırma Geliştirme ve Uygulama Merkezi’ni aday göstermiştir. Merkezin “Birlikte Daha Fazlasını Yapabiliriz” projesi “Girişimcilik Ruhunun Geliştirilmesi” kategorisinde yarışmıştır. 2012 yılında Denizli Belediyesinin “Engelliler Çalışıyor” projesi “Sorumlu Girişimcilik” kategorisinde yarışmaya katılmıştır. 2013 yılında ise Bursa Gürsu Belediyesinin “Sınırsız Temiz Enerji ile Kalkınan bir Gürsu” projesi “Kaynak Etkinliğinin ve Çevre Dostu (Yeşil) Pazarların Gelişiminin Desteklenmesi” kategorisinde birincilik ödülünü kazanmıştır. 2014 yılında Türkiye adına yarışan Uludağ Tekstil İhracatçıları Birliği’nin “Kaynak Etkinliğinin ve Çevre Dostu (Yeşil) Pazarların Gelişiminin Desteklenmesi” kategorisindeki “Tekstil Terbiye Sektöründe Temiz Üretim İçin Örnek Modellerin Oluşturulması Projesi” finale kalmıştır (Strateji Planı, 2014: 26).

16 Ekim 2014 tarihinde, “Türkiye ve Avrupa Komisyonu arasında İşletmelerin ve KOBİ’lerin Rekabet Edebilirliği Programı (COSME) anlaşması Brüksel’de imzalanmıştır.” Bu anlaşma ile Türkiye, AB ile uyum sürecinde Horizon 2020 ve diğer AB Programlarında yer aldığı gibi, KOBİ’lere ve girişimcilere önemli fırsatlar sunan “COSME” Programında da yerini almıştır. Türkiye; Karadağ, Makedonya Cumhuriyeti ve Moldova’nın ardından AB dışından programa katılan dördüncü ülke olmuştur. Anlaşma ile Türkiye, özellikle KOBİ’lerin ortak çalışmalarına katılım

sağlamıştır. Ayrıca ekonomik gelişimleri de takip ederek kendini entegre etme fırsatını değerlendirmiştir.

Türkiye, AB’de uygulanan KOBİ Birlik Programlarına katılma noktasında oldukça deneyimli bir ülkedir. Özellikle COSME programına dâhil olmakla birlikte Türkiye, KOBİ konusunda yürütülen AB uygulamalarına ortaklık etmiştir. 2002-2006 yıllarında İşletmeler ve Girişimcilik için Çok Yıllı Programına (MAP), 2007-2013 yıllarında ise Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Çerçeve Programının (CIP) Girişimcilik ve Yenilik Programına (EIP) katılım sağlanmıştır. Türkiye, söz konusu programlara katılım ile Avrupa Birliği KOBİ politikalarının oluşturulduğu platformlarda yer almakta ve çok çeşitli yenilikçi KOBİ destekleme aracına erişim sağlamaktadır (Strateji Planı, 2014: 26).

Avrupa Birliğinin aday ve potansiyel aday ülkelere yaptığı Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (Instrument for Pre-accession Assistance- IPA) kapsamında, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından uygulanmakta olan Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı (BROP) çerçevesinde sağlanan yardımın temel amacı, “İşletmelerin desteklenmesi ve iş ortamının iyileştirilmesiyle bölgesel rekabet edebilirliğin artırılmasıdır.” Belirlenen amaç doğrultusunda İş Ortamının İyileştirilmesi, İşletme Kapasitelerinin Artırılması ve Girişimciliğin Teşvik Edilmesi ve Teknik Yardım şeklinde belirlenmiş üç öncelik eksenini için sekiz ayrı tedbir mahiyetinde çalışma başlatılmıştır. Bu üç öncelik için 2007 ve 2013 yılları arasındaki programlama dönemine 565 milyon Avro bütçe ayrılmıştır. Bu bütçe Avrupa Komisyonu ve Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından sağlanmıştır.

Belirlenen gelişim ve büyüme politikaları, iş ortamının elverişli hale getirilmesi, işletmelerin desteklenmesi gibi hususlar ülkemizin ekonomik gelişimi için olumlu tutumlardır. Ekonomide girişimcilik ve yeni programlara katılım konularında yapılan çalışmalar ekonomik büyümeye katkı sağladığı kadar bilinçli girişimciler kazanma adına da önemlidir. Gelişen dünya ekonomisinin algılanması ve bu bağlamda doğru kararlar vererek doğru ekonomik hamlelerin yapılması, girişimcilerin geleceğe güvenle bakmaları ve cesur yatırımlar yapması noktasında oldukça önemlidir.

2.10. Türkiye’de Girişimcilik Politika ve Programları

Bu bölümde temel makro politika dokümanı olan Onuncu Kalkınma Planı hedeflerinin yanı sıra girişimciliğin desteklenmesine yönelik diğer destek programları ve uygulamaları ile bunların sonuçları özetlenmektedir.

2.10.1. Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)

06.07.2013 tarih ve 28699 sayılı Mükerrer Resmi Gazete’de yayımlanan Onuncu Kalkınma Planının Girişimcilik ve KOBİ’ler başlığı taşıyan bölümünde temel amaç “KOBİ’lerin rekabet güçlerinin artırılarak ekonomik büyümeye katkısının yükseltilmesi” olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, öncelikle daha hızlı büyüyen veya büyüme potansiyeline sahip girişimler ile ürün, hizmet ve iş modeli açılarından yenilikçi KOBİ’lerin desteklenmesinin esas olduğu belirtilmektedir.

Onuncu Kalkınma Planında yer alan Girişimcilik ve KOBİ'lere İlişkin Gelişmeler ve Hedefler, Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9

10. Kalkınma Planı-Girişimcilik ve KOBİ'lere İlişkin Gelişmeler ve Hedefler

	2006	2012	2013	2018
Yeni Kurulan Şirket Sayısı (Bin)	53	39	50	75
Küçük İşletmeler ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tüm İşletmeler İçindeki Oranı (%)	1,7	2,42	3,0	4,0
KOBİ'lerin İhracat Miktarı (Milyar Dolar)	503	90	100	150
İhracat Yapan KOBİ Sayısı (Bin)	44	50	52	60
KOBİ'lerin Ar-Ge Harcamalarındaki Payı (%)	10,03	14,92	17,0	20,0
TGB’lerde Faaliyet Gösteren Girişim Sayısı	604	2.174	2.500	4.000

Planda, yukarıda açıklanan amaç ve hedeflere ulaşabilmek için belirlenen politikalar ise aşağıdaki şekildedir.

- Girişimciliğin bir kültür olarak topluma kazandırılması için eğitimin her kademesinde faaliyetler gerçekleştirilecektir. Girişimcilik eğitiminin nitelik kazanması, girişimci rol modellerin tanıtımı ve girişimcilerin ödüllendirilip teşvik edilmesi sağlanacaktır. Girişimciliğin örgün ve yaygın eğitim programlarına dâhil edilmesi de gelişime hız kazandıracaktır.

- Girişimcilik faaliyetlerini destekleyen bütün kurum ve kuruluşlar desteklenecek, bunların işbirliği düzeylerinin ve kapasitelerinin artırılmasına katkı sağlanacaktır. Tüzel meslek kuruluşlarının ekonomiye katkılarının artırılması için yeniden yapılandırılmasına destek verilecektir.
- Kamu, STK'lar ve özel sektörler ortak hareketle yeni iş alanları oluşturmaya çalışacaktır. Ayrıca bunlar küçük işletmelerin nitelik kazanması adına faaliyetler yürüteceklerdir.
- Kadın ve genç girişimciler desteklenecek, istihdam artışı, büyüme faaliyetleri, ortak iş imkânları, yenilikçilik hareketleri, verimlilik artışı motive edilecektir. Sosyal girişimciliğe öncelik tanınacaktır. Girişimcilik ve ekonomik süreç izleme ve değerlendirme noktasında takip edilecek, eksiklerin giderilmesi için katkı sağlanacaktır. Tüm bu faaliyetlerin ekonomiye etkisi ve katkısı raporlanacaktır.
- Kadın ve genç girişimcilerin, KOBİ'lerin girişimcilik faaliyetleri için gerekli olan finansman destek sağlanacaktır. Bu nedenle kredi garanti fonları, mikro krediler, devlet desteği, sermaye piyasası gibi olanaklar oluşturulacak finans sıkıntısı giderilecektir.
- KOBİ'lerin Ar-Ge, yenilik faaliyetleri, ihracat ve ithalat girişimleri desteklenecek, kapasitelerinin artırılması için kolaylıklar sağlanacaktır.

Belirlenen bütün maddeler ülkemizde ekonomiyi ve girişimciliği geliştirecek niteliktedir. Özellikle kadınların ve genç girişimcilerin desteklenmesi bizim gibi genç nüfusa sahip bir ülke için oldukça önemlidir. Ekonomik faaliyetlerin ülke genelinde iş potansiyeli olan tüm bireylere açık olması ekonomik büyümeyi elbette olumlu etkileyecektir. Diğer yandan, kadın ve genç girişimcilerin ekonominin her kademesinde desteklenecek olması onların güven ortamında daha olumlu kararlar almasına imkân sunmaktadır. Alınan kararlar dünya ekonomisindeki gelişime de ayak uyduracak şekilde planlanmıştır. Aynı zamanda Ar-Ge çalışmalarıyla gelişimin desteklenmesi daha az riskle daha büyük hamlelerin yapılabilmesine fırsat yaratmaktadır.

2.10.2. Girişimcilik Konseyi

Bireydeki girişimcilik olgusunu tetikleyen veya buna ket vuran, onun girişimcilik faaliyetlerini etkileyen, dış etkenlerle bireye etki eden tüm bileşenler girişimcilik ekosistemi olarak ifade edilir. Sivil kuruluşlar, finans kaynakları, kümeler, ağlar, alt yapı, beşeri ve sosyal yapı gibi tüm bileşenler, bireye girişimcilik konusunda etki eder. Bütün bileşenler, girişimciliğin sürdürülebilmesi için bütüncül yaklaşımla ele alınmalıdır. Her bir bileşenin en üst düzeyde, bireye girişimcilik konusunda aktif destek sağlaması gerekir. Bu nedenle girişimciliği etkileyen bileşenlerin takibi ve etkilerini arttırmak için “Girişimcilik Konseyi” kurulmuştur.

4 Ocak 2012 tarihinde Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanının katılımıyla resmi açılışı gerçekleştirilen Girişimcilik Konseyi çalışmalarının koordine edilmesi görevi KSEP’in 1.1.6. maddesi gereği KOSGEB’e verilmiştir. “Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı’nın başkanlık yaptığı konseyin üyeleri, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinden oluşmaktadır. Konsey, danışma niteliğinde bir platformdur” (Strateji Planı, 2014: 28).

Konsey’in görevi, Türkiye’deki ekosistemi bir bütün içinde ele alarak,

- Girişimcilik kültürünün ve ortamının geliştirilmesi ve girişimciliğin yaygınlaştırılması için yeni stratejilerin ve politikaların belirlenmesine
- Bu kapsamda girişimcilerin desteklenmesine, girişimciliği engelleyen unsurların giderilmesine,
- Yerli ve yabancı finans kaynaklarına ulaşım kolaylığı getirilmesine,
- İleri teknoloji ve yüksek katma değer yaratan girişim faaliyetlerinin özendirilmesine ve
- Uluslararası rekabet gücü olan girişimci potansiyeli oluşturulmasına yönelik tavsiye kararlar alınmasını sağlamaktır” (Strateji Planı, 2014: 28).

2.11. Girişimciliği Geliştirmeye Yönelik Programlar

Bu başlık altında, girişimciliği geliştirmeye yönelik yapılan programlar hakkında bilgiler verilerek, bu programların girişimciliğin geliştirilmesine etkileri açıklanmaya çalışılacaktır.

2.11.1. Milli Eğitim Bakanlığı Örgün ve Yaygın Girişimcilik Eğitimi

AB 2020 stratejisi gençlerde girişimcilik ruhu ve bakış açısının teşvikinin öneminden hareketle yaratıcılık, inovasyon ve girişimcilik konularının eğitim içerisine yerleştirilmesini önemli hedefler arasına yerleştirmiştir. Bireylerin, hayat boyu öğrenimin önemli bir unsuru olan girişimcilik temel yetkinliğini kazanmasında eğitimin rolü çok büyüktür. Bu çerçevede girişimcilik eğitimi aşağıda belirtilen hedeflere ulaşılabilmesini sağlamalıdır:

- “Gençlerin özgüvenli, yaratıcı, risk ve inisiyatif alabilen, girişimci kafa yapısına sahip bireyler olması, diğer bir ifadeyle bu bireylerin girişimcilik temel yetkinliğine sahip olması,
- Girişimci bireylerin işverenler tarafından tercih edilebilirliğinin artması,
- Yenilikçi yeni işletmelerin kurulması,
- Girişimcilerin toplumdaki ve ekonomideki rolünün artması,”

Yeni yüzyılın ekonomisinde girişimciliğin payı oldukça yüksektir. Gelişen dünyada girişimcilerin bilgi, birikim ve tecrübeyle donanması esastır. Daha profesyonel bir yapıya bürünen dünya ekonomisinde teknolojik gelişmelerin de ekonomiye etki ettiği düşünüldüğünde girişimciliğin yeterli derecede eğitim ortamıyla desteklenmesi esastır. Bu nedenle girişimcilik konusu eğitimin bir parçası haline gelmelidir. Ülkelerin ekonomik hedefleri göz önüne alındığında, bu hedeflere sağlam adımlarla ilerlemenin koşulu olarak girişimciliğe gerekli önemin verilmesi gerektiği düşünülür. Ülkemizde de girişimcilik konusunun eğitim müfredatına yerleştirilmesi konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Girişimcilik konusu stratejik planlarda da yerini almaktadır. Ülkemizde de girişimcilik konusu Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018) ve Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planında (2010-2014) ilk ve orta öğretim okullarının bireysel stratejik planları kapsamına alınmıştır. Ayrıca, eğitim sistemimiz içinde girişimcilik merkezli AB projelerinin yürütülmesi de yapılan bazı uygulamalara örnek gösterilebilir. Girişimciliğin, genç nesiller üzerinde, eğitime dayalı ve daha bilinçli olarak işlenmesi ileriki dönemlerde ekonomi piyasasında olumlu etkiler yaratacaktır.

Öğretim Programları kapsamında ele alındığında;

- İlk ve ortaokulda hedeflenen sekiz temel yetkinlikten biri olan girişimcilik, öğretim programları içinde öğrencilere kavratılmaya çalışılır. Girişimcilik, bir ara disiplin olarak bazı derslerle ilişkilendirilerek eğitim programında işlenmektedir.
- Mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumlarında işlenen eğitim programları içinde Girişimcilik ve İşletme Yönetimi dersi yer alır. Haftalık 2 saat olarak müfredatta yer alan derste, ekonomik gelişmeleri takip etme, faaliyet alanını seçme ve iş yeri açma fikri geliştirme yeterlikleri kazandırılmaya çalışılır. Bu ders 11. ve 12. sınıfta öğrencilere seçmeli olarak sunulmaktadır. Amaç, girişimci fikirlerin üretilmesine ve bireylere iş kurma fikirlerinde yardımcı olmaktır.
- Teknoloji ve tasarım dersinde, öğrencilere tüm derslerde öğrendikleri bilgileri disiplinler arası yaklaşımla kullanmaları ve yaratıcı fikirler geliştirerek bir ürüne dönüştürmeleri konusunda destek sağlanır. Bu ders 7. ve 8. sınıfların müfredatında yer almaktadır. Derste edindikleri kazanımlarla öğrenciler, yenilikçi ve girişimci fikirlerini ürüne dönüştürerek sunulan fırsatlar ile yerel ve ulusal düzeyde sergileme fırsatı bulurlar.
- Genel ortaöğretim okullarında seçmeli olarak okutulan **girişimcilik** dersi öğretim programı hazırlanmış olup halen uygulanmaktadır.

Öğretmen eğitimi, öğretmen yeterliliklerinin hazırlanması ve uygulanmasında girişimcilik eğitimi verebilme özelliklerinin dikkate alınması gibi konular Milli Eğitim Bakanlığı'nın konu ile ilgili belirlediği temel hedeflerdir. Özellikle eğitim ve iş sektörleri arasında oluşturulacak iş birliği, bu işbirliğini geliştirmeye yönelik yöntemlerin belirlenmesi ve geliştirilmesi, girişimcilik eğitimi uygulamalarının Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın web sitesinde paylaşılması ve bu şekilde yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.

Girişimcilik konusunun eğitim-öğretimin bir parçası olması oldukça önemlidir. Özellikle Almanya örneğinde olduğu gibi, ekonomik gelişimin, teknoloji ve girişimcilik konularının eğitim-öğretim ortamı içinde bilinçli olarak işlenmesi faydalı bir yaklaşım, olumlu bir gelişimdir. Küçük yaşlarda, girişimcilik konusunda bilinçli eğitim alan bireyler geleceğin genç girişimcileri olacaktır. Bu nedenle ülke geleceğine yön verecek olan bu bireylerin, sağlam ve istikrarlı bir ekonomik yapı oluşturmaları için eğitim-öğretim ortamında onlara gerekli bilgilerin kazandırılması gerekmektedir.

Öğretmen Eğitimleri: Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (BSTB) ve TÜBİTAK arasında "Girişimciliğin Geliştirilmesi

İşbirliği Protokolü” 25 Ocak 2012 tarihinde imzalanmıştır. İmzalanan protokole bağlı olarak, 4 Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü (MTEGM) programcısı, her ilden en az bir öğretmen (toplam 120 öğretmen) katılımıyla 5 gün girişimcilik, 2 gün yenilikçilik konularında toplam 7 günlük eğitim verilmiştir. Eğitime katılan öğretmenler kendi illerindeki diğer öğretmenlere kazanımlarını aktarmışlardır. Bu sayede 2012 yılında iki bin öğretmene ulaşılmıştır. Hemen bir yıl sonra, TÜBİTAK TÜSSİDE yönetiminde üç yıl içinde 15000 öğretmene girişimcilik ve yenilikçilik konularında eğitim verilmesi hedeflenmiştir.

Lise Düzeyi Müfredat Geliştirme: Protokol kapsamında eğitimcilerin eğitilmesinin yanı sıra müfredat geliştirilmesi çalışmaları da yürütülmüştür. Çalışmaların verimliliği açısından farklı ülkelerde uygulanan müfredat örnekleri incelenmiş ve konuyla ilgili basılı kaynaklar temin edilmiştir. Yine farklı ülkelerden girişimcilik eğitimi içerikli çalışmalar araştırılmış ve bu konuyla ilgili kaynaklar Türkçeye çevrilmiştir. Ülkemizde bu konuyla ilgili çalışmalar yürüten ilgili akademisyenlerin katılımıyla çalıştaylar düzenlenmiştir. Bu çalıştaylarda lise düzeyindeki öğrencileri için girişimcilik modülü tasarlanması amaçlanmıştır. Girişimcilik modülü hazırlanmış ve 2012-2013 eğitim öğretim yılında Talim Terbiye Kurulu onayıyla uygulamaya geçirilmiştir.

Üniversite düzeyinde çalışmaları yürütmek amacıyla yapılan çalıştaylar sonucunda diğer gruplar ile birlikte “Üniversite Düzeyi Müfredat Geliştirme ve Mini MBA Programı Hazırlama Grubu” oluşturulmuştur. Bu grubun çalışmalarını desteklemesi için Vaka Çalışma Grubu kurulmuş, ders programı oluşturularak, 20 üniversitede 56 saatlik girişimcilik derslerinin açılması sağlanmıştır (Strateji Planı, 2014: 30).

Milli Eğitim Bakanlığınca yürütülen girişimcilik konusunun eğitim sistemi içine entegre edilme gayreti oldukça verimli bir gayret olarak değerlendirilebilir. Bakanlığın bu çalışması uluslar arası niteliktedir. Özellikle çok farklı ülkelerden elde edilen verilerin değerlendirilerek ülkemize uyumlu bir modül hazırlanmış olması bu başarının anahtarıdır. Diğer yandan, oluşturulan her program gibi bu programın da sınıf ortamında uygulayıcı ve aktarıcısı olan öğretmenlerin de konuyla ilgili gerekli bilgiyle donanması gerekir. İşte bu hususun giderilmesi zamanla ve gerekli kaynağın sağlanmasıyla mümkün olacaktır.

2.11.2. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri

KOSGEB tarafından, girişimciliğin yaygınlaştırılması için başlatılmıştır. Bu eğitimler ile girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmak ve girişimcileri iş planı kavramı ile tanıştırmak başarılı işletmelerin kurulmasını sağlamak hedeflenmiştir. “Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri” en az 46 saat ders ve 24 saat atölye çalışmasını içeren bir programa sahiptir. Dersler; girişimcilik nitelikleri, iş fikri geliştirme, iş planı kavramı gibi konuları içerir.

“KOSGEB tarafından 2010 yılında geliştirilen ortaklık modelinin uygulamaya geçirilmesinden sonra girişimcilik eğitimlerinin ülke çapında yaygınlaştırılması sağlanmıştır.” Bu modelin uygulamaya geçirildiği 2010-2014 yılları kapsamında girişimcilik eğitime katılanların sayısı 290.035’e ulaşmıştır. Tablo 10’da yıllara göre dağılım verilmektedir.

Tablo 10
KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri (2010-2014)

Yıl	Program Sayısı	Katılımcı Sayısı
2010	309	11.584
2011	1.404	48.145
2012	1.822	57.192
2013	2.531	86.309
2014	2.524	86.805
Toplam	8.590	290.035

“Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri”, “KOSGEB Hizmet Merkezleri tarafından düzenlendiği gibi, kamu kuruluşları, üniversiteler, belediyeler, meslek kuruluşları, özel idareler, kalkınma birlikleri ve kalkınma ajansları tarafından KOSGEB ile imzalanacak protokoller dâhilinde de gerçekleştirilebilmektedir. Tablo 11’de işbirliği yapılan kurum kuruluş bilgileri yer almaktadır.

Tablo 11

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri (İşbirliği Yapılan Kurum/Kuruluş Bazında)

Kurum/Kuruluş	Program Sayısı	Katılımcı Sayısı
Belediyeler	730	23.079
Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birlikleri	235	7.664
Gençlik ve Spor Bakanlığı	167	4.836
İŞKUR	3.411	99.178
Kalkınma Ajansları	562	17.290
Ticaret ve Sanayi Odaları	842	28.523
Üniversiteler	485	40.472
Diğer	1.486	47.956

Yükseköğretimde girişimcilik eğitimi örgün eğitim (girişimcilik dersleri), yaygın eğitim (KOSGEB eğitimleri) ve çeşitli projeler kapsamında yürütülmektedir. KOSGEB 2012 yılı itibariyle yükseköğretim kurumlarında KOSGEB tarafından belirlenen kriterlere uygun olarak verilen girişimcilik derslerini, ilgili yükseköğretim kurumunun talebi doğrultusunda “KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi” olarak onaylamaktadır. Dolayısıyla bu dersleri geçerek sertifika alan öğrenciler, iş kurdukları takdirde KOSGEB’in “Yeni Girişimci Desteği”ne başvuru hakkı kazanmaktadır. “Bu uygulamanın başlatılmasıyla yükseköğretimde açılan girişimcilik derslerinin sayısında önemli bir artış meydana gelmiştir. 2014 yılsonu itibariyle toplam 110 Yüksek Öğretim Kurumunda 2.130 sınıfta ders verilmiştir” (Strateji Planı, 2014: 31).

KOSGEB tarafından 2010 yılından beri yürütülen girişimcilik eğitimi her yıl önemli ölçüde artış göstermiştir. Bu durum eğitime gösterilen ilginin de kaynağıdır. Devlet tarafından desteklenen girişimcilik faaliyetlerinin çeşitli kurum ve kuruluşlarca da desteklenmesi girişimcilik konusunun ülke geneline yayılması noktasında oldukça önemlidir. KOSGEB faaliyetlerine katılımların İŞKUR bünyesinde fazlaca rağbet görmesi meslek edinme ve iş bulma gereksinimi olan kişiler için faydalıdır. Hazır iş gücü ve potansiyel çalışma isteği olan kişilerin istekli oluşları, eğitim faaliyetlerinin verimliliği açısından gereklidir. Yine üniversitelerde yürütülen eğitimler ile akademik anlamda destek alan gençler, bilinçli birer girişimci olarak geleceğe hazırlanmaktadır. KOSGEB, ekonominin gelişmesinde doğrudan etkili olan girişimcilik konusunun toplum tarafından doğru şekilde algılanmasına katkı sağlamakla ülke ekonomisine aktif katkı sunmaktadır. Bu ve benzer olanaklardan yararlanan bireyler dinamik, hızlı ve doğru kararlar alabilen girişimciler olarak ekonomik büyümeye destek olmaktadır.

2.11.3. TÜBİTAK Girişimcilik Programları

Girişimciliğin yaygınlaştırılması ve kapasitesinin arttırılmasına yönelik çalışmalar yürüten Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), 2013 Temmuz ayında bir programı faaliyete geçirmiştir. 1601 Yenilik Girişimcilik Alanlarında Kapasite Artırılmasına Yönelik Destek Programı ile Ar-Ge ve yenilik alanlarında sağlanan kamu desteklerinin daha etkin ve verimli kullanılmasını sağlayacak mekanizmaların desteklenmesi amaçlanmıştır.

TÜBİTAK tarafından yürütülen 1512 Girişimcilik Aşamalı Destek Programı ise girişimcilerin teknoloji ve yenilik odaklı iş fikirlerini, katma değer ve nitelikli istihdam yaratma potansiyeli yüksek teşebbüslere dönüştürebilmeleri için, fikir aşamasından pazara kadar olan faaliyetlerin desteklenmesini ve uluslararası rekabet gücü olan, yenilikçi, teknoloji düzeyi yüksek ürün ve süreçleri geliştirebilen Ar-Ge yoğun başlangıç firmalarının oluşturulmasını amaçlamaktadır (Strateji Planı, 2014: 31).

Bu program yenilikçi iş fikirlerinin ticari ürüne/sürece dönüştürülmesine yönelik iş planının geliştirilmesi ve eğitim, geri ödemesiz en fazla 100 bin TL sermaye desteği, ilave Ar-Ge desteği ve girişim sermayesine erişim olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır. Ayrıca TÜBİTAK, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'ndan teknogirişim sermaye desteğini kazanmış kişilerin girişimcilik eğitimi almaları ve uluslararası iş ortamına dâhil olmalarını teşvik etmek amacıyla 2012 yılında TÜBİTAK 2239 Girişimcilik ve Yenilikçilik Eğitim ve Araştırma Faaliyetlerini Destekleme Programı başlatılmıştır. "TÜBİTAK 2239 Programı kapsamında 2013 yılında 18 başvurudan 10'u desteklenmiş olup, desteklenen 10 kişi Silikon Vadisi'ndeki eğitimlere katılmaya hak kazanmıştır" (http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/gelismelere_iliskin_degerlendirmeler.pdf). 2014 ve 2015 yıllarında ise, aynı 2013 yılında olduğu gibi 10 kişi desteklenmiştir.

"Girişimcilik Akademisi" Projesi ile TÜBİTAK tarafından;

- Milli Eğitim Bakanlığı ile imzalanan 3 yıllık "Orta Öğretim Kurumlarında görevli 15 bin yönetici ve öğretmene yönelik Liderlik, Girişimcilik ve Öğretmenlik Seminerleri" protokolü kapsamında 6 bin idareci ve öğretmene eğitimler verilmiştir.
- İstanbul Üniversitesi ve Gedik Üniversitesi akademisyenlerine yönelik girişimcilik eğitici eğitimi programı geliştirilmiş ve üniversitelerde girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması için 200 akademisyene girişimcilik eğitici eğitimi verilmiştir.

- Türkiye'nin önde gelen üniversitelerinden, anket yolu ile özel seçilen 50 lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencisine liderlik ve girişimcilik eğitimi verilmiştir.

2.11.4. Finansman

Türkiye’de girişimcilerin yaşam evrelerine göre yararlanabildikleri finans kaynaklarını

- Kamu destekleri
- Girişim sermayesi
- Melek yatırımcılar
- Bankalar
- Sermaye piyasaları
- Finansal kiralama
- Factoring
- Kredi garantisi

olarak özetlemek mümkündür. “Kamu destekleri arasında Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Teknogirişim ve San-Tez destekleri, KOSGEB Yeni Girişimci Desteği ve TÜBİTAK tarafından sağlanan aşamalı destek programları sayılabilir” (Strateji Planı, 2014: 32).

Teknogirişim Sermayesi Desteğinden yararlanabilmek için şu vasıflardan birine sahip olmak gerekir: Örgün öğrenim veren üniversitelerin herhangi bir lisans programından bir yıl içinde mezun olabilecek durumda olmak. Yüksek lisans veya doktora öğrencisi olmak. Yüksek lisans veya doktora derecelerinden birini ön başvuru tarihinden en çok 5 yıl önce almış olmak.

Sanayi Tezleri Programı (San-Tez) ile üniversitelerde yapılan akademik faaliyetlerle sanayi işbirliğinin sağlanması ve kurumsallaştırılması hedeflenmiştir. Katma değer sağlanması, uluslararası pazarda rekabet ortamı yaratacak yeni ürünlerin geliştirilmesi, mevcut ürün ve üretimlerde geliştirme çalışmaları desteklenmektedir. Bu desteklerde sanayinin ihtiyaçlarına da dikkat edilmektedir. Bu destekler yüksek lisans ve/veya doktora çalışmalarını yürüten öğrencilere verilmektedir.

KOSGEB Yeni Girişimci Desteğine, Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerini tamamlayarak eğitim veya programa katıldığını belgeleyen girişimcilerin söz konusu eğitim veya programı tamamladıktan sonra kurdukları işletmeler ile İŞGEM’de yer alan işletmeler iş planı hazırlayarak başvuru yapmaya hak kazanırlar. Yeni kurulmuş

KOBİ'lere yardımcı olmak amacıyla sağlanan işletme kuruluş giderleri, makine, teçhizat, yazılım ve ofis donanım giderleri ve işletme giderleri için geri ödemesiz ve yine makine, teçhizat ve ofis donanım giderleri için geri ödemeli destek verilmektedir. Tablo 12'de Yeni Girişimci Desteğinden faydalanan işletme sayısı ve verilen destek tutarlarına yer verilmektedir.

Tablo 12

Yeni Girişimci Desteğinden Faydalanan İşletme Sayısı ve Verilen Destek Tutarı

Yıllar	İşletme Sayısı	Destek Tutarı (TL)
2010	43	315.457,71
2011	2.397	25.858.041,69
2012	4.969	51.221.120,13
2013	8.065	84.368.042,01
2014	10.199	105.587.452,25

Kaynak: KOSGEB

2012 yılında Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlık çalışmaları başlatılan “Bireysel Katılım Sermayesi Yönetmeliği” ve Sermaye Piyasası Kurulu tarafından hazırlanan “Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği” önemli gelişmelerdir. Finansal ürün ve hizmet çeşitliliğinin artırılması kapsamında, gayrimenkul yatırım fonları ile girişim sermayesi yatırım fonlarının yatırımcılara sunulabilmesi için Gayrimenkul Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği ve Girişim Sermayesi Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği yayımlanmış ve bu tebliğler 01/07/2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

6322 sayılı kanun ile mükelleflerin girişimcilere kullandırılmak üzere ayırdıkları girişim sermayesi fonlarının beyan edilen gelirin veya kurum kazancının %10'unu aşmayan kısmını vergi matrahlarından indirebilmeleri imkânı getirilmiştir. Ayrıca tam mükellefiyete tabi girişim sermayesi yatırım fonu katılma payları ile girişim sermayesi yatırım ortaklıklarının hisse senetlerinden elde ettikleri kar payları kurumlar vergisinden istisna edilmiştir.

Finansal farkındalığın artırılmasına ilişkin olarak Finansal Erişim, Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları 05/06/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 2014/10 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle kamuya duyurulmuştur. Stratejinin temel amacı, bilgi ve bilincin artırılması yoluyla finansal ürün ve hizmetlerin tüm kesimlere yayılması, finansal sistem dışında kalan kişilerin

sisteme dâhil edilmesi, mevcut ürün ve hizmetlerin kalitesinin ve kullanımının artırılmasıdır.

Ülkemizde son yıllarda yaşanan gelişmeler bankaların KOBİ'lere yönelik çalışmalarını artırmış ve sektörde “KOBİ Bankacılığı” oluşumunu ortaya çıkarmıştır. “KOBİ'leri önemli bir müşteri olarak görmeye başlayan bankalar özel kampanyalar, kapsamlı paketler, danışmanlık hizmetleri gibi uygulamalarla rekabet etmektedirler” (Strateji Planı, 2014: 33).

2.11.5. Ar-Ge ve Yenilik

Girişimciler, özellikle de genç ve kısıtlı finans desteğiyle faaliyetlerini sürdürenlerin farkında oldukları birçok sıkıntı vardır. Bunlar rekabet, kaynak sıkıntısı, teknoloji eksiği vb. nedenlere dayanır. Elbette rekabet gücü kazanmak ve ulusal-uluslar arası pazarda söz sahibi olmak için bazı yeniliklerin takip edilmesi şarttır. Buların sağlanması için gerekli olan Ar-Ge çalışmalarının yapılması, bilgi, beceri ve donanım açığının kapatılması gerekir. Bütün gerekli unsurların sağlanması ve sorunlara etkin çözümler üretilmesi için ülke genelinde politikalar oluşturmak gerekir. Politika geliştirmek ve girişimcilere destek vermek için Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, KOSGEB ve TÜBİTAK çalışmalar yürütmektedir.

KOSGEB Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı'nın amacı, bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip KOBİ ve girişimcilerin geliştirilmesidir. Yenilikçi faaliyetler desteklenirken, bunlara bağlı olarak elde edilen sonuçların ticarileşmesi ve endüstriye katkı sağlaması beklenir. Bu destek programı; Ar-Ge İnovasyon Programı, Endüstriyel Uygulama Programı isimleriyle iki alt programdan oluşmaktadır.

- Ar-Ge ve İnovasyon Programı dâhilinde işlik; kira; makine-teçhizat, donanım, hammadde, yazılım ve hizmet alımı; personel giderleri; başlangıç sermayesi ve proje geliştirme giderleri için toplam 332.000 TL geri ödemesiz ve yine makine-teçhizat, donanım, hammadde, yazılım ve hizmet alımı için 200.000 TL geri ödemeli destek sağlanmaktadır. Ayrıca girişimcilere, üniversitelerde yer alan KOSGEB Teknoloji Geliştirme Merkezlerinde ücretsiz iş yeri sağlanabilmektedir.
- Endüstriyel Uygulama Programı dâhilinde kira; personel giderleri; makine-teçhizat, donanım, sarf malzemesi, yazılım ve tasarım giderleri için toplam 268.000 TL geri

ödemesiz ve yine makine-teçhizat, donanım, sarf malzemesi, yazılım ve tasarım giderleri için 200.000 TL geri ödemeli destek sağlanmaktadır.

4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu teknoparkların kuruluş ve çalışma esaslarını belirler. Teknoloji geliştirme bölgelerinde; teknolojik bilginin üretilmesi, üretilen bilginin ticarileştirilmesi, üründe ve üretim yöntemlerinde ürün kalitesi ve standardının yükseltilmesi hedeflenir. Ayrıca, verimliliği artıracak ve üretim maliyetlerini düşürecek yeniliklerin geliştirilmesi küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni ve ileri teknolojilere uyumunun sağlanması, araştırmacılara iş imkânlarının sağlanması ve ileri teknoloji yatırımları yapacak yabancı sermayenin ülkeye girişinin hızlandırılması, sanayinin rekabet gücünün artırılması amaçlanmaktadır (Strateji Planı,2014: 33).

Türkiye'nin bilim, teknoloji ve yenilik politikalarının oluşturulmasında en yüksek karar organı olan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) Başbakan'ın başkanlığında senede iki kere toplanmakta olup, girişimcilik gündemine dair önemli kararlar almaktadır. 27 Aralık 2011 tarihinde düzenlenen ve ana gündemi "Ulusal Yenilik ve Girişimcilik Sistemi ve bu sistemin daha da etkinleştirilebilmesi için atılması gereken adımlar" olan BTYK'nın 24. toplantısında girişimciliğe yönelik 6 yeni karar alınmıştır ve kararlara dayalı çalışmaların çoğu neticelendirilmiştir. Bu kararlar (Strateji Planı, 2014: 34):

- Ar-Ge, Yenilik ve Girişimcilik Destek Mekanizmalarında Bütünsellik, Uyum ve Hedef Odaklılığın Sağlanması için Koordinasyon Kurulu Oluşturulması [2011/102]
- Ar-Ge Yoğun Başlangıç Firmalarını Etkinleştirmek ve Sayılarını Artırmak Amacıyla Politika Araçlarının Geliştirilmesi [2011/103]
- Üniversitede Yenilikçiliğin ve Girişimciliğin Tetiklenmesi Amacıyla Politika Araçlarının Geliştirilmesi [2011/104]
- Girişimcilik Kültürünün Yaygınlaştırılması [2011/105]
- Kamu Alımlarının ve Kullanım Hakkı Tahsislerinin Yeniliği, Yerleşmeyi ve Teknoloji Transferini Teşvik Edecek Şekilde İyileştirilmesi [2011/106]
- Yerli Patentlerin Lisanslanmasını Teşvik Edecek Politika Araçlarının Geliştirilmesi [2011/108]

2011 yılından sonra, 2015 yılına kadar BTYK'da girişimcilik ile ilgili herhangi bir karar alınmazken, 2015 yılının Ocak ayında gerçekleştirilen 28. toplantının ana gündemi "Ulusal Yenilik ve Girişimcilik Sistemi" olmuştur.

5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunları kapsamında Ar-Ge faaliyetleri kapsamında bazı indirim, istisna ve teşvikler sağlanmaktadır.

Türkiye'deki üniversitelerin yenilikçiliği ve girişimciliği benimsemesi ve geliştirmesi TÜBİTAK tarafından desteklenmektedir. TÜBİTAK tarafından hazırlanan "Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi" 2012 verilerine göre ülkemizde 10 üniversite, 100 üzerinden 50 puan üstünde almıştır. 2013 ve 2014 yılları verilerine göre, artış tespit edilmiş ve 14 üniversite girişimci ve yenilikçi üniversite sınıfında yer almıştır. 2015 yılında artış devam etmiş 100 üzerinden 50 puan üzerinde alan üniversite sayısı 17'ye yükselmiştir. 2016 yılında da artış devam etmiş ve 100 üzerinden 50 puanın üzerinde alan üniversite sayısı 21'e çıkmıştır.

TÜBİTAK TEYDEB bünyesinde yürütülen özel sektöre yönelik Ar-Ge ve Yenilik Destek Programları:

- Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı (1501 Programı)
- Proje Pazarı Destekleme Programı (1503 Programı)
- Üniversite-Sanayi İşbirliği Destek Programı (1505 Programı)
- KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı (1507 Programı)
- Uluslararası Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı (1509 Programı)
- Öncelikli Alanlar Araştırma Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Projeleri Destekleme Programı (1511 Programı)
- Girişimcilik Aşamalı Destek Programı (1512 Programı)
- Teknoloji Transfer Ofisleri Destekleme Programı (1513 Programı)
- Girişim Sermayesi Destekleme Programı (1514 Programı)
- Yenilik Girişimcilik Alanlarında Kapasite Artırılmasına Yönelik Destekleme Programı (1601 Programı)
- Patent Destek Programı (1602 Programı)

Dünya tarihinde ekonominin seyrine bakıldığında sanayi devrimine kadar çok büyük hamlelerin olmadığı görülmektedir. Eski uygarlıklarda ekonomik yapı ticaret ile şekillenen kısıtlı uluslararası platformda şekillense de her ülkede daha çok tarım ve hayvancılıkla kendi içinde kendine yeten bir yapıya bürünmüştür. Sanayi devriminden sonra, özellikle teknolojiye gelişimle birlikte küresel dünyada ihtiyaçlar artmıştır. Ülkeler kendilerinde olmayanları istemiş ve kimi ülkeler de kendi ürettiklerini ihtiyaç duyanlara pazar oluşturarak ulaştırma yolunu seçmiştir. Ülkelerin

ticaret vasıtası ile birbirlerine bağımlı olmalarından dolayı zaman zaman yaşanan ekonomik krizler bütün dünya ülkelerini ilgilendir olmuştur. Her ülkenin kendine has bir ekonomik yapısı olsa da genelde bütün farklı ekonomik yapılar birbirleriyle ilgilidir.

Pazar arayışlarına giren ve yeni topraklarda umutlarını gerçekleştirmeye çalışan birçok Avrupalının Amerika'ya göç etmesiyle birlikte farklı bir kıtada büyük bir ekonomi oluşmuştur. O zamanlar bu yeni ülkenin dünya ekonomisini büyük ölçüde değiştireceği bilinmiyor olsa da Amerika'ya göç edenler kendi topraklarında yapılan ekonomik hataları, adaletsizliği, gelir dengesizliğini tekrar etmemek için etkin çözümler üretme yolunu seçmişlerdir.

Ekonomi, kalkınma, verimlilik ve girişimcilik üzerine yapılan çalışmaların çeşitliliği ve fazlalığı konunun önemi hakkında ipucu vermektedir. Dünya pazarında her ülke hak ettiği yeri alma gayretindeyken hiçbir ülke ekonomik gelişime, girişimcilige, iş verimine kayıtsız kalmaz. Bu nedenle özellikle son dönemlerde ülkeler konu ile ilgili, aktif kurullar oluşturmaktadır. Bu kurulların yaptığı incelemeler ve değerlendirmeler ışığında da yeni ekonomik kararlar alınmakta ve uygulamaya konmaktadır. Bu denli titiz çalışmalar neticesinde ekonomik krizler önceden fark edilmekte ve ciddi tedbirler alınarak hasar en az seviyeye indirilmektedir.

Ülkelerde belli bir güce kavuşana kadar ekonomik yapı devlet kontrolünde ilerlemiştir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde devletin ekonomik yapı üzerinde etkin kontrol oluşturması doğal karşılanabilir. Bu tip ülkelerde sermaye, iş gücü, üretim kalitesi, verimlilik ve girişimcilik konusunda ciddi sorunlar gözlemlenir. Bu tip sorunların da bertaraf edilebilmesi için etkin devlet kontrolü şarttır. Gelişmekte olan ülkelerde ise kamu kurumlarının ve tüm devlet otoritesinin ekonomi üzerinde kendilerine biçtikleri görevler daha sınırlıdır. Bu tip ülkelerde devlet, kontrol mekanizması olarak görev alır. İşleyişi takip eder ve özel sektöre, girişimcilere destek olur, kaynak sağlar. Devlet ekonominin etkin ve sürekli gelişen bir yapıda, dinamik olması için gerekli yasal düzenlemeleri ilgili birimler ve kurulların raporları doğrultusunda düzenler. Bu tip profesyonel yaklaşımlı ülkelerde girişimci bireyler için elverişli ekonomi ortamı oluşmuş olur.

Türkiye'de Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan yeni devlet yeni ekonomi politikaları üretmiştir. Kongreler, kurullar vasıtası ile ekonomik kalkınmanın sağlanması yönünde kararlar alınmıştır. Uzunca bir süre, daha ince belirtilen nedenlere bağlı olarak devlet kontrolündeki ekonomik yapı giderek özel sektöre kaymaktadır.

Ekonominin gelişimi için kişi ve kurumlar devlet tarafından desteklenmiş ve gerekli finansal yardımın sağlanması için etkin kararlar alınmıştır. Günümüz Türkiye'sinde birçok dernek, özel kurum, aile şirketi, bireysel girişimciler ekonominin gelişimi ve ilerleme için emek harcamaktadır. Bu gayret devlet tarafında desteklenmekte ve gerekli alt yapı oluşturulmaktadır. Türkiye hakkında hazırlanan raporlar ve değerlendirmeler, ülke ekonomisinin geleceğine yön verecek yeni kanunların hazırlanmasında önemli kaynaklar olarak sayılabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DE DEVLET, GİRİŞİMCİLİK VE EKONOMİK KALKINMA

Türkiye'deki girişimcilik ortamının genel değerlendirmesi yapıldığında, Cumhuriyet'in ilk zamanlarından süregelen istikrarsız politikalar neticesinde ortaya çıkan bir belirsizlik ortamından bahsedilmesi yanlış olmayacaktır. Bu belirsizliklerden biri, girişimcilik faaliyetinin toplumsal koordinatları ve devlet müdahalesinin meşru sınırlarıyla ilgili iken diğeri iktisat politikalarının durmadan yön değiştirmesinden ve buna bağlı olarak temel makroekonomik değişkenlerin değerleri konusunda sağlıklı bir bilgiye sahip olmanın imkânsızlaşmasından kaynaklanmaktadır. Cumhuriyet dönemi boyunca bu belirsizliklerin, bazen ilki, bazen de ikincisinin önem kazanarak, iş hayatını etkilemiş olduklarını görülmektedir (Buğra, 2007: 44-45).

Ekonomik gelişimde büyük atak yapan Güney Kore ve Tayvan gibi ülkelerin bu ekonomik başarılarının belli nedenleri vardır. Kıyaslama yapıldığında, bu ülkelerle Türkiye arasında benzerlikler ve farklılıklar vardır. Doğu Asya ülkelerinin ekonomik kalkınmada büyük başarı elde etmelerinde devlet politikasının etkisi büyüktür. Bu ülkelerde devletler uzun dönem politika belirlemiş ve bunda da istikrarlı tutum sergilemiştir. Ayrıca, bu ülkelerde özel sektörün kamu politikası üzerindeki etkisi oldukça sınırlıdır. Türkiye'de ise bunun aksine iktisat politikaları kısa sürelidir. Ekonomi sürecine ilişkin alınan kararlar tutarlılık ve süreklilikten yoksundur. Bu yönüyle Türkiye ekonomi politikaları Latin Amerika ülkelerinkine benzemektedir.

Dolayısıyla Doğu Asya ülkelerinde devletin büyük iş adamlarını, ulusal amaçlar doğrultusunda hareket etmelerini sağlayacak biçimde, disiplin altına alabilecek özerkliğe sahipken, Türk iş adamlarının davranışları, Doğu Asya örneklerinden farklı bir nitelik kazanmaktadır. Ülkede uzun vadeli istikrarlı bir sanayi stratejisine bağlılık söz konusu olmadığı için, Türk iş adamları da bir sanayi bilinci geliştirememekte, ancak rant sağlamaya müsait bir eğilim sergilemektedir. Diğer bir farklılığın ise mali sistemde olduğu görülmektedir. Hükümetlerin mali alandaki aşırı kontrollü davranışları, hatta bu kontrolün söz konusu Asya ülkelerinden daha fazla olmasına rağmen, mali alandaki istikrarsızlık Latin Amerika ülkelerine benzer şekilde ortaya çıkmaktadır (Buğra, 2007: 37-38). Ekonomik gelişimin sağlanması ve gelişimin tutarlı gözlemlenebilmesi için ülkemizde Merkez Bankası'nın rolü büyüktür. Merkez Bankası bağımsız işlemelidir. Merkez Bankası'nın bağımsız

işlemesi, mali açıdan istikrarın sağlanması ve ekonomik büyüme için oldukça önemlidir.

Türkiye’de girişimcilik ortamını etkileyen tarihsel faktörler arasında mutlak surette önemli bir başka unsur ise iktisat politikalarını etkileyen uluslararası konjonktürdür. Bu unsur özel sektöre bakış ve bu anlamdaki davranışları biçimlendirme açısından oldukça önemlidir. Özel sektörün konumunun belirlenmesinde ve bu doğrultuda devlet-sermaye ilişkisinin temellenmesinde söz konusu unsurun payı büyüktür (Doğangün Yasa, 2010: 140).

Türkiye’de, Lozan Antlaşması sonrasında bağımsız ekonominin gelişiminde iç ve dış faktörler önemli yer tutmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında, özellikle iktisadi ortam yetkili mercileri oldukça etkilemiştir. Ekonomik buhranlar, dünya piyasalarındaki istikrarsızlık, savaşlar gibi nedenler alınan ekonomik kararların uygulanmasında sıkıntılara neden olmuştur. 1929 yılında yaşanan büyük ekonomik buhran nedeniyle, dünyada ve ülkemizde, özel sektöre karşı güven zedelenmiştir. Bu olumsuzluklara bağlı olarak ekonomik girişimlerde daha temkinli davranılmış ve ilerleme yavaş bir seyir izlemiştir. Ekonomik gelişim sürecinde devlet tekeli ön plana çıkmıştır. Bu durum, iktisat bilimi açısından hâkim iktisadi görüş olan “Klasik İktisat” anlayışının yerini alan Keynes’in müdahalecilik anlayışı olarak ifade edilebilir. Devletin ekonomik gelişimde söz sahibi olmasını sağlayan bir diğer etken ise sermayedir. Özel sektörde sermaye azlığı, ülkede girişimci sınıfın yetersizliği bunun ana nedenidir. Dünyada yaşanan ekonomik buhran, ülkede sermaye yokluğu ve girişimci yetersizliği gibi nedenlerden Türkiye ekonomisinde devleti, uzun süre söz sahibi yapan etkin güç konumunda tutmuştur.

Devletçilik politikalarının oluşumunda, dönemin hâkim siyasi ideolojileri de etkili olmuştur. 1920’lerde özellikle Almanya ve İtalya’da ortaya çıkan Milliyetçilik hareketleri Türkiye’yi de etkilemiştir. Milliyetçilik aynı zamanda anti- liberal bir iktisadi felsefeyi de beraberinde getirmiştir. Bu ülkeler liberalizmi ve liberalizmin dünya üzerindeki dağılımını kendilerine yönelik bir tehdit olarak görmüştür (Keyder, 1993: 126).

Girişimcilik olgusunu etkilediği düşünülen ve devlet ile ilişkilendirilebilecek faktörlerden biri de topluma ait olan kültür yapısıdır. Kültürel özellikleri değerlendirilen Türk toplumunun, girişimcilik konusunda eksik olduğu ve girişimcinin kapitalist anlamda üretici olmadığı tespit edilmiştir. Asıl nedeni olarak

Türkiye'nin endüstri gelişiminde yavaş ilerlemesi ve iş sisteminin devlet otoritesine bağlılığı olarak gösterilebilir (Yazıcı ve Şahin, 2006: 19).

Bu kapsamda, bu başlık altında Türkiye'de devlet-girişimcilik ilişkisi ele alınarak, bu ilişkinin ekonomik kalkınmaya olan katkıları ile girişimci örgütler incelenmiştir.

3.1. Girişimcilik ve Ekonomik Kalkınma

Ekonomik kalkınmada önemli bir rolü olan girişimcilik, ilk olarak 20. Yüzyılın başlarında Avusturya İktisat Okulu öncülüğünde ortaya atılmıştır. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere, özellikle Joseph Schumpeter'den bahsetmek gerekir. Schumpeter (1963), girişimcilerin yeniliklere uyum sağlama kabiliyeti ile iktisadi kalkınmayı birbiriyle bağdaştırır. Piyasaya sürülen yeni ürünlerin olması, üretimde teknolojinin geliştirilmesi, farklı piyasalara girilmesi, hammadde ile yarı mamul kaynaklarının tespit edilmesi ya da bu kaynakların değiştirilerek farklı bir şekilde piyasaya sürülmesi yenilikçilik olarak tanımlanabilir. Girişimcilerin yeniliklere uyum sağlama nedeninin temelinde kar etme arzusu yatmaktadır. Çünkü maliyetleri düşürecek veya karı artıracak olan bu yeniliklerdir (Çokgezen, 2012: 17).

Stel, Carree ve Thurik (2004) ekonomik büyümenin girişimcilikten farklı şekillerde etkilendiğini belirtmişlerdir. Buna göre:

- Yeni ürünler ve bu üretim proses ile piyasaya girerler.
- Etkinliği artırmak için rekabeti kullanırlar.
- Yeni ürünlerin piyasayada tutunabilirliği, tüketicilerin tercihleri konusunda yeni fikirler oluştururlar. Bu fikirler baskın ve yeni ürünleri oluşturmayı sağlar.
- Kazançları ile uğraşları arasında pozitif bir ilişki olmasından dolayı daha fazla ve daha verimli üretirler. Bölgesel Kalkınmada girişimcilik faaliyetleri büyümede ve istihdamda etkili olmaktadır. Özellikle, üretime dayalı sanayinde küçük ölçekli firmaların gelişimi üzerinde etkisi büyük olmuştur.

Bölgesel olarak ekonomik büyüme farklı şekillerde girişimcilikten etkilenir (OECD, 2003):

- Yeni firmaların faaliyete girmesi veya faaliyette olanların geliştirilmesi için yapılan yatırımlar yeni fikirler oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak istihdam

artışı oluşturmakta ve bu durum farklı alanlarda da gelirin artmasına sebep olmaktadır. Özellikle küçük firmaların istihdama etkisi büyük olmuştur.

- Yeni firmaların faaliyeti devletin vergiden elde ettiği gelirleri ve devlete bağlı kurumların faaliyetlerini artırmaktadır.
- Yeni firmaların ortaya çıkışı perakendecilik faaliyetlerinin artışına sebep olmaktadır. Bu durum o bölgeyi daha cazibe merkezi haline getirir ve piyasaya yeni firmaların girişindeki artışa sebep olur. Ayrıca insanları etkilemesine bağlı olarak birbirini taklit etme arzusu oluşması girişimcilik faaliyetlerini artırmış olacaktır.

Girişimciliğin önemini kabul eden Baumol (1990), aslında girişimcilerin her zaman etkili olmadığını, ekonomiye katkı sağlayamadığını hatta olumsuz bir etkide bulunabileceğini öne sürmüştür. Girişimci potansiyeli, hem yenilikçilik gibi “verimli” aktivitelere hem de rant arama gibi “verimli olmayan” faaliyetlere sebep olabilir. Bu durumun tercihini belirleyen “Oyunun Kuralları”dır. Ülkedeki kanunlar ve yasalar girişimcilik çalışmalarının faydasını gösterir. Eğer verimli girişimcilik faaliyetinden dolayı yüksek bir kazanç elde ediliyorsa var olan girişimcilik faaliyeti ekonomi üzerinde olumlu etki alanı oluşturur. Belirlenen kurallarda önemli açıklar varsa verimli olmayan girişimcilik faaliyetlerinin sayısında artış kaçınılmaz olur. Bu tür girişimcilik faaliyetlerin de ülke ekonomisine faydasından çok zararı olur. Kalkınma için yararlı girişimcilik esastır. Bunu sağlamak da ülke yönetiminin görevidir. Konuya dair etkin ve faydalı kuralları belirlemek hükümetin görevidir. Hükümet politikası girişimciliğin yönünü belirleyecektir. Bu nedenle ülke ekonomisinin menfaatine ve ekonomik kalkınmaya uygun stratejiler belirlenmelidir.

Girişimciliğin, ülke ekonomisinin gelişimine olumlu katkı sağladığı birçok araştırmacı tarafından tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak gelişmeyi hedef alan ülkeler girişimciliği sürekli olarak destekleyen çalışmalar yürütmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bu konuda oldukça isteklidir. Ancak Baumol'un yaptığı araştırmalarda da görüldüğü gibi olumsuz sonuçlar doğuran girişimcilik faaliyetleri de vardır. Bunlar her ne kadar girişimcilerin hatası gibi görülse de asıl problem devlet politikasındaki hatalardadır. Bu nedenle sorunun çözümü, ancak ülke menfaati gözetilerek hazırlanacak faydalı girişimcilik politikalarıyla mümkündür. Bundan da hükümetler sorumludur.

3.2. Devlet Müdahalesi ve Ekonomik Kalkınma

Kapitalist sistemde maksimum seviyede kar etme amacıyla üretim yapılır. Asıl amacın hep daha fazla kazanmak olduğu bir sistemde hükümet politikası da girişimcilik faaliyetlerini tümüyle destekler nitelikte hazırlanır. Bu tip sistemlerde amaç kazanmaktır. Bu nedenle özel girişimcileri teşvik etmek önceliklidir. Hükümet de doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik işleyişe müdahalede bulunabilir. Bu müdahaleler oldukça çeşitlidir. Mülkiyet haklarının korunması, yerli girişimcinin ülke içinde ve dış ülkelerde desteklenmesi, sübvansiyonlar kanalıyla girişimcilere kamu kaynaklarının aktarılması bu müdahalelerden bazılarıdır. Ayrıca, bu sistemde devlet işletmeler kurarak üretim aşamasında ekonomik piyasada yer alabilir. Hepsisiyle hedeflenen ise ülkenin ekonomik kalkınma çitasını olabildiğince yükseltmektir.

İktisadi kalkınmada devletin olumlu ya da olumsuz etkisinin ne kadar olduğu hususu uzun yıllardır tartışma konusudur. Bazı iktisatçılar devlet müdahalesinin aktif olarak devam etmesi gerektiğini savunurken, bazıları da bu müdahalenin kaynakların verimsiz kullanımına sebep olacağı için ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyeceğini savunmuştur.

3.2.1. Ekonomik Kalkınmayı Kolaylaştıran Bir Faktör Olarak Devlet Müdahalesi

19. yüzyılda devletin ekonomiye müdahalesinin ekonomik kalkınmada etkili olduğu gözlemlenmiştir. Endüstri Devriminin baş göstermesine ve yayılmasına neden olan koşulların alt yapısının oluşmasında ekonomik bakımdan güçlü olan Avrupa Ülkeleri önemli bir etken olmuştur. II. Dünya Savaşı ile 1970 yılları arasındaki dönemde de devletin ekonomiye müdahalesi başarılı olmuştur. Büyümenin hızlı olduğu bu dönemde, devletin müdahalesinin entelektüel alanda da etkisini gösterdiği görülmüştür.

Devletin birbirine yakın politikaları uygulayarak bu iki dönemde de başarı gösterdiği söylenebilir (Adelman, 1999: 46):

Ekonomiyle ilgili kurumların geliştirilmesi kapitalist sistemde büyümenin anahtarı olarak görülür. Bu kurumların oluşturulması ve geliştirilmesinde ise hükümetlerin öncülük etmesi gerekir. Bu tip sistemlerle faaliyet gösteren ülkeler özel

mülkiyeti koruma, mal ve faktör piyasalarını serbest bırakma yolunu seçmektedir. Kapitalist sistemi benimsemiş ülkeler, teknolojik gelişmeleri takip edip ekonomiye uyarlamış, tüm ticaret, eğitim ve ekonomi politikalarını ekonomik büyüme amacına bağlı olarak düzenlemişlerdir.

“Beşeri sermaye, altyapı ve sanayi yatırımları devletin ekonomik gelişimine her iki dönemde de etki etmiştir. Okuma yazma oranı yüzde 50'nin altında olan ülkeler ekonomik anlamda başarı gösterememiştir” (Çokgezen, 2012: 21).

1960'lı yıllarda ülkeler arasında ekonomik büyüme ve farklılıkların belirleyicileri altyapı ve beşeri sermaye unsurlarıdır.

19. yüzyılda özellikle bazı Avrupa ülkeleri ve Japonya'nın belirlediği gümrük politikaları dünyada sanayileşmenin temelini oluşturmuştur. Ülkelerin belirlediği dış ticaret uygulamaları ekonomik gelişimi etkilemiştir. Gümrük konusunda önemli adımlar atmayan ülkeler, sanayileşme sürecinde büyük atılımlar gerçekleştirememiştir. 1950 sonrasında sanayileşme sürecinde etkin olan ve büyük gelişme gösteren ülkelerin tümü gümrük konusunda etkin kararlar almıştır. Bu durum, gümrük politikasının sanayileşme ve ekonomideki rolünün büyüklüğünü göstermektedir.

Tarihe bakıldığında, sanayileşme sürecinde gelişim gösteren ülkelere hükümetlerin ne denli etkin olduğu görülür. Hükümetler, teknolojik gelişimi, sanayi politikasını ve ekonomik büyümeyi doğrudan etkileyen en büyük mekanizmalardır.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde Sanayi Devrimi dönemi ve II. Dünya Savaşı sonrasında devletin müdahalesinin ekonomik kalkınmada önemli olduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında devletin ekonomiye müdahalesi bu dönemde gelişmekte olan ülkelerin kalkınması için önemlidir (Adelman, 1990: 49).

Ülkedeki ekonomik büyüme ve sanayileşme sürecinde hükümetlerin rolünü görmek için bazı ülkeleri sıralayabiliriz. Yapılan araştırmalar bu konuda özellikle Güneydoğu Asya ülkelerini işaret etmektedir. Güney Kore, Singapur ve Tayvan gibi ülkelerde 1960 sonrası hükümet politikaları etkili olmuştur. Bu ülkeler, önceleri sermaye yoksunu fakir ülkelerken, hükümetlerin ekonomik politikaları sayesinde kısa sürede dünya pazarlarında yer edinmişlerdir. Şimdi adı geçen ülkeler tüm dünyaca bilinen kaliteli marka değerleriyle dünya ekonomisinde söz sahibidirler. Elbette bunda en büyük etken hükümetlerin belirlediği verimli sanayileşme politikalarıdır.

Henüz sanayileşme dönemine girmiş olan ülkelerin, güçlü hükümetlere sahip olmuş olmaları ve hatta diktatörlerce yönetilmeleri onların önemli bir özelliğidir.

Ayrıca kapitalistlerin ve işçi sınıfın, kültürel ve etnik konulardan dolayı örgütlenme konusunda yetersiz olmalarıdır. Bu yüzden, hükümetin çıkarlarına uymayacak ve gücünün sınırlanacağı durumlarda politikalarını değiştirmesi pek mümkün değildir (Brohman, 1996: 23).

Yeni sanayileşen ülkelerin hükümetleri küresel talep esneklikleri ve teknolojik ilerleme potansiyellerini dikkate alarak “stratejik sektörler” belirlemiş ve bununla birlikte bu sektörler üzerinde devletin müdahalesi artmıştır. Gelişmeye meyilli endüstriler bir taraftan dış rekabetten korunmuş bir taraftan da sübvansiyonlar aracılığıyla güçlendirilmişlerdir. Ancak, uluslararası anlamda rekabet edebilecek düzeye ulaştığında devlet endüstrideki korumacılığını durdurmuştur (Brohman, 1996: 24).

“Yeni sanayileşen ülkeler dışa dönük sanayileşme politikaları ile ithal ikameci sanayileşme politikalarını birlikte sürdürmüşlerdir.” Tarımı desteklemek amacıyla tarımsal sanayilerin gelişimi desteklenmiştir. Bu ülkelerde tarımsal sanayi ürünleri ihracatta önem kazanmıştır. Politikalara, ekonomik ve sosyal altyapının geliştirilmesine yönelik yatırımlar eşlik etmiştir (Brohman, 1996: 25).

Amsden (1990: 4) de sanayileşen ülkelerin ihracattaki büyümesi ülkelerde uygulanan devlet politikaları ile ilgilidir. Bu ülkelerde ihracat yapanlar devlet tarafından desteklenmişlerdir ve ihracatçılardan belirli bir hedefe ulaşmaları istenmiştir. Kredi kaynağı sağlanma adına bankalar ile faizler kontrol edilmiş ve şirketlere/sektörlere uygun krediler sunulmuştur. Ayrıca önemli şirketlerin yurtdışında aktif olma durumunda borçlanmalarına garanti vererek uluslararası alanda borçlanabilmelerini kolaylaştırmıştır.

Desteklemelerin büyük iş sektörlerine verilmesi başarılı olmada etkili olmuştur. Sübvansiyonların, çok yönlü çalışan iş sektörlerine verilmesi, desteklerin rantabil olması sağlanmış ayrıca devlet bu şekilde büyük sermaye gruplarını istediği doğrultuda yön vermiştir. “Diğer ülkelerde olduğu gibi yeni sanayileşen ülkelerin hükümetleri de büyük iş sektörlerini desteklemekte, fakat diğerlerinden farklı olarak onlardan beklenen performansı göstermeyenlere ceza sistemi uygulamaktadırlar. Bu sistemle sübvansiyon sistemi garanti altına alınmaktadır” (Amsden, 1990: 6).

Dünya genelinde, Sanayi Devrimi sonrasında devletler ülke ekonomisinin gelişimine öncülük etmişlerdir. Gelişmiş ülkelerde devlet, alt yapı hizmetlerini yine yürütmekte ve ekonomik gelişimi izlemektedir. Devletin ekonomik gelişimde ne denli etkin olacağına belirlenmesi için ülkenin gelişmişlik seviyesine bakmak gerekir.

Özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde devletlerin ekonomik gelişimde birinci derecede etkin rol aldığı görülmektedir. Sermaye azlığı ve ekonomide etkin olabilecek olan girişimci sınıfın yokluğu bunun nedeni görülebilir. Devletin böyle bir durumda ekonomi politikaları üretmesi ve hükümetlerin de ekonomik gelişimi hızlandırması beklenen bir durumdur. Diğer yandan, devletin ve hükümetlerin ekonomik büyümeyi sağlarken özel sektörün de ekonomide söz sahibi olmaları için gayret göstermesi gerekir. Girişimcilerin desteklenmesi, özel sektöre finans sağlanması gibi hamleler ülkelerin ekonomik büyümesine destek olacak ve devletin yükünü hafifletecektir.

3.2.2. Kaynakların Etkin Olmayan Kullanımına Yol Açan Bir Faktör Olarak Devlet Müdahalesi

Gelişmekte olan ülkelerde piyasaların etkin çalışmadığını düşünen Krueger'e göre 1940'lı ve 1950'li yıllarda iktisatçılar devlet müdahalesi ile bu problemi düzeltebileceklerini düşünmüşlerdir. Hükümetlerin daha ılımlı olduklarını düşünen bu iktisatçılar gölge fiyatları hesaplayacak ve planlamalar yapacaklardır. Menfaatlerinden uzaklaşmış olan bürokratlar da bu planları devreye sokacaklardır (Krueger, 1990: 121).

Oysa bürokratlar ve politikacılar menfaatleri bakımından bu söylemlerden tamamen uzaktır. Bürokratların ve politikacıların kararlarında, yeniden seçilmek veya atanmak arzusu, çıkar sağlamak baskın gelir. İktisadi politikalardan etkilenecek gruplar da politikaları kendi çıkarlarına uygun olması adına bazı faaliyetler yürütürler. Özetle, ekonomik kararlar alınırken sadece toplumdaki bireylerin menfaatleri göz önüne alınmaz. Tüm bu çıkar çatışmalarına rağmen, eğitilmiş eleman eksikliği ve kamudaki zorluklar da hedefe ulaşma da önemli birer engeldirler (Krueger, 1990: 122).

İktisat literatüründe, İtalya'nın güneyini kalkındırma politikaları devletin müdahalesinin kalkınmada başarılı olmayan sonuçlarına ilişkin en fazla incelenen örneklerden biridir. İtalya'nın kuzeyi ile güneyi arasındaki fark verimlilik ve ekonomik açıdan incelendiğinde güney kesimin kuzeye göre daha kötü olduğu görülmektedir. Bu farkı kapatmak için İtalyan hükümeti 1950'li yıllardan beri

bölgenin iyileştirilmesi adına ekonomik müdahaleler yapmaktadır. Güneye tarımsal destek vermek ve altyapıyı güçlendirmek belirlenen ilk politik amaçtır.

Özel sektör yatırımlarının bölgeye kayacağı düşüncesiyle alt yapı oluşturulmuştur. Düşünüldüğü gibi olmayınca 1950'lerin sonunda doğrudan sanayi yatırımları desteklenmiştir. Bu destekler doğrultusunda kamu işletmeleri ve özel sektör yatırımları teşvik edilmiştir. 1960'ların sonuna doğru bu teşviklerden özel sektörden ziyade kamu işletmelerinin yararlandığı izlenmiştir (Holland, 1971: 81). 1951-1990 tarihleri arasında bölgeye yapılan alt yapı yatırımlarının miktarı İtalya GSYİH'nin yüzde 1'i kadardır. Ayrıca, kamu işletmelerinin yatırımlarının yüzde 80'ini bölgeye yapmaları koşulu getirilmesine rağmen hedefe varılamamış, ancak "GSYİH'nin yaklaşık yüzde 3'üne ulaşmıştır. Ek olarak bölgeye, 1988 yılı hesaplamalarına göre bölge GSYİH'nin yüzde 19'u kadar net mali transfer edilmiştir" (Boltho, Carlin ve Scaramozzino, 1997: 4).

Yapılan tüm uğraşlara rağmen Güney ve Kuzey arasında dikkate değer bir yakınlaşma olmamıştır. Güney İtalya nüfusu 1990'lı yılların başında toplam nüfusun yüzde 36'sını oluştururken, GSYİH'ya katkısı yüzde 25 civarındadır. "Kişi başına GSYİH yüzde 40; tüketim yüzde 30, gayri safi yatırım yüzde 37'den daha azdır. Güneyde işsizlik de kuzey değerlerinin yaklaşık iki katıdır" (Boltho, Carlin ve Scaramozzino, 1997: 5). En son nüfus sayımı yapılan 2013 yılına göre ise Güney İtalya'nın nüfusu toplam nüfusun yüzde 30'unu oluşturmuştur. Bu durum, bölge nüfusunun göç ve benzeri sebepler ile azaldığını, konuya yönelik politikaların yetersiz kaldığını göstermektedir.

Mezzogiomo bölgesinde geri kalmışlığı bertaraf etme adına bir dizi önlem alan İtalyan hükümeti, yaklaşık kırk yıllık süreçte, bölgenin büyük firmalarını desteklemiştir. Desteğin başından beri, 1950'li yıllardan itibaren, bölgede büyük ölçekli sanayi işletmeleri kurulmuştur. Özel sektöre yapılan bu desteğe ek olarak devlet de bu bölgede yatırım yapmış ve işletmeler açmıştır. Öyle ki bu devlet desteği 1980 sonrasında daha da arttırılmıştır. Bu tür girişimcilik faaliyetlerinin bölgeye büyük oranda katkı sağlayacağı düşünülmüş olsa da birtakım olumsuzluklar da yaşanmıştır. Florio (1996) geri kalmış yörelerde kurulan büyük işletmelerin yaratacağı olumsuzlukları tespit etmiştir. Özellikle büyük işletmelerin bölgedeki girişimcileri kendi bünyesinde toplaması, onları kendi işletmesinde istihdam etmesi büyük bir olumsuzluk olarak ifade edilmiştir. Bu durum girişimcilik potansiyelinin kendini göstermesini engellemektedir. Bölgede faaliyet gösteren büyük işletmeler

bölge için ilave talep yaratmıyorsa, yani bir bakıma yeni girişimcilik ortamına destek olmuyorsa, bu durum olumsuz sonuçlar doğurur. Bölgenin gelişimi ve ilerlemesi kısıtlanır.

İtalya'nın hükümeti kamu kuruluşlarını kullanarak fakir olan Güney'e Kuzeyden gelir aktarır. "Kamu sektöründe çalışanların artması, bu işletmelerde sendikaların da özel sektöre göre daha güçlü olması, çalışanlar için yüksek ücret ve iş güvencesi demektir" (Alessina, Danninger ve Rostagno, 2001). Güney İtalya'da işsizliğin artması, yatırımların azalması ve göç düşük verimliliğe rağmen ücretlerin yüksek olmasının sonuçlarıdır (Boltho, Carlin ve Scaramozzino, 1997). İnsanların kamu işyerlerine daha sıcak bakmaları ve yatırımlarını bu yönde yapmaları bununla beraber özel sektörde çalışmaktan ve girişimcilikten uzak durmaları kamudaki yüksek ücret ve iş güvencesinin diğer sonuçlarıdır (Alessina, Danninger ve Rostagno, 2001).

Majumdar (2009) çalışmasında devlet yatırımlarının neden olduğu olumsuzluklar üzerine araştırmalar yapmıştır. Majumdar özellikle finans boyutunun piyasalar üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde hükümetlerin yatırıma yönelmesi ve işletmeler açması bazı olumsuzlukları beraberinde getirir. Bu tür ülkelerde borç verenler güvenli buldukları devlete yönelirler. Bu durumda özel sektörler ve işletmeler yatırım yapacakları kaynaklarda sıkıntı çekerler. Bu durum, özel sektörün dışlanması (crowding-out) olarak ifade edilir. Majumdar (2009), özellikle Hindistan'da bu konuda araştırmalar yapmıştır. Ülkenin, 1950 – 1980 arası dönemde, borç verilebilir fonlar piyasasında yarattığı ilave talebe bağlı olarak sıkıntı çektiğini ve bundan özel sektörün olumsuz etkilendiğini tespit etmiştir. Ülke ekonomisinde, özellikle sanayi alanında rekabet gücü zayıflamıştır. Sonrasında tespit edilen bu olumsuzluk hazırlanan yeni ekonomik reform politikalarıyla düzeltilemeye çalışılmış ve olumlu gelişmeler gözlemlenmiştir. Majumdar'ın bu araştırması, dünya genelinde sadece İtalya'da değil, birçok ülkede benzer sorunlar yaşandığını gözler önüne sermiştir.

Chan, Clark ve Davis (1990: 32) çalışmalarında devletin ekonomiye nasıl müdahale etmesi gerektiğini araştırmış ve devlet müdahalelerinin Tayvan ekonomisine etkilerini Granger nedensellik testi uygulayarak ve devlet işletmelerinin ihracat, yabancı yatırım ve ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Bu araştırmanın neticesinde kamu işletmelerinin ekonomik büyüme, yabancı yatırım ve ihracat üzerinde herhangi bir etkisi bulunamamıştır. Ekonominin tümüyle devlet kontrolünde olması girişimciliği olumsuz etkileyen önemli bir durumdur. Ayrıca

devlet tarafından desteklenen büyük işletmeler de girişimciliği olumsuz etkileyebilir. Öyle ki bu büyük işletmeler bölgedeki tüm girişimcileri kendi bünyesinde toplayabilir. Bu nedenle de girişimcilerin kendilerini gösterme fırsatı ellerinden alınmış olur. Devletin etkin ekonomi politikaları üretmesi, farklı alanlarda üretimi ve gelişimi desteklemesi, girişimcilere fırsat yaratması önemlidir. Özellikle altyapı hizmetlerini eksiksiz yerine getirmek, finans sağlamak gibi hamleler özel sektörün ekonomiye katkısını arttıracaktır. Ticaret ile dışa açılımı sağlamak da devletin hedefleri arasında olmalıdır. Dünya ekonomisindeki gelişim ve değişimi iyi analiz etmek ve değişime adapte olabilen ekonomik politikalar belirlemek, ülke ekonomisi için devletin önem vermesi gereken konulardır.

3.3. Türkiye’de Girişimciliği Geliştirme Politikaları

Türkiye Cumhuriyeti 1923 yılında, savaşıardan yorulmuş, kişi başına GSMH'sı 45 dolar olan, başlıca iktisadi aktivitesi tarım olan son derece ilkel bir teknoloji kullanan, nüfusu 12,5 milyon olan, fakir bir ülke olarak kurulmuştur. Ülkede insanların yaklaşık yüzde 68'inin kırsal kesimde yaşamaktadır ve tarımın GSMH içindeki payı yaklaşık yüzde 50 civarındadır. Sanayi sektörünün payı ise 1923-1930 döneminde yüzde 10'un altındaydı. Küçük aile işletmeleri sanayi işletmelerinin büyük kısmını oluşturmaktaydı. Ülkenin batı bölgelerinde faaliyet gösteren işletmelerin yarısından fazlasının yaklaşık yüzde 75'i dokuma ve gıda sektörünü oluşturmaktaydı. “1923’de ülkenin ihracatı 51 milyon dolar, ithalatı ise 87 milyon dolardı. Tarım ihracatın önemli bir kısmını oluşturuyordu ve tüketim mallarının büyük bir kısmı ithal ediliyordu” (Çokgezen, Genç ve Koraltürk, 2004: 64).

Cumhuriyet öncesi dönemde sistem, brokrasinin içinde Müslüman Türk unsurlarını kullanmayı teşvik etmiştir. Bu yüzden Osmanlı'da ticari ve sınai faaliyetler yabancıların ve gayrimüslim azınlıkların elindeydi. Örnek vermek gerekirse, 1913-1915 sınai sayımlarında sınai işletmelerinin yüzde 80'inin gayrimüslimlere aitti. Aynı şekilde “1922 yılında İstanbul'daki dış ticaret işletmelerinin sadece yüzde 4'ü, nakliye firmalarının yüzde 3'ü toptancı mağazalarının yüzde 15'i ve perakendeci mağazaların yüzde 25'i Müslümanlara aitti” (Çokgezen, Genç ve Koraltürk, 2004: 65). Ülkede işletmelerin % 80 gibi büyük bir dilimini elinde tutan gayrimüslimlerin büyük bir kısmı daha Cumhuriyet'in ilk yıllarında mübadele ile ülkeden ayrıldılar. Varlık

Vergisi uygulamasının 1942 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte yine ülkeden ayrılanlar oldu. En son 1950'lerde yaşanan 6-7 Eylül olayları ile birlikte gayrimüslimler büyük oranda ülkeyi terk etmiş oldular. Bu üç önemli süreç, ülkede gayrimüslimlerin ekonomik gücünü sonlandırmıştır.

Kapitalist sistem girişimcileri destekleyen, anı zamanda girişimciler tarafından da desteklenen bir sistemdir. Bu bir bakıma döngü niteliğindedir. Girişimcilik ekonomik büyümenin temelini oluşturur. Gelişim, değişim ve farklılıkları yakalamak için elzem olan girişimcilik ekonomik büyüme için gereklidir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde halkın büyük oranda tarım ve hayvancılıkla ilgilendiği, ticaret ve diğer ekonomik faaliyetlerin büyük oranda gayrimüslimlerce yürütüldüğü bilinmektedir. Dolayısıyla yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti zayıf, pasif bir girişimci sınıfı devralmıştır. Mevcut girişimci kitle de 1950'ye kadar ülkeyi terk edince ülke tümüyle girişimcilerden yoksun hale gelmiştir. Bu olumsuzluğu bertaraf etmek, girişimciliği yoktan var edip geliştirmek için sürekli olarak ekonomik politikalar geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur.

3.3.1. Genel İktisat Politikaları

Türkiye Cumhuriyeti kurucuları Cumhuriyetin kurulmasından hemen önce çeşitli toplumsal grupları bir araya getiren bir Milli İktisat Kongresi düzenlemişlerdir. Burada yakında kurulması planlanan Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik ilkeleri belirlenmiştir. Kongrede, kapitalist bir ekonomi politikası yürütüleceği de üzerinde uzlaşılan ilkelerden biridir (Buğra, 1995: 144-145). Milli İktisat Kongresinde alınan kararlara bağlı kalınmıştır. Daha sonraki dönemlerde de alınan tüm ekonomik kararlar kongre kararlarıyla uyumludur. Gelişen ve değişen dünya ekonomisine bağlı olarak Türkiye'nin de ekonomi yapısını dönemlere ayırmak mümkündür. Mevcut durumda ekonomik dönemler 1980 öncesi ve sonrası olarak ikiye ayrılabilir. Bu dönemlerin belirlenmesinde devletin ekonomideki rolü ve ülke ekonomisinin dünyaya açılması etkili olmaktadır. 1980 öncesi dönemde devletin ekonomide aktif olduğu ve içe dönük bir ekonomik yapı göze çarparken 1980 sonrası ekonomik yapıda ise gelişen dünya pazarı ve ticarete bağlı olarak dışa açık, ithalat ve ihracat temelli, ayrıca devletin ekonomiye daha az müdahil olduğu, girişimciliği ve özel sektörü desteklediği bir ekonomik dönemden bahsedilebilir.

3.3.1.1. 1980 Öncesi Dönem

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde, özellikle ilk on yıl, ekonomik gelişimde devlet etkisi sınırlıdır. Devletin yeni kurulmuş olması, savaştan çıkan ve yaralarını sarmayla meşgul olan bir toplum düşünüldüğünde bu durum normal karşılanabilir. Lozan Anlaşması'nın sınırlamaları da bu duruma etki etmiştir. Girişimciliğin zayıf olduğu bu süreçte, cesaret gösteren girişimciler kısmen de olsa devlet tarafından maddi olarak desteklenmeye çalışılmıştır.

Yaklaşık on yıl süren bu geçici süreç kısa sürede atlatılmaya çalışılmıştır. Lozan Anlaşması'nın kısıtlamaları sona erdiğinde ithalat gümrükleri arttırılmış ve ithalata yönelik yeni uygulamalar yürürlüğe konmuştur. 1930 yılında döviz tahsilatı çıkartılan Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu ile merkezileştirildi. Ayrıca sermaye hareketleri üzerinde de etkin kontrol sağlandı. Devlet tarafından ülkenin birçok yerinde demir-çelik, şeker, dokuma fabrikaları açılarak istihdam oluşturuldu. Yabancı yatırımların büyük bir bölümü millileştirildi. 1930 yılında çıkarılan kanun 1980'li yıllara kadar yürürlükte kaldı.

II. Dünya Savaşı sebebiyle Devlet eliyle sanayileşme hareketi yavaşlamıştır. Bu savaşın patlak vermesiyle ekonomik politikalar daha çok artan fiyatları ve karaborsa kazançlarını kontrol altında tutmaya başlamışlardır. Savaşın sona ermesiyle ABD sübvansiyonlarıyla ekonomide bir rahatlama oluşmuş, dış ticaret rejimindeki kısıtlamalar biraz olsun kaldırılmıştır. Bunu, 1951 ve 1954 tarihlerinde çıkartılan Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunları ile yabancı sermayenin üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması takip etmiştir. Fakat bu durum uzun sürmemiş ve dış ticaret açığı tehlikeli olmaya başlayınca kısıtlamalara tekrardan başvurulmuştur. Demokrat Parti 1950 yılında iktidara gelince, özel sektör öncülüğünde bir kalkınma hedeflemiştir, hatta “devlet işletmelerini özel sektöre devredeceğini” dile getirmiştir. “Buna rağmen iktidarda kaldığı on yılda enerji, kömür, çimento, şeker gibi alanlarda birçok devlet işletmesi kurulmuş, kamu yatırımlarının milli hâsıla içindeki payı belirgin biçimde yükselmiştir” (Boratav, 1993: 86).

Dış ticaret açıkları 1950'li yılların ortasına doğru, içinden çıkılmaz hal almış, 1960 yılında siyasal ve ekonomik alanda temel bir dönüşüm yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Bu dönüşümün adımlarından biri 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması ile atılmış ve 1930'lu yıllarda Sanayi planlarının aksine

ekonominin tüm sektörlerini ve sosyal kriterleri dikkate alınarak hazırlanan Beş Yıllık Kalkınma Planları uygulamaya konmuştur. Bu kalkınma planının uygulamaya geçmesiyle beraber, o döneme kadar uygulanmakta olan ithal ikamaci politikalar daha sistemli hale gelmiştir. Özel sektör yatırımları Planlama Teşkilatı aracılığıyla yapıldığından daha yönlendirici olmaya başlamıştır. Kamu yatırımları ara mallar üzerinde yoğunlaştırılırken özel sektör tüketim mallarına yönlendirilmiştir (Çokgezen, 2012: 32).

İthal edilen malların yüksek gümrük sayesinde korunan iç pazar için üretilmesi, ithal ikamesi politikasının ifadesidir. Sistemin işleyişi gümrük kârlarının fazlalığına bağlıdır. Çünkü gümrük kârının fazla oluşu, özel sektördeki girişimcilerin bu malları kendilerinin üretmesine fırsat tanır. Özel sektör bu sistemle teşvik edilir. Özel sektör girdilerini sağlayan kamu kurumları ve firmaları da mallarını piyasanın altında değerlendirerek özel sektör girişimcilerine ilave destek sağlamaktadır. Dövizin seyrini belirleyen Merkez Bankası da yatırımda kullanılan döviz arzu edilen noktada tutarak, piyasa fiyatının altında belirleyerek, özel sektöre üçüncü teşvik ortamını sağlar. Faiz oranlarının belirlenmesinde yetki Merkez Bankası'ndadır. Dolayısıyla Merkez Bankası aracılığıyla reel olarak negatif düzeyde belirlenen faiz oranlarıyla kredi kullanma fırsatı yakalayan girişimciler yatırımları için uygun finans desteği alabilirler.

Girişimcilerin birçok yönden desteklenmesi ithal ikame politikasının olumlu yanları olarak görülebilir. Bununla birlikte sorun teşkil eden noktalar da vardır. Üretimin desteklenmesine bağlı olarak yeni ürünlerin de gerekliliği artar ve ithalata ihtiyaç duyulur. Değerli döviz kuru ve korunan iç piyasaya bağlı olarak ihracat cazibesini yitirebilir. İthal ikamesinin hedefinin büyümesi dövize olan talebi arttırır ve sistem eğer bu talebi karşılayacak döviz kazanamaz ise sorunlar başlar. Nitekim 1970'li yılların sonuna doğru büyük bir problem yaşanmıştır. O dönemde döviz yokuşu nedeniyle birçok malın üretimi durmuştur. Yaşanan ekonomik sorun daha da büyüyerek toplumsal soruna dönüşmüştür. Tüketici birçok ürüne uzun kuyruklara girerek kısıtlı sayıda ulaşılabilmiştir.

3.3.1.2. 1980 Sonrası Dönem

Türkiye’de 1980 öncesinde baş gösteren kriz ortamına bağlı olarak bir dizi önlem alındı. İthal ikamesine dayalı olan kalkınma modelinin olumsuzluklarını bertaraf etme adına 24 Ocak 1980 tarihinde yeni ekonomik kararlar yürürlüğe kondu. Öncelikle devlet, ekonomiye müdahale etkisini azalttı. Yine alınan kararlara bağlı olarak devlet, iç fiyatlar üzerindeki denetimini azar azar kaldırdı. Üretilen malların fiyatı piyasa koşullarına göre belirlenmeye başladı. Yine bu dönemde “Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu” kaldırıldı ve dövizin seyri piyasa koşullarına bağlandı. Bütün bu alınan kararlara bağlı olarak gerçekleşen uygulamalar yeni ekonomik model olarak ifade edilebilir.

İhracatı çekici hale getirmek amacıyla ihracatçılara maddi destek sağlanmıştır. Zaman ilerledikçe faiz oranlarının kontrolleri ortadan kalkmış ve yerini piyasa koşulları tarafından belirlenmeye bırakmıştır. Sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamalardan büyük oranda vazgeçilmiştir. Özelleştirme yolunda giden Devlet, sanayi yatırımlarını azaltıp, altyapı yatırımlarına yoğunlaşmıştır. İmalat sanayiine yaptığı yatırımlar planlı dönem ile birlikte yükselmiş ve 70’li yıllarda kamunun toplam yatırımlarının yüzde 25’ine ulaşmıştır. 1980’den 1985’e kadar bu oran azalarak yüzde 10’un altına, 1990’lardan itibaren yüzde 5’in altında seyretmiştir (Çokgezen, 2012: 33-34).

2014 yılına gelindiğinde imalat sanayiinde üretim ve ihracat artmış, ithalat ise düşüşe uğramıştır. “2015 yılı Ocak-Kasım döneminde ise, bir önceki yılın aynı dönemine göre üretimdeki artışın daha düşük olduğu, ihracatın azaldığı, ithalatın da azalmaya devam ettiği gözlemlenmiştir” (Onuncu Kalkınma Planı, 2016: 215).

2015 yılının Ocak-Kasım döneminde imalat sanayii üretimi, bir önceki yılın aynı dönemine göre, ortalama yüzde 3,7 oranında artmıştır. Bu dönemde petrol ürünleri, ilaç, otomotiv, tütün ve mobilya sektörlerinde yüksek oranlı artışlar yaşanmış; tekstil, deri, taş ve toprağa dayalı sanayiler, ana metal ve makine sektörlerinde düşüş gözlenmiştir (Onuncu Kalkınma Planı, 2016: 215).

“Merkez Bankası verilerine göre, imalat sanayii kapasite kullanım oranı 2014 yılında ortalama yüzde 74,4 olarak gerçekleşmiş, 2015 yılında ise ortalama yüzde 74,7 olmuştur” (Onuncu Kalkınma Planı, 2016: 215).

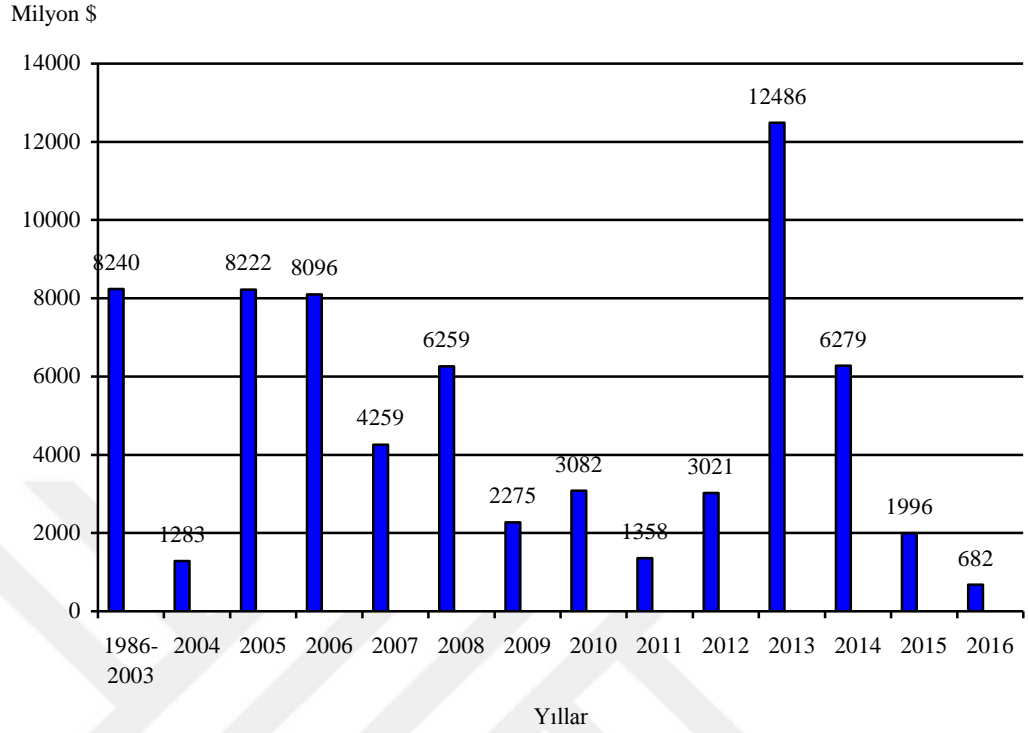
“TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre, imalat sanayii istihdamı, 2015 yılı Ocak-Eylül döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 0,7 artış göstermiştir” (Onuncu Kalkınma Planı, 2016: 215).

İhracat gelirleri uygulanan bu politikalar ile birlikte, “1979'da 3 milyar dolarken 1980'lerin sonuna doğru 12 milyar dolara ulaşmış, ihracatın GSMH'ya oranı yüzde 5'ten yüzde 15'e yükselmiştir.” İç piyasada takılıp kalan girişimcilere bu ihracat pazarları yeni iş imkânları oluşturmuştur. Girişimcilerin direkt veya dolaylı şekilde bu fırsatı değerlendirip piyasaya girmişler ya da var olan işlerini iyileştirme imkânı bulmuşlardır (Çokgezen, 2000: 532).

1980 sonrasında uygulamaya geçen kararlara bağlı olarak olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Devletin ekonomi sürecinde üretimden büyük oranda çekilmesi, farklı alanlarda hizmetlerin gelişimin sağlamıştır. Özellikle devlet yatırımların alt yapı ve benzeri alanlara yönelmesi neticesinde elektrik, karayolları ve telekomünikasyon gibi alanlarda büyük gelişim kaydedilmiştir. 1980 öncesi dönemde 1975 yılı verilerinde elektriği olan köy %75 iken 1990 yılına gelindiğinde neredeyse elektriksiz köy kalmamıştır. Yine 1970'lerde Türkiye'de karayollarının uzunluğu sadece 27 km iken 1990'da bu 289 km.ye ulaşmıştır. Aynı yıl halen 1240 km karayolu daha inşa sürecindedir. 1975'te telefon bağlantısı sadece 3563 köyde varken 1990'da 39245 köye telefon hattı bağlanmıştır. Televizyon ve radyo yayınlarının özel sektöre açılmasından sonra da bunlarda da büyük gelişim kaydedilmiş, birçok özel TV ve radyo kanalı yayın hayatına başlamıştır. Bu yayınların tüm ülkeye yayılması için de gerekli olan alt yapı oluşturulmuştur.

Türkiye'nin siyasal ve ekonomik gündemine 1980'lilerde girmiş olmasına karşın, sendikaların ve bu sendikalara destek olan muhalefet partilerin özelleştirmeye tepki göstermesi ve bazı KİT'lere alıcıların olmaması sebebiyle beklenen başarı gösterilememiştir. Aşağıdaki Grafik 1'e bakıldığında özelleştirmede ilk önemli adım 2005'de yapılmıştır. 2013 yılında en üst düzeye çıkan özelleştirme işlemleri bu tarihten itibaren düşüşe geçmiş ve 2016 yılı itibariyle 682 milyon dolar ile en düşük seviyesine gerilemiştir.

Şekil 2
Özelleştirme İşlemleri (1983-2016)

Kaynak: http://www.oib.gov.tr/program/uygulamalar/yillara_gore.htm,15.03.2017

“Hem özelleştirmeler hem satılmayan bazı KİT'lerin kapatılması nedeniyle, KİT zararlarının GSMH'ya oranı yüzde 10 seviyesindeyken 1990'ların sonuna doğru yüzde 1'e düşmüştür” (Yenal, 2001: 140).

3.3.2. Bölgesel Planlama Çabaları

Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda, savaştan çıkmış bir ülkede, etkin ekonomi politikası gerçekleştirilemedi. Ekonomik kalkınma hamleleri İstanbul ve İzmir gibi şehirlerle sınırlı kaldı. Sistemli bölgesel kalkınma politikasının işlerliğinin zayıflığı, belirtilen iller dışındaki yerlerde fakirliğin hüküm sürmesiyle açıklanabilir. Özel sektörün ve finansal kaynak sıkıntısı çeken girişimcilerin etkin olamadığı ortamda devlet yatırımları ile aksak bir ilerlemeden söz edilebilir. Ekonomik kalkınmanın tüm bölgelere yayılması istendiğinden, devlet tarafından 1930'dan itibaren I. Beş Yıllık Sanayi Planı devreye sokuldu. Bölgesel kalkınmanın sağlanması için yürürlüğe konulan bu plan her ne kadar sanayi alanıyla kısıtlı olsa da konu ile

ilgili atılan ilk önemli adımdır. Bölgesel kalkınmanın desteklenmesi amacıyla yapılan II. Sanayi Planı, II. Dünya Savaşı engeline takılmış ve faaliyete geçememiştir. Daha sonraki süreçte bölgesel kalkınmanın desteklenmesi için atılan en büyük adım, 1960'ta kurulan Devlet Planlama Teşkilatı'dır.

1963-1967 tarihlerini içine alan I. Beş Yıllık Kalkınma planında ilk defa “Bölge Planlama ve Kalkınması” başlığı altında ana ilkeler ve yöntem üzerinde yoğunlaşmıştır. Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY)e yapılan yatırımlara vergi iadesi imkânı verilmiş, yurttan gelişme bölgeleri (Doğu Marmara, Çukurova, Antalya ve Zonguldak) belirlenmiştir (DPT, 2000: 28).

2. beş yıllık kalkınma planında bir önceki uygulamalar devam etmiş ve buna ek olarak “büyüme merkezleri” belirlenmiştir. Büyüme merkezlerinin ekonomik ve sosyal gelişimi çevrelerine aktaracakları düşünülmüştür. Bu plan dönemi 1968-1972 yılları arasında kapsar. Plana göre, belirlenen büyüme merkezleri kamu yatırımlarıyla donatılacak, bu noktalarda alt yapı ve diğer önemli ihtiyaçlar giderilecek, buralar özel sektörün yatırımlarına uygun hale getirilecektir. Bu amaçla, belirlenen büyüme merkezlerinde vergi teşvikleri ve kredi olanakları artırılmıştır. Yine bu dönemde “Organize Sanayi Bölgeleri” düşüncesi belirmiştir.

1973- 1983 yılları arasındaki on yılı kapsayan üçüncü ve dördüncü kalkınma planlarında da yine önceki dönemlerde uygulanan ekonomik faaliyetler desteklenmiştir. KÖY'e verilen teşvikler artmış, büyüme merkezlerinin yatırımcılarca talep görmesi için çaba sarf edilmiştir.

1985-1989 tarihlerini içine alan beşinci planda bölgesel gelişmenin ağırlığı göstermiştir. “Bölge planlaması” kavramı yeniden benimsenmiştir. 16 Bölge seçilmiş ve sonraki planlama çalışmalarında bu sınıflamaya uyulması ilkesi özümsemiştir. “Güneydoğu Anadolu Projesi'si şekillendirilmiş ve dönemin iktisat anlayışına paralel olarak bu plan döneminde altyapı hizmetleri odaklı yatırımlar yapılmıştır” (DPT, 2000: 29).

1990-1994 yılları arasında altıncı plan dönemi daha önce meydana getirilen 16 bölge yaklaşımı geride bırakılıp, bölge planlamasının KÖY'lere kaydırılmıştı. “Metropolitan alanlardaki nüfus ve sanayi yoğunluğunun önüne geçmek amacıyla yeni bir yerleşim yapılandırılması planlanmıştır. Bu dönemde Avrupa Birliği'nin bölgesel politikaları örnek alınmıştır” (DPT, 2000: 30).

1996-2000 yıllarını kapsayan yedinci kalkınma planında bölgesel farklılıkların en aza indirilmesi ve ulusal bütünlüğün ülke genelinde güçlenmesi hedeflenmiştir. Bu

doğrultuda ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmanın birlikte yürütülmesi için kararlar alınmıştır.

2001-2005 dönemi sekizinci kalınma planında AB politikalarına uyum ve bölgesel gelişmeye bütüncül yaklaşım konularında kararlar alınmıştır. Bu doğrultuda, bölgelerin potansiyeli tespit edilerek yapılacak desteklerin niteliği belirlenmeye çalışılmıştır. Yine bu dönemde, Örnek Sanayi Siteleri uygulaması başlatılmıştır. Bu uygulama, önceki dönemlerde uygulamaya konan organize sanayi bölgesi ve küçük sanayi siteleri uygulamalarına destek niteliğindedir. Bölgesel kalkınmayı desteklemek amacıyla göçün engellenmeye çalışılması için de etkin kararlar yine bu dönemde alınmıştır.

“Dokuzuncu Plan’da (2007-2013) rekabet gücünün artırılması, istihdamın artırılması, beşeri gelişme ve sosyal yardımlaşmanın güçlendirilmesi, bölgesel gelişmelerin sağlanması, kamu hizmetlerinde kalite ve etkinliğin artırılması konularında kararlar alınmıştır” (http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26167_0.html)

Onuncu Plan’da (2014-2018) ise küresel enerji sisteminde dönüşüm, yenilikçi eğitim ve istikrarlı yüksek büyüme, istihdam ve çalışma hayatı, kamu yatırımları, özel kesim yatırımları, imalat sanayiinde dönüşüm, enerji, lojistik ve ulaştırma, inşaat, mühendislik-mimarlık, teknik müşavirlik ve müteahhitlik hizmetleri, yaşanabilir mekânlar, sürdürülebilir çevre, kentsel dönüşüm ve konut, kentsel altyapı ile çevrenin korunması başlıklarında çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Onuncu Kalkınma Planı Özet Raporu, 2013).

Ekonomik kalkınma planlarının seyrini belirleyen en önemli etken ihtiyaçlar olmuştur. Kalkınmanın tüm bölgelere yayılma isteğine bağlı olarak hazırlanan planlar ilk etapta bölgesel kalkınmayı ilke edinmiş olsa da son dönem planları gelişim ve büyüme odaklıdır. Kalkınma planlarının hedeflerine bakıldığında büyük ölçüde amaca ulaşıldığı görülmektedir. Dünya ekonomisindeki değişim, ülke ekonomisinin durumu planların belirlenmesinde önemli bir etken olmaktadır. Bir önceki kalkınma planının ne denli başarılı olup olmadığının tespit edilmesi de daha tutarlı planların hazırlanmasına fırsat sunmuştur. Bölgesel kalınma planlarının değerlendirilmesi ve takibi ile bölgelerin ekonomik büyümeye katkısının tespitinde rol almaktadır. Son dönem planlarında altyapı hizmetlerinin önceliği, enerji verimliliği gibi konuların yer alması ekonomik gelişimin istikrarlı olduğunun göstergesidir.

3.3.3. Yatırım Teşvikleri

Osmanlı'dan sonra gelen Türkiye Cumhuriyeti, zayıf bir ekonomiyi devralmıştır. Sanayi İzmir ve İstanbul gibi büyük nüfuslu şehirlerde kendini gösterirken, nüfusun geri kalan önemli kısmı tarım ile uğraşmıştır. Osmanlı'da çıkan 1913 Teşvik-i Sanayi Kanununun devam ettirilmesi yeni kurulan Cumhuriyet'in aldığı ilk ekonomik karar olmuştur. "1927'de yasa tekrardan düzeltilmiş ve şirketlere kullandıkları girdilerde sübvansiyon uygulanması, devletin gerekli ihtiyaçlarını karşılamak için yaptığı alımlarda ithal mallara, yerli malları tercih edilmesi gibi maddeler ilave edilmiştir" (Buğra, 1995: 144).

1. Dünya Savaşı ve Kuruluş Savaşı sonrasında ülke ekonomisini canlandırma girişimleri, sermaye yokluğu engeline takılmıştır. Özel sektörün teşvik edilmesi bu noktada başarılı bir eylem olarak görülmez. Özel sektörde kısıtlı sermaye ve girişimci yokluğu nedeniyle 1930'lu yıllarda üretim ve tüm sanayi işletmelerini devlet üstlenmiştir. Devletin sanayi ve buna bağlı ekonomi girişimleri ile kıyaslandığında özel sektörün ekonomiye katkısı oldukça sınırlıdır. Bunu canlandırmak için yürürlüğe konulan teşvik politikaları da istenilen sonucu vermemiştir. Bu süreçte, 1942 yılında, pasif haldeki Teşvik-i Sanayi Kanunu kaldırılmıştır.

Teşvik-i Sanayi Kanunu sonrasında özel sektörü canlandırma adına pek de somut adımlar atılmamıştır. Bu durağan süreç 1960 yılına kadar devam etmiştir. Aradaki zaman diliminde sanayinin ve ekonomi girişimlerinin merkezinde devlet olmuştur. Yine de bu zaman diliminde kısmen de olsa özel sektörün ekonomiye dâhil edilmesi adına bazı teşvikler uygulanmaya çalışılmıştır. Özellikle ithalatçılara ucuz döviz uygulaması, tercihli kredi olanakları, hükümet sözleşmeleri gibi birtakım imkânlar özel sektördeki girişimcilere sunulmuştur.

"Devlet Planlama Teşkilatı'nın 1960'ta kurulmasıyla kâğıt üzerinde sistematik teşvik uygulamaları yürürlüğe girmiştir. "Kamu kesimi için emredici, özel kesim için yol gösterici" olan planlarda özel sektörün, planın hedefleri ile uyumlu politikalar izlemesi teşviklerle yapılmaya çalışılmıştır" (Duran, 1998: 66).

I. Plan süreci imalatı canlandırmaya yönelik çalışmaları içerir. Özellikle montaj sanayisinin canlandırılmasına çalışılmıştır. Bu nedenle, yatırımda indirim uygulanmıştır. Özel sektörün üretimde kullanacağı makine ve teçhizat alımlarında gümrük vergileri taksitlendirilmiştir.

Yatırımlarda vergi indirimi sistemi de 1963 yılında getirilmiştir. Bu sisteme göre yatırımlara uygulanacak olan oran yüzde 30, az gelişmiş bölgelerdeki yatırımlarda ise yüzde 50 olarak belirlenmiştir (Duran, 1998: 78).

Sanayi sektörü II. Plan döneminde de kendini göstermiş, ithalatın ikamesi amacına uygun politikalar sürdürülmüştür. “1967 yılında çıkartılan 933 sayılı yasa ile Teşvik Belgesi sistemine geçilmiş, yatırım indirimleri yükseltilmiş, faiz farkı iadesi, döviz tahsisi gibi teşvik araçları getirilmiştir. Ayrıca bu süreçte Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) uygulamasına başlanmış, 22 il, KÖY ilan edilmiştir” (Duran, 1998: 79).

III. Plan döneminde yine ithal ikamesi sürdürülmüştür. Yatırım mallarına yönelik sanayinin gelişmesi için etkin kararlar alınmıştır. Sermaye yetersizliğinin giderilmesi için özel sektörde çok ortaklı şirketler kurulması için çalışılmıştır. Sermaye ortaklığı sağlanarak güçlü şirketler kurulmasına destek olunmuştur. Bu dönemde, 1977 yılında, KÖY sayısı 41’e çıkmıştır.

IV. Plan dönemi ise ekonomide kriz ortamına denk gelmektedir. Bu dönemde ithal ikamesi mecburen devlet kanalında yani kamu girişimciliği ile yürütülmüştür; çünkü ekonomik buhran özel sektör yatırımlarını fazlaca olumsuz etkilemiştir. Bölgesel gelişimin desteklenmesi amacıyla, geri kalmış bölgelerde altyapı çalışmalarına ağırlık verilmiş ve bu bölgelerde organize sanayi siteleri arttırılmıştır.

1980’de 24 Ocak Kararları’nın uygulamaya geçmesi sebebiyle İhracata dayalı bir büyüme modeli izlenmeye başlanmıştır ve IV. Plan’ın temelinde oturan İthal İkamesi’nden vazgeçilmiştir. “Teşvikler, ihracata yönelik sanayilere kaydırılmıştır. KÖY iki dereceye bölünmüş 20 il birinci derecede, 5 il ikinci derecede KÖY olarak belirlenmiştir” (Duran, 1998: 79).

V. Plan dönemi, 1980’li yıllarda yaşanan ekonomik buhranın analiz edilip yeni ekonomik yaklaşımların sergilendiği dönemdir. İthal ikamesi yerine özel sektörün önceliğe alındığı bu dönem, ihracat temelli kalınmanın da benimsendiği dönemdir. Devlet tarafından yine bölgesel ve sektörel teşviklere devam edilmiştir. Kamu yatırımları büyük oranda altyapı hizmetlerine yöneltilmiştir. Yerli makine ve teçhizat üretimi desteklenmiş, bu amaçla çalışacak üreticilere teşvik primi uygulanmıştır. Bu dönemde uygulamaya konulan ve cazip teşvik olarak algılanan “Kaynak Kullanımı Destekleme Primi” özel sektör tarafından fazlaca tercih edilmiştir.

VI. Plan özel sektör yatırımlarına önem veren bir plandır. Avrupa Topluluğuna ayak uydurmak ve ekonominin dış rekabete açılması önemli noktalardır. “Sektörel

teşvik kaldırılmış, gelişmiş bölgeler hariç tüm yörelere eşit teşvikler verilmiş, parasal teşvikler kaldırılıp yerine vergi teşvikler bırakılmıştır” (Duran, 1998: 79-80).

Zamanla teşvik sistemi değişmiş ve gelişmiştir. 1968 tarihinden 1997’ye kadar teşvikler belge ile verilmeye başlanmış ve 52077 yatırım teşvik belgesi verilmiştir. Bu belgelerdeki yatırım tutarı 1997 sabit fiyatlarıyla toplam 60 Katrilyon TL olmuştur. İlerleyen yıllarda bu alanda ciddi yol kat edilmiştir. 2010 yılından 2015 yılı sonuna kadar verilen yatırım teşvik belgesi sayısı 27200 olmuştur. Bu belgelerin yatırım tutarı ise 440 Katrilyon TL’dir.

3.3.4. KOBİ Teşvikleri

KOBİ’ler istihdamın, girişimciliğin ve genel olarak ekonomik performansın yükseltilmesinde önemli bir rol oynar. Konuyla ilgili KOBİ katkısı 1990’dan önce konuşulan, tartışılan bir konu değilken 1990’lı yıllarda tartışılmaya başlanmış, 1996 yılında çıkartılan KOBİ teşvik kararname ile KOBİ’ler ilk defa mevzuatta yerini almıştır. “İlk olarak bölgeler arasında fark görülmesi olsa da 1998 yılında yapılan bir değişiklik ile 29 il “Acil Destek Kapsamındaki İller” sınıflamasına alınmış ve bu illere teşviklerden yararlanmada öncelikler verilmiş ilave teşvikler sağlanmasına karar verilmiştir” (Duran, 1998: 194).

Bu kararnameye 1998 yılında yapılan değişikliklerle KOBİ’lerin yurtdışından alacakları makine ve teçhizat için KDV istisnası verilmiş, düşük faizli işletme kredisi sağlanması kararlaştırılmıştır. “Bunların yanında bölge ve sektör fark etmeksizin yüzde 100 yatırım indirimi ile gümrük vergilerinden muafiyet sağlanmıştır” (Duran, 1998: 196).

2000/1822 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile teşvik belgeli KOBİ yatırımlarına değinilmiştir. KOBİ’lerin makine ve teçhizat harcamaları ile hammadde ve işletme malzemesi alımlarının desteklenmesi amacıyla Hazine Müsteşarlığı’na 950 bin TL’yi aşmayan yatırımlar için KOBİ Teşvik Belgesi düzenlenmektedir. Teşvik belgeli yatırımlara uygulanacak destek unsurları;

- “Gümrük vergisi ve toplu konut fonu istisnası,
- Katma değer vergisi istisnası,
- Vergi, resim ve harç istisnası,
- Bütçe kaynaklı kredi tahsisidir” (Özdaş, 2009: 15).

3.3.5. Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgesi

Sanayinin devamlılığını ve gelişimini sağlamak için elverişli koşulların oluşturulması gerekir. Özellikle altyapının eksiksiz olması gerekmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletme sahiplerinin en çok zorlandıkları konu altyapı sorunudur. Elektrik, su, atık arıtma ve benzeri gereksinimler küçük ve orta işletmeler tarafından tedarik noktasında büyük sorun olarak görülür. Bu nedenle, altyapı sorunun devlet tarafından çözülmüş olması o bölgedeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için önemlidir.

Küçük Sanayi Siteleri, bölge insanı için istihdam noktasında oldukça kıymetlidir. Buralarda bir araya gelen benzer işletmelerde bölgenin ihtiyacı olan üretimi gerçekleştirir. Benzer iş kollarının birlikte olması işleyişi hızlandırır ve üretime canlılık katar. Bölge ihtiyacının bu tür ortak noktalarda karşılanması yerleşim noktalarında düzenliliği sağlar. Altyapı hizmetlerinin hızlı ve etkili sunulması da işletmeler için diğer bir kazanım olarak sayılabilir.

Planlı Kalkınma dönemi olan 1960'lerde Küçük Sanayi Sitesi uygulamalarına başlanmış ve bu durumun geliştirilmesi hedefiyle birçok teşvik tedbiri yürürlüğe konulmuştur. İlk sanayi sitesinin hizmete girdiği 1965 yılından 2008 yılı sonuna kadar 429 adet Küçük Sanayi Sitesi projesi tamamlanmıştır. Türkiye'nin neredeyse her yerinde olan bu sitelerde buldukları bölgenin ihtiyaçlarını karşılayan otomotivcilerinden, dış piyasalar için üreten dikim atölyelerine kadar farklı alanlarda faaliyet gösteren küçük işletmeler bulunmaktadır. 2008 yılından günümüze kadar geçen süreçte ağırlıklı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde olmak üzere Küçük Sanayi Sitesi projelerinin kurulumu devam etmiştir.

Beş yıllık kalkınma planındaki hedefler doğrultusunda "Organize Sanayi Bölgeleri'nin (OSB) Türkiye'de ilk uygulanmaya başlanması, Bakanlar Kurulu Kararları ile olmuştur. O tarihlerde kurulan alt yapı yatırımlarının % 99'u Bakanlık Fonundan, % 1'i ise, OSB'yi kuran ticaret ve sanayi odaları ile yerel yönetimler tarafından sağlanmıştır." İlk uygulama 1962'de Bursa'da başlatılmış ve sonra diğer iller seyretmiştir. Türkiye'de 1982'ye kadar OSB uygulamaları hiçbir yasal mevzuata dayanmadan sürmüştür. "OSB'nin finansmanı amacıyla bir fon oluşturulmuş, devlet bütçesinden fona kaynak aktarılmış ve bu fondan OSB'ler kredilendirilerek sübvansé edilmiştir. Bu fonun kullanım koşulları 1982'de çıkartılan

"Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Fonlar Yönetmeliği" ile belirlenmiştir" (www.osbuk.org).

İlk olarak Bursa'da faaliyete başlayan OSB ile birlikte 1962-1987 tarihleri arasında ülkemizde toplam sekiz OSB hizmete girmiştir. 1987 yılından sonra OSB'ler önem kazanmış ve bunların gerekliliği sayılarına doğrudan yansımıştır. 2005 yılına gelindiğinde OSB sayısı 87 olmuştur. 2016 yılı itibariyle Türkiye'nin her ilinde OSB bulunmaktadır ve OSB sayısı 100 civarındadır.

3.4. Kurumsallaşma ve Cumhuriyet Dönemi ile Sonrasında Başlıca Girişimcilik Kurumları

Osmanlı Devleti'nde, daha önce Selçuklu döneminden gelen esnaf ve zanaatkarların tek çatı altında örgütlendiği sistemler uygulanmaya devam etmiştir. Esnaf birlikteliğini, güç ve dayanışmayı sağlayan bu sistemler dönemin şartlarına göre çeşitli kurallar içermekteydi. Kurumların Avrupa devletlerindeki gibi belli sistemleri vardı. Öncelikle, iktisadi faaliyet niyetinde olanların bu kurumlara kayıtlı olması gerekiyordu. Bu kurumlar, bünyesindeki esnafı denetleme ve onların faaliyetlerine müdahale etme hakkına sahipti.

Türklerin Orta Asya'dan gelip Anadolu'ya yerleşmeye ve dolayısıyla göçebe toplumundan yerleşik toplum düzenine geçmeye başlamalarından itibaren ticaret ve özellikle sanatkârlık konularında oldukça aktif oldukları görülmektedir. Nitekim önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere, Selçuklular döneminde ve Osmanlıların kuruluş döneminde bir esnaf-sanatkâr örgütü olan Ahilik teşkilatının çok etkin ve başarılı olduğu, hatta Osmanlıların kuruluş ve yükselme dönemlerinde bu örgütün askeri ve politik bakımdan da etkili olduğu görülmektedir. Fakat Osmanlılar döneminde, imparatorluğu oluşturan toplum grupları arasında bir iş bölümüne gidilerek Türkler ticaret işi dışında bırakılmışlardır. Ticaret işini imparatorluk içinde daha çok Rum, Yahudi ve Ermeniler üstlenirken, Türkler daha çok askerlik, ulemalık, bürokratik, hayvancılık ve tarım gibi alanlara yönelmişlerdir (Akmüt ve arkadaşları, 2003: 435-437).

Türkiye'de Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte, ulusal ekonomi içerisinde Müslüman-Türk unsurun azınlıkta kalması sorunu çözülmek istenmiş, ulusal burjuvazi geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu, Türk ekonomisinin ulusal bir nitelik

kazanması için gerçekleştirilmesi istenen hedeflerden biri olmuştur. Bu bağlamda Kurtuluş Savaşı öncesinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında çeşitli dernek, kurum ve partilerin ortaya çıktığı görülmektedir (Doğangün Yasa, 2010: 170).

Türkiye'de, ekonominin gelişimine bağlı olarak kurumsal anlamda gelişmiş, çağın ihtiyaçlarına ve beklentilerine hâkim yeni girişimcilik örgütleri kurulmuştur. Bu yapılanmalar dünya ekonomisinde söz sahibi olmak isteyen bir ülke için gerekli olmuştur. Bu nedenle daha profesyonel işleyen örgütler ekonominin de seyrine yön vermeye başlamışlardır. Bunlar büyük sermaye grupları olarak karşımıza çıkar. Özellikle AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu) konusunda İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), yabancı sermaye konusunda da Yabancı Sermaye Koordinasyon Derneği (YASED) bu sermaye gruplarına örnek verilebilir.

Örgütlü bir yapı içerisinde bulunmak, iş adamları için önem taşımaktadır.” Bu şekilde iş adamları kendi içlerinde bir dayanışma ve işbirliği ağı kurmuş olurlar. Ayrıca siyasal iktidar karşısında daha güçlü bir aktör olarak mücadele etme imkânına sahip olurlar” (Beriş, 2008: 37). Bu amaçla Cumhuriyet dönemi ve sonrasında girişimcilik ile ilgili birçok kurum ortaya çıkmıştır.

3.4.1. Cumhuriyet Dönemi ve Sonrasında Girişimcilik Kurumları

Modern anlamıyla dernekler, sanayi devrimiyle birlikte gelişen karmaşık toplumsal yapı içinde filizlenip gelişen bir örgütlenme biçimidir. Bundan dolayı, günümüzde, özellikle çoğulcu siyasal yapılarda ve sanayileşmiş ülkelerde belli bir ağırlığa ve öneme sahiptirler. “Derneklerin grupsal bir tavır koyma olanağı sağlaması, onların siyasal süreç üzerinde etkili olmasına yol açar. Örgütsel üyelik ve katılma, bireyin siyasal katılma etkinliklerine başvurma eğilimini artırıcı bir rol de oynar” (Öz, 1996: 177)

Dernekleşmiş grupların en belirgin özelliği, üyelerin çıkarlarını gerçekleştirmek ve üyelerinin yararına faaliyet göstermek üzere kurulmuş örgütün varlığıdır. Sendikalar, işveren kuruluşları, meslek kuruluşları bu türün örnekleridir. Dernekleşmiş grupların tek amacı siyasal olmayabilir. Bu gruplar, örgüt üyelerinin değişik gereksinmelerine cevap verir, bu arada onların siyasal sistemde temsil edilmesini, çıkarların gözetilmesini de sağlamaya çalışırlar (Özer, 2001: 188).

Türkiye’de girişimcilik alanında faaliyet gösteren çeşitli dernekler bulunmaktadır. Bunlardan günümüzde faaliyetlerine devam eden, Türkiye’nin girişimcilik tarihini etkilemiş veya etkileyebilecek olanlardan bazıları aşağıda incelenmiştir.

3.4.1.1. Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD)

Piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal altyapısının yerleşmesine çalışan TÜSİAD, iş dünyasının evrensel iş ahlakı ilkelerine uygun faaliyette bulunmasını ilke edinmiştir. 1971 yılında, özel sektörü temsil eden sanayici ve iş adamı 98 üye tarafından kurulmuştur. Dernek, Türk sanayi ve hizmet kesiminin rekabet gücünü arttırmaya, uluslararası ekonomik sistemde kalıcı bir yer edinmeye ve ekonomik büyümede istikrara yönelik çalışmalar yürütür. Gelişen ve sürekli değişen dünya ekonomi sürecinde liberal kurallara bağlı kalınarak rekabet gücünün artırılması yönünde politikalar geliştirir. Ülkede insan gücünün ve tüm doğal kaynakların ekonomide nasıl verimli kullanılabileceğini araştırır. Ekonomiye bağlı teknolojik gelişmelerin takibi ve ekonomiye entegre edilmesi de diğer hizmet politikalarındandır. Dernek, Türkiye’deki sanayicilerin ve tüm iş adamlarının potansiyeli yüksek girişimci bireyler olduğu varsayımından hareketle ekonomik gelişimi takip etme ve destekleme bilinciyle çalışmalarını yürütmektedir.

TÜSİAD’ın ilk 10 yılının değerlendirilmesinin yapıldığı yayınında, kurumun, ekonominin oldukça zor bir dönemde olduğu, özel sektöre karşı olan seslerin yükseldiği ve özel sektörün sindiği, birçok sektörde devletleştirme bekleyişinin kamuoyuna pompalandığı bir dönemde kurulduğundan bahsedilmektedir (Berker ve Uras, 2009: 10).

TÜSİAD böyle bir ortamda on iki iş adamının kendi aralarında bir protokol imzalaması ile kurulmuştur. Bu protokolü imzalayanlar arasında Vehbi Koç, Sakıp Sabancı, Nejat Eczacıbaşı, Feyyaz Berker gibi büyük iş adamları bulunmuştur. Bu protokole dayalı olarak faaliyete geçen TÜSİAD’ın örgütlenmesinde ve faaliyet alanlarının belirlenmesinde ABD’de bulunan büyük kuruluşları çatısı altında toplayan The Conference Board isimli kuruluş ile Japonların “Kaidanren” isimli iş adamları kuruluşundan büyük ölçüde esinlendiği belirtilmektedir (Berker ve Uras, 2009: 12-13).

TOBB ve diğer iş adamları odalarında, girişimcilerin kendilerini temsil noktasında bazı sıkıntılar yaşaması 1963 yılında TÜSİAD'ın kurulmasına zemin hazırlamıştır. Bu şekilde birçok iş adamı ve sanayici kendilerini temsil edecekleri bir farklı ortam hazırlamıştır. TÜSİAD temsil gereksinimlerini en iyi şekilde karşılamaya çalışmıştır. Misyonunu belirlerken, ülke gündemini işgal eden konulara bilimsel yaklaşımları esas alan çözümlerden destek almıştır. Ayrıca, bilimsel çalışmalar sonunda ortaya çıkan sonuçları ve kamuoyunda bilimsel sonuçları değerlendirmek için uygun platformları da oluşturur.

TÜSİAD 1979 yılında ekonomik konularda kamuoyunu bilgilendirmeyi hedef alan ilanlar vermiştir. Bu ilanların başlangıç nedenini devletçilik söylemleri oluşturmaktadır. TÜSİAD tarafından verilen bu ilanların örneklerine Fransa başta olmak üzere diğer Avrupa ülkelerinde de rastlanmaktadır. TÜSİAD'ın temel görüşlerine uygun olarak bu ilanlarda serbest piyasa ekonomisi savunulmuş ve oluşan devletçilik söylemine karşı çıkmıştır (Berker ve Uras, 2009: 85-95).

TÜSİAD'a bağlı üyeler Türkiye ihracatında % 40 paya sahiptir. Derneğin satış hasılatı 100 milyar dolar civarındadır. Dernek üyelerine bağlı kuruluşlarda toplam 450 bin aileye iş imkanı sunulmaktadır. Derneğin bütçesi 1999 yılında 2 trilyon 85 milyar, 2000 yılında ise 11 trilyon 92 milyar olarak belirlenmiştir. Veriler doğrultusunda TÜSİAD'ın Türkiye'deki girişimci sınıfın en büyük temsilcisi olduğu ifade edilebilir. Kurulduğu tarihte 98 üye ile yola çıkan TÜSİAD, 1987 yılında 243 üyeye ulaşmış, günümüzde ise bine yakın üyeye sahip büyük bir dernektir.

TÜSİAD'ın kurulması Türkiye'deki ekonomik- politik sistemde önemli bir değişime karşılık gelmektedir. Belirtilen bağımlılık ve belirsizlik koşullarına rağmen, istikrarlı bir biçimde izlenen girişimci yaratma politikaları sonucunda, ekonomik gücü görece yüksek bir sermaye grubu doğmuştur. Bu sermaye grubu, çok sayıda ve farklı sektörlere dağılmış küçük- büyük şirketleri temsil ettiğini ve yarı-kamu kuruluşu statüsü nedeniyle etkin olmadığını düşündükleri Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nden koparak, kamuoyunu ve kamu politikalarını kendi örgütleri aracılığı ile etkileme yolunu tercih etmişlerdir (Gülfidan, 1993: 107-110).

3.4.1.2. Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD)

MÜSİAD, sanayici ve iş adamı Erol Mehmet Yazar tarafından 5 Mayıs 1990'da İstanbul'da kurulmuştur. 1990 yılından 2000'li yılların başına kadar şube sayısı 26'ya ulaşmıştır. 2017 yılı itibariyle şube sayısı 80'e ulaşmıştır. Derneğin üye sayısı 2009 yılında 2000 kişiyi aşmışken bu rakam 2016 sonunda 12000'lere yaklaşmıştır.

MÜSİAD'ın kurulması, Türkiye'nin ekonomik gelişmesinin daha ileri safhalarına rastlamaktadır. TÜSİAD'ın temsil ettiği şirketlere göre, coğrafik yerleşme ve büyüklükteki farklılaşma açısından geniş bir girişimci grubunu temsil etmektedir (Yazıcı ve Şahin, 2006: 23).

Dernek, İslami kimliğe sahip çıkıldığının önemli göstergelerinden biridir. Bu derneğe üyeliğin yarattığı aidiyet duygusu, İslam dininin kardeşlik duygusundan beslenir. Bunun yanında bir bütünün parçası anlamında ayrılık vurgusu ve güven unsuru, MÜSİAD için oldukça önem taşımaktadır. Bunun en belirgin örneklerinden biri, MÜSİAD'a üyelik için başvuran bir iş adamına en az iki MÜSİAD üyesinin kefil olmasının zorunlu olmasıdır. "MÜSİAD'ın hızlı bir büyüme eğiliminde olması ve üyeler arasında güçlü ilişkiler bulunması, kökenini İslam'da bulan güven ve karşılıklı destek anlayışının göstergesidir" (Buğra, 2002: 192-193).

TÜSİAD ve MÜSİAD çeşitli sosyal projelerde rol almaktadırlar. Her iki derneğin sosyal projelerinin çeşitliliği incelendiğinde bazı farklılıklar görülmektedir. TÜSİAD büyük işletmelerle devlet arasındaki güç dengesini sağlama gayretindedir. MÜSİAD ise toplumun İslami karakterini yaşatma yolundadır. Bunu sağlamak için de İslam'ın kapitalist ekonomik yapı ile uyumuna özen gösterir. Uyumun sürekliliğini sağlamak için uluslararası arenada işbirliği ortamının hazırlanmasına için çaba gösterir.

3.4.1.3. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)

TİSK, 1960'lı yıllardaki işçi örgütlemelerine cevaben kurulan bir kurumdur. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun doğuşu, altı işveren sendikasının 15 Ekim 1961 tarihinde, "İstanbul İşveren Sendikaları Birliği" adı altında toplanmalarıyla başlamaktadır. 20 Aralık 1962 tarihinde ülke çapında bir örgütlenmeye gidilmesiyle

birliğin adı "Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu" olarak değiştirilmiştir (<http://www.tisk.org.tr>).

TİSK, endüstriyel ilişkiler boyutunda işverenlerin tek üst temsil noktasıdır. İşverenlerin sosyal haklarını ve haklı çıkarlarını korumayı hedefleyen TİSK, üyeleri için uygun vergi politikalarını izler, ekonomik ve sosyal alandaki problemlerine çözüm üretmeye çalışır, onların ihtiyaçlarına ve iş hacmi gibi beklentilerine cevap vermeye çalışır. Üyeleri ile hükümet arasında köprü vazifesi görür.

Kurum, yasama bakımından, yürürlüğe konacak her kanun maddesinin, girişimciliğe ve istihdama muhtemel etkileri bakımından titizlikle incelenmesi, bürokratik bakımdan, girişimciye “potansiyel suçlu” gözüyle bakmanın ve her işlemde güçlük çıkarmanın devrinin kapanması, eğitimsel anlamda geleceğin girişimcilerini yaratma misyonu ile öğretim programları ve eğitim yaklaşımlarının yenilenmesi ve işletmelerin rekabet gücünün ve yatırım artısının endüstri ilişkileri yoluyla güçlenmesinin sağlanmaya çalışılmasının gereklerini savunmaktadır (<http://www.tisk.org.tr>).

3.4.1.4. İktisadi Girişim ve İş Ahlâkı Derneği (İGİAD)

“2003 yılında kurulan İGİAD, iş ahlâkı ve girişimcilik alanlarında faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşudur. İGİAD, girişimciliğin teşvik edilmesi ve iş ahlâkının yaygınlaştırılması hususunda bilgilendirme, eğitim ve yayın faaliyetleriyle toplumda ve özellikle iş dünyasında ahlaki bir duyarlılık oluşturmayı amaçlamaktadır” (<http://www.igiad.com>). İş ahlâkı, girişimcilik, ekonomi ve muhasebe alanlarında eğitim programları düzenlemekte ve raporlar yayınlamaktadır. 2008 yılında yayınladıkları oldukça kapsamlı Girişimcilik Raporu’nda; Türkiye girişimcilik tarihi, son dönemlerdeki gelişmeler, mevcut iktisadi sorunlar ve bunlarla ilgili çözüm önerileri ve ayrıca daha fazla girişimci olması için yapılması gerekenler yer almaktadır. Bunun dışında 2008 ve 2013 yıllarında İş Ahlakı Raporu da yayınlamışlardır.

3.4.1.5. Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)

KAGİDER, kadın girişimcilerin projelerini desteklemek, onlara finansal ve idari konularda destek olmak amacıyla 2002 yılında 36 kurucu üye ile kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür. KAGİDER, kadınların iş dünyasındaki statülerini sağlamlaştırmak ve ülke ekonomisine katkılarını artırmak amacıyla kadın girişimcilere yürütmekte oldukları faaliyetlerde maddi ve manevi destek olmaktadır. Bu amaçla yasa düzenleyicisi organlar, kurumlar ve kuruluşlar nezdinde girişimlerde bulunmaktadır. Başka ülkelerde benzeri çalışmalarda bulunan dernek, vakıf vb. kuruluşlarla bilgi alışverişinde bulunmak, ulusal ve uluslararası seminerler düzenlemek, yabancı ülkelerdeki benzer dernekler tarafından düzenlenen seminer, eğitim ve dernek amacı ile uyumlu sair faaliyetlere katılmak üzere temsilci göndermektedir. Dernek amaçlarına yönelik eğitim faaliyetlerinde bulunmakta, süreli ve süresiz yayınlar hazırlatmaktadır (www.kagider.org).

Günümüzde siyasi ve ekonomik boyutta etkinliğini sürdüren üç büyük Türk girişimci topluluğu vardır. Bu büyük üçlü şunlardır: TÜSİAD, TOBB ve MÜSİAD. Büyük girişimcileri temsil eden etkin güç TÜSİAD, geleneksel çizginin devamı niteliğinde olan ve farklı alanlarda faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli şirketlerin toplanma noktası ise TOBB'dir. MÜSİAD ise 1980 sonrasında İslami hareket noktasına odaklı dernektir. Üç büyükler, sahip oldukları etkin üye ve sermaye gücü ile hem ekonomik hem de siyasi alanda alınacak kararlara beyanlarıyla müdahale edip politik kararları etkileyecek güce sahiptirler.

3.5. Türk İş Sisteminin Gelişimi ve Girişimci Örgütler

“Türkiye’de devlet, küçük ve orta ölçekli işletmeleri uzun süre göz ardı edip büyük ölçekli sanayi kuruluşlarını modernleşme stratejisi ile özdeşleştirmiş ve sermayenin belirli sayıda aileler elinde birikimine özen göstermiştir” (Buğra, 1998: 522). “Devletin merkezi konumu, Türkiye’deki holding kuruluşları arasında yatay işbirliğini zayıflatmış, aksine devlet tarafından sağlanan kaynaklara rekabetçi bir biçimde ulaşmak için politik ve bürokratik seçkinlerle kişisel ilişkiler kurma, firma başarısının temel kriteri olmuştur” (Buğra, 1995: 297). “Sonuç olarak, Türk girişimcilerin, teknolojik ürün yeniliği yaparak ve verimliliği yükselterek ulusal ve

uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğü sağlamaya çalışan “Schumpeteryan” anlamda bir girişimci olmadıkları ileri sürülmektedir” (Buğra, 1995: 299). Bu durum karşısında devletle ikili ilişkileri güçlü tutmak, devletin sunduğu fırsatları ilişkiler aracılığıyla kullanmaya çalışmak, kısa dönemde büyük kazanç elde etmeye çalışmak, sanayi temelli üretim yerine ticareti önceliğe almak girişimcilerin daha çok tercih ettiği yol olmuştur. Bu olumsuz tutum, girişimcilerin toplumsal söylemlerine de doğrudan yansımaktadır. Girişimci iş adamlarının çoğu kamu politikalarını desteklemekte ve devletin belirlediği hedeflere katkıda bulunmak için çaba göstermektedir. Bu sayede varlıklarını meşrulaştırmaya çalışırlar. Bu tip girişimcilerin söylemleri modernleşmeye açık, yurtsever ifadeler içerir. Girişimciler özel sektörde var olduklarını ispat etme gayretindedirler. Bu durumun en belirgin ifadesi TÜSİAD’ın kurulma nedeninde saklıdır. TÜSİAD kurulma nedeni olarak “Türkiye’de özel sektörün toplumsal varlığını kanıtlamak” ifadesini kullanmıştır.

Bu gelişmenin devletle girişimci arasında var olan kişisel, patron-yanaşmacı ilişkisinin örgütlü çıkar grubu ilişkisine dönüşmesine olanak yarattığı söylenebilir. Ancak, TÜSİAD’ın kurulduğundan bu yana politik ve ekonomik alanda oynadığı rolün, çoğulcu ve yanaşmacı niteliklerin hepsini taşıdığı ve içinde bulunulan dönemin koşullarına bağlı olarak bu niteliklerden bir veya birkaçının öne çıktığı belirtilmektedir (Gülfidan, 1993:107-110). “Örneğin TÜSİAD’ın 1974-1980 arasında çoğulcu anlamda hem sınıfsal hem de sektörel çıkarlarını korumaya çalışan bir çıkar grubu temsilcisi gibi davranırken, 1980’li yıllarda dönemin kendine özgü koşulları nedeniyle bu niteliğinin zayıflayarak, yeni ve yanaşmacı ilişkilerin öne alındığı sıklıkla gözlenmektedir” (Yazıcı ve Şahin, 2006: 22).

1980’lerdeki ekonomik ve politik gelişmeler, girişimci sınıf içindeki çeşitlenmeyi arttırmıştır. Uygulanan liberal politikalar sonucunda doğan yeni girişimciler, TÜSİAD çevresinde örgütlenen girişimcilere göre daha küçük, iç piyasaya dönük, yoğunlaşma oranı düşük, çeşitli Anadolu kentlerine yayılmış (bu nedenle Anadolu Kaplanları şeklinde anılan) ve kısmen TOBB, kısmen de 1990 yılında kurulan Müstakil İşadamları ve Sanayicileri Derneği (MÜSİAD) çevresinde örgütlenen girişimcilerden oluşmaktadır (Buğra, 1997: 77). Dolayısıyla, Türk girişimci topluluğu, güncel olarak temelde üç gruptan oluşmaktadır; merkezdeki büyük girişimci seçkinleri temsil eden TÜSİAD, farklı sektörlere saçılmış küçük ve orta ölçekli sermayeyi temsil eden ancak geleneksel meşruiyetinden ötürü gücünü

sürdüren TOBB ve 1980’li yıllarda yükselen İslami hareketten doğan ve merkezi siyasal elitlere karşıt bir söylem geliştiren MÜSİAD (Çokgezen, 2000: 31).

Türkiye ekonomisinde devlet, müdahaleci ve aynı zamanda korumacı bir politika izlemektedir. Bu devlet tutumu, endüstri gelişimi gecikmiş ülkelerde tercih edilen Amerikan serbest pazar (free-market) veya Avrupa pazarlık ekonomisi (bargained economy) modelinden farklıdır. Türk ekonomisindeki devletin müdahaleci ve korumacı etkisi, özel sektörün gelişimine katkı noktasında bazı ülkelerle ortak noktalara sahiptir. Politik otorite ve bu otoritenin meydana getirdiği girişimci zümre gibi hususlar baz alındığında bazı Doğu Asya ülkeleri (Güney Kore ve Tayvan) ile benzerlik göstermektedir. Yine de farklı noktalar da mevcuttur. Özellikle örnek verilen Doğu Asya ülkelerinde, devlet uzun süreçte tutarlı bir strateji olarak pazarı baskı altında tutma (market-repressing) uygulamasından ziyade, pazar yaratma (market augmenting) politikasını benimsemiştir. Türkiye’de ise devletin kontrolcü kimliği sosyo-ekonomik ve iş dünyasının politik bağlamında belirsizliğin nedeni sayılmaktadır. Bu, durağan ve gelişimi frenleyen bir yaklaşımdır. Diğer bir ifadeyle Türkiye’de devletin riskleri giderme ve belirsizliği bertaraf etme noktasında ekonomi politikası etkin değildir. Devlet müdahalesinin en olumsuz yanlarından birisi de girişimcilerin özgüvenini kırması ve onların gelişimini engellemesidir. Devletin ekonomi konusunda etkin oluşu ve yetki tutucu pozisyonu kimi girişimcileri farklı davranışlara yönlendirmektedir. Bu girişimciler, hükümetlerin sürekli değişiklik gösteren kısa vadeli planlanmış ekonomi politikaları fırsata çevirebilmektedir. Bu fırsatlardan yararlanma sürecinde, girişimciler ile otorite arasında informal ilişkilerde gelişme görülür. Bu ilişkiye bağlı olarak, küçük işletmeleri görmezden gelen politikacılar büyük girişimcileri destekleme yolunu seçerler. “Dolayısıyla Buğra’nın (1995: 23) belirsizliklere karşı çeşitlendiğini ileri sürdüğü Türkiye’deki holding şirketleri, hem ülkedeki girişimcilik ortamını özelliklerini yansıtan hem de bu özellikleri belirginleştirip sürekli kılan bir toplumsal kurum olarak ele almaktadır.” Ancak Öniş (2002: 29) “Devletin çeşitli koruma mekanizmaları ile az sayıda güvenilir ve deneyimli girişimcinin çok farklı sektörlere girmesini teşvik ettiğini belirtmektedir.” Özen (2003: 76), Buğra’nın (1995) çalışmasını “belirsizlik” Öniş’in (2002) çalışmasını “belirlilik” tezleri olarak adlandırmaktadır. Özen’e (2003: 89) göre, “Devlete bağımlı iş sisteminin birçok niteliğini bünyesinde taşıdığı bilinen Türk iş sisteminde, holdinglerce izlenen ilgisiz çeşitlenme stratejisini” (Gökşen ve Üsdiken,

2001: 64) “belirsizliği azaltma” stratejisi olarak değerlendirmek mantıklı görülmemektedir.

MÜSİAD, Türkiye’nin ekonomik gelişmesinin daha sonraki bir safhasında 1990’lı yıllarda kurulmuştur ve TÜSİAD’ın temsil ettiği şirketlere göre, coğrafik yerleşme ve büyüklükteki farklılaşma açısından geniş bir girişimci grubunu temsil etmektedir. Bu işletmelerin son zamanlarda büyük oranda artışları olduğu görülmektedir. Böylece bu işletmeler ve onları temsil eden MÜSİAD, politik arenada keskin yeni gelişmelerin yanı sıra, yurtiçi ve küresel yapıda önemli değişmelerin yaşandığı tarihsel bir dönemdeki ekonomik manzaraya tekabül etmektedir. Türkiye bu dönemde, devletin ekonomi üzerindeki geleneksel rolünün sorgulandığı ve önemli ölçüde revize edildiği bir dönemi yaşamıştır. Ayrıca bu dönem, eski korumacı ticaret rejiminin büyük oranda kaldırıldığı ve ihracat artışının önemli bir politik amaç olduğu bir dönemi kapsamıştır. İşte bu yeni çevrede ortaya çıkan işletmeler, kârlı alanlarda korunmuş pazarlarda, bu eski işletmelerle rekabet etmek zorunda kalmışlardır (Yazıcı ve Şahin, 2006: 23).

Uluslararası seviyede, teknolojik süreçlerdeki hızlanma ve kısalan ürün hayat döngüleri, dikey olarak bütünleşmiş işletmelerin merkezileşmelerinin engellenmesi ve hiyerarşik yönetim uygulamalarının daha esnek olanlarla değiştirilmesi için büyük firmaları küçülterek (downsizing) etkinliği artırmaya yöneltmiştir. Bu yeni esnek üretim sisteminin yanı sıra, işbirliği içerisindeki küçük işletmeler böyle bir ortamda önem kazanmaya başlamışlardır. Yerel kurumlar tarafından desteklenen küçük ve orta büyüklükteki işletmeler arasındaki üretim ilişkilerinde bu tür bir bilgi ağı (network) endüstriyel farklılaşmanın ilerlemesi ile güven ve sadakate dayalı kişisel ilişkiler tarafından devam ettirilmiştir. Böylece, Doğu Asya ekonomi öğrencileri, “Asya Kapitalizminin başarılı bilgi ağı yapısına” dikkatleri çekmişlerdir (Buğra, 1998: 524).

Amerikan modelinde, düzenlenmemiş pazar ekonomisinin standart karakteristikleri esnekliğin garantisi olarak sunulmuştur. Bu model bazen Avrupa modeli ile çelişmektedir. Bu çelişki, devletin sıkı düzenleyici bir kurum olarak, düzenlenmemiş bir pazar sisteminin fonksiyonlarını engelleyeceği üzerine olan iddialardır. B. Stallings ve W. Streeck’in (1995: 91) ortaya koyduğu gibi, “güven, uzun süreli işbirliği ve kolektif amaçların kabulü anlamına gelen Avrupa modeli, sosyal, endüstriyel ve politik yurttaşlık haklarına dayanmaktadır.”

Avrupa ekonomi modeli, evrensel vatandaşlık haklarını pazarlık ekonomisi içinde gözetir. Evrensel mülkiyet hakları, eşit Pazar katılımı ve formal sözleşmeler bu

modelin üzerinde durduğu diğer önemli hususlardır. Gerek Avrupa gerek Amerika modeli olsun, her ikisi de eşitliğe ilke olarak ekonomi modellerinde yer vermişlerdir. Bu ilke, Asya modelindeki kararların otorite tarafından belirlenmesiyle farklılık göstermektedir. Asya modelinde esas olan kişisel bağların kendi kültür özellikleri içinde devam etmesi ve kurumlar içinde de bu bağın güçlü bir şekilde pekişmesidir. Elbette bu yaklaşım Batı'dan farklı bir yapıyı şekillendirir. TÜSİAD ve MÜSİAD bu farklı yapılar için ülkemizden verilebilecek örneklerdir. TÜSİAD ekonomik, sosyal ve politik yönlerden Avrupa modeline benzerlik gösterir. MÜSİAD ise büyük oranda İslami anlayışa bağlıdır ve tipik Doğu Asya modeline dayanan bir dernektir.

TÜSİAD ve MÜSİAD'ın sosyal projeleri incelendiğinde, TÜSİAD'ın büyük işletmeler topluluğu ile devlet arasındaki güç dengesini, toplumun büyük oranda Avrupa demokrasisi karakteristikleri doğrultusunda dönüşümü ile yeniden şekillendirdiği görülmektedir. Diğer taraftan MÜSİAD, Türk Toplumunun İslami karakteristiğini, hem İslam'ın kapitalizm ile uyumunu göstermek, ulusal düzeyde bu segmentlerin dayanışmasını sağlamak ve uluslararası düzeyde iş topluluklarının işbirliğini artırmak için kaynakların hızlandırılmasına vurgu yapmaktadır. Son zamanlarda ülkedeki politik gelişmeler, devlet ve büyük işletmeler arasındaki geleneksel ilişkinin birçok açıdan devam ettiğini göstermektedir (Buğra, 1998: 536).

Türkiye'de KOBİ'lerin gelişimi, özellikle 1990 sonrasında farklı yönlerden desteklenmiştir. O yıllardan sonra politikacılar KOBİ'lerin endüstriyel ilerleme ve ihracatın artırılması konularında etkin görmeye başlamışlardır. Türkiye'de Fordist kitle üretimi ile yer değiştiren esnek üretim ve bölgesel gelişmenin yeni dinamikleri analizi ile yakından ilişkilidir. Buna ek olarak, yönetim yapısı, üretim, devlet adamlarıyla iş adamlarının ilişkileri de önem kazanmıştır. Elbette bunlar ekonomiyi oldukça etkileyen durumlar olsa da yine de demokratik yapıdaki Türkiye'de vatandaşlık hakları, ekonomik yapı içinde çözüm bekleyen problemlerin ilk sırasındadır.

Doğu Asya ülkelerindeki ekonomik performansın başarısı analiz edildiğinde, sosyal ilişkilerin düzenlediği geleneksel kurumlar ile küresel üretimin ve ticaretin gereklerinin "stratejik uyum" içerisinde olduğu gözlenmektedir. Bu yapı, MÜSİAD'ın örgütlenme amacını anlamak açısından çok önemlidir. Doğu Asya modeli gelişme, bu gönüllü grubun stratejik vizyonunu tanımlamaktadır. Bu anlamda MÜSİAD, esnek üretim sistemlerini benimseyerek batının değerlerini ve kurumlarını sorgulamaktadır

ve ekonomik hayattaki örgütün varlığı olarak kültürel kimliğe saygıyı önemsemektedir (Buğra, 1997: 3).

MÜSİAD, dayanışmaya bağlı bir sistemle ve esnek üretim planlamalarıyla bilginin süreçte aktif kullanımı hedeflemiş bir dernektir. Ayrıca çalışanların üretim sürecinde aktif olması beklenmektedir. Üretim sürecinde, çalışanların aktif ve etkin olmaları için tüm olumsuzlukları bertaraf etme çabası güder. Bu nedenle, modern endüstri toplumlarında görülen insan ilişkilerindeki zayıflığı ve irtibat kopukluğunu gidermeye çalışır. Oluşturulan mekanizmanın işlerliğini sağlamak için üyeler informal ilişkilerde aktiftirler. Ayrıca akrabalık bağları ve din olgusu da mekanizmaya destek olur. Bu tür ortak noktalarla ilişkiler sağlamlaştırılır.

Türkiye’de işletme-demokrasi ilişkisi ile ilgili olarak ilginç bir nokta, büyük girişimci sınıfın doygunluk noktası ve gelişimi ile ilgili standart teorilerin tersine, işletme sınıflarının ideolojik olarak homojen veya benzer olduklarını söylemek imkânsızdır. Birçok ulusal ortamda farklı iş grupları arasında çekişme ve kesin bölünmeler gözlenebilir. Bununla birlikte Türkiye’nin bağlamı, küçük çatışmaların veya farklılıkların çok ötesindedir. Daha çok ekonomik faaliyetleri, amaçları ve devlete olan yaklaşım tarzına dayalı iki farklı işletme grubu, hayat tarzlarının ve ideolojik yönlendirmelerin yanı sıra, özellikle 1980 sonrası dönemde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle TÜSİAD’ın demokratik kimliğinin ana testi, 1990’lı yıllarda, İslami yönlendirmeli bir işletme birliği olan MÜSİAD’ın ortaya çıkmasıyla yapılmıştır (Öniş ve Türem, 2001: 18). Özellikle, 1990’lı yıllarda iş topluluğunda bir homojenlikten ziyade, kırılma noktasının olduğu söylenebilir. İkinci kuşak olarak kabul edilen MÜSİAD, bu kırılma noktasının en önemli göstergesidir (Çokgezen, 2000: 540).

MÜSİAD ekonomik açıdan, KOBİ’lere daha geniş devlet yardımı ve finansal kaynak talep ederken, politik açıdan, din özgürlüğü ve süreçlerinde genişleme için mücadele vermiştir. En azından 1990’lı yıllara kadar MÜSİAD, rakibinden farklı olarak, sivil veya bireysel haklarla ilgili konularla açık bir şekilde ilgilenmemiştir. Batı yanlısı TÜSİAD’dan farklı olarak, MÜSİAD etkisinin en yüksek olduğu dönemde güçlü bir anti-batı söylem geliştirmiştir. Asıl olarak, Doğu Asya kapitalizm modelini referans noktası olarak almıştır. Bu modelin başarısı, ekonomik gelişmenin en önemli kaynağı olarak görülen, baskın batı bireysel etiğinin tam tersine, uyumlu ortaklaşa davranış değerlerinin bir işareti olarak yorumlanmıştır (Öniş ve Türem, 2001: 20).

Türkiye'nin demokratik vizyon çerçevesinde girişimcilik potansiyelini belirlemek için iki farklı noktaya göz atmak gerekir. Bunlardan birincisi, uluslararası faktörlerdir. Diğer nokta ise yurtiçi ekonomik etkilerdir. Ülkemizde ve dünya piyasasında etkin güç olma ve varlığını sürdürme gayretinde olan TÜSİAD, aktif bir şekilde demokrasi destekçisi rolündedir. Bu yaklaşımda temel amaç Avrupa Birliğinden ve küresel ekonomiden yüksek oranda yararlanma isteğidir. Zira ekonomide küresel neo-liberalizmin kuralları tek tip demokrasiyi uygun bulmaktadır. TÜSİAD'ın gücünü korumak, pozisyonunu korumak ve gelişmek için demokrasi ve kanunlar yardımıyla devlet otoritesinden sıyrılma çabası fark edilir bir tutumdur. Bu durum, demokrasinin sadece devlet otoritesini sınırlandıran bir yapı olduğu anlamına gelmemelidir. Demokrasi ve kanunlar devleti, işletmeleri, popüler grupları ve tüm girişimcileri korumak, onların gelişimlerini desteklemek için vardır. Bu destekle büyüyen devlet ve tüm büyük işletmeler de toplumu oluşturan bireylerin tüm sosyal ve kültürel haklarını koruma gayretini sürdürebilir. İdeal olanın da bu olduğu düşünüldüğünde kurallar bütününe ülke çıkarları doğrultusunda riskleri temizlemesi olağan bir durumdur.

SONUÇ

Her ekonomik faktör gibi girişimcilik de yeşerme fırsatı bulduğu toplumsal değerlerle şekillenmiş ve benzer ölçüde bu toplumsal değerlerini etkilemiş ve onu şekillendirmiştir. Bu diyalektik yönü, onu tanımlamaya çalışanların mensubu oldukları sınıfın değer yargılarından bağımsız olmadığı gibi cari iktisadi yapının da belirleyiciliğini dışlamamıştır.

Girişimciliği tanımlama çabalarının ilk yılları olan 18. Yüzyıl dünyasında girişimcilik, toprak sahipleri ve tüccar sınıfının garip bir karışımı olarak algılanırken sanayi devrimi ile birlikte yaşanan dönüşüm, iş bölümü ile gelen uzmanlık ve bunun küresel düzeyde işlemesi sonucunda girişimcilik ve girişimcilik algısı da dönüşüme uğramıştır. Özellikle ülkelerin birbirlerine karşı üstünlüklerinin, iktisadi gelişmişlikleri gözetilerek yapılan karşılaştırmalar ile belirlenmesi, yani 19. ve 20. Yüzyıllardan günümüze kadar yaşadığımız süreç, girişimcilik olgusu üzerinde büyük etkide bulunmuştur.

Ülkelerin iktisadi gelişmişlik düzeylerine göre sınıflandırılması sonucunda bazı ülkelerin geri bazılarını ise ileri/gelişmiş ülke olarak tanımlanması, geri de kalan ülkelerin neden geride kaldıkları ve gelişmiş ülkeleri nasıl yakalayacakları sorunsalı girişimciyi iktisadi gelişme tartışmalarında üst sıralara taşımıştır. Bununla birlikte, gelişmiş ekonomilerin de dünyadaki üretimden ve dünya ticaretinden aldıkları payı arttırma mücadeleleri, girişimciliği daha da önemli hale getirdiği görülmektedir.

Özellikle ikinci dünya savaşından sonra pek çok ülkenin iktisadi sistem olarak piyasa ekonomisini tercih etmesi sonucunda iktisadi büyüme ve kalkınmanın temel bileşenleri önemli bir araştırma alanı haline geldi. İktisadi gelişmenin, doğal kaynak, nitelikli emek, sermaye stoku vs. gibi bileşenler ile doğrudan bağlantılı görüldüğü bir ortamda kâr arayan girişimci sınıftan yoksunluğun bütün bunları anlamsızlaştırdığı genel kanaat haline gelmiştir. Fakat Türkiye adına bu süreç ikinci dünya savaşını beklememiş ve cumhuriyet dönemi ile başlamıştır.

Osmanlının sanayi devrimi ile eş zamanlı olarak yaşanan bütün gelişmelerin ya dışında kaldığı ya da girişimci/kapitalist bir sınıfın türemesine engel olan esas kurumlarına dokunmadan cılız reformlar yaptığı tartışmasız bir gerçektir. Aynı ölçüde Türkiye'nin Osmanlının demografik, sınıfsal ve kurumsal yapısını devraldığı da önemli bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kendisinden önce komşusunu düşünmenin kutsandığı, rekabetçi bir piyasa yerine dayanışmacı bir yapının hükmettiği ve devlet müdahalesi anlamında bürokrasinin ülkenin tüm alanlarına nüfuz etme isteğinin olduğu bir kurumsal yapıyı devralan Türkiye Cumhuriyeti'nin, büyüme ve kalkınmasının önündeki en büyük engeli bu kurumsal yapıyı görmüş ve çözümü de girişimci/kapitalist bir sınıfa yapıyarak oluşturmakta bulmuştur. Bunun doğal sonucu olarak Cumhuriyetin ilk yıllarından başlamak üzere neredeyse bütün iktisadi faaliyetlerin içerisinde devlet yer almış ve destekleyici rolü üstlenmiştir.

Devletin büyük çaplı/maliyetli projeleri üstlenmesi ve çeşitli teşvikler aracılığı ile girişimci/kapitalist sınıf için uygun ortam oluşturma çabaları 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra ilk yarısındaki cılız özel girişimcilik faaliyetleri olgunlaşmaya başlamış ve artık Türkiye için bir girişimci/kapitalist zümrenin varlığından somut olarak bahsetmek mümkün hale gelmiştir.

Devletin girişimci/kapitalist üretme çabalarının sonucunda günümüzde de çok bilinen şirket ve kuruluşların ülke ekonomisindeki yeri önemli hale geldiği görülmektedir. 1960 ve 1970'li yılların sonlarına doğru dünya ekonomisinin geldiği nokta ve Türkiye'nin Dünya'ya (özellikle, Katma Protokol ile Avrupa Birliğine) daha entegre olma niyeti devletin, girişimci sınıfa bakış açısını değiştirmiştir. Zira önceki dönemlerde devlet için önemli olan, girişimcilik bağlamında, bir işe başlamak ve onu devam ettirmek iken bu bakış açısının değiştiği görülmektedir.

1980 sonrasında günümüze kadar olan dönemde dünya ekonomisinin uygulanan neoliberal iktisadi politikalar ile birlikte daha rekabetçi ve sınırları kaldırılmış bir hüviyete bürünmesi girişimcilik algısını tüm dünyada değiştirdiği gibi ülkemizde de değiştirmiştir. Artık girişimci algısı, üretim faktörlerini bir araya getirme kabiliyetinin ötesinde, uluslararası piyasalara rekabetçi ürünler sunabilecek potansiyeldeki üretim faaliyetlerinden ve organizasyonlarından bağımsız düşünülemeyecek şekilde evrildiği görülmektedir. TÜSİAD ve MÜSİAD gibi örgütlenmeler ile örneklendirilebilecek bu yeni girişimci zümresinin tarihsel süreçte diğer girişimci/kapitalist/işadamı zümrelerinden bir adım öne çıkmaları ve devlet tarafından verilen teşviklerin çoğundan faydalanmaları ve hatta bu teşvikleri şekillendirmeleri geleneksel girişimcilik anlayışının konjonktür ile birlikte evrildiğinin en önemli göstergesi olduğu söylenebilir.

Yeni girişimcilik anlayışının TÜSİAD ve MÜSİAD bünyesindeki büyük organizasyonlar ile sınırlı kalmadığı da bir başka gerçeklik olarak tespit edilmiştir.

Özellikle 2008 yılında yaşanan küresel bunalıma kadar olan dönemde orta ve küçük boy işletmelere (KOBİ) verilen teşvikler ile bu düzeyde de yeni girişimcilik ruhu aşılarmaya başlanmıştır. Bu yeni eğilim, gelişmekte olan her ülkede olduğu gibi, ekonomik faaliyetlerde daha çok ikinci planda kalan kadınları da kapsayacak şekilde gelişmiş ve çerçevesi çizilmeye çalışılan girişimci tipi kadınlar arasında da yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.

Günümüzde tüm dünya ülkelerinin ekonomik faaliyetlerin ve girişimciliğın algılanmasında gerekli çabayı göstermesi elzemdir. Dünya pazarında söz sahibi olmak için gerekli ekonomik tedbirleri almak kadar ekonomiye yön verecek politikalar geliştirmek de önemli görülmektedir. Ülkelerin kendi ekonomilerini oluşturup bu çerçevede gelişme sağlamalarını ummak artık bir hayaldir. Ekonomik gelişim ve değişimler sınır tanımayan bir yapıya bürünmüş durumdadır. Teknolojinin ekonomide dümen konumunda olduğunu hatırlamak ve bu hususa bağlı olarak politikalar geliştirmek gerekir. Ülkemizde de son dönemlerde alınan ekonomik kararlar ve gelişim çabaları tüm dünya ülkelerinden soyutlanmadan şekillendirilmektedir. Ekonomi politikalarının global çerçevede çiziliyor olması, konuya ilişkin ciddi analizler ve araştırmalar yapılması, etkin çözümler üretmek adına devletin ve özel sektörün ortak noktalar oluşturması ülkemiz ekonomisi için önemli gelişimlerdir.

KAYNAKÇA

- Adaman, F., ve Pat, D. (2002). A reconsideration of the theory of entrepreneurship: A participatory approach. *Review of Political Economy*, 14 (3), 329-355.
- Adelman, I. (1999). *The role of government in economic development*, Department of Agricultural and Resource Economics and Policy Division of Agricultural and Natural Resources University of California at Berkeley, Working Paper No. 890.
- Aidis, R. (2003). *Entrepreneurship and economic transition*. Amsterdam: TinbergenInstitute Discussion Paper.
- Akın, H. B. (2003). Türkiye’de Girişimcilik ve Memurluk Üzerine Mustafa Suphi ve Prens Sabahattin'den Mülhem Bir Analiz. *Piyasa*, (6-7), 29-51.
- Akın, H. Bahadır (2007). Görünen elden görünmeyen ele” girişimcinin dönüşü: internet çağında kapitalizm ve girişimcilik üzerine bir değerlendirme, *Girişim ve Kalkınma Dergisi*, 2 (2), 97-106,
- Akmut, Ö., Aktaş, R., Aykaç, B., Doğanay, M. M., Durukan, T., Müftüoğlu, M. T. ve Yüksel, Ö. (2003). *Girişimciler için işletme yönetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akpınar, S. (2009). *Girişimciliğin temel bilgileri*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Alada, A. D. (2001). İktisadi düşünce tarihinde girişimcilik kavramı üzerine notlar. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (23-24),47-52.
- Alada, D. (2000). İktisadi düşünce tarihinde girişimcilik kavramı üzerine notlar. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 17.
- Alesina A., Danninger S. ve M. Rostagno (2001). Redistribution through public employment: The case of Italy. *IMF Staff Papers*, 48 (3), 447- 473.
- Altıparmak, A. (1998). Türkiye’de cumhuriyetin ilk yıllarında müteşebbis sınıfının gelişimi, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1) <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c1s1/makale/c1s1m5.pdf>, adresinden 23.Ocak 2017 tarihinde alınmıştır.
- Amsden, A. (1990). Third world industrialization: 'global fordism' or a new model?, *New Left Review*, 1 (182), 5-31.
- Antonelli, C. (2009). The Economics of Innovation: From the Classical Legacies to
- Apak, S., Taşçıyan, K. H. ve Aksoy, M. (2010). *Girişimcilik ve sermaye tedarik yöntemleri*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Aşkın, A., Nehir, S. ve Vural, S. Ö. (2011). Tarihsel süreçte girişimcilik kavramı ve gelişimi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6 (2), 55-72.

- Aytaç, Ö. (2006, Ağustos). Girişimcilik: Sosyo-kültürel bir perspektif. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (15).
- Aytaç, Ö., İlhan S. (2007). Girişimcilik ve girişimci kültür: Sosyolojik bir perspektif, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18), 100-120
- Bal, O. (2011) Ekonomik sistem olarak kapitalizmin evrimi ve istihdam. *Uluslar Arası Ekonomik Politik Konferansı*, 15-17 Eylül Kocaeli.
- Barreira, J. (2010). *Early thinking and the emergence of entrepreneurship*. Frontiers in Entrepreneurship, Ed. Boris Urban, Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Basılğan, M. (2010). *Alman tarihçi okulunun schumpeter üzerine etkisi*. Ankara
- Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, 2010 Yılı İdare Faaliyet Raporu, Nisan 2011, (Çevrimiçi) <http://www.ibp.gov.tr/igeme/section-igeme-faalrap.cfm>, 21 Ocak 2017.
- Baumol, W. J. (1990). Entrepreneurship: Productive, unproductive, and destructive. *The Journal of Political Economy*, 98 (5), 893-921.
- Bayraktar, S. (2007). 1980 sonrası uygulanan iktisat politikalarının Türk dış ticareti üzerindeki etkisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- Bayraktar, S. (2011). Avrupa Birliği mesleki programlarında girişimcilik eğitimlerinin ekonomik kalkınmadaki önemi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12 (1), 248.
- Beriş, H. E. (2008). Türkiye’de 1980 sonrası devlet-sermaye ilişkileri ve “Parçalı Burjuvazi”nin oluşumu. *Ekonomik Yaklaşım*, 16 (69)
- Berker, F. ve Uras, G. (2009). *Fikir üreten fabrika-TÜSİAD’ın ilk on yılı 1970-1980*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Bilişim Teknolojileri Enstitüsü (BTE), <http://www.uekae.tubitak.gov.tr/home.do?rt=9&ot=1&pid=o&sid=78>, adresinden 19 Ocak 2017 tarihinde alınmıştır.
- Bocutoğlu, Ersan (2012). *İktisadi düşünceler tarihi*. Ankara: Murathan Yayınevi.
- Boltho, A., Carlin, W. ve Scaramozzino, P. (1997) Will East Germany become a new mezzogiorno? *Journal of Comparative Economics*, (24), 241-264.
- Boratav, K. ve Türkcan, E. (1993), Türkiye’de sanayileşmenin yeni boyutları ve KİT’ler, iktisat politikası seçenekleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Braudel, F. (1985). *Civilization and capitalism 15th-18th centuries*. USA: Fontana Press.
- Brauer, M. (2002). *Weber, Schumpeter and Knight on entrepreneurship and economic development*. J Evol Ekon, 83-105.

- Bridge, S., Ken , O., & Martin, F. (1998). *Understanding enterprise, entrepreneurship and small business*. London: Macmillan Business.
- Brohman, J. (1996). Postwar development in the Asian NIC: Does the neo liberal model fits the reality?, *Economic Geography*, 72 (2), 107- 130.
- Brown, C.R. (2007). *Christopher Russell Brown, economic theories of the entrepreneur: a systematic review of the literature*, September 2007
- Buğra, A. (1995). *Devlet ve işadamları*. İkinci Baskı.İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buğra, A. (1998). Class, culture and state, an analysis of interest representations by two Turkish business associations. *International Journal of Middle East Studies*, 30 (4), 521-539.
- Buğra, A. (2002). Labour, capital and religion: harmony and conflict among the constituency of political Islam in Turkey. *Middle Eastern Studies*, 38 (2)
- Buğra, A. ve Üsdiken, B. (1997). *State, market and organisation form*. Berlin, New York.
- Candan, H. (2011). Osmanlı'dan günümüze Türk topraklarında girişimcilik serüvenine dair bir değerlendirme, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, (2), 157-174.
- Cansız, M. (2013). *Türkiye'nin yenilikçi girişimcileri teknoloji geliştirme bölgeleri örneği*. T.C. Kalkınma Bakanlığı. Ankara.
- Chan, S., Clark, C. ve Davis, D. (1990). State entrepreneurship, foreign investment, export expansion and economic growth. *Journal of Conflict Resolution*, 34 (1), 102-129.
- Chandra, V. Lin, J. Y. and Wang, Y. (2012). Leading dragons phenomenon, new opportunities for catch-up in low-income countries. *World Bank Policy Research Working Paper*.
- Chen, T., & Chen, S. (2001). *Global production networks and local capabilities*. East- West Centre Working Papers, Economic Serious.
- Constant, Amelie F. and Tien, Bienvenue N. (2011). *Germany's Immigration Policy and Labor Shortages, Report prepared for the International Organization for Migration (IOM)*, IZA Research Report No. 41, Bonn.
- Coşkun, A. (2003). Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye ekonomisi. *Atatürkçü Düşünce Dergisi*, (4), 72-77.
- Council on Competitiveness (CoC) (2007). *Where America stands: Entrepreneurship, Competitiveness Index*, USA.
- Çaklı, S. (1998). *İktisat politikası düşüncesinin evrimi*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Çakmak, O. (2003). Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi, *Piyasa Dergisi*, (8), .61-77.

- Çelik, A., & Akgemci, T. (2007). *Girişimcilik kültürü ve KOBİ'ler*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Çelik, Ö. ve Tuncer, G. (2012). *Atatürk dönemi ekonomi politikaları*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Çevik, E. (2006). *Girişimcilerin, Girişimcilik Tipleri İle Çalışma Amaçları Arasındaki İlişki*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çokgezen, M. (2000). New fragmentations and new cooperations among the Turkish bourgeoisie. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 18 (5), 525-544.
- Çokgezen, M. (2000). New fragmentations and new cooperations in the turkish bourgeoisie. *Environment and Planning: Government and Policy*, (18), 525-544.
- Çokgezen, M. (2012). Publication performance of economists and economics departments in Turkey (2006-2011): An update and comparison. *Regional And Sectoral Economic Studies*, 13 (3), 95-106.
- Çokgezen, M. (2012). *Türkiye'de devlet, girişimcilik ve yerel kalkınma*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Çokgezen, M., Genç, H. ve Koraltürk, M. (2004). Cumhuriyetin ilk yıllarında iş dünyasının profili. *İktisat, İşletme ve Finans*, 19 (216), 62-75
- Dana, L-P. (2006). *Entrepreneurship And SMEs In The euro-zone, towards a theory of symbiotic entrepreneurship*. London: Imperial College Press.
- Deane, P. (1994). *İlk Sanayi İnkılabı*. Çev: Tefvik Guran. Ankara: Türk Tarık Kurumu Yayınları.
- Demir, G. (2000). Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve Ahilik, Ahi Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı Yayınları No:10, 2.Basım, İstanbul: Sade Ofset Matbaası.
- Demir, Ö. (1970). *Schumpeter hayatı eserleri ve katkıları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Demircan, E. S. (2008). Girişimci sıfatıyla devlet: 1980 sonrası Türkiye analizi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Dr. H. İbrahim Bodur Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 3, (1), 35-58
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), (2007). *Dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013)*, Ankara, <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCA4AC267A17F0C0F5>, adresinden 16 Aralık 2016 tarihinde alınmıştır.

- Doğan, H. (2012). Alfred Marshall'da ekonominin statik durumdan dinamik duruma hareketinde girişimci'nin önemi, girişimci sermayesi ve iktisadi büyüme ilişkisi. *journals.manas.edu.kg*, 44-49.
- Doğan, N. (2013). *Türkiye'de Girişimcilik Eğilimi: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğangün Yasa, B. (2010). *1923'ten Günümüze Türkiye'de Girişimciliğin Tarihi*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Doğru, C. (2008). Osmanlı toplumunda kapitalist-girişimci sınıfın ve insan tipinin oluşumunu engelleyen faktörler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (1), 75-91
- Dolanay, S. S. (2009). Schumpeter Sisteminde Yenilikler, Ekonomik Gelişme ve Devresel Hareketler. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, (1),171-188.
- Dolgun,U. (2006). Schumpeter'e göre ekonomik gelişmede girişimcinin dinamik rolü. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1 (1).
- DPT (2000). Sekizinci beş yıllık kalkınma planı bölgesel gelişme özel ihtisas komisyonu raporu, DPT: 2502- ÖİK: 523, Ankara.
- Duran, M. S. (1998). *Türkiye'de uygulanan teşvik politikaları (1968- 1998)*. Ankara: TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Durukan, T. (2007). Düünden bugüne girişimcilik ve 21.yüzyılda girişimciliğın önemi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 25-27.
- Ebner, A. (2005). Entrepreneurship and economic development. *From Classical Political Economy To*, 32 (3)
- Ekelund, R., & Robert Hebert. (1990). *A history of economics theory and method*. New York: Mc Graw-Hill Publishing Company.
- Er, P.H. (2012). *Girişimcilik ve yenilikçilik kavramlarının iktisadi düşüncedeki yeri: Joseph A. Schumpeteri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (29), 75-85
- Erim, N. (2007). *İktisadi düşünce tarihi*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Federal Statistical Office (FSO) (2009). *Germany's population by 2060, results of the 12th coordinated population projection*. Germany: Published by: Federal Statistical Office, Wiesbaden Division,
- Filion, L. J. (1997). *From entrepreneurship to entreprenology working*. paper no. 1997-05 June 1997

- Formaini, R. L. (2001). The engine of capitalist process: Entrepreneurs in economic theory. *Foundation and Trends in Entrepreneurship*, (2), 4.
- Fritsch, M., Kritikos, A. and Rusakova, A. (2012). Who Starts a Business and Who is Self-Employed in Germany, IZA Discussion Paper, *Institute for the Study of Labor*, (6326) 1-49.
- Fülberth, G. (2008). *Kapitalizmin kısa tarihi*. Çeviri: Sadık Usta, Yordam Kitap
- Galbraith, J. (2004). *İktisat tarihi*. Çev: Müfit Günay. Ankara : Dost Yayınları.
- GAP Bölgesi Girişim Destekleme ve Yönlendirme Merkezi (GAP-GİDEM), GAP-GİDEM Projesi 1 Faz, (Çevrimiçi) <http://www.gap.gov.tr/gap/gap-in-bilesenleri/gap-ve-sanayi/gap-girisimcidestekleme-merkezleri/gap-gidem-projesi-1.faz>, adresinden 15 Aralık 2016 tarihinde alınmıştır.
- Gökşen, N. S. ve Üsdiken, B. (2001). Uniformity and diversity in Turkish business groups: Effects of scale and time of founding. *British Journal Of Management*, 12 (4),. 325-349.
- Güleç, S. (2011). *Kadın Girişimciliği – Karaman Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Güler Aydın, D. (2005). A.Smith ve J.A.Schumpeter'in dinamik rekabet teorileri. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (1), 1-15.
- Gülfidan, Ş. (1993). *Big business and the state in Turkey: the case of TUSIAD*, İstanbul: Boğaziçi University Press.
- Güney, S., & Çetin, A. (2003). Kültürün girişimciliğe etkisi ve Türkiye'de girişimcilik kültürü. *H.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, 189-210.
- Güney, S., Yalçın, Ö. ve Çetin, A. (2006). Girişimcilik ve Kültür, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İbrahim Bodur Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1 (2),
- Güngör, T. (2013). *Ahiliğin uzantısı loncalar ve gedikler*, <http://www.dunya.com/kose-yazisi/ahiligin-uzantisi-loncalar-ve-gedikler/17714>, adresinden 1 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.
- Güran T. (1990). *İktisat tarihi*. İstanbul: Damla Ofset
- Heaton, H. (2005). *Avrupa iktisat tarihi*. Ankara : Paragraf Yayınları.
- Hebert, R. F. ve Link, A. N. (2006). Historical perspectives on the entrepreneur. *Foundations and Trends*, 2 (4), 261-408.
- Hegedorn, J. (1996). *Innovation and entrepreneurship: Schumpeter revisited*. Oxford University Press, 883-896.
- Hisrich, R. ve Peters, M. (2013). *Entrepreneurship*. McGraw-Hill/Irwin, 9th Edition. USA: International Edition.

- Holland, W.R. (1971). Ocean Tracer distributions, part I, a preliminary numerical experiment, *Tellus*, (23), 371-392.
- http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26167_0.html adresinden 1 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.
- <http://nufus.mobi/dunya/nufus/amerika-birlesik-devletleri> adresinden 7 Temmuz 2017 tarihinde alınmıştır.
- <http://politikaakademisi.org/2013/11/03/5-izmir-iktisat-kongresinin-getirdikleri/>
İndirme Tarihi: adresinden 5 Mayıs 2017 tarihinde alınmıştır.
- <http://www.erzurumtso.org.tr/erzurum-tso/tarihce/> adresinden 7 Temmuz 2017 tarihinde alınmıştır.
- <http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-patent-basvurusunda-en-iyi-ilk-25-ulke-arasinda-40049205> adresinden 10 Mayıs 2017 tarihinde alınmıştır.
- <http://www.igiad.com> adresinden 1 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.
- <http://www.mobilyadergisi.com.tr/haber/abd-uretim-sektoru-cikis-trendini-agustos-ayinda-da-surdurdu> adresinden 15 Mayıs 2017 tarihinde alınmıştır.
- <http://www.nationsencyclopedia.com/Europe/Germany-ECONOMIC-DEVELOPMENT.html> adresinden 7 Temmuz 2017 tarihinde alınmıştır.
- http://www.oib.gov.tr/program/uygulamalar/yillara_gore.htm adresinden 1 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.
- <http://www.tisk.org.tr> adresinden 1 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.
- <http://www.tradingeconomics.com/germany/labor-force-participation-rate> adresinden 5 Mayıs 2017 tarihinde alınmıştır.
- http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/gelismelere_iliskin_degerlendirmeler.pdf adresinden 1 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.
- <https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm> adresinden 11 Temmuz 2017 tarihinde alınmıştır.
- <https://migration.ucdavis.edu/rs/more.php?id=69> 11 Temmuz 2017 tarihinde alınmıştır.
- <https://www.britannica.com/place/Germany/Economy> 11 Temmuz 2017 tarihinde alınmıştır.
- ILO (2009). *Participation in the world of work, key indicators of labor market*, KILM 6th Edition, Geneva.
- İçke, M.A. (2014). Schumpeter ve yeniliklerin finansanı. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1),17-38

- İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi (İGEME), 2011 İndirme Tarihi: <http://www.ekodialog.com/Konular/igeme.html>, 09 Ocak 2017.
- İraz, R. (2005). *Yaratıcılık ve yenilik bağlamında girişimcilik ve KOBİ'ler*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kalkınma Bakanlığı, 2013. <http://izmiriktisat.kalkinma.gov.tr/izmir-iktisat-kongreleri-tarihcesi/>, 5 Mayıs 2017 tarihinde alınmıştır.
- Kazgan, G. (1997). *İktisadi düşünce veya politik iktisadın evrimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi .
- Kızılkaya, E. (2003). Bir büyük iktisatçının metafizik değer yargılarına bakışı: Joseph A. Schumpeter'in vizyon kavramı. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (22) 1-26
- Kredi Garanti Fonu (KGF), 2011. Kredi Garanti Fonu'nun Kuruluşundan Bugüne, (Çevrimiçi) <http://www.kgf.com.tr/2tarihce.htm>, 09 Ocak 2017.
- Krueger, A. O. (1990). Government failures in development. *The Journal of Economic Perspectives*, 4 (3), 9-23.
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), 2011. KOSGEB Kanunu, İndirme Tarihi: <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=2>, 06 Ocak 2017.
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), 2013. 2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, Ankara: KOSGEB
- Küçük, O. (2007). *Girişimcilik ve küçük işletme yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Küçük, O. (2010). *Girişimcilik ve küçük işletme yönetimi*. Geliştirilmiş 4.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Küçükkalay, A. M. (2010). *İktisadi düşünce tarihi*. 2. Baskı , İstanbul: Beta Yayınları
- Landström, H. (2005). *Pioneers in entrepreneurship and small business research*. by Hans Landström. New York: Springer Science, Business Media.
- Majumdar, S. (2009). Crowding out! The role of state companies and dynamics of industrial competitiveness in India. *Industrial and Corporate Change*, 18 (1), 165-207.
- Marangoz, M. (2013). *Girişimcilik*, 2. Baskı. İstanbul: Beta Basım,
- Marshall, A. (1964). *Principles of economics*. Macmillan and Company Limited, Introductory Volume Macmillan & co.ltd by Alfred Marshall Eight Edition Naturanon Facts Saltum. London: Macmillan Book 1 Chapter Q Ltd, London.
- Menuda, J. M. ve Kean, J. M. (2002). *The french tradition: An alternative theoretical framework*. Working Papers Series, WP ECON 06.24.

- Müftüoğlu, M. T. ve Durukan, T. (2004). *Girişimcilik ve KOBİ'ler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Naffziger, D. (1995). *Entrepreneurship: A person based theory approach. advances in entrepreneurship, Firm Emergence, And Growth*
- OECD (2003). *Entrepreneurship and local economic development: programme and policy recommendations*. OECD Publications.
- OECD, (2011). *International Migration Outlook: SOPEMI*.
- OECD, (2012). *OECD Economic Surveys: Germany 2012*, OECD Publishings, February 2012.
- O'Farrell, P. (1985). Entrepreneurship and regional development: some conceptual issues. *Regional Studies*, 568.
- Onuncu Kalkınma Planı Özet Raporu (2014–2018), (2013). <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, 3 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.
- Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA), 2013. Girişimcilik Kavramı ve Türkiye'de Girişimcilik, <http://www.oka.org.tr/ContentDownload/GirisimcilikRaporu.pdf>, 10 Ocak 2017 tarihinde alınmıştır.
- Öniş, Z. (2002). Entrepreneurs, citizenship and The European Union: The changing nature of state-business relations in Turkey, E. Fuat Keyman ve Ahmet İçduygu (derleyen), *Challenges to Citizenship in a Globalizing World: European Questions and Turkish Experiences, Revised Version- December*.
- Öniş, Z. ve Türem, U. (2001). *Entrepreneurs, democracy and citizenship in Tukey*. Revised Draft- July.
- Öz, E. (1996). *Otoriterizm ve siyaset*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özdaş, Y. (2009). *Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvikleri Ve Diyarbakır Bölgesinde Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Özen, Ş. (2003). Türk holdinglerinin ilgisiz çeşitlenmesinin nedenleri üzerine bir araştırma. *11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi*, 669-674.
- Özer, M. A. (2001). Girişimci sınıf, iktisadi hayat ve siyaset. *G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, 3 (3), 165-206.
- Özkul, G. (2007). Kapitalist sistemin sürükleyici aktörleri ve ekonomik teoride girişimciler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 343-366.
- Öztürk, İ. (2008). *İGIAD 2008 girişimcilik raporu*. İstanbul: İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği

- Öztürk, M. D. (2016). *Türkiye’de Kadın Girişimcilik: Kadınları Girişimciliğe Yönelten Faktörler, Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Öztürk, N. (2002). Ahilik teşkilatı ve günümüz ekonomisi, çalışma hayatı ve iş ahlakı açısından değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), <http://sbe.dumlupinar.edu.tr/7/43.pdf>, 12 Ocak 2017 tarihinde alınmıştır.
- Parusel, B., and Schneider, J. (2010). Satisfying Labour Demand through Migration in Germany, *Working Paper 32.Federal Office for Migration and Refugees*, Berlin.
- Peneder, M., (2009). The Meaning of Entrepreneurship: A Modular Concept WIFO. *Working Papers*, No. 335 March
- Philipsen,K. (1988). Entrepreneurship as organizing - A literature study of entrepreneurship, Paper to be presented at the DRUID Summer conference June 9-11, Bornholm, Denmark
- Pragg C.M.V. (1999). Some classic views on Entrepreneurship. *De Economist* 147, No. 3
- Renault, C.S. (2012). Economic development in the us alters course because of recession, local economy. *Sage Publications*, 27 (1), 50-54.
- Ripsas, S. (1998). Towards an interdisciplinary theory of entrepreneurship. *Kluwer Academic Publishers*, 103-105.
- Sadeghi, A. (2008). The births and deaths of business establishments in the united states. *Monthly Labor Review*, December.
- Sargut, A. S. (2015). *Kültürler arası farklılaşma ve yönetim*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Savaş, V. (1997). *İktisat tarihi*. İstanbul: Avcıol Basım-Yayım..
- Schafer, D., Oleksandr, T. and Charlie, W. (2011). Entrepreneurship, Windfall Gains and financial constraints: evidence from Germany. *Economic Modelling*, (28), 2174-2180.
- Schmitt, J. and Lane, N. (2009). *An international comparison of small business employment*. Washington, USA: Center for Economic and Policy Research,
- Sciancia, S., and De Vita, R. (2004). The development of entrepreneurship research. *Serie Economia Aziendale* , 19.
- Shane, S. (2011). The Great Recession’s Effect On Entrepreneurship, Economic Commentary, Federal Reserve Bank Of Cleveland, Number 2011-04, March 24, 2011, <http://www.clevelandfed.org/research/commentary2011/2011-04.cfm> 11 Temmuz 2017 tarihinde alınmıştır.

- Sinanoğlu, E. (2005). *Kadın Girişimciler Kavramı Ve Serbest Meslek Mensubu Kadın Girişimcilere İlişkin Konya İlinde Uygulamalı Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Skousen, M. (2003). *Modern İktisadın İnsası*, Çev. Mustafa Acar, Ekrem Erdem, Metin Toprak. Ankara: Ütopya Yayıncılık.
- Solak, F. (2010). *Ahilik (Kuruluşu, İlkeleri ve Fonksiyonları)*. 2.Baskı, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Sombat, W. (2008). *Burjuva*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Sönmez, A. ve şimşek, F. (2011). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye ekonomisinde yaşanan gelişmelerin küçük ölçekli bir aile işletmesi üzerindeki etkileri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6 (2), 93-114.
- Stallings, B. and Streeck, W. (1995). Capitalisms in conflict? *The United States, Europe and Japan in the post-Cold War World*, in: B. Stallings (Ed.) *Global Change, Regional Response*, s. 67-99. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stel, A. V., Carree, M. and Thurik, R. (2004). The effect of entrepreneurship on national economic growth: an analysis using the GEM database, The first GEM research conference.
- şaylan, G. (1986). *Türkiye'de kapitalizm bürokrasi ye siyasal ideoloji*. Ankara: V Yayınları.
- şeker, C. (2011). "Ortaçağ Batı Avrupa Esnaf Loncaları ve Ahi Teşkilatı -Kökenler ve Özerklik" *Ahilik*. Ed. Baki Çakır ve İskender Gümüş. Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi Yayınları
- çekerler, H. (2006). *Kadın Girişimciler, Karşılaştıkları Sorunlar Ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Tassey, G. (2010). Rationales and mechanisms for revitalizing us manufacturing r&d strategies. *J Technol Transf, Springer*, 35.
- T.C Maliye Bakanlığı. (2014). *Girişimciliğin geliştirilmesi özel ihtisas komisyon raporu*. Ankara: T.C Maliye Bakanlığı.
- Tekin, M. (2006). *Girişimcilik ve küçük işletme yöneticiliği*. Konya: Detay Yayıncılık.
- The Federal Ministry of Education and Research, (2010). Berlin: Germany Inspires Innovation-Welcome to Europe's Leader in Science.
- Topkaya, Ö. (2013). *İstihdama Katkısı Bakımından Girişimcilik: Güney Marmara Örneği*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Tosunoğlu, B. T. (2003). *Girişimcilik ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişme Sürecinde Girişimciliğin Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Tuncel, C. O. (2008). Heterodoks bir mikro iktisat teorisine doğru: evrimci iktisatın teknolojik gelişme yaklaşımı ve firmanın doğası. *ekonomik yaklaşım*, 19 (69), 1-32
- Turan, Z., Nakiboğlu, A. Ve Çetinkaya, N. (2015). İktisat Öğretileri ve Marshall international periodical for the languages. *Literature and History of Turkish or Turkic* (10), 887-938
- Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı 2015-2018, www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/n4JRw+GISEP_2015-2018_.pdf adresinden 18 Ocak 2017 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KADİGER), 2012. Hakkımızda <http://www.kagider.org/?Dil=0&SID=325>, adresinden 11 Ocak 2017 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV), 2012. Hakkımızda, http://www.tosyov.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=56&Itemid=27, adresinden 15 Ocak 2017 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), 2012. Amacı ve Yapısı, <http://www.tobb.gov.tr/Sayfalar/AmaciveYapisi.aspx>, adresinden 6 Ocak 2017 tarihinde alınmıştır
- Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası (TSKB), 2011. TSKB Tarihi, http://www.tskb.com.tr/sirket_profilu/detail_tarihce.aspx?SectionID, adresinden 9 Ocak 2017 tarihinde alınmıştır
- U.S. Department of Commerce, 2012. U.S. Competitiveness and Innovative Capacity, January 2012, Part 2.
- Ulusoy, R. (2010). Piyasada belirsizliğin giderilmesinde girişimcinin rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (19) 2010 / 1 : 69 - 80
- Ülgener, S. F. (1986). *Milli gelir, istihdam ve iktisadi büyüme*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Vural, S. (2006). *Girişimci Kişilik Özellikleri ve Biga İlçesi Girişimcilik Profili Girişimci Kişilik Özellikleri ve Biga İlçesi Girişimcilik Profili*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Dönem Projesi.
- Winata, S. (2008). The Economic Determinants of Entrepreneurial Activity: Evidence From a Bayesian Approach
- Wingham, D. W. (2004). Entrepreneurship Through The Ages. 10 12, 2016 tarihinde <http://www.crcnetbase.com/>:

<http://www.crcnetbase.com/doi/pdfplus/10.4324/9780203356821.ch3>
adresinden 15 Ocak 2017 tarihinde alınmıştır.

www.doingbusiness.org adresinden 15 Ocak 2017 tarihinde alınmıştır

www.kagider.org adresinden 15 Mart 2017 tarihinde alınmıştır

www.osbuk.org adresinden 15 Mart 2017 tarihinde alınmıştır

Yalçın A. (1979). Türkiye İktisat Tarihi: Osmanlı İktisadında Büyüme ve Gerileme Süreci. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Yay, T. (2004). Avusturya iktisat okulu'nun tarihsel gelişimi ve metodolojisi *Piyasa*, (11), 1-29

Yazıcı, K. ve Şahin, K.T. (2006). Türkiye’de girişimciliğin gelişimi: Kültürel ve makro-kurumsal bağlamın birlikteliği. *İstanbul Üniversitesi Yönetim Dergisi*, 17 (53), 18-28.

Yenal O. (2001). *Cumhuriyet’in iktisat tarihi*. İstanbul: Creative Yayıncılık.

Yurtseven, H. R. (2007). *Girişimcilik küçük bir işletme kurmak ve yönetmek*. Ankara: Detay Yayıncılık,

Zhang T. (2008). Elderly entrepreneurship in an aging US economy it is never too late. *Series on Economic Development And Growth 2*, World Scientific, Singapore.

Zimmerman, M.B., Jooste, P.L., Mabapa, N.S., Mbhenyane, X., Schoeman, S. et all, (2007). Treatment of iodine deficiency in school-age children increases insulin-like growth factor (IGF)-I and IGF binding protein-3 concentrations and improves somatic growth, *J. Clin. Endocrinol. Metab.*, 92: 437-442.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Esra KOÇAK
Doğum Yeri ve Tarih : Ahlat 1990
Medeni Hali : Bekar
İletişim Bilgileri : esraakocak@hotmail.com

EĞİTİM

2004-2007 Ahlat Selçuklu Lisesi
2008-2012 Kafkas Üniversitesi İktisat Bölümü
2013-2016 Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat
Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı

YABANCI DİL YDS: 58.75

YAYINLARI UÇAN, O. ve KOÇAK, E. (2014). “Türkiye’de Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki”, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi. 7, 51-60